STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 07442

SHRIFTEN

Isaac Meir Weissenberg

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שריפטען

פון

א. מ. ווייסענבערג.

פערלאג
„וועלט-ביבליאָטעק"

ווארשא
תרס"ט.

Типографія „Гацефира" Панская 40.

מַזָל-טוֹב!

(אַ בילד).

דאָס שטעדטעל רוישט: דער רֶבִּי איז פּלוצלונג אוועקגעפאַלען — און מען זעהט בעשיינפּערליך, פון דער ערשטער מינוט אָן, אַז די טויערען פון הימעל זענען פערמאַכט!

עס טראָגען זיך צונויפגעמישטע האַרץ-רייסענדיגע קולות! אין טהירען פון געוועלבלעך שטעהען די קרעמערקעס מיט בלאַסע, פערוויינטע פּנים׳ער און קוקען מיט נייגיעריגע שטילע בליקען אַהין. אין עק גאַס אַריין. חַוָה-גיטעל די טעפּערקע לויפט שטאַרק צוטראָגען, דאָס פּנים פערפלאַמט. זי בעגעגענט נאָך אַ יודענע און דערצעהלט עפּעס מיט היץ און מאַכט שטאַרק מיט די הענד. און הירשל מְלַמֵד לויפט, מיט׳ן דין אויסגעצויגענעם העלזעל פאָראויס, מיט׳ן אויסגעשטרעקטען קעפּעל, די הענד און די הינטערשטע קעשינעס, די דינע עלענבויגענס זענען אויסגעשטעלט ווי די פליגעל ביי אַ דאַרע גאַנז, וואָס גרייט זיך צו צו׳ם פליהען. און אַ חֶדֶר-יונגעל מיט קליינע שוועקענדיגע פיסעלעך און רויט פערפלאַמטע בעקעלעך, מיט בלישצענדיגע אויגעלעך לויפט איהם נאָך פון הינטען.

— אין בית הַמֶדְרָש אַריין! אין בית המדרש אַריין!

דאָס בית המדרש איז איבערגעפֿולט.

מְלַמְּדִים און תַּלְמִידִים פֿון אַלע חֲדָרִים האָבען זיך אצונד ווי־צוגויפֿגעגאָסען אַלע אין איינעם.

א יוד, אַרומגעגאַרטעלט מיט אַרויטער פֿאַטשיילע, שטעהט פֿאַר׳ן עַמוּד און מיט אויסגעשטרעקטע בעטענדיגע הענד זאָגט ער מיט אַ יעמערליך קול „תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה״ פסוק ביי פסוק און דער עולם זאָגט נאָך אַזוי האַרציג, מיט אַזוי פֿיעל צַעַר און מיט אזא צוּרודערטקייט, אַז די קינדער שטעלען זיך מיט אָפֿענע מיילעכ־לעך און אויסגעגלאָצטע אייגעלעך... און אָט ביי דער וואַנד בע־האַלט איינער דאָס פּנים אין תהלים׳ל אַריין מיט אַביטערען קרעכץ און הייבט ווייטער אויף די אויגען צו׳ם באַלקען, און פֿערמאַכט זיי צוריק, און בלייבט שטעהן שטיל מיט אַנ׳אויסגעשטרעקטען האַלז, ווי יִצְחָק צו דער עֲקֵידָה... און מען זאָגט אַלץ און מען זאָגט, און דעם רבי׳ס נאָמען האָט מען שוין צולעגט אויף אַלערליי אופֿנים, לויט ראָשֵׁי תֵּיבוֹת פֿון די פסוקים, און דער עולם זיפֿצט אָב, און זאָגט ווייטער און זיפֿצט ווייטער.

אין רבינ׳ס הויף שטעהט מען קעפּ אויף קעפּ. דער פּראָס־טער עולם — שוסטער, שניידער, שטעהען מיט אויסגעגלאָצטע שטאַרע אויגען, חסידישע יונגע לייט דרעהען זיך אַרום יעדערער פֿאַר זיך מיט אַראָבגעלאָזטע גאַרטעל־עקען, וואָס פלאָנטען זיך זיי פֿאַר די פֿיס. שטיל, איינער רעדט נישט צו׳ם צווייטען. מלמדים און תלמידים זענען צוריק געקומען פֿון בית המדרש. די מלמדים שטעהען אין אַ בעזונדער רעדעל, קוקען זיך איבער, שמועסען עפּיס שטיל צווישען זיך... חדר־קינדער, קונדסים און גלאַט יונ־גען חאַפּען זיך אויפֿ׳ן פלאַנקען פֿון רבי׳ס סאַד, קריכען איבערן דאַך פֿון אייז־קעלער און צולעגען זיך אין דער לענג און אין דער ברייט, אַלע מיט די פּנימ׳ער צו׳ם רבי׳ס פֿענסטער... שַׁמָּשִׁים און איינגעהער לויפֿען צעמישט אַריין און אַרויס, בחורים, וואַהלער־נער לויפֿען זיי נאָך און פלאָנטען זיך פֿאַר די פֿיס, און פֿרעגט מען ביי וועלכען פֿון זיי, וואָס עס הערט זיך, צעשפּרייט ער די הענד, זיפֿצט אָב און ענטלויפֿט ווייטער. און דאָרט, אונטערן פֿאָדער־הייזעל, שטעהט פֿערדרוקט אין אַ ווינקעל אַ גאַנצע מחנה

ווייבער און קרימען די פנימער און האלטען די פארטוך גרייט אין די הענד צו׳ם וויינען . . . פלוצלונג לאזט זיך פון שטוב ארויס א בעש, א יללה. דער עולם גיט זיך א ריהר — דער דאקטאר הייסט גאט בעטען! — האט עמיץ ארויסגעשריגען פון פענסטער. דער עולם בלייבט פערשטיינערט, און די מחנה ווייבער לאזט זיך ארויס און שניידט זיך דורך די מענער, וואס טרעטען זיי אב דעם וועג. די ווייבער לאזען זיך מיט א יללה אין גאס אריין, אין גאס בעהעפטען זיך צו דער מחנה נאך ווייבער. געהענדיג אין מארק צוטהיילען זיך די ווייבער אויף צוויי מחנות, איינע לויפט אין שול אריין, די צווייטע — אויפ׳ן בית-עלמין.

אין מארק דרעהען זיך ארום די מענער ווי פערלוירענע שוויינגענדיגע שאף, ביז עס קומט איינער מיט אנ׳ערגערע בשורה, דער עולם בלייבט שטעהן פערגליווערט און ציטעריגע ליפען שעפציען!

ברוך דיין אמת! ברוך דיין אמת!

און אצונד איז שוין דער עולם ביי גארנישט געבליבען — אהן האפנונג, אהן טרייסט! . . . איינס נאר — צו בעדויערען די רבי׳צען מיט די יתומים און איבערצוצעהלען זיי. זיך אליין האט שוין קהל אן א זייט א וועקגעשטעלט, געלאזט זיך אויף גאטס בע-ראטה און זיין גזר-דין אנגענומען פאר ליעב. —

די שמשים זענען שוין אויף די פאסט אוועקגעלאפען מיט לאנגע אויסגעשטעלטע דעפעשען. דאס פענסטער פון חדר וואו דער רבי איז געלעגען האט רויט אויפגעפלאמט — און א דין קאלט רעגענדעל טריעפט פון בלייערן פערפאנצערטען הימעל און עס קאפעט און עסט זיך איין אין לייב, אז די גליעדער דרעהען זיך צונויף און קארטשען זיך איין. בעלי-מלאכה׳ס שטעלען די קעלנערלעך אויף און טוליען אין די קעפ צווישען די ארים. מלמדים וויקלען זיך מיט רויטע פאטשיילעס די העלזער ארום און די פנים׳ער ווערען וואס א מאל פינסטערער. בלויהער און איינגע-שרומפענער, די ליפען ציטערן און די אויגען מרוזשען זיך צו.

און נאך ביי נאכט האבען וועגעלעך חסידים אנגעהויבען אנצוקומען פון די ארומיגע שטעדטלעך, און צומארגענס איז געווע-

א געפֿאַרעריי — די גאַסען האָבען נישט גערוהט פֿון דראָשקעס און קאָטשען, צו מיטאָג זענען שוין אַלע געוועלבען געווען פֿערהאַקט און דער גאַנצער עולם האָט זיך פֿערזאַמעלט אויפֿ'ן רבי'ס הויף.

פלוצלונג האָט זיך דערהערט אַ געשרייעריי אין דער טיהר: מאַכט אויף!... מאַכט אויף!...— די מטה האָט זיך בעוויזען און דער גאַנצער עולם האָט זיך אַ ריהר געטהון.

מען איז אַריין אין בית־המדרש צום הספד, און באַלד איז געוואָרען ענג. אַ שפּילקע אויף דער ערד נישט צו וואַרפען. און קעפּ אויף קעפּ איז מען געשטאַנען, אויסגעמישט מענער און ווייבער, און איבער די טישען און איבער דעם בלעמער, אומעטום איז פֿול און שוואַרץ. און די ברענענדיגע ליכט אין די הענגלייכטער האָבען שרעקליך היץ צו געגעבען, אַלע פּנים'ער זענען רויט, בעגאָסען מיט שוויים. און די לופט שטיקט, עס איז הייס און דומפּיג. די מטה האָט זיך אָבגעשטעלט פֿאַר'ן אָרון־קודש, און חסידים האַפּען זיך איינס דאָס אַנדערע אויף די פּלייצעס, וועלענדיג אַריבער־דערגרייכען מיט די אויגען איבער די קעפּ. און אַלע הענגען אין דער לופטען, אַלע איינס אויפ'ס אַנדערע און אַלע אין איינעם. און שטיל איז און אַלעמענס אויגען האָבען זיך איינגעטישעט צום סאַמע מיטען... און באַלד האָט זיך אַ דין קול'כעל דערהערט: אַ צו גרויס משכון נעהמסט דו, גאָט, אונז צו פֿאַר אונזערע זינד... האָסט אונז אַראָבגעריסען אונזער כֶּתֶר הַתּוֹרָה, און, בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים, צוגענומען די צוואַנג, אָהן וועלכע מען וועט גאַרנישט קאָנען מאַכען...

און ווידער איז שטיל געוואָרען און צווישען די ווייבער און מעדלעך, מיט טיכלעך אויף די קעפּ ביז אין די האַלבע אויגען פֿערשטעלט, איז געוואָרען אַנ'איינגעהאַלטען געהעשעריי...

די מטה האָט אַ ריהר געטהון און דער עולם האָט זיך אָנגעהויבען צו פּאַקען דורך ביידע טהירען אַרויס און דורך די אויפֿגעפּראַלטע פֿענסטער.

די גאַס איז שוין געווען געשלאָסען — אַ קייט חסידים פֿון דער זייט און פֿון דער זייט און אַנ'עולם מיט דער מטה ציהט זיך און ציהט, ווי איין לאַנגער פּאַס מיט טויזענדער פּנים'ער, און אַ גאַנצען וועג האָט מען פּסוקים געזאָגט. און דער זוהן — דער

יורש, איז נאָכגעגאַנגען צוקאָפּענס אָנגעלעהנט מיט'ן שטערן אויף דער מטה און דאָס פּנים אין די הענד בעהאַלטען...

אויפ'ן גוטען אָרט צווישען די בײַמער איז שוין געווען גרייט דאָס קבר און דער אָרון, און בשעת קבורה האָט מען דעם רבי'ן אין אָפענעם קבר אַרײַן „מזל-טוב" אָבגעגעבען און דער גאַנצער עולם האָט זיך באַלד געווענדט צום זוהן: „מזל-טוב, רבי!... מזל-טוב!..."

דאָס קבר איז שוין צו; דער נײַער רבי האָט קדיש געזאָגט.

און אַ טרייסט און אַנײַע האָפנונג האָט אָנגעהויבען צו בליהען. די פּנימ'ער האָבען זיך צוריק אויסגעלײַטערט, און אין די אויגען האָט אַ פרישע אַהֲבָה אָנגעהויבען צו שפּראָצען. און אַלע האָבען זיך אַרום דעם רבי'ן אײַנגעזאַמעלט און מיט ליבּע אין די אויגען געקוקט. ווי די שכינה האָט אויף זײַן בלאַס פּנים גערוהט,

אויפ'ן בית-עולם איז שטיל געוואָרען. די בײַמער האָבען זיך שטיל געשאָקעלט און „בְּלַחַש" תפלה געזאָגט.

דְבוּרָה'לֶע.

(אַ בּילד).

(פֿאַרנאַכט. דבורה'לע, אַ יונג ווייבעל פֿון אַ יאָהר 22 זיצט אַליין אין איהר צימער. אברהם, איהר מאַן קומט אַן).

אַברהם. גוטנ'אָבענד...

דבורה'לע. (קוים מערקליך) גוט יאָהר.

אַברהם. (רייבענדיג איין האַנד אין דער צווייטער) וואָס זיצט דו עפּעס אַזוי?... (קוקט זיך ארום אויף די שטימונג אין שטוב) מען קען שוין. דאַכט זיך אָנצינדען אַ לאָמפּ...

דבורה'לע. אַ דאַנק פֿאַר דער עצה... מיטאָג עסען עסט מען ביי אַ לאָמפּ... אַזוי פֿיהרען זיך אַלע מענער...

אַברהם. (פֿערשולדיגט) איך האָב פֿריהער נישט געקענט קומען, מען קען נישט איבערלאָזען די גאַנצע אַרבייט צווישען אַזאַ חברה, אַז מען געהט אַוועק ווערט אַלץ חרוב.

דבורה'לע. און איבער דעם זאָל איך זיצען און די אויגען זאָלען מיר פֿון קאָפּ אַרויסקריכען!...

אַברהם. און די וואָהנונג צוזאַמען מיט דעם פֿאַבריקעל האָט דאָך נאָך גיכער נישט געטויגט... און אַז מען מוז שוין ווי-

טער געהן אַ שטיק וועגס. איז נישט אַלע מאָל קען מען ...

דבורה'לע. איך ווייס... פאַר מײַנעט וועגען קענסט דו קיינמאָל נישט... (געהט צום פענסטער, מיט'ן פנים אין דער שויב אַרײַן) אײדער אויף אַזאַ אַרט, צו ליגען אַ גאַנצען טאָג אײנע אַליין אָנגעבונדען ווי אַ הונד, צו וואָס האָט מיר געטויגט די גאַנצע וואָהנונג?

אברהם. (לאָזט אַרײַן דעם קאָפּ צווישען די אַקסלען וויל זיך דאָרט אײַנקורטשען, דבורה'לע בלייבט מיט אַנ'אָפען מויל אין דערמיט) דבורה'לע...

דבורה'לע. (קוקט זיך אום) וואָס מינטערסט דו מיך?

אברהם. נײַן, דבורה'לע, דאָ מוז עפּעס זײַן...

דבורה'לע (פערשוויַגט, קעהרט צוריק אָב דאָס געזיכט אויף דער שויב).

אברהם. (לאָזט זיך אַראָב אויף אַ שטוהל. אַ שטילקײַט). פון דעסטוועגען, דבורה'לע, האָב נישט קײַן עגמת-נפש... נעם ציַנד אָן דעם לאָמפּ און קום אַהער וועלען מיר עסען...

דבורה'לע (נעהמט דעם לאָמפּ פון ווינקעל פענסטער, געהט גאַכלעסיג צו דער טהיר פון קיך) מן הסתם האָב איך מיר אַזוי פערדיענט... דאַרף אַזוי צו זײַן... (אָב).

אברהם. (זיפצענד) אוי רבונו של עולם... אַלץ איבער דאגת-פרנסה... מוז איך זי נעבעך אַליין לאָזען... (פערטיעפט דאָס געזיכט אין די הענד).

דבורה'לע. (קומט צוריק, שוין אָנגעצונדען דעם לאָמפּ מיט אַ בלאָהען אַבאַזשור, שטעלט איהם אויפ'ן טיש, וויַטער אָב) און ער וועט אפילו נישט איבערפרעגען, מיט וואָס איך האָב הײַנטיגען טאָג איבערגעלעבט?...

אברהם. אוי רבונו של עולם...

דבורה'לע. (קומט מיט וואַזעלעך יויך, אין בײדע הענד, אַ שטילקײַט).

אברהם. האָסט דו געהערט צו עסען אָהן מיר... (פויזע)

דבורה'לע. און דו וועסט נאָך אַציַנד אויך אַוועקגעהן?

אברהם. אַודאי, איך מוז, דבורה'לע...

דבורה'לע. נו געה... (ווערט אַבהענדיג, לאָזט אַרויס דעם לעפעל פון דער האַנד).

אברהם. נו וואס זאל איך טהון, דבורה׳לע?... (פויזע) דו וואלסט נישט געוועזן צוקריגענט מיט מיין מאמען, וואלסטו געגאנ-גען צו איהר אבי סעל...

דבורה׳לע. אז איך וואלט מיר געוועזן, הייסט עס, אבי געהאקט דעם גאנצען קאפ האר...

אברהם. זעה-זשע, דבורה׳לע... פאר וואס עסט דו נישט?...

דבורה׳לע. פאר מיר איז אזוי אויך גענוג... (א שטיל-קייט).

אברהם. נו געה, דערלאנג פליישׁ, עס...

דבורה׳לע. (אויפשטעהענדיג) ביי מיר איז ב״ה אלע טאג א תענית, צייט איך האב׳ן דערקענט. (געהט אב, אברהם קוקט איהר נאך, ביז זי קומט מיט׳ן פלייש).

אברהם. זעהסטו דאס איז שוין אנ׳עולה פון דיר. וועל-כער מענש פיינינגט זיך דאס אליין... עס פעהלט דיר חלילה דער גראשען צי דער גילדען, דארפסט ווארטען אויף מיר?... דו ווייסט דאך, אז איך בין פעריאגט, עס, נעם עס...

דבורה׳לע. (העלפט איהם עסען) א נישט בעקלאג איך מיך דען אויף עפיס... איך בין נישט ווי אנדערע — — שוין אפשר צוויי חדשים, אז דו האסט מיר צוגעזאגט צו קויפען א בראשקעלע... פון דעסטוועגען...

אברהם. איך וועל דיר קויפען, דבורה׳שי, קויפען בהן שלי...

דבורה׳לע. (אטהעמט אב) אט אזוי פיהרען זיך אלע מענער... נישט מען לעבט אליין, און נישט דאס ווייב ווייסט פון א לעבען... און וואס האסטו דען היינט געגעסען, אזא טאג א יאהר?...

אברהם. איך, וואס זארגסטו פאר מיר? א מאנספער-שוין...

דבורה׳לע. נו, נעם עס חאטש אצינד... (הייבט אויף א שטיקעלע פלייש אויפ׳ן גאפעל) עס, עס, אט דאס, אברהם׳שי...

אברהם. (מיט הארציגער פרייד) ניין, עס דו... (נעהמט זי אן ביי׳ן עק ארבעל, ציהט אוים דעם האלדז מיט דארשט, זי שטעלט אונטער די באק. ער קושט).

דבורה׳לע. (צוריקציהענדיג זיך) עס... עס, אברהם...

אברהם. ניין, (גלײבט אויס דאס היטעל, צושאקעלט זיך בײם בענשען).

דבורה׳לע. (געהט אב מיט דעם געפעס אין קיך קוקט באלד צוריק).

אברהם. (שטעהט אויף) נו, איך וועל שוין געהן, מען דארף היינט אויסצאהלען די מענשען...

דבורה׳לע. און זיין ווײטער אזוי לאנג...

אברהם. ניין, דבורה׳שי... (קוקט אויפ׳ן זייגער אויף דער וואנד, געהט צו דער טהיר און בלייבט נאך אלץ שטעהן, נאך א קוק, נאך א שמייכעלע אויף דבורה׳לען, געהט אוועק).

דבורה׳לע. (בלייבט אליין, דרעהט זיך נאך אביסעל ארום איבער׳ן צימער, דערנאך פערשארט זי די קאלדרע פון בעט, און לעהנט זיך צו, אונטערגעשפארט מיט דער האנד אונטער׳ן געזיכט, און קוקט אין בלאהען ברענענדיגען לאמפ ארײן. א שטילקייט, דער זייגער אויף דער וואנד וויעגט זיך „טיק-טאק, טיק-טאק“... עס דערהערט זיך א רודער אין דער טהיר פון קיך. שפרינגט אויף) ווער איז עס? (א יונגערמאן).

יונגערמאן. איך, מנשה!... (בלייבט שטעהן אין דער מיט שטוב, קוקט זיך ארום די פאלעס פון פאלטא) א ריסעניש איך האב דאס ערשט געהאט מיט די הינד...

דבורה׳לע. פון וואנען לויפסט דו דאס, מנשה?

מנשה. איך לויף... (אין פערלעגענהייט) דעם גאנצען פאלטא האבען זיי מיר שיער אבגעריסען... (ווארפט איהם אראב פון זיך, בלייבט שטעהן אין א קורץ געהאקט קאפאטקעלע, מיט א היטעלע אויפ׳ן שפיץ קאפ, טהוט זיך טמור׳יש א נייג צו דבורה׳לען) גוט נאווענד (גיט איהר די האנד).

דבורה לע. זיץ, מנשה — —

מנשה. (טהוט זיך א זעץ אנידער, ווארפט ארויס די פיס פאר זיך) אוי בין איך מיעד!...

דבורה׳לע. (זעצט זיך אויפ׳ן עק בעט) פון וואנען לויפסטו דאס אזוי!...

מנשה. ווער, איך?... איך לויף פון „עסקאדראנעס קאמאנדיר“... דער טאטע האט מיך געשיקט מיט רעכענקעס פאר א

גאנצען חודש האָבער צושטעלען... נאָר אַ שנעפּסיל האָב איך דאָרט געמאַכט... אוי אַ פּײַנס, איי אַ פּײַנס!...

דבורה׳לע. (פּערלײַגט די הענד אויף די ברוסטען, מיט אַ שמײַכעלע) דו לעבסט גאַר צווישען די אָפּיצערען... די בעקעלעך זענען בײַ די פּאַרב...

מנשה. הא, הא... פּינפּענצוואַנציגער פּליהען... און דר׳ערד מיט׳ן קאָפּ אַ פּינפּענצוואַנציגער!

דבורה׳לע. אויף וואָס אַ שטײַגער?

מנשה. אַ דאגה אויף וואָס! אַזוי ווי פּאַניע... וואָס איז בײַ פּאַניע דער עיקר?... (שמײכעלט שעלמיש).

דבורה׳לע. וואָס די מאַנסלײַט זענען...

מנשה. (מיט אַ בעוועגונג) און וואָס זענען זיי?...

דבורה׳לע. מען ווײַסט שוין...

מנשה. און דײַן מאַן?...

דבורה׳לע. מײַן מאַן?... מײַן מאַן קויפט מיר אַ קײַטעל..

מנשה. און יאָ... (טהוט אַ פּײַפעלע שטאַרק פערוואונדערט) חאָטש אַ גוטס?...

דבורה׳לע. (שטאָלץ) פון בעסטען סאָרט, וואָס קאָן נאָר געבען!...

מנשה. (קלאַפּט זיך אין האַרץ) און איך, דבורה׳לע, איך וואָס זאָל דיר קויפען?...

דבורה׳לע. (מיט פערצוויגענע ליפּעלעך) איך האָב גאָט צו דאַנק אַ מאַן ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר...

מנשה. נו טאָרסט דו שוין בײַ מיר גאָר נישט נעהמען, דבורה׳לע?... (מיט אַ בעוועגונג) איך וועל דיר אויך קויפען אַ קײַטעל...

דבורה׳לע. צוויי?...

מנשה. ס׳שאַד נישט — — זעהסט אָה... (בייגט זיך צו׳ן איהר איבער שמײַכלענדיג) אײַנס אויף דער זײַט האַלז, אײַנס אויף דער זײַט האַלז... (קושט זי אויפ׳ן האַלז).

דבורה׳לע. פּע... (רײַסט זיך אַרויס פון איהם) אויף מײַן וואָרט איך וועל דיך אַרויסטרײַבען, זאָלסט שוין מײַן שוועל נישט איבערטרעטען...

מנשה. האָסט אַ ווייך העלזעל...

דבורה׳לע. דו ווילסט מיר אָנמאַכען, אַז די גאַנצע גאַס זאָל אויף ווערען מיט מיר... מיינסט מענשען ווערען נישט געוואָר?

מנשה. די אַפּיצערקעס האָבען אויך אַזעלכע העלזעלעך, נאָר זיי טראָגען סאַמיט־באַנד... דיר וואָלט אויך געקליידט אַזעלכעס...

דבורה׳לע. אויך מיר אַ גרויס עסק... און וואָס זענען זיי מיר אַזוי שען, די אָפּיצערקעס... ווייל זיי פּוצען זיך?...

מנשה. אַ ודאי, פּוצען... דו דאַרפסט אויך האָבען אַזוינס... (ציהט ארויס פון קעשענע אַ פּאַפּיר, וויקעלט אַרויס אַ שוואַרץ־סאַמעטענ־באַנד) דו זעהסט, דבורה׳לע!... דאָס איז פאַר דיינעטוועגען... (זעצט זיך נעבען איהר אויפ׳ן בעט און מעסט איהר אָן די באַנד אַרום האַלז).

דבורה׳לע. וואָס טהוט זיך מיט דיר, מנשה... מען זעהט דאָך דורכ׳ן פענסטער יעדעס פּיצעל...

מנשה. שאַ—אַ—אַ... (מאַכט אַ שפּרונג צום פענסטער און לאָזט אַריבער דאָס פאָרהענגעל).

דבורה׳לע. (לויפט נאָך) מנשה!... אַזוי לאַנג לעב איך אָהן שלעכטס...

מנשה. (צוריקציהענדיג זי) זעץ דיך נאָר אַנידער, זעץ דיך נאָר... (זעצען זיך צוריק אויפ׳ן בעט) און דו ווייסט ווי אַזוי דאָס ווערט געמאַכט?... מען גיט אַרונטער אַ ראָזע, אָדער אַ הימעל־קאָלירטען זיידען־שטאָף אונטער דעם באַנד, מיט גאַנץ דינעם זייד אַרומגע־זוימט, און צוויי העקעלעך קומט מיט צוויי גאַנץ דינע זיידענע פעטילקעלעך צום פערהעקלען...

דבורה׳לע. (מיט אַ געלעכטער׳ל) האַ, האַ... ער לערנט נאָר מיך... שוין גוטע צייטען...

מנשה. און אַמאָל האָסט דו געהאַט האָר, איז עס געוועזען זייד אין דער וועלט... (קוקט אויף די לאָקענדלעך, וואָס לאָזען זיך עק־סטערוויז אַפּער פון אונטער׳ן שייטעל).

דבורה׳לע. און היינט וואָס מיינסטו?... איך האָב זיי נאָך ווי פריהער...

מנשה. (ריהרט אָן מיט דער האַנד ביי איהר שטערען, מיט געבעט) איך וויל זיי זעהן... לאָז אָפּער אַ פּאָר לאָקען... דבורה׳לע...

דבורה׳לע. וואָס ווילסטו פון מיר האָבען... דער מאַן קומט באַלד אַריין, די טהיר שטעהט אָפען...

מנשה. (פערוואונדערט) אָפּען!... (לויפט אוועק אין קיך).

דבורה'לע. מנשה, ניין, ניין!... (נעמט דערווייל אראָב דאָס שייטיל פון קאָפּ, בלייבט אין די בלויזע האָר מיט צעוואָרפענע לאָקען איבער די אקסלען).

מנשה. (קומט צוריק) פאַר וואָס עפּים ניין?.. זעה נאָר, דבורה'לע, ווי שען דו ביזט (נעמט זי אָן הינטען ביי די לאָקען).

דבורה'לע. ווערסט דיך נישט אָבטשעפּען — ניין?

מנשה. דבורה'לע! — אַצינד ביזט דו שענער, אַכטצעהן מאָל, דבורה'לע! (נעמט זי אַרום).

דבורה'לע. (ווערט זיך שוואַך) מנשה'שי, לאָז מיך אָב.

מנשה. באַלד, באַלד, דבורה'שי (קושט זי).

דבורה'לע. זעה נאָר, האָסט דאָך מיר פון גאַנצען שייטיל אַתל געמאַכט!

מנשה. אוי — אַתל! דבורה'לע, איך קויף דיר שוין אַב אַנ'אַנדערס. (נעמט איהר אַרוים דאָס שייטעל, וואַרפט אויפ'ן טיש) אַוועק מיט אַזוינע שייטלעך! ביי מיר אַז אַ שייטעל זאָל עס שוין הייסען אַ שייטעל! (ביידע שווייגען אַ מינוט, ער לייגט די האַנד איבער איהר אַקסעל) נו דבורה'שי?...

דבורה'לע. אוי, מנשה'שי... כ'האָב מורא דער מאַן וועט אָנקומען...

מנשה. נו שאַ, שאַ... האָב קיין מורא נישט... מיין קעצעלע... (זעצט זיך אויפ'ן בעט מיט איהר אויף דער שוים).

דבורה'לע. ניין, מנשה ליו, ניין...

מנשה. נו ניין, נו ניין... (בייגט זי איבער מיט'ן האַלז אַרויף און קושט).

דבורה'לע. (מיט אַ צוגאָסענקייט) מנשה'שי — — —

(פערוואַרפט דעם קאָפּ אָהנמעכטיג. מנשה דרעהט טיעף אַראָב דעם לאָמפּ, קוים וואָס ער בלישצעט און פאַלט צו איהר אויפ'ן בעט אַרויף. אַ ווילע איז שטיל. פּלוצלינג אָבער דערהערט זיך אַ קלאַפּען אין דער טיהר).

אַברהם'ס קול. דבורה'לע — עפען!... (מנשה מיט דבורה'לען שפּרינגען אויף פון בעט).

דבורה'לע. אוי, אַ בראָך איז צו מיר!

מנשה. דער מאַן. דער מאַן!

ד ב ו ר ה׳ ל ע. אוי גיך, גיך... אַ בראָך איז צו מיר — דער מאַן געהט! — בעהאַלט דיך, מנשה׳שי!...

מ נ ש ה. וואו אַהין, וואו? — (עס דערהערט זיך נאָך אַ שטאַרקער רודערן אין דער טיהר).

ד ב ו ר ה׳ ל ע. (גיט אַ חאַפּ דאָס איבערבעט אין דער הייד) אַהער, אַהער!...

מ נ ש ה. מיט די שטיוועל?

ד ב ו ר ה׳ ל ע. אַריין! אַריין!

מ נ ש ה. (גיט זיך אַ וואָרף מיט די שטיוועל אין בעט אַריין, דבורה׳לע דעקט איהם איבער, ענטלויפט און קיך אויפמאַכען די טהיר).

אַ ב ר ה ם. (קומט אַריין נאָכגעהענדיג נאָך דבורה׳לען) גוט נ׳אָבענד!

ד ב ו ר ה׳ ל ע. גוט נ׳אָבענד, גוט יאָהר, זעה נאָר, שוין ביזטו געקומען! (פערשטעלט מיט זיך דאָס בעט).

אַ ב ר ה ם. וואָס, ס׳איז צו פריה?

ד ב ו ר ה׳ ל ע. ניין — אדרבה — געה נאָך צוריק אַביסעל... דו מוזט דאָך מיך שטענדיג לאָזען אַליין. נאָך צו פריה איז פאַר איהם גאָר!

אַ ב ר ה ם. (קוקט זיך אַרום) וואָס איז עפּיס אַלץ אַזוי צורודערט? — גלייב מיר, ביזט שוין געשלאָפען?

ד ב ו ר ה׳ ל ע. נאָר וואָס דען, איך וועל זיצען און וואַרטען אויף דיר?

אַ ב ר ה ם. נו ווי הייסט, נאַרעלע, וואָס דען האָב איך געקענט טהון, אז כ׳האָב פאָרט געמוזט זוימען.

ד ב ו ר ה׳ ל ע. כ׳ווייס, כווייס... פאַר מיינעט־וועגען מוזט דו תמיד זוימען, מוזט דו תמיד אַוועקגעהן און קיין איין רגע זיצט דו נישט איין אין שטוב...

אַ ב ר ה ם. נו שוין, דבורה׳לע, מעהר וועל איך דיך שוין נישט לאָזען אַליין. גוט?

ד ב ו ר ה׳ ל ע. געה, דו זאָגסט מיר אַלע מאָל צו דאָס איינענע.

אַ ב ר ה ם. שוין — פון היינט אָן, בלי נדר ובלי מסקנא...

ד ב ו ר ה׳ ל ע. דו זעהסט ווי איך האָב מיך שוין געהאַט

אויסנעמהון, צעלאזט די האר — איך בין שוין געשלאפען, און אלץ איבער דיר.

אברהם. נו עס שאדט ניט, ס׳שאדט נישט, דבורה׳לע— נו ביזט דו געשלאפען — טא וואס איז דאס אומגליק? — און אז דו האסט דיר די האר צעלאזט איז אויך נישט קיין גרויס אחריות (קראצט זיך). גלייב מיר, אז אזוי ביזט דו נאך שענער...

דבורה׳לע. אזוי שען בין איך דאס?

אברהם. הע, הע — וואס רעדסט דו, דבורה׳לע? הע, הע, האר איז דאך דאס צירונג פון מענש. (רוקט זיך צו איהר צו טרייטעלעך־ווייז, וויל זי אנריהרען בײ די האר).

דבורה׳לע. (ציהט זיך צוריק) גיה לאמיך אפ — איך בין דאך פערשלאפען, וואס ווילסט דו פון מיר האבען? ——

אברהם. דבורה׳שי, איין קוש׳שישי נור...

דבורה׳לע. גיה, לאמיך אפ.

אברהם. דבורה׳שי — — זעה נור וואס פאר א שעהנע הערעלעך דו האסט.

דבורה׳לע. גיה, לאמיך אפ — אברהמ׳שי, וואס ווילסט דו פון מיר האבען?

אברהם. ניין — גאר נישט... איין איינציג קוש׳עלע... וויי מיר דיינע הערעלעך... געדענקסט מנשה׳לע קעלבאס האט דיך געוואלט פאר א כלה?

דבורה׳לע. אוי א בראך איז צו מיר! אברהם, פאר וואס שווייגסט דו נישט — יענער איז דאך אצינד דא נישט דא — פאר וואס האסט דו צו רעדען אונטער יענעמ׳ס פלייצעס?

אברהם. נו שוין, שוין — ווער רעדט דען, ווער דער־מאנט איהם גאר, ער איז נישט דא, זאל ער נישט זיין — נור גלאט עס רעדט זיך אזוי, וויל דיך זאגט מען האט ער דוקא גע־וואלט פאר א כלה.

דבורה׳לע: נו שוין נו, מיך פאר א כלה — אנדערש פאסט מיר נישט! און דו זאלסט נור הערען, וואס מענשען ווע̇לען דיר אנ׳באמבלען אין קאפ אריין!

אברהם. אבער דו זעהסט שוין, אז ס׳איז גאר אזא קל שבקלים! — אבער דו זעהסט שוין?! אבער ערשט טהוט דיר שוין הנאה וואס דו האסט מיך און נישט איהם וואס לויפט נאך

אלע שיקסעס אין די גאסען און עסט טריפות מיט אלע אפיצערין!

דבורה׳לע. הער נור אברהם — איך װעל דיך שױן, זעה איך, נישט פטור װערען די נאכט. — הער נור, איך האב דיך ערגעץ צו שיקען װעסט מיר טהון א קלײן טובה׳לע? ... ס׳אנדערע, איך װעל שױן אלײן געהען... (הײבט אן צו געהן צו דער קיך).

אברהם. װאו הין, װאו הין איז דאס? — האסט דו מיר מורא צו זאגען?

דבורה׳לע. נײן, לאז געמאך אברהם׳עשי, איך װיל דיך נישט בעלעסטיגען אזױ שפעט בײנאכט, איך װײס, אז דו ביסט אנגעארבײט פון א גאנצען טאג.

אברהם. זאג מיר נור, װאס האסט דו מיר מורא צו זאגען, דבורה? — װי הײסט, דו װעסט ערשט אלײן געהן ערגעץ?

דבורה׳לע. נור װאס דען, דיך װיל איך שיקען? איך װײס דאך אז דו ביסט מיעד פון א גאנצען טאג ארבײט?

אברהם: ס׳שאדט נישט דבורה׳שי, ס׳שאדט נישט...

דבורה׳לע. ס׳אנדערע — איך װעל דיר זאגען, װאס קען דאס מיך ארען, אז געהען װעל איך דיך סײ װי סײ נישט לאזען; דו פערשטעהסט? — געהן װעל איך דיך סײ װי סײ נישט לאזען.

אברהם. נו, נו, לאמיר שױן הערען.

דבורה׳לע. אברהם׳עשי, אבער דו בעשטעהסט נישט צו געהן װעל איך דיר זאגען.

אברהם. א סוף אנ׳עק — װעה איז מיר. זאג שױן אמאל.

דבורה׳לע. נו שױן... איך װיל דיר זאגען. אברהם׳עשי, זאלסט דו װיסען, אז איך האב מיר הײנט פארגענומען אױסצו־װאשען די האר מיט װײך װאסער פון סטעקעל...

אברהם. ס׳טײטש װאס רעדסט דו — נו װילכט דו ערשט געהן צו די „װיעטראקים" נאך װאסער?!

דבורה׳לע. יא, יא, אברהם׳עשי, איך מוז... און ס׳אנדערע װאס קענסט דו דערלײגען, אז איך װעל מיך אלײן אזױ איבער־שפאצירען הין און צוריק...

אברהם. א בראך איז צו מיר... װאס דער מענש רעדט — איבערשפאצירען גאר!... האסט דו געהערט א שפאציר פון צװײ װיארסט װעג. און האלבע נאכט נאך דער צו...

דבורה׳לע. נו װאס זשע דען זאגסט דו מיר, אברהם׳עשי,

(לייגט איהם ארויף דאָס העַנטעל אויפ'ן אַקסעל און קוקט איהם מיט אַ שמייכעלע אין פּנים אריין).

אברהם. איך זאָל אַזוי וויסען פון שלעכטס (דרעהט זיך אַביסעלע צורודערט אויף און אָב איבער דער שטוב, איבערגלעטענדיג מיט דער האַנד איבער'ן שטערען).

דבורה'לע. (דרעהט זיך איהם נאָך מיט דעם זעלבען שמייכעלע און גיט איהם אַלע מאָל קאָקעטיש אַ קוק אין די אויגען אריין) נו וואָס זשע דען זאָגסט דו מיר אברהמ'עשי...

אברהם. (בלייבט שטעהן) מילא, איך וויים... אַז דו זאָגסט, דו דאַרפסט.

דבורה'לע. נו יאָ, יאָ, אַברהמ'עשי...

אברהם. נו מילא, וועל איך מוזען געהן...

דבורה'לע. ניין — דאָס וויל איך נישט — גאָט בעהיט!

אברהם. ווי הייסט, דו נאַרישע, נור וואָס דען איך וויל לאָזען דיך געהן האַלבע נאַכט — האָסט טאַקי באַלד געפועלט ביי מיר!

דבורה'לע. נו וואָס אי? נו וואָס אי? דו ביסט דאָך מיעד?

אברהם. נו נישט געטענה'ט קיין סך, גיב אַהער מיר דאָס קריגעלע — איך וועל אַליין געהן, איך בין פאָרט אַ מאַנספערשוין...

דבורה'לע. דו מיינסט, אַז איך וועל מיך מיט דיר רייסען (געמט דעם לאָמפּ פון טיש אראָב) נור איך בעט דיך אברהמ'עשי, אַז דו זאָלסט נישט געהן... דאָס קריגעלע שטעהט דאָרט אין קיך...

אברהם: נו קום שוין, נו קום שוין (דבורה'לע געהט איהם נאָך אין קיך מיט דעם לאָמפּ אין דער האַנד. ביידע אָב אונטער דער פּאַרטיערע. עס דויערט אַ ווײַלע, עס הערט זיך אַ פּאָרען, באַלד אַנ'ארויס־געהן און אַ פערקלאַפּען פון אַ טהיר).

דבורה'לע. (קומט צוריק און שטעלט אַוועק דעם לאָמפּ צוריק אויפ'ן טיש, עטעמט לייכטער אָב) אוי מאַמעשי, ווי שווער מיר דאָס איז אָנגעקומען, איידער איך האָב שוין אַרויסגעפּטרט פון שטוב — ביין מאָם רייד האָט ער דאָך אין זיך (טרעט צו צום בעט, הייבט אונטער דאָס איבערבעט) מנשה?...

מנשה. (שטעקט אַפּער דעם קאָפּ) שוין משלח געוועזן?...

דבורה'לע. (מיט אַ זיפצעלע) קוים מיט צרות...

מנשה. (שפּרינגט אראָב, וויל לויפען) אַ גוטע נאַכט, אַ גוטע נאַכט דבורה'לע!

דבורה׳לע. שטעה נור שטעה — ער שטעהט דאך נאך אונטער דער טיהר...

מנשה. וואו האסט דו איהם געשיקט, וואו, וואו, וואו?

דבורה׳לע. שטעה נור א רגע׳לע — קאך דיך נור נישט אזוי — צום סטעקיל אזש נאך וואסער...

מנשה: צום סטעקיל אזש נאך וואסער! אוי, אוי, אוי, (וויל אזש טאנצען פאר פרייד) אט אזוי לייגט מען אריין א פרייער — אט-אזוי, אט-אזוי לייגט מען אריין א פרייער — — — ווייסט דו זשע וואס דבורה׳לע — קענען זשע מיר דאך נאך זיטצען א ביסעל.

דבורה׳לע. ניין, מנשה׳ליו, ניין...

מנשה. נו, דבורה׳שי. מאך זשע מיר שוין נישט קיין קונצען. — — קום נור אהער דבורה׳לע — מיר האלטען דאך עפיס אין דער מיט... (נעמט זי צו קושענדיגערהייט צום בעט, דרעהט אין גאנצען אראב דעם לאמפ, אין שטוב ווערט פינסטער. עס הערט זיך א שטיל שארכען. פויזע).

מנשה. (נאך א לאנגער ווײלע פלאקערט אויף א שוועבעלע אראבטאנצענדיג פון בעט. אין שטוב ווערט רויט ליכטיג, די פינסטערניש ווערט ווי צושאסען, און מנשה מיט א בעלויכטען פנים פון דעם ברענענדיגען שוועבעלע אין דער האנד צינדט אן דעם לאמפ) נו שוין, דבורה׳לע ערשט האב מיר שוין א גוטע נאכט (בייגט זיך איבער איהר וואו זי ליגט אין בעט, דריקט איהר די האנד און גיט איהר נאך א קוש) א גוטע נאכט!

דבורה׳לע. א גוט יאהר... (מנשה נעמט אראב דעם פאלטא פון דער וואנד, געהט ארויס. דבורה׳לע זעצט זיך אויף אנגעשפארט אויף איין עלענבויגען אין בעט, האלב ליגענדיג, האלב זיצענדיג). נו א מין לאנגקייט ער זוימט זיך — שטענדיג וועט ער מיך נור לאזען אליין — (פויזע).

אברהם. (קומט אריין איינגעבויגען, טראגט א קריגעלע וואסער, בלייבט שטעהן מיט א נאכט-בלישצעל אין די אויגען און קוקט איבער דבורה׳לעס בעט).

דבורה׳לע. נו שוין, אבי דו ביסט שוין דא... (געהט אראב פון בעט לאנגזאם און ברוגז׳לעך).

אברהם. (מיט אנ׳אונטערטהעניגקייט) דבורה׳שי... נא דיר וואסער.

דבורה'לע. גנעה, גנעה, איך בין מיט דיר ברוגז...

אברהם. דבורה'שי, הא, פאר וואס?

דבורה'לע. ווייל איך האב דיך געבעטען, אז דו זאלסט נישט געהן האלבע נאכט.

אברהם. נו. דבורה'שי, איך בין דאך געגאנגען פאר דיי- נעטוועגען נאך וואסער.

דבורה'לע. איך דארף שוין אצינד נישט קיין וואסער, איך דארף עס שוין אויף כפרות...

אברהם. (עס בעדעקט איהם א קאלטער שווייס) הא? — דבורה'שי? — — נו, נא, נעם נור א קודם צו!

דבורה'לע. נו שטעל אנידער. (ווײזט איהם אן אויף דער פאדלאגע).

אברהם. ווי הייסט?

דבורה'לע. איך טאר נישט...

אברהם. (קורטשעט זיך איין, דאס פנים ווערט איהם בלאס)

דבורה'לע. יא, יא — שטעל אוועק...

אברהם. (מיט א פערביטערקייט אין פנים) נו, דו האסט דאך מיר אליין געגעבען דאס קריגעלע אין דער האנד אריין?...

דבורה'לע. נו, אונ אצינד איז שוין אנדערש געווארען... דו ווייסט נישט, וואס פרויען זענען? — א ליאדע עגמת נפש'ל.

אברהם. אוי, וואס פרויען זענען! — — — (שטעלט אוועק דאס קריגעלע פאר איהרע פיס) אוי, וואס פרויען זענען... (שטעלט זיך אוועק אן דער זייט).

דבורה'לע. נו אברהם'עשי, פון וואס האסט דו קרענקונג?

אברהם. ווי הייסט, כ'האב געברענגט וואסער, וואסער האב איך געברענגט, האלבע נאכט, ווען די גאנצע שטאדט שלאפט שוין, און מען זעהט שוין נישט קיין לעבעדיגען הונד אויף דער גאס, אויסער וואס דער „סטראזשניק“ מיט די „סטרוזשעס“ דרעהען זיך ארום — צום סוף זאגסט דו, אז דו דארפסט עס גאר אויף כפרות, אויף כפרות דארפסט דו עס גאר... און פאר וועמענס וועגען — פרעג איך דיך — האב איך דאס געברענגט: פאר'ן טייוועלס וועגען...

ד ב ו ר ה ' ל ע. אוי אברהמ'עשי, וואס טהוט זיך מיט דיר? וואס דערמאנסט דו עפּיס ביינאכט שדים? ...

א ב ר ה ם. נו שוין נו, וואס האסט דו מורא? — זעהסט דאך, אז מיך האט אפילו דער טייוועל נישט גענומען אויפ'ן וועג...

ד ב ו ר ה ' ל ע. אוי אברהמ'עשי. עפּיס רעדסט דו דאך גאר נישט ווי דער אייגענער ... לא'נאר, אברהמ'עשי... זעה נאר צו דו געהסט אין כשר'ע ציצית — — נישט געדאכט זאל עס זיין — האסט דאך נאך קיינמאל נישט גערעדט אזוי ביז...

א ב ר ה ם. (זיפצט אב, דרעהט זיך אוועק) יא, יא — ציצית.

ד ב ו ר ה ' ל ע. נו אברהמ'עשי, קרענק דיך נישט, קום וועל איך דיר ליבערשט בעטען דאס בעט, וועסט דו דיך לייגען שלאפען.

א ב ר ה ם. און דו וואס וועסט טהון?

ד ב ו ר ה ' ל ע. איך, גאר נישט... איך וועל מיר וויטער בעטען מיין בעט און מיך אויך לייגען שלאפען... (געהט צו, בעט איהם דאס בעט. אברהם דרעהט זיך דערווייל ארום איבער דער שטוב אביסעלע צוטראגען, ווארפט אלע מאל א בליק אויף דבורה'לען, שטעלט זיך אב).

א ב ר ה ם. דבורה'שי, איך קען דאך נאך אבער נישט געהן שלאפען, וואס לייגסט דו מיך שוין שלאפען?

ד ב ו ר ה ' ל ע. נאר וואס-זשע דען וועסט דו טהון?

א ב ר ה ם. און דו געהסט שוין דען אויך שלאפען? — אפשר וואלסט דו חאטש געזעסען אביסעל ביי מיין בעט, ביז וואנען איך וועל ענטשלאפען ווערען?

ד ב ו ר ה ' ל ע. יא אברהמ'עשי, מיט דעם גרעסטען פער-גניגען ...

א ב ר ה ם. נו שוין — זאל זיין חאטש דאס... (הייבט זיך אן אויסצוטהון, דבורה'לע שטעהט אוןווארט ביז ער לייגט זיך אין בעט ארייין, רוקט זי זיך צו א שטוהל נעבען איהם און זעצט זיך. פויזע).

ד ב ו ר ה ' ל ע. נו, אברהם, דו שלאפסט שוין? ...

א ב ר ה ם. נאך נישט...

ד ב ו ר ה ' ל ע. נו ווי לאנג וועל איך זיצען?

א ב ר ה ם. ביז וואנען איך וועל ענטשלאפען ווערען.

ד ב ו ר ה ' ל ע. (שפרינגט אויף) אזוי! — נו קום-זשע דו צו

מײן בעט, װעל איך שלאפען און דו זיצען... (אברהם קריכט אראב פון בעט אין די גאטקעס, מיטטראגענדיג זיך די אײגענע שטוהל, אויף װעלכע דבורה׳לע איז געזעסען — צו איהר בעט. דבורה׳לע קריכט ארײן אויסגעטהוענערהײט אין בעט. די ברוסטען זעהען זיך ארויס דורכ׳ן אויסגעארסירטען העמד, דעקט זי זײ אײן מיט דעם איבערבעט, פאסט ארום דערמיט איהר קײלעכדיגע פיגורע, װעלכע זעהט אויס אויף דעם ארט פון דער טאליע, װײך אײנגעפאלען, האלט אויסגעשטרעקט דאס קלארע גאטבעלע, ליגענדיג מיט׳ן פנים ארויף צום בעליק. די ליכטיגע שײן פון לאמפ בערײטעלט איהר אײן זײט געזיכט, די ליפעלעך האלטען זיך אזוי שטיל און בנעימות פערשלאסען, די אויגען דעסגלײכען — און אברהם זיצט מיט א געזונקענעם קאפ, אײנגעװיעגט אין א טיעפער שטילקײט און דער זײגער איבער זײן קאפ װיעגט זיך אויך אזוי שטיל צו: טיק-טאק, טיט-טאק — טיק-טאק, טיק-טאק...)

א שלעכטע פרוי.

(ערצעהלונג):

אהרן האט ערװאכט פון שלאף. און ליעגענדיג אויף דער סאפע זיך א קעהר געטהון מיט׳ן פנים צום פענסטער. די האלבע לבנה קוקט צו איהם ארײן בלײך און פערטראכט, שטעהענדיג אין טונקעל-בלאהען הימעל צװישען די זילבערנע שפראצלעך, — קוים בלישצענדע שטערענדלעך. ארום איז שטיל. פון צװײטען צימער הערט זיך דעם זײגערס אײנזאמער טיק-טאק... און דא אין שטוב װערען די װענד אלץ טונקעלער, זײ האבען שוין, דאכט זיך, קײן ממשות נישט און זענען צוזאמענגעװעבט פון א גרויען און א טיעפען נאכט-קאליער; און פון אונטערן נאקעטען באלקען לויערט שוין די שטילקײט פון דער טונקעל-גרויער נאכט.

אהרן שטעהט-אויף פון דער סאפע, געהט צו צום פענסטער און מאכט דאס אויף.

— „און װאו איז זי?“ קוקט ער אין מארק ארײן, — „װאו זענען זײ בײדע? אפשר בײ׳ן פאטער איהרען?...“

ער געהנעצט טיעף אב און געהט אװעק פון פענסטער, ארײנשטעקענדיג די האנד אין בוזעם-קעשענע. ער נעהמט ארויס

א פאפיראס, און זוכט ווייטער אין די קעשענעס — „נישט דא!... קיין שוועבעלע אויך נישט”...

און איהם ערגערט דאס און ער לויפט אריין אין צווייטען צימער. זוכט אויפ'ן טישעל צווישעןביידע בעטען, געפינט אבער נישט. ער לויפט צוריק אין שטוב און זוכט איבער דער קיך — נישטא, קיין שוועבעלע אויך נישט!

„און וואו קאן זי זיין אזוי לאנג? דער טאטע דארף זי דארט נויטיג?! וואס א נקבה קאן!...”

ער לויפט ארויס פון שטוב, צוקלאפענדיג די טהיר הינטער זיך.

באלד קומט ער צוריק אריין מיט א פערראויכערטען פאפיראס אין מויל. ער צינדט-אן א שוועבעלע און אין שטוב ווערט רויט-ליכטיג.

ער צינדט-אן דעם לאמפ און שטעלט איהם אנידער אויף דעם טיש, וואס אין מיטען שטוב.

ער ווארפט אונרוהיג א בליק און בלייבט שטעהן, ווי פערטראכט.

„אזוי לאנג, אזוי לאנג?...” מורמעלט ער און געהט ווייטער ארויס פון שטוב.

באלד קומט ער צוריק מיט א מיידעל אין א קרעטאנען בלוזקעלע, הויך, ברוסטיג, מיט געזונטע פולע באקען און מיט א בלאנדען קאפ האר פערלעגט אויף צוריק.

ביידע קוקען זיך אן בלייבענדיג שטעהן אין מיטען שטוב, און ער בעט זי:

— איך לויף נאר אריבער צו'ם שווער, שיק איך זי באלד; א טאמער טרעף איך זי נישט לאז נישט די שטוב אליין, זיי אזוי גוט...

פלוצלונג מאכט זיך אויף די טהיר און א דיקליכע יודענע מיט א געזיכט פון א טערק, מיט א געשטריקט קאפקעלע אויפ'ן קאפ בעוויזט זיך אויף דער שוועל. זי טהוט א פינקעל מיט די אויגען און רופט מיט א גראבער מאנסבילשער שטימע.

— איידעל, איידעל, קום נאר אריין, איך דארף דיר עפּעס האבען...

דאס מיידעל שארט זיך צוריק צו דער טהיר. בלייבענדיג שטעהן פאר דער יודענע ווי א פערווינדיגטע מיט אראבגעלאזטע אויגען.

אהרן בליקט אונרוהיג:

— שפּרינצע! וואס איז?... איין מינוט נאר...

— איין מינוט נאר?... טאקע? נישט מיין מיידעל!...— טהוט זי א חאפּ איידלען ביי'ן ארבעל און א שלעפּ ארויס פון דער טהיר.

אהרן בלייבט א רגע ווי צומישט. פּלוצלונג טהוט ער א שפּרונג, און שטעקט ארויס דעם קאפּ דורך די אפענע טהיר.

— דו אלטע קאזאצקע! — רופט ער אויס.

— און דערלעב נישט עלטער צו ווערען! — הערט זיך פון דארט אנ'ענטפער און באלד דערויף א קלאפּ מיט א טהיר...

אהרן בלייבט שטעהן ווי אבגעהאקט אין דער מיטען מיט אנ'אפען מויל און אויגען, וואס פלאמען פאר כעס.

„אזא אלטע קאזאצקע, — טענה'ט ער שוין צו זיך, אויסדרעהענדיג זיך מיט'ן פּנים צו דער שטוב — אזא וועלנערישע קאזאצקע!"

ער פערמאכט די טהיר און נעהמט געהן איבער דער שטוב אויף און אב, שטארק צוטראגען:

„איינשפּארען גאר וועט זי מיך! קרענק אזוי לאנג, רבקה'לען דעם קאפּ אפילו זאל מען דיך ארויס'גנב'ענען!..." לויפט ער צו צו דער טהיר.

ערווארפט אבער א בליק אויף די שטוב. דאס פענסטער איז אפען... געהט ער צוריק פערמאכען. און דערנאך זעצט ער זיך אוועק אויף דער סאפע.

א ווײַלע איז שטיל.

די טהיר מאכט זיך אויף, און זיין פרוי, רבקה'לע, מיט זיין שוועסטער דבורה, א מיידעל פון א יאהר צוואנציג, וואס איז געקומען צו גאסט, זענען אריין אין שטוב.

— ביזט עפּעס א מבין, ווי לאנג איך האב מיך געזוימט?

— טענה'עט רבקה'לע גלאט אין דער וועלט אריין.

— צי איך בין א מבין? — חאפּט אהרן אונטער מיט א

בײַזען שמייכעל — האָ, האָ, האָ, — — צי איך בין אַ מבין?...

— — זעה נאָר צו, זעה נאָר... — בלייבט זי שטעהן אין מיטען שטוב, אָנקוקענדיג איהר מאַן אין פנים אַרײַן — גלײַך עס טענה'ט דאָ עמיצער צו איהם. ס'איז איהם שוין עפּעס געפלויגען איבער דער נאָז...

— זאָלסט פליהען און פליהען, אז עס זאָל דיך די חאָלערע טרעפען וואו דו שטעהסט! און מיט שפּרינצען אינאײַנעם!...

— חאַ, חאַ, חאַ... — צולאַכט זי זיך אויף אַ דין קול'עכעל, אומקוקענדיג זיך צו דבורה, דבורה'לע, ביסט חאָטש אַ מבין'טע אויף די רעד, אויף דעם משוגענעם'ס רעד?

— ביזט חאָטש אַ מבין אויף דעם געלעכטערעל, דבורה?

— פרעגט אויך אַהרן — דו בעמערקסט חאָטש, וואָס דאָס געלעכטער'ל איז?...

— וואָס, דיר געפעלט דאָס נישט, אַהרן'לע? — פרעגט רבקה'לע ווייך — אָבער עס שטעכט דיך?...

— ווער דערשטאָכען, דערפאַר וואָס דו קאָנסט אוועקגעהן פון דער היים אויף אַזוי לאַנג!

— און דוקא וועל איך מאָרגען אויך געהן. אמת, דבורה'לע? מאָרגען וועלען מיר אויך געהן זיך באָדען אין טײַך? און דו, — ווענדט זי זיך צוריק צום מאַן, — שטעך דיך פאַר צרות.

— זאָל דיר שטעכען און ברעכען!

— און פּלאַצט דיך די גאַל... בע... און וואָס מאַכט דאָס גאַלעכעל?... — שפּילעוועט זי איהם אין די אויגען אַרײַן אַנטקעגען שטעהענדיג מיט אַ שמייכעלע אין פנים.

— געה! ווארום איך מאַך פון דיר אַ תל! שפּרינגט אַהרן אויף דער סאָפע מיט אַ ווילד געשרײַ, אויסשטעלענדיג אַ פויסט קעגען איהר פנים און די אויגען זײַנע פלאַמען און דאָס געזיכט איז אָנגעצונדען.

אַ שטילקייט האָט די גאַנצע שטוב פערגליווערט און מאַן און ווײַב קוקען זיך אין די אויגען מיט צומישטע בליקען...

ער קומט דאָך צו־זיך. אָטהעמט לײַכט אָב און לאָזט צוריק אַראָב די האַנד. ער דרעהט זיך אויס, מאַכט אַ פּאָר טריט און שטעלט זיך ווייטער אָב, אָנקוקענדיג זי פון ווײַטענס.

בײַ'ם טײַך ביסט דו געוועזן, אַזוי לאַנג געזעסען. האָסט די

שוין געדאַרפט אַלץ איינם אַריבערגעהן איבער דער בריק צו די קאַזאַרמעס . וואָלסט דו האָטש גענעכטיגט אין קאַזאַרמע, אָדער אונטערן בערגעל , וואָלט איך געוואוסט פאַר וואָס איך זיין , אַז פערפאַלען , ביזט נישטאָ, אַ סוף !...

זי ענטפערט נישט , נאָר קוקט זיך איבער מיט דבורה'ן :

— וואָס שטעהסט דו נאָך , דו נאַר דו ?... לעג אַוועק , מיט די וועש אין פאַרטוך , זעהסט דו דאָ ? די נחת פון דער שוועגערין ?... — פרעגט זי מיט א בחמנות אין קול, ווי איינע וואָס דאַרף מן הסתם אָבקומען פאַר אַנ' עונש. נאָר אהרן האַפט אונטער מיט אַ ווילדען שמייכעל.

— זעהסט . דבורה, זעהסט דאָס צדיק'ל ?... וואָס פאַר אַ כשר פנים'ל !...

דבורה טהוט נאָר אַ קוועטש מיט די אַקסלען און געהט אַוועק מיט די וועש אין פאַרטוך אין צווייטען צימער .

זי קומט באַלד צוריק .

אהרן איז אַרוים פון שטוב און רבקה'לע זעצט זיך אויף דער סאָפע , די האַנד אונטערגעשפאַרט אונטער דער גאָמבע :

— נו , וואָס זאָגסט דו האָטש צו דער כפרה , דבורה'לע ?

— וואָס זאָל איך זאָגען ? — ענטפערט זי שטיל, זעצענדיג זיך נעבען איהר .

— זעהסט האָטש די נחת ? דאָס האַלט מען שוין ב"ה צוויי יאָהר נאָך אַ חתונה, איז מען דאָס אויף אַזאַ אופן געקלאָגט . זאָג , דבורה'לע , האָב איך נישט געמעגט אויסגערונען ווערען ביי דער מאַמען אין בויך ? כדאַי אויף אַזאַ אַרט חתונה צו האָבען ?...

— איך וועל דיר זאָגען דעם אמת , אַ היציגער איז ער שטענדיג . נאָר מיט דיר , האָב איך געמיינט , איז ער אַנדערש...

— אַנדערש ?... אַנדערש ?... האָט רבקה'לע אָבגעזיפצט

— נאָר דעם רשע גיט מען דעם ווידעל ... טהוט אַלדעם בייז ... און פון וועמען לערנט מען זיך דאָס אָב ? פון די הולטייעס , אַפּי- צערען ! פרעסט און זויפט מיט זיי טאָג און נאַכט , פילט זיך אָן מיט טרפות , אויסגעפילט , אויסגעטיטשעט איז מען מיט קעלבאַס —דערצו זעהט ער דאָך ווי אַזוי זיי , די הולטאַיעס טהוען מיט די שיקסעס , די מליקעס ... נו , איך בעט דיך , דבורה'לע, פאַר וואָס

זאָל ער נישט טהון אזוי מיט'ן ווייב, ווי דער זעלנער מיט דער טליק?

— אזא גוט לעבען האָבען דאָ אָפּיצערען מיט יודען?

— מיט יודען, יאָ!... וואס, דיין ברודער איז אויך אַ יוד?...
ווער ס'איז אַ יוד, ווי אַ יוד עס דאַרף צו זיין, לאָבען זיי טאַקי קאָנען נישט אָנקוקען, — אודאי מיט ר' לייבעלע בנ'ם וואָס וועלען זיי נישט האָבען קיין עסקים. נאָר דיין ברודער, פערשטעהסט מיך, האָט אַ טרפה'נע זעעל, אַ גוי איז ער, נישט קיין נשמה נאָר אַ רוח, — זיי אַליין זאָגען דאָך: אַראַן, טי חאַראַקטערא ואָיסיע ניע פּאָחאָדיש נאַ יעוורעיאַ... פערשטעהסט דו שוין? דער שורש, קינד-לעב, ציהט — — —

— מילא, דיין טאַטע אַליין האָט דאָך איהם געמאַכט אַני אייגגאנג אין די קושאַרען...

— אזוי?... וואויל ווי די וועלט! הייסט עס, דאַרף מיין טאַטע אויך נישט בעסער זיין, ווייל ער איז דאָך אויך תמיד מיט זיי, אַ פּאָדראַטשיק... געה זשע נאָר שבת-צו-נאַכטס הערען מיין טאַטען הבדלה-מאַכען, מיין טאַטענס זמירות, שבת ביי'ן טיש... ווייבער שטעהען דאָך אונטערן פענסטער... אַ יוד בלייבט אַ יוד, און אַ גוי איז באַלד אַ גוי!

דבורה פערשווייגט, קוקט איהר אין פּנים אַריין, וואס שפּיעלט אין אַלע פאַרבען און אין די אויגען, וואס גלאַנצען מיט אַ מין צוגאַסען פייערעל.

— נאָר וואָרט, — הייבט רבקה'לע ווייטער אָן — עס איז איהם נאָך נישט געשוויגען די היינטיגע נאַכט. דו זעהסט, אָה? רוקט זי אַ פּאָר די האַנד פון אונטערן פּנים און מיט אַ פינגער ווייזט זי אָן אויף די האַנדפלעכע — דאָ אָה, מוז זיין גאָל ליגען, דאָס גאַלעכעל מוז דאָ צוריבען ווערען!... — ענדיגט זי מיט אַ נגונ'דעל פול פון בייזקייט און אין די אויגען בלישצעט אַ פייערעל פון נצחון.

— מיין דאגה... — קוקט זי דבורה אָן — ווי דו פערשטעהסט...

רבקה'לע האָט שוין מעהר נישט גערעדט אַ וואָרט, נאָך העכער זיך אַרויפגערוקט אויף דער סאָפע, אויסגעצויגען דעם קערפּער, און דעם קאָפּ מיט'ן האָרשטייטעל אַנגעשפּאַרט אָן דער וואַנד. און געקוקט פערטראַכט אינ'ם פייערעל פון לאָמפּ אויפ'ן

טיש. דאָס לענגליכע פּנים האָט זיך געדרייטעלט, די אויגען האָבען געגלאַנצט ווי בעגייסטערט, און אַזוי שטיל, רוהיג, ווי זיי וואָלטען נאָך עפּעס בענקען...

אין אַ ווייַלע אַרום שטעהט זי אויף, און געהענדיג צו דער טהיר פון צימער לאָזט זי פאַלען עטליכע ווערטער, אַזוי גלאַט אין דער וועלט אַריין: — ווילסט נעהם דיר אַריין דאָס בעטגעוואַנד..

דבורה האָט אַריינגעבראַכט פון צווייטען צימער אַ קאָלדרע מיט אַ קישען, אויסגעבעט אַ געלעגער אויף דער סאָפע, דעם לאָמפּ עטוואָס אַראָבגעדרעהט און געלעגט זיך שלאָפען.

שפּעטער קומט אהרן אָן.

— דבורה... — געהט ער צו שטילערהייד קוקענדיג איהר אין בלאַסליכען רונדליכען געזיכט און אין די אויסגעשטעלטע שוואַרצע אויגען — עס שלעפט דיך?...

— ניין. — ענטפערט זי אַרויסלעגענדיג אַ נאַקעטע האַנד איבער דעם צודעק.

— וואָס האָט זי געזאָגט?... — גיט ער אַ ווינק אויף די טהיר פון צימער.

— וואָס זאָל זי זאָגען?... אַ שענעם דאַנק דיר?...

— איך מיין — זי האָט עפּעס גערעדט?

— איך ווייס?...

— וואָס האָט זי געזאָגט?

— אַז דו ביסט גערעכט...

— מאַכסט חוזק?

— וואָס-זשע פרעגסט דו?

— גלאַט, זי מוז שוין זיין ברוגז?...

איך ווייס דען נישט, מיינסט דו, אַז זי איז גערעכט? וואָס איז אַ זי האָט מיך איבערגעלאָזט אַ ביסעל אין שטוב? זי זיצט דאָך תמיד?...

— אודאי, איז זי גערעכט.

איז אהרן האָט זיך פערטראַכט מיט אַ ביסעל אַ פערזונקען געמיטה אויפ'ן געזיכט.

— נו, געה שוין שלאָפען, לאָמיך שוין געמאַך—טהוט דבורה'לע אַ שמייכעל — ביסט נאָך זעה איך דער איינענער משוגענער.

ער גלייבט זיך אויס, און אַרומקוקענדיג זיך איבער דער

שטוב, ווי ער וואלט געוואלט עפּיס געוואר ווערען און נאך וואר־פענדיג א לעצטען בליק אויף דעם ברענענדיגען לאמפּ געהט ער אוועק צו רבקה'לען אין צימער.

אין א ווײַלע ארום קומט ער צוריק ארויס בלאס, די אויגען קוקען א ביסל צורודערט, און מיט א שטיל קול זאגט ער דבורה'ן:

— געה נור ארײַן, בעט מיר דאס בעט, זי פיהרט שוין זעה איך מיט מיר א ברוגז'ל...

— וואס זי שלאפט נאר נישט?..

— די חאלערע ווייסט זי, געה ארײַן וועסט די זעהן...

דבורה חאפּט אויף זיך דאס האלבע קליידעל און געהט מיט איהם גלייך ארײַן.

ער צינדט אן א שוועבעלע און זי דערזעהט — ביידע בעטען שטעהען ביי די וואנד פערבעט. אין איינס, אין סאמע ווינקעל ליגט איין איינגעטוליעט גופ'ל אין קליידער און אין די שיך און דאס קליינע קעפּיל איז אײַנגעקארטשיט צווישען די אקסלען, אויס־געדרעהט מיט'ן פּנים צום קאפּין־ברעטעל און מיט די הענד פער־דעקט, ווי צו ליכטבענשען...

— רבקה'לע — רופט דבורה'לע — וואס ליגסט דו עפּיס? האסט דאך נאך נישט געבעט און דו ליגסט שוין...

רבקה'לע טהוט זיך קיין ריהר נישט.

דבורה טהוט א קוק אויף אהרנען און ער אויף איהר מיט א שטילען אויפגערעגטען צער.

דבורה געהט צו נעהנטער, לייגט צו דאס אויהער, צי אט־העמט זי חאטש...

— זי שלאפט... קוקט זי זיך איהם צו אהר'נען.

— זאל אויף איהר קומען א שווארצער שלאף — טהוט ער א קריץ מיט די צייהן — שטעה נישט, דבורה נעם בעט דאס בעט.

דבורה האט איהם אויסגעבעט שלאפען און איז ארײַן צוריק אין דער פארענדיגער שטוב.

פריה־מארגען. דבורה דרעהט זיך ארום אין שטוב, בארוועס, אין בלויזען האלקעלע, רויטע אבגעלעגענע באקען. ווי ערשט אויפגעשטאנען פון שלאף, און די האר נאך צולאזט איבער די אקסלען. זי זעצט זיך אויף א שטוהל, פערלעגט א פוס אויף א פוס, דאס לייבטע האלקעלע ווערט ארײַנגעפאלבט טיעף אין דער

דבורה נעהמט אַראָב אַ קערבעל פון איבער דער קיך או נעהמט געהן צום צימער. רבקה'לע דערזעהט דאָס, שפּרינגט אויף און פערלויפט איהר דעם וועג. זי וואַרפט זיך צום טישעל אין צימער און צוטומעלטערהייד טהוט זי אַ חאַפּ דאָס געלד, אַ וואַרף צום פענסטער און אַ שליידער אַרויס...

די מטבעות צופליהען זיך איבער'ן מאַרק.

— נו, אַצינד געה קויף!.. — טהוט זי אַ פּאַטש צונויף בּיידע הענד און אין די אויגען שפּיעלט אַ נקמה־גיפטיגער שמייכעל

דבורה קוקט איהר גלייך אין די אויגען אַריין, נישט רע דענדיג קיין וואָרט.

— און דו מיינסט, אַז שוין? — הויבט רבקה'לע וויעדער אָן... שלאָגען וועט ער מיך, ווי אַ זעלנער די טליק! שוין אָבגע־קומען מיינסט דו?

— איך מיין גאָר נישט... איך גלויב דיר — ענטפערט דבורה פערביסען — איך זעה, מען קאָן זיך אויף דיר פער־לאָזען!

— ווען אַזוי קאָן ער זיך באַלד העלפען. זאָל ער מיר, מענסט דו איהם זאָגען, וואַרפען אַ גט צו די פיס!

— איך, איך קאָן זאָגען?... פון מיינעט וועגען...

דבורה קעהרט זיך אָב און געהט אַרויס אין דרויסען הינ־טער'ן פענסטער. זי קלויבט צונויף די מטבעות און געהט אַוועק אין מאַרק אַריין.

רבקה'לע איז אַריין אין שטוב, און זיך צוריק־געזעצט אויף איהר אָרט.

דבורה האָט געבראַכט זעמעל פון מאַרק, נאָר קיין קאַווע האָט זי שוין נישט געקאָכט.

באַלד קומט אהרן אָן, און שטעהענדיג נאָך אויף דער שוועל וואַרפט ער אַ בליק אויף די קיך. ער בעמערקט אויך באַלד רבקה'לעס פּאָזע, און ער קוקט זיך איבער מיט דבורה'לע אויף שטום לשון.

אהרן מאַכט אַ פּאָר טריט, נאָר אין מיטען שטוב בלייבט ער שטעהן ווי אַבהענגיג, און נישט היימליך ווערט איהם. ער פיהלט זיך ווי אַ פרעמד אויסגעשפּאַנטערהייד, אָבער אָט שטעלט ער אָן די בליקען אויף רבקה'לען, די ליפען קרימען זיך שוין ביי־

מיט און זי נעמט זיך פוטצען בריה'שדיג א קאמאש.

דערווייל מאכט זיך אויף די טיהר פון צימער און רבקהלע רוקט זיך אריין און שטוב, די קליידער איהרע זענען צוקנייטשט און צודרעהט, דאס לענגליך פנים איז בלאס, ערנסט און זויער, מיט ברוגז'דיגע אראבגעלאזטע ברעהמען, און זי שארט זיך צו מיט א זייט צום פענסטער, רוקט זיך צו א שטוהל און זעצט זיך. די האנד אונטערגעשפארט אונטער'ן פנים און קוקט אויף דער קעגענאיבערדיגער וואנד...

באלד קומט אויך אהרן אריין. ער ווארפט א בליק אויף איהר געהענדיג צום קיבעל וואסער, וואו ער נעהמט זיך אבוואשען.

דבורה טראגט איהם אונטער א האנדטוך. ער ווישט זיך בעטראכטענדיג דערביי רבקה'לען פון קאפ ביז די פים. און די אויגען שפיעלט איהם א בייזער שמייכעל.

ביין אוועקגעהן, שוין האלטענדיג די קלאמקע און דער האנד, ווענדט ער זיך צו דבורה'ן:

— דבורה, קאך אב קאווע אויף דער מאשינקע און ברייננ איבערביי'סען, געלד ליגט דארט און חדר אויפ'ן טישעל.

— קאווע... — לאזט זיך רבקה'לע הערען, — א וועהטאג און זולל וסובא'דיגען גארגעל אריין איז נישט גענוג, הא, דבורה'לע ווי מיינסט דו? — קוקט זי איהר און די אויגען אריין.

דבורה שוויינט.

— אבער ווער טענה'ט צו דיר? דו זויער שלימזל! — בייזערט זיך אהרן.

— נו, נו, — רעדט רבקה'לע — זויער און ביטער וועט איהם שוין ווערען דאס לעבען, ער וועט שוין וויסען, וואס א זויער שלימזל קען... ווי אזוי זי געהט אונטער'ן בערגעל ארונטער צו די קאזארמעס... דער טרפה'נער ביין! מן הסתם טלי-קעט ער זיך דארט ארום נאכט ביי נאכט גלייך מיט די אפיציע-רען, מיט די זעלנער!

— דבורה, הארך נישט... קאך קאווע! — האקט ער אב און געהט ארויס פון שטוב.

יא, קאווע,... קאכען און האלז וועט עס איהם שוין! — דערענדיגט זי שוין צו דבורה'ן.

דבורה רופט זיך נישט אב. און שטוב ווערט שטיל.

איהם און האלטען זיך א ווײַלע, נישט אָפּען, נישט צו, ווי זיי וואָלטען וועלען חאַפּען וואָג.

— זעהסט ווי זי זיצט, די מאַטקאַ באָסקאַ ?...

רבקה'לע שווייגט, גערט ער שוין צו נעהנטער.

— זאָג, אדרבה. האָסט שוין געזעהען אַ זוינס, ווי דו ביסט, אין גאַנץ קרוין פּוילען ?...

זי שווייגט ווייטער און זיין שטימע ווערט בייזערדיג:

— בין איך קיין יוד נישט, אויב ס'איז דאָ אַ חבֿר צו דיר!...

זי שווייגט.

— זאָג, מאַטקאַ באָסקאַ. — בעט ער זיך כמעט — ס'מוז דאָך עפּים זיין ?...

— זאָל איהם דער נאָמען אויסגעמעקט ווערען! — וואַרפט זי זייטיג אַ בליק, און דרעהט זיך אוים מיט'ן פּנים אין פענסטער אַריין.

אַהרן קוקט זיך איבער מיט דבורה'ן, טהוט אַ ציה מיט די אַקסלען און ווענדט זיך ווייטער צו רבקה'לען:

— זאָג, וואָס וועט מיט דיר זיין ? — קוים האָט ער די ווערטער אַרויסגעלאָזט, זי טהוט שוין אַ שפּרונג-אויף פון אָרט און ענטלויפט אין צימער דערלאַנגענדיג הינטער זיך אַ שטאַרקען זעץ מיט דער טהיר.

ער בלייבט שטעהן ווי אַ אָב'געחוזקטער, און קוקט נאָך אויף די טהיר מיט אַ אָפען מויל און אַרויסגעגלאָצטע אויגען — אַ כלי דאָס איז — שאָקעלט ער נאָך מיט'ן קאָפּ ווי פערוואונדערט.

ער טהוט אַקוק אויף דבורה'ן און ווייזט מיט אַ האַנד אויף דער טהיר.

— נו זעהסט שוין, וואָס דאָס איז פאַר איינס ? — פרעגט ער, צוגעהענדיג צו איהר. — און וואָס, מיינסט דו, דאַרף איך זי ? אויף אַ גוטע כפּרה! די קאַווע דערסגלייבען... נאָר גלאַט, מען קומט אַריין אין שטוב, איז די שטוב מיט דיר ברוגז... נו איז דאָס עפּעס ניחה? זעהסט דו אָה, אין גאַס וועל איך מיר ליעבער טרעפען מיט צעהן שונאים, איידער אין שטוב מיט איהר אליין.. מיט יענע, פערשטעהסט דו מיך, אָבגעקריגט, אָבגעהרג'עט — אַ סוף; מען קומט זיך שוין מעהר נישט אויף די אויגען! און דאָ מיט איהר, — אויסגעריסען זאָל זי ווערען! שטענדיג איז זי דיר

אין די אויגען, שטענדיג מיט אנ׳ אנגעבלאזענקייט, שיעסט נאר מיט שטעכווערטלעך... ווארום זי רעדט דאך נישט קיינמאל אווארט ווי א מענש... נאר אזוי שפּיציג גיט זי דיר זייטיג א ווארף א ווערטעל... און איז זי אין גאנצען ברוגז, איז נאך ערגער. קאן איך איהר דען קוקען אין שטילען פּנים אריין?... מיין דאגה! רוק איך מיך אראב דעם דאשעק איבער די אויגען: טרעפט דיך די חאלערע, לאז זיך מיר דאכטען, בּיסט געשטארבען! — האקט ער אב און געהט אריין אין צימער.

רבקה׳לע ליעגט שוין איינגעטוליעט אין ווינקעל-בעט מיט׳ן פּנים צו׳ם קאפּען-ברעטעל. ער בלייבט שטעהן פאר׳ן בעט מיט אנ׳ אויפגערעגטען בליק.

— זאג, מוזט דאך עפּיס וועלען? דיין הונד בין איך?!

זי שווייגט, און אויף זיין געזיבּט צוגיעסט זיך א וועהטאג און פערדרוס.

— הערסט דו... — זאגט ער דורכדרינגענדיג זי מיט׳ן בליק — איך האב גענמעגט בעסער די פּאפּלעקציע קריגען, אײדער איך האב דיך דערקענט!

— קריג... — ענטפערט זי לייכט, און גיעט אפילו נישט קיין ריהר מיט קיין אויג.

— הער זשע! איך וועל דיך אויך איבערקומען! מיט עפּעס שטארקערס פאר דיר האב איך שוין געהאט צו טהון...

— מיט׳ן העמד אויפ׳ן לייב...

— נאר אזא חאלערע האב איך נאך נישט געהאט!...

— האב.

— קרענקסט דו אזוי לאנג, ווי לאנג דו בּיסט נאך נישט מיין ווייב!

— קרענק.

— מיין ווייב! נא דיר, זעהסט דו, א ווייב!

— א ריס אין לייב.

— זי וועט, זעהסט דו, נישט פערשוויינען...

— ווער שטום. —

— פאר וואס, ווייל דו בּיסט אזא גוט ווייב?

— א ווייב?... — קוועטשט זי צו איין אייגעל — האסט דאך שוין דבורה׳לען, וואס דארפסט דו שוין מיך?... געה צו

איהר! די קאווע קאכען האסט דו דאך אויך איהר געהייסען...

— נו, הײם איך דיר קאכען מיטאג...

— מיר? נישט מיר! מען קען זיך שוין בעגעהען אהן מיר..

— חאטש פלייש ברענגען...

— לא׳מען דיך אויפהענגען! איך וועל דאך נאך ווייטער פערקריכען אונטערן בערגעל?

— ווי אליין שטעהט אזוי פערשריבען אין בוך ביי׳ן איהר!.. און אזוי האב איך געזאגט? אזוי האב איך געמיינט?...

— איך זאל אזוי וויסען פון דיר...

— עס האט מיך פערדראסען, וואס דו האסט מיך איינגעשפארט, אבער ווייטער...

— געהט מען אוועק פון דער הײם. דאס האב און גוטס, וואס דו האסט געבראכט פון דיין הײם, וואלט מען נישט ארויסגע׳גנב׳עט...

— אט דאס איז די זאך, זעהסט דו מיט דיר צו טענה׳ן...

— איך ווײס נישט ווער עס שלעפט איהן ביי׳ן קארק?... — ענטפערט זי שוין זייטיג.

— אבער וואס טויג מיר דארט?... וואס ליעגסט דו? האסט שוין היינט עפעס געגעסען?

— מיין געטרייער מאן... עס זאל דיר אזוי ניחא זיין דיין לעבען, ווי מיינס איז מיר ניחא.

— ווער הײסט דיר?

— זעהסט? ער ווײס דאך נאך גאר נישט...

— נו, ליעג נישט, ליעג נישט. — ריהרט ער זי אן מיט דער האנד ביי׳ן אקסעל.

— נעהם צו! — ווארפט זי א בייזען בליק — מאך בעסער א פוסט!...

ער קוקט זי אן, האלטענדיג די האנד אויף איהר און שווייגט.

— וואס פאר א פערשטאכענע אויגען דאס האט נאך! — טהוט זי זיך א דרעה ארויס פון אונטער זיין האנד.

ער טהוט א שמייכעל און זי מאכט זיך ארויבגעלאזט די נאז און קוקט אין קישען אריין... זיין געזיכט ווערט מיט א מאל העלער, אויסגעלייטערט, און גנב׳יש גליקליך שטראהלט זיין בליק איבער איהר געזיכט.

ער נעהמט ארויס א פאפיראס, און פערריי̆כערט.
זי הייבט אויף דעם בליק:

— נו, הכלל, ליעג שוין נישט, — שמייכעלט ער צו איהר.
זי לאזט צוריק אראב דען בליק און שווייגט.

— איך געה הייסען דבורה'ן ברענגען עפּעס עסען, — רוימט ער איהר איין, איבערבייגענדיג זיך איבער איהר און ריהרט זי ווייטער אן ביי'ן אקסעל, נאר זי טהוט זיך ווייטער אדרעה ארויס פון אונטער זיין האנד און שווייגט מיט א ברוגז'דיג פנים.

— איך געה הייסען געשווינד אפּקאכען מיטאג. — לעהנט ער ווייטער אן די האנד אויף איהר — וועסט עסען, יא? — טהוט ער זי א רודער'

— איך ווייס נישט ווער עס בעט איהן ער זאל צו מיר טענה'ן? — זאגט זי ווי אין דער וועלט אריין.

— דו — שמייכעלט ער.

— איך? — טהוט זי זיך א ווארף, און א דרעה אויס מיט'ן פנים צו'ם קאפּען-ברעטעל.

ער טהוט א קוועטש מיט די פלייצעס און שטעהט א ווייל̆ע ווי אבהענדיג. דערנאך געהט ער אריין אין שטוב.

דבורה זיצט אויף דער סאפע, פערלעגט די הענד איבער'ן הארצען און קוקט אויף אהרן'ען, וואס געהט צו איהר צו מיט עפּעס אנזאגענדיגע אויגען:

— דבורה — מאכט ער — דו וועסט געהן ברענגען פלייש, קאכען מיטאג.

— איך וועל קאכען — — נאר זי... וואס טהוט זי?

— גארנישט. זי האט שוין היינט עפּעס געגעסען?

— גארנישט. איך האב געבראכט איבערבייסען, ליעגט עס...

— און דו?

— איך, — יא.

— נו גאנץ גוט — נעהמט ער ארויס געלד, — נא, געה ברענג נאך, איך האב נאך היינט אויך נישט געהאט אין מויל, זאלען מיר אזוי ביידע נישט קראנק זיין. נאר ברענג פריהער א גוטען הערינג, מאך מיט עסיג, אפשר וויל זי דערווייל עפּיס עסען...

ער קעהרט זיך צוריק אום צו דער טהיר פון צימער, קוקט אריין און רופט רבקה׳לע

— רבקה׳לע ענטפערט נישט, און ער געהט צו צוריק צו דבורה׳ן, וועלכע שטעהט שוין גרייט מיט דעם קוישעל אין דער האנד.

ביידע זענען ארויס פון שטוב.

מיטאג צייט. אין שטוב איז שטיל. אהרן זיצט ביי׳ם טיש, דעם קאפ געזונקען, און די פינגער פויקען עפיס צו שטילערהייט. ביי׳ם פענסטער זיצט רבקה׳לע, אונטערגעשפארט די האנד אונטער דער גאמבע, און קוקט אויף דער וואנד מיט פערוואלקענטע, אויסגעשטעלטע אויגען. אן דער זייט, ביי דער קיך, שטעהט דבורה און גיעט אויף עסען.

אויפגעגעבען אין דריי שיסעלעך, לאזט זי זיי שטעהן אויף דער באנק פאר דער קיך דעקט דעם טיש און טראגט צו דאס עסען.

אהרן גיט דבורה׳ן א ווינק אויף רבקה׳לען.

— רבקה׳לע... — הייבט זי אן, צוגעהענדיג צו איהר — רבקה׳לע, ס׳איז שוין אויפגעגעבען...

זי שווייגט, און אהרן קוקט מיט ארויסגעגלאצטע אויגען:

— טפו! — טהוט ער א שפיי אן דער זייט געהענדיג מיט דעם שטוהל הינטער זיך און נעהמט געהן איבער דעם שטוב אויף און אב, די הענד פערלעגט אויף דער ברוסט און דעם קאפ אראבגעלאזט.

די שטוב איז נאך שטילער געווארען אונטער די זעצען פון זיינע האסטיגע טריט.

פלוצלונג הייבט ער אויף דען בליק און בלייבט שטעהן קעגען רבקה׳לען:

— איך האב געזינדיגט!... נו, נא! נעהם! שעכט מיך! — טהוט ער א חאפ דאס מעסער פון טיש און שטעלט עס איהר קעגען פנים.

— ביסט חאטש א מבין, דבורה׳לע, — קוקט זי זיך אום

מיט א שמייכלענדיג פנים — זעהסט האטש ווי דאס חזיר רייסט דעם זאק און קוויטשעט...

ער אטהעמט שווער אב, לעגט צוריק דאס מעסער און זעצט זיך.

— גיב אהער דאס עסען — זאגט רבקה'לע דבורה'ן — ווען איך האב דא אבצוטהון!...

דבורה דערלאנגט איהר דאס שיסעלע צום פענסטער. און נעהמט אליין אויך באלד עסען גלייך מיט אהרן'ען.

נאך דעם עסען שטעהט רבקה'לע אויף, ווישט זיך אב דאס מויל מיט'ן פארטוך און נישט אומקוקענדיג זיך, געהט זי ארויס פון שטוב.

— נו ווי געפעלט דיר אזוינס? — קוקט אהרן דבורה'ן אן
— וואס?
— אט זעהסט דאך, דאס זייטיגע ארויסגעהן...
— ווי זאל מיר דאס געפעלען?..
— א... דו ווייסט נישט... דאס איז שוין עפעס א שפיצעל, איך קען זי גוט, אוי קען איך זי!... שאקעלט ער צו מיט'ן קאפ.

דבורה קוקט איהם שטיל אן. און פלוצלונג טהוט ער זיך א הייב פון שטוהל:

— האסט דו געהערט, דבורה? אז איך וויל, האב איך זי טיעף אין דר'ערד!

ער הייבט זיך אויף, ווארפט אראב די קאפאטע פון זיך און זעצט זיך צום קליינעם טישעל מיט די געצייג עפעס טהון נעהמט עפעס פיילען און קוקט זיך אלע ווייל'ע אום צו דבורה'ן.

— שען, הייסט עס, א נקבה זאל מיך ארומפיהרען פאר'ן נאז?... א רוח אין איהר הארץ אריין!

עמיצער קראצט ביי דער טיהר. זי עפענט זיך, און א וואסער-טרעגער מיט צוויי עמער וואסער שטופט זיך זייטיג אריין.. נאך איהם קומט נאך רבקה'לע און זי הייסט איהם אנידערשטעלען די עמער ביי דער קיך.

אהרן און דבורה קוקען פערוואונדערט און זי לויפט ארויס פון שטוב, זוימט זיך א מינוט און קומט צוריק מיט צוויי גרויסע אייזערנע טעפ און שטעלט זיי אנידער פאר'ן וואסער-טרעגער.

ער גיעסט זיי אן פול. עס בלייבט נאך וואסער; שטעהט

אויף דער קיך נאָך צוויי טעפּלעך, — חאַפּט זי זיי, שטעלט אונטער און ער לעדיגט אויס די רעשט פֿון די עמער.

דער וואַסער־טרעגער איז אַרויס פֿון שטוב און זי נעהמט פֿערנאַנדערברענען אַ פֿייער אונטער דער קיך. לעגט האָלץ אויף האָלץ און עס פּלאַקערט, קנאַקט און היטשעט.

אַהרן וויל שוין גאָר נישט וויסען, זיצט ער אַריינגעטהון אין דער אַרבייט; אויך דבורה אויף דער סאָפּע מאַכט זיך נישט וויסענדיג.

בּרִיָה'שדיגער, פֿערטוהענער ווי תּמיד. פֿערקאָכט און פֿערדרויטעלט דאָס פּנים, לויפֿט רבקה'לע אַרום פֿון ווינקעל צו ווינקעל, פֿון שטוב אין צימער, פֿון צימער ווידער אין שטוב, זוכט און ברענגט צונויף קופּקעס מיט גרעט, אָנוואַרפֿענדיג דאָס פֿאַר דער קיך, זי דערלאַנגט אַחאַפּ אַ טאָפּ וואַסער אויף דער קיך אַרויף, נאָך איינעם און נאָך איינעם, צושאַרט די פֿייערקעס, צו־דוקט און לאָזט אַראָב די טעפּ צום פֿייער. זי טהוט נאָך אַ מאַך אויף דאָס טהירעל, אַ קוק אַרונטער און וואַרפֿט האַסטיג צו אַ העלצעל, חאַפּט ווייטער די טעפּ, דרעהט, הויבט פֿון איין פֿייערקע אַרויס אין די אַנדערע אַריין, עס ברענט אונטער די הענד, דאָס פּנים פֿלאַמט און אין די אויגען גלאַנצט אַ בייזער שמייכעל, אַ נידעריגער, פֿערבעהאַלטענער מיין.

פֿאַרנאַכט איז שוין רבקה'לע געשטאַנען אין אונטער־קליידעל און אין בלויזען העמד, די אַרבעל פֿערקאָלערט ביז אונטער די אָרעמס, און געוואַשען דאָס גרעט. שטעהענדיג איבערגעבויגען איבער אַ באַליע מיט הייסען וואַסער, פֿון וועלכער עס געהט אַ לייכטע פּאַרע אין רבקה'לעס פּנים אַריין, זי רייבט, זייפֿט, האָ־רעוועט מיט'ן גאַנצען קערפּער.

אַהרן שטעהט שוין אָנגעטהון די קאַפּאָטע נעבען דער טהיר מיט דעם מיין אַרויסצוגעהן. ער קוקט אויף רבקה'לען, וויל עפּעס זאָגען, און שלאָגט זיך נאָך מיט דער דעה.

— רבקה'לע, — הייבט ער שטיל אָן — וואָס האָסט דו אַוועקגעיאָגט דבורה'ן פֿון זיך? זי וויל דאָך דיר העלפֿען, טויג נישט?

רבקה'לע איז פֿערטיפֿט אין דער אַרבייט, און ער רוקט זיך צו נעהנטער:

— רבקה'לע, ציז איז דאָס פֿאַר דיר אַנ' ארבייט? ביסט דאָס געוואוהנט?...

— נעטריי גאָר געוואָרען פלוצלונג — רעדט זי צו זיך, — איך ווייס נישט, ווער עס בעט איה'ן?

ער חאַפּט אָן דאָס שטיקעל גרעט אין איהר האַנד:

— נענוג געוואַשען!

— נואָף! — רייסט זי זיך אַרויס, אָבשפּרינגענדיג מיט אַנ' אויפגעפלאַמט פּנים.

ער מעסט זי אָב מיט אַ קאַלטען בליק פֿון אויבען ביז אַראָב.

— לאָז דיך טרעפען די ערשטע חאָלערע, רויטער טשוואָק! — טהוט ער זיך אַלאָז צו דער טהיר און לויפט אַרויס.

— זאָל דיר דער נאָמען אַ היים קומען! — שרייט זי איהם נאָך, און נעהמט זיך ווייטער צו די וועש.

און געוואַשען האָט זי ביז שפּעט אין דער נאַכט און אויף מאָרגען — נאָך אַ גאַנצען טאָג. זי האָט די ערשטע די לאָרענס געעפענט און באַלד זיך צו דער באַליע געשטעלט. געקראַכמאַלעט, געבלויט, און אַרויסגעהאַנגען צו'ם טריקענען. און אַ גאַנצען טאָג האָט זי זיך ברוגז'ליך געפיהרט, דבורה'ן אויף די אויגען נישט צוגעלאָזט, — זי דאַרף נישט איהר הילף, — און צו אַהרנ'ען מיט דעם רוקען געשטאַנען, — זאָל זי איהם אין פּרצוף אַריין נישט קוקען, — און ער האָט זיך אַ גאַנצען טאָג געדרעהט אַריין און אַרויס פֿון שטוב און נישט געקאָנט זיך קיין אָרט געפינען.

פֿאַרנאַכט האָט רבקה'לע אַריינגענומען די וועש פֿון דרויסען און אָנגעוואָרפען זי אויף דער סאָפע. דערווייל איז די נאַכט צוגעפאַלען און זי האָט דעם לאָמפּ אָנגעצונדען.

דער נאָך האָט זי גענומען אָבגעקליבען אַביסעל וועש בעזונדער און פֿערבונדען אין אַ לייַלעך. מיט אַ טוך אין איין האַנד און דעם לאָמפּ אין אַנדערער געהט זי אַריין אין צימער, וואו אַהרן און דבורה זיצען. זי נעהמט צונויף דאָס בעטגעוואַנד פֿון איהר בעט און פּאַקט עס איין אין טוך. אַהרן און דבורה קוקען זיך אָן פֿערוואונדערט, און זי — גאָרנישט... קוקט זיך אום איבערן צימער, ווי זי וויל זיך אָן עפּיס דערמאָנען, און אַזוי שטעהענדיג ווענדט זי זיך צו דבורה'ן מיט אַ זיס שמייכעלע:

— זעהסט, דבורה'לע? אַצונד לאָז איך דיר שוין אָב מיין

אָרט אין גאַנצען. מעגסט שוין אַפילו זײַן ווײַב אויך ווערען, איך טרעט איהם שוין אָב . . .

— ווי הייסט ? — קוקט זי דבורה אָן .

— גאָרנישט, איך געה מיר אַהײם צו'ם טאַטען . . .

— דאַרפסט דו מיר געבען אַ מאַן ? ווער איך ווילען, וועל איך קריגען אָהן דיר אויך, און טהו מיר נישט קײן טובה !

— דיר אַ טובה ? ... איך מײן נאַר מײַן טובה ..

— הער נאַר ! — רופט זיך אהרן אָן מיט אַ געלאַסענהײַט — טהו וואָס דו ווילסט און דערצעהל נישט קײנעם קײן מעשיות . קײנער פרעגט דיך נישט .

— אַז נישט , דערצעהלט מען איהם ! ווען עס איז דאָ דאָ צו דערצעהלען ...

— אָבער זעהסט שוין , דבורה, — האַקט ער איבער — האָב איך דיר געזאָגט ? זעה־זשע מײַן קוק... אַ גאַנצען טאָג זאָג איך דיר , אַז זי שפּיצט שוין עפּיס אוים ! ...

— אַ וודאי אַזוי — שמײכעלט רבקה'לע גוטמיטהיג — און ווען עס געפעלט נישט, זאָל ער צופּלאַצט ווערען קוקענדיג .

— ווער צופּלאַצט . — ענטפערט ער .

— וואו נעהמט מען אַ טרעגער ? — דרעהט זי זיך אוים מיט'ן פּנים אויף דער שטוב, פרעגענדיג אַנ'עצה גלאַט אין דער וועלט אַרײַן .

— מילאָ , פיהר , פיהר אוים . — שאָקעלט ער צו מיט'ן קאָפּ .

— אַ פּנים , עמיצער פרעגט איהם אַ דעה ? — ווענד זי זיך לאַנגזאַם צו דבורה'ן — דבורה'לע , רוף מיר אַ טרעגער .

— זי איז נישט קײנעם'ס משרת'טע ,— לאָזט אהרן דבורה'ן נישט אויפשטעהן .

— געה איך אַלײן — ענטפערט רבקה'לע, פאַמעלעך אַרויסגעהענדיג פון צימער .

אין אַ ווײַלע אַרום קומט זי צוריק מיט אַ טרעגער , — אַ הויכער יוד מיט אַ ברײטע באָרד, אין אַ בלויזען לײַבעל און מיט אַ שטריק אַרום גאַ רטעל.

— גוט'ן אָבענד . — זאָגט דער יוד, קנײצענדיג די אויגען קעגען ברענענדיגען לאָמפּ אויפ'ן טישעל. קײנער האָט איהם נישט

געענפערט. רבקה'לע לויפט צו צום פעקעל בעטגעוואנד, בעקומט דעם קניפ און פרובט'ן, צי איז ער פעסט.

— וואס קוקסט דו? — פרעגט אהרן מיט האס — האסטו מורא, מען האט דיך בעגנב'ט?..

— און נאר ער העקעלט זיך צו מיר! — טהוט זי זייטיג א זאג — שווארץ יאהר וויסען איהם, ווער עס טענה'ט צו'ן איהם! ווי געפעלט דיר דבורה'לע? ס'ביסעל בעטגעוואנד איז איהם אויך צו גרויס אין די אויגען; נאקעט וואלט ער געוואלט זאל איך א היים געהן!

— געוואלט וואלט איך?... הייסט עס, ווען איך וויל אזוי, וואלסט דו עס גענומען?

— ר' משה, — טהוט זי א רוף דעם יוד — נעהמט דאס פעקעל!

דער יוד קוקט אמאל אויף איהר, אמאל אויף אהרנ'ען, און אין זיינע אויגען זעהט זיך א פערלאנג עפעס צו פרעגען.

— וואס שטעהט איהר, איהר ווילט נישט פערדינען?

איך וויל — ענטפערט ער, — נאר...

— וואס, נאר? — חאפט זי אונטער, — ווייל ער איז א גזלן? איהר האט מורא פאר איהם. — ווייזט זי אן מיט א האנד אויף אהרנ'ען.

פון די לעצטע ווערטער ווערט אהרן ווי אנגעצונדען.

— מ!! — טהוט ער א ברום — וואס טהוט מען מיט אזא קאלבאסניצע?! וואס טהוט מען, וואס טהוט מען?!

דער יוד טהוט זיך א רוק ארויס פון דער טהיר, רבקה'לע מאכט א טריט. וויל איהם נאכלויפען, האלט זיך אבער צוריק בלייבענדיג שטעהן קעגען אהרנ'ען פנים צו פנים, אויג אין אויג...

דבורה שפרינגט אריין אין דער מיט, צודריקענדיג זיך צו זיינע קניע, אננעהמענדיג איהם פאר די עלענבויגענס, און שרייט אויסער זיך:

— זיץ אהרן, זיץ!

— לאז געמאך, דבורה, לאז געמאך, — נעהמט ער זי אן ביי די הענד — גאר נישט... דו זעה בעסער, ווי זי שטעהט שוין אויף די שפיץ נעגעלעך...

— זיץ, זיץ...

— אַ גאַרנישט דאָס איז! ווער קען מיט איהר אויסקומען? אַז זי בלייבט אַ גוטעטשקע פאַר דער גאַנצער וועלט, פאַר׳ן יוד אויך... איך בין אַ גזלן, דאָס ווייזט, הייסט עס, ווי מען שרעקט איך פאַר מיר... נאָר זי נעבעך איז אַ פערפאַלענע... אַריינגעפאַלען אין מיינע הענד...

— אַ קלאָג זאָל איהן טרעפען, ווי ער קען צושפּרייטען אַ זאַך... פלאַמט איהר דאָס געוויכט, וואָס דען ביסט דו, נישט קיין גזלן? און אַ זעלנער אויך! און ווילסט, איך זאָל אויך זיין אַזוי... איך — אַ טליק און דו — אַ זעלנער, פריהער מיט׳ן קויש, דערנאָך מיט דער פויסט!

— פריהער מיט דעם קויש?... שאָקעלט ער מיט׳ן קאָפּ— עפּעס אַ סך האָב איך דיך שוין געקוישט?

— חאַ, חאַ, חאַ! — שפּילט איהר דאָס געדל אין די אויגען — אַ מערכה, — איך לאָז מיך.

— אַזוי... אַזאַ מערכה האָסטו דו?... און לאָ׳דיך טאָקי טרעפען די ערשטע חאַלערע פאַר׳ן שמייכעל דיינעם!...

— און אויף די פויסט — ציהט זי ווייטער — האָב איך מיך אויך נישט געוואָלט לאָזען, נאָר ווער האָט אַזוינע גזלנישע פויסטען?

— פויסטען פעהלט איהר גאָר! פון אַלעס, זעהסט דו, גיב איהר גאָר פויסטען, וואָס אַ נקבה קאָן איינפאַלען! — שאָקעלט ער צו דבורה׳ן מיט׳ן קאָפּ.

— נו שוין, נו, לאָז שוין זיין געגוג—בעט דבורה.

— אַ נישט, ווער רעדט? זאָל זי טהון, וואָס זי וויל. וואַשען, איז וואַשען, נישט קאָכען, איז נישט קאָכען, אַ היים צו טאַטען, גיי... נו טאַקי נו, ווער האָט אַ דעה?

— אַ וודאי נישט. און איך וועל טאַקי געהען צום טאַטען, בע... וואָס מאַכט דאָס גאַל׳עבעל? און עס וועט באַלד זיין אַן אַנדערער טרעגער.

— אַפילו פונפציען! איך מיט דיר האָב שוין סיי ווי סיי געענדיגט, אונזער רעבענונג איז אויס... דו גיי דיר צום טאַטען, און איך בין אויך נישט קיין זעלנער, אַפילו ביי׳ם סאַמע טייוועל...

— און אַ ווייב? — שמייכעלט זי.

— דאָס איז שוין מיין זאַך.

— אונטער דער קאַזאַרמע?...

— און זיין זאל...

— איך ווייס, מען קריגט... מאכט זי שוין אנ'ערגמטער מינע, צולייגענדיג איין פינגער צום גאמבע — אזוינע ארענטליכע מענשען קריגען.

— איז גוט...

דבורה זעצט זיך צוריק אויף איהר ארט און ביידע קוקען זיך שוין גלייך אן.

— און אין דער אמת'ן — הייבט זי ווייטער אן — וואס א ווייב, אנ'עול, אז א טליק איז אויך גענוג?... וואס בּיסט דו, דען מעהר יחסן ווי דער זעלנער?

— א געשעפט, אבי מען קריגט, פערשטעהסט?... און מען קושט אויך, און מען קריגט צוריק געקושט אויך?..

— א קלאג האב איך צו דיין קאפ — מאכט זי מיט א שמיי־כעל איהם מיט די הענד איבער'ן קאפ — ברענג דיר, חאטש, א מאל א היים... לא'מיך די זכיה האבען צו זעהן... אפשר ווער איך מיך אויך אויסלערנען קושען.

— און ווער וועט זיין ברוגז?

רבקה'לע פערשוויגט. זי האט זיך ווי דערמאנט אן עפּעס, און דער שמייכעל איז צוריק פון פנים פערשוואונדען...

— נו וואס שווייגסט דו?... וויל ער צוריק דערחאפּען.

— מיט וועמען מען האט דא צו רעדען, זעהסט דו!

— וואס, איך בין נישט ווערט?

— זי שווייגט, שאקעלט מיט דעם קאפ, ווי מען בעדויערט איינעם.

— זאג פאר וואס? — בעט ער זיך.

— דערפאר...

— ווייל איך בין נישט גוט?

— א שאלה? די הענד מעגען דיר אבגעריסען ווערען...

— וועל איך שוין זיין בעסער.

— זעהסטו אה, דעם הונד אין דרויסען מעג מען גיכער גלויבען.

— מאכען א צלם פאר דיר? שטעלען זיך אויף די קניע?...

זי שווייגט מיט איין אראבגעלאזט פּנים, טרעט אב

אונטערוויילעכם א פאר טריט, און זעצט זיך אויפ'ן בעט הינטער דבורה'ס שטול.

— ער שוויינט אויך און קוקט אויף איהר. ענדליך טהוט ער א רוף:

— דבורה, גיב נאר א קוק דארט אין שטוב. די פושקע פאפיראסען האב איך געלאזט אויפ'ן טישעל...

דבורה שטעהט אויף און געהט.

— דבורה, דבורה — רופט ער צוריק — נא, נעהם דעם לאמפ, וועסט נישט געפינען אזוי...

ער טראגט איהר אנטקעגען דעם לאמפ, און געהט אריין אין שטוב צום קליינעם טישעל צו...

זוכט, זוכט, און געפינט נישט. זי ווארפט נאך א בליק אויף דעם גרויסען טיש אויך, און קעהרט זיך צוריק מיט דעם לאמפ אין דער האנד. זי דריקט אן אויף דער קלאמקע, — די טיהר איז צו — — —

א רגע שטעהט זי, ווי אבהענדיג, נאר באלד קומט זי צו זיך, לאזט לאנגזאם נאך די קלאמקע און טראגט זיך אב אויף די שפיץ נעגעל, שמייכלענדיג פאר זיך . . . .

שפעטער א ווייל איז אהרן אריינגעקומען מיט צוויי קישענס און מיט דער קאלדרע, און מיט א שיינענדיג פנים איבערגעגעבען עם דבורה'ן.

דבורה האט אראבגעדרעהט דעם לאמפ און האט זיך געלעגט שלאפען.

אויף מארגען איז אהרן אויפגעשטאנען פריה. רבקה'לע איז געשלאפען א ביסל לענגער.

דבורה זיצט ביי דעם טיש און בייסט שוין אן.

רבקה'לע געהט אריין, טיידט זי אוים מיט די בליקען און געהט גלייך צו דער קיך.

די מאשינקע איז אויפגעשטעלט, קאווע קאכט זיך אין א פענדעל און די פארע שווינדעלט און הויבט זיך איבער דער קיך.

רבקה'לע גיעסט זיך אן קאווע און זעצט זיך צום טיש קעגענ־איבער דבורה'ן.

— די קאַווע וועט קאַלט ווערען, און מען זעהט איהם נישט... — רופט זיך דבורה אָן.

— ווי געטריי זי איז איהם — רעדט רבקה'לע ווי פאַר זיך, קוקענדיג אין גלאָז אריין — א קליינינקייט, אַזא ברודער...

— איך בין נישט געטריי, ער האט געהייסען קאָכען, און עס ווערט קאַלט.

— ער האט געהייסען?... ווייסט דו דאס מיטאָג אויך קאָכען, אַז דו ביזט יאָ אַזוי געטריי!

דבורה שווייגט, זי ווייסט, אַז עס איז אויף א שטאָך, און רבקה'לע שטעלט אַוועק דאָס לעדיגע גלאָז און געהט אַוועק פון טיש.

רבקה'לע וואַרפט א בליק איבער דער שטוב און ווענדעט זיך צו דבורה'ן:

— די אייזערנע טעפּ דאַרף מען צוריק אריינטראָגען... דער מיט די צוויי אויערן, — ווייזט זי מיט א האנד אין ווינקעל קיך, — איז פריידעלס, דער אַנדערע — שפּרינצעס.

אָבגעזאָגט, געהט זי צוריק אין צימער.

דבורה נעהמט די טעפּ און געהט אַרויס פון שטוב.

דערווייל קומט רבקה'לע צוריק אַריין און באַלד איז דבורה אויך דאָ, און דערצעהלט, אַז שפּרינצע קנייפּט זיך די באַקען אויס. — דער גאַנצער טאָפּ איז איהר איבערגעפיהרט, דאָס געלעז איז אָבגעשפּרונגען.

אין דער אייגענע רגע פּלאַצט אויף די טהיר און די גראָבע שפּרינצע מיט'ן צופּלאַמטען טערקישען פּנים, די קופּקע אָנגערוקט, טהוט מיט א ירגזון א שטעל־אריין דעם טאָפּ איבער דער שוועל:

— עס זאָל אַזוי מיינע שונאים שטעכען און ברעכען, ווי מען האט מיר מיין טאָפּ צושטאָכען און צובראָכען! — שרייט זי אויס און טהוט באַלד א קלאַפּ־צו די טהיר.

דבורה און רבקה'לע קוקען זיך אָן מיט שמוטע בליקען, נעהמענדיג זיך בעטראַכטען דעם טאָפּ.

דערווייל קומט אהרן אָן.

ער דרעהט זיך איבער דער שטוב און קוקט אַלע ווייַלע אויף רבקה'לען, ער וויל עפּיס זאָגען, צו פרעגען, נאָר זי איז פערטהון מיט'ן טאָפּ.

— דבורה, גיעב דו עסען! — רופט ער.

דבורה חאפט דאס טישטיכעל און דעקט צום טיש. רבקה'לע מיט דעם טאפ אין דער האנד געהט ארוים פון שטוב, אפענלא- זענדיג די טהיר נאך זיך. אין הויז קעגענ-איבער עפענט זי א צוויי־ טע טהיר, און אויף דער שוועל שטעהט איהר שוין אקעגען, פנים צו פנים, שפרינצע די בעל-הבית'טע פון טאפ.

— שפרינצע, — הייבט רבקה'לע גלייכגילטיג אן — וואס ווארפט איהר מיר עפעס צו דעם טאפ.

— וואס? טרעף — וואס?... זאלסט האבען א סך צו קאכען!

— איהר זענט גרעבער און דארפט מעהר צו עסען!

— זאל'ץ אין די אויגען, פעפער אין די נאז, שטיינער אויפ'ן הארץ און א שפיז אין בויך... צעהלט שפרינצע אוים ווי א מעשה גלאט אין דער וועלט אריין — וואס! זעה נאר די פריצטע, — הייבט זי אויף דעם טאן — זעה נאר, א טאפ צופלאצט, מיינט זי, ס'וועט איהר זיין געשוויגען!

— צופלאצט? צי איז ער נישט אזוי געוועזען?

— אזוי שווארץ, אזוי אבגעריסען? געה דיר געזונדער- הייט, וועסט אבקויפען!...

— דער איז אויך א נייער?

— א ודאי, האסט'ן אזוי צופלאצט!

— אזוי וואהר זאלען מיינע שונאים ווערען חושך, ווי — נישט.

— אזוי וואהר זאלסט ד ו, — ווערט שפרינצע אנגעצונדען, און שאקעלט צו מיט די בענש-הענד איבער רבקה'לעס קאפ, זאלען מיינע שונאים ווערען שווארץ ווי א קויל, ווי—יא!

און ביידע ווייבער שפרינגען זיך אין די אויגען אריין מיט אנ'אנגעצונדענעם כעס; רבקה'לע לאזט אב דעם טאפ און הייבט אויך אויף די הענד איבער שפרינצעס קאפ. א שטורם פון ברע- נענדיגע קולות און יללות חאפט זיי ארום און די געוואלדען מי- שען זיך צונויף, איינע די אנדערע וויל איבערשרייען און די קולות ווערען העכער און שטארקער, ביז רבקה'לע קריגט א שטויס-אראב פון דער שוועל און עס פליעהט איהר נאך דער טאפ הינטער דער פערקלאפטער טהיר. זי פרובט רייסען, ברעכען די קלאמקע און שרייט:

— שפּרינצעלע, אָבער װעמעס מאַמען האָט מען געשמיסען אין דער פּאָוסטאַניע? שפּרינצעלע, האַ?... און זי לאָזט אָב די טהיר, און לויפט אַ צומישטע אויף דער גאַס קעגען איבער שפּרינצעס אָפענעם פענסטער. שכנים לויפען זיך אָן און עס װערט אַ גאַנץ רעדעל מיט רבקה׳לען אין דער מיט, װעלכע שרייט אין פענסטער אַריין.

— שפּרינצעלע, האַ? װעמען האָבען זעלנער געשמיסען נאַקעטערהייט איבערן גאַלען?...

— אָבער דיין מאַן, — שרייט שפּרינצע פון פענסטער אַרויס,— האָב איך אַרויס געזאָגט?... ער האָט זיך אַריינגענומען מיין מיידעל? אָבער ד׳האָב איהן אַרויסגעזאָגט?...

— אָבער ער האָט איהר אָנגעפּאַטשט אונטערן קלייד פאַר דיר אין די אויגען?...

— אַזוי װאָהר זאָלסט דו געפּאַטשט װערען פון גאָט! רבקה׳לע! דאָס פלעשעלע רויטס צומאָרגענס אונטער די פּלאַכטע רבקה׳לע, רבקה׳לע! די גאַנצע שטאָדט װייס!

און רבקה׳לע טהוט זיך אַ װאָרף װי אַ שלאַנג און דרעהט זיך אַרויס פון רעדעל, און חאַפּט אַ שטיין פון דער ערד און מעסט זיך אָן קעגען פענסטער מיט אַן׳אויפגעהויבענער האַנד. נאָר װייבער בעפאַלען זי און זי ראַנגעלט זיך, דאָס האָרשייטעל רוקט זיך אַרונטער, און עס זעהען זיך אַרויס עטליכע צעהנדליג אייגענע האָר אויפ׳ן קאָפּ.. און זי רייסט זיך און װאַרפט זיך, און מען האַלט זי:

— רבקה׳לע, אין גאַלען קאָפּ, אין גאַלען קאָפּ!... טומלען די װייבער מיט דערשראָקענע פּנים׳ער. און זי װערט װי אָבהענגיג, לאָזט אָב דעם שטיין און האַפּט אָן דאָס שייטעל. זי שטעהט אַ װיילע אַ צומישטע, און לויפט פּלעצליך אַריין צו זיך אין שטוב

די שטוב איז לעדיג, לויפט זי דורך מיט אַ געשריי אין צימער אַריין, װאו אהרן און דבורה זענען.

— בעהאַלטען זיך?... בעגעגענט זי איהם מיט אַ פלאַמענדיג געזיכט—איך װעל מיך דאָס מיט דער גאַנצער װעלט אויסשעכטען פאַר דיינעטװעגען? זי האָט דיך געחאַפּט, װעט זי דאָס זאָגען! מיט דער מויד איהרער?...

אהרן נעהמט נישט אַראָב קיין אויג פון איהר.

— און וואס נאך האט זי געזאגט ?... בייסט ער זיך די ליפען

— אז זי האט דיך ארויסגעיאגט ?...

— און דו האסט נעבעך געשוויגען ?... דו שטילם!

— געענטפערט, אז מיין מאן זאל זיין די כפרה פאר כל ישראל ! !

— אוועק! — טהוט ער א ברום, אבמעסטענדיג זי מיט א שארפען בליק, און געהט ארוים א צוקאכטער אין שטוב.

— זעהסטו, דערשלאגען זאל ער ווערען—קוקט זי איהם נאך אין דער אפענער טהיר, צולעגענדיג א פינגער צום פנים,— דאס ווייב צו שלאגען איז ער א בריה...

— אננעהמען זיך פאר דיר ? קעהרט ער זיך צוריק אום. קוקענדיג איהר אין פנים אריין.

— פאר מיר ? טפו זאלסט דו ווערען! — טהוט זי איהם א שפיי גלייך אין פנים אריין.

ער טהוט א ציטער פאר כעס, און לאזט איהר אראב א פעטשיל, און זי מיט א פערשטיקטען ברום פאלט איהם אריין מיט די נעגעל אין געזיכט און מיט די צעהן אין בערדעל אריין ער טהוט זי א חאפ ביי'ן האלז, און—א קוועטש!

— אוי! — טהוט זי א ריס-אוועק דען קאפ און ער טהוט זי נאך א שטוים פון זיך און טרעט אב צום טיש. זי ווארפט זיך נאך ווי א שלאנג, שפרינגט ארויף אויף דער סאפע, שטרעקט אוים די הענד צום שרענקעל מיט די געפעס, חאפט איין טעלער נאך דעם אנדערן און שליידערט מיט איםפעט, ציעלענדיג זיך איהם אין קאפ אריין, און ער מיט אויפגעשטעלטע הענד חאפט אונטער יעדען טעלער, איטליכע כלי, און די טעלער גליטשען זיך אראב און צושיטען זיך אין צעהנדליגער שטיקער, און די שארבענס צופליהען זיך מיט געראויש איבער דער פאדלאגע. דבורה וויל צולויפען צו איהר, נאר זי קען נישט צוקומען... אהרן פערליערט שוין די געדולד צו בייגען זיך, אוועק צו חאפען דעם קאפ אלע רגע... לויפט ער רבקה'לען אנטקעגען, חאפט זי אן ביי די הענד און שלעפט זי אראב פון דער סאפע. אצונד נעמען זיי זיך ארומפיהרען ביי די קעפ די גאנצע שטוב, און מען ווארפט זיך און מען שליידערט זיך פון ארט צו ארט, זי איבער איהם און ער איבער איהר,ביידע צוזאמען און דבורה נאך...

און רבקה'לע מיט אנ'איינגעשפארטקייט וויקעלט זיך ארום איהם און ער קען זיך פון איהר נישט ארויסדרעהען, און דבורה רייסט זי מיט אלע כוחות ביי די הענד און קען נישט פאנאנדער רייסען .. ביז ער בייגט רבקה'לען איבער מיט דעם רוקען איבער'ן טיש און איהרע הענד פערשליעסט ער אין זיינע , פעסט צודריקענדיג צו'ם ברוסט . רבקה'לע האט זיך דערשפיערט געפאלען, בעזיעגט אז זי קען זיך קיין ריהר נישט געבען, און איהרע אויגען האבען געשפיעגען אין דער רגע מיט דעם שרעקליכסטען סם ! דבורה שרייט און רייסט איהם די הענד, נאר ער איז אזוי צוקאכט און דאס פנים מיט די אויגען פערגאסען מיט א בלוטיגען כעס, אז ער פיהלט נישט קיין שום זאך .

נאר ביסלעכווייז לאזט ער זי אליין אב , רבקה לע נעהמט זיך אויפס ניי וויקלען ארום איהם און אנהענגען זיך אויף די אקסלען , און דבורה שלעפט זיך זיי נאך מיט א געשריי, און אלע דריי שלעפען זיך צו דער טהיר פון צימער . דא טהוט ער רבקה'לען א שטויס פון זיך און מיט א ווילדען אימפעט טהוט ער א קלאפ צו די טהיר , בלייבענדיג מיט רבקה לען אליין פון יענער זייט . דבורה'ס א האנד בלייבט פערקלעמט , און א מורא'דיג געשריי פערהילכט די שטוב .

די טהיר לאזט פלוצלונג נאך , און דבורה חאפט ארויס די האנד : די פינגער טיעף איינגעקארבט און ברוין-און-בלאה פערלאפען ... זי צעוויינט זיך אויף א קול און לויפט אוועק צום טיש צוהאלטענדיג דאס בינטעל פינגער מיט דער אנדערער האנד, און רבקה'לע שטעהט, ווארטענדיג אונטער דער טהיר מיט א גיפטיג פייערעל אין די אויגען ...

אין פענסטער בעווייזען זיך קעפלעך , מיט פנים'ער ווי אנגעקלעבט אויף די שויבען .

פלוצלונג רייסט זיך אויף די טהיר פון צימער און אהרן שטויסט אב מיט האסט רבקה'לען , וואס וויקעלט זיך איהם נאך , און לויפט ארויס פון שטוב . . . .

דבורה ווייקט די האנד אין א גלאז קאלט וואסער .

לאנג האט געדויערט איידער רבקה'לע האט זיך בערוהיגט . ביסלעכווייז פערציעהט זיך איהר געזיכט מיט א מרה שחורה , די אויגען ווערען טונקעל און טרויעריג , עס ליעגט אין זיי פער-

זונקען אַ טיִעפֿער האַס און אַ ניִשט ניִחה'קייט צום לעבען.

זיִ נעהמט אַנ'אַלט קלייד פֿון דער וואַנד אַראָב, שפּרייט עס אויס אויף דער ערד פֿאַר דער סאָפֿע און לעגט זיִך אַניִעדער אייַנגעטוליעט... און דבורה געהט אַוועק אין ציִמער.

און די שטיִלקייט אין שטוב ווערט שווערער און שווערער, דאַכט זיִך, אַ סוד האָט זיִך דאָ אַרייַנגעגאָסען און די שטוב האָט דעם אָטהעם פֿערהאַלטען. צייַטענווייַז הערט זיִך נאָר אַ פֿערשטיִקמער זיִפֿץ פֿון רבקה'לעס צוגעדריִקטע דיִנע ליִפּען. דאָס פּניִם בייַ איִהר איִז נאָך רויטליִך און די ברעמען אַראָבגעלאָזט, ווי צום דרעמלען, און אויף דעם גאַנצען געזיִכט איִז אויסגעגאָסען אַ מיִן טרויעריִגע רוהיִגקייט, ווי בייַ איינע, וואָס האָט שוין אַליץ אויף דער וועלט אָבגעטהון, האָט שוין אַליץ געהאַט, און האָט שוין גאָר ניִשט, אויף וואָס צו וואַרטען מעהר.

די זון שייַנט אַרייַן אין פֿענסטער און מאָלט רבקה'לען צו-פֿוסענס צוויי זעקס-געקעסטעלטע ראַמען...

די שטיִלקייט ווערט טיִעפֿער, שווערער.

פֿון באַקאווועןן גיִעסט זיִך דאָס טרויעריִגע גריִלצען פֿון אַ גריִל, און מאַכט נאָך די שטיִלקייט שרעקליִכער, שווערער...

אַ טאַטעֶ מיִט בָּנִים.

(עֶ ר צ עֶ ה ל ו נ ג.)

שלמה דעֶר גראָבעֶר קאָפּ, — אַזוֹי האָט איִהם חנה לאה,
זײַן װײַב, אַ צונאָמעֶן געֶגעֶבעֶן, װײַל פרײַטאָג פאַרנאַכט, װעֶן
יודעֶן געֶהעֶן שוֹין איִן שול אַרײַן, נעֶהמט עֶר מיִט זײַנעֶ צװײ
בּנִים עֶרשט דעֶם טאָפּ צימעֶס צװיִשעֶן די פּיִם אַרײַן, און אַלעֶ
דרײַ מיִט די קעֶבעֶר-לעֶפּעֶל איִן די העֶנד און מיִט רויטעֶ דעֶרהיִצטעֶ
פּניִמ'עֶר, װי די טעֶרקעֶן, רײַבעֶן לעֶפּעֶל אײַן און לעֶפּעֶל אוֹיס
איִן די „פּיִסקעֶס" אַרײַן, ביז עֶס בלײַבּט קײַן שׂריד ופּליט ניִשט
איִבּעֶר פאַר חנה לאה'ס װעֶגעֶן אוֹיף שבת איִן דעֶר פריִה, — אָט
דעֶר „שלמה דעֶר גראָבעֶר קאָפּ" נעֶהמט זיִך זונטאָג בּעֶגיִנעֶן דאָס
זעֶקיִל מיִט דעֶם שטעֶקיִל איִן האַנד אַרײַן, — עֶר האָט זיִך די נעֶ-
נעֶל אפיִלו ניִשט אָבגעֶגאָסעֶן — און מאַרש איִן דאָרף אַרײַן, עֶר
מיִט דעֶם יונגעֶרן זוהן, משה'לעֶ ברוטאַן. דעֶם עֶלטעֶרן, פּנחס'לעֶן
האָט עֶר מורא צו טשעֶפּעֶן. װי אַנ'אמת'עֶר „סאָלדאַט", די מו-
טעֶר רופט איִהם טאַקי „זעֶלנעֶרטשיִק" — ליִגט עֶר זיִך אוֹיסגעֶלעֶגט
אוֹיף זײַן טאַפּטשאַן פון לאָקשעֶן-בּרעֶטעֶר אוֹיף שטולעֶן מיִט מול-

טערם צוקאָפּענס און מאַכט פֿול מיט זיין חראָפּען דאָס קליינע שטיבעל מיט די גראָהע ווענד, ליגענדיג מיט די נאָזלעכער צום בעליק אָנגעשטעלט און מיט די נאַקיטע עלענבויגען פֿערוואָרפֿען אונטער'ן קאָפּ.

-- זאָל ער שלאָפֿען, דער יונג — ניט שלמה צום יונגערן זוהן אַ זאָג, אויף די שפּיץ נעגעל צולעגענדיג אַ פֿינגער צום מויל, ווי איינער רעדט: האָב איהם אַ שוואַרץ יאָהר, און לאָמיר זיך אַרויסמאַכען או ענטלויפֿען אין דאָרף אַריין, וועסט דו האָבען דאָס „אָנרייסעניש“...

און מען גנב'עט זיך שטיל מיט דעם זעקיל אויף די פּליצעס און מיט דעם שטעקען אונטער'ן אָרים פֿון שטוב אַרויס, אַז חנה לאה אין דעם ווייסען שלאָף-קופּקעל, וואָס ליגט דאָרט בעגראָבען מיט'ן קאָפּ אין קישען אַריין, הויבט גאָר ניט אָן צו הערען אפילו דעם סקריפּ פֿון דער טהיר. ווען איהרע צווי פּרנסה-געבערס שאַרען זיך אַרויס אין דרויסען.

אין שטוב וועַרט שטיל. דער ווייסליכער טאָג לייכט שוין דורכ'ן פֿענסטער אַריין און ווייסט דאָס שטיבעל אוים. נור שלמה מיט דעם זוהן זענען שוין אַצונד צווי פֿרייע פֿויגעל.

— זעהסט, טאַטע — ווייזט איהם משה'לע ברוטאַן אַ צו-קאַליעטשעטען באָרוויסען פֿוס, הויבענדיג איהם אין דער הויך און אונטערטאַנצענדיג דערווייל אויפ'ן צווייטען — זעהסט, דאָס האָב איך מיר אָן אַ שטיין אָבגעכמאַלעט... ער ווייזט איהם אַ רויטע וואונד פֿון רוי-פֿלייש אויף אַ שוואַרצען פֿערבלאָטיגטען פֿוס.

— אַ כפּרה פֿאַר אַ הונד! — ענטפֿערט איהם דער טאַטע מיט אַ זייטיגען קוק. — איך קען אויף אייך מיין קאָפּ ניט אַרויפֿזעצען. יונגען זאָלען זיך טאָג און נאַכט אַרומיאָגען.

און משה'לע ברוטאַן פֿערשנירט זיך שטאַרקער די הויזען און מאַרשירט מיט דעם טאַטען גלייך, פֿיהלענדיג, אַז ניט פּנחס'ל נור ער איז דעם טאַטעס רעכטע האַנד. אין דער וועסטיל-קעשענע האָט ער אַ פֿינגער-הוט, אַ נאָדעל-טעשיל מיט נאָדלען, דאָס, וואָס געהערט צו אַ מיטהעלפֿער, צו אַ האַנד-יונג, און דער טאַטע האָט ביי זיך אין זעקיל דאָס, וואָס געהערט צו אַ מייסטער — אַ שלאַך אַ מאָס צו נעהמען, אַ קויל וויים-ליים צום צייכענען און אַ שער צום שניידען. און זיין בן, משה'לע ברוטאַן, איז איהם מקנא.

ער וועט נור חאפען דעם שניט פון טאטען — וועט ער זיך אליין אויפחאפען אין א זונטאג בעגינען און אוועקלויפען אין דארף ארײן איינער אליין, אזוי אז מען זאל נישט וויסען, וואו ער איז אהינגעקומען: די מאמע וועט ארומלויפען, ווי פער׳סמ׳ט, און ברעכען די הענד, ווער ווײס, אפשר איז איהר זוהן דערטרונקען געווארען, אדער אפשר האבען איהם טײוואלים אוועקגעשלעפט אין א וואלד און חתונה געמאכט מיט א קאלב... אפשר אזוי... — און ער, משה׳לע ברוטאן, וועט זיך זיצען ערגיץ אין א דארף א גאנצע וואך, עסען געבראטענע קארטאפלעם מיט זויער־מילך, און פרײטאג פארנאכט וועט ער ערשט געבען א קום צוריק אין שטעדטיל ארײן, — די ברענענדיגע בענש־ליכט וועלען שוין פון אלע פענסטער ארויסשײנען, און ווײבער וועלען איהם נאכקוקען, וואס פאר אנ׳אײנרײסער (א פערדינער) פון א יונג ער איז... ווי ער געהט א דערהיצטער פון וועג, א פערשטויבטער... — און דעמאלט וועט ער געבען א קום ארײן צו זײן מאמען חנה לאה׳ן, וועט געבען א ווארף אראב דאס זעקיל פון זיך, און געבען איהר א גיב אוועק א גאנץ פינפער־קערביל, אחוץ א „קאלענדרע“, וואס ער האט אין זעקיל געבראכט: אטא דא האסט דו — נא מאמע!... — וועט ער איהר געבען א זאג: — אטא דאס האב איך פערדיענט, און אט דאס נא דיר!...

און ער שטעלט זיך פאר, וואס פאר א שבת עס וועט דעמאלט זײן, ווי די מאמע וועט איהם רוקען שיסלען, איינע נאך דער אנדערער, און ער וועט זיך מאכען דעמאלט פאר אנ׳אײדעלען, פאר א שמילען, און א קלײנעם עסער...

פאר גרויס פרײד גליהען בײ משה׳לע ברוטאן די אויגען, און ער קוקט מיט א גלאנץ אין זײ אויפ׳ן זאמדיגען וועג ארויס, שוין ארויסקומענדיג מיט דעם פאטער אויפ׳ן בארג אונטער דער שטאדט, וואו דאס גרינע פעלד מיט דעם ווײטען בלאהען וואלד שפרײטען זיך פאר זײערע אויגען אויס, ערגיץ אין דער ווײטער וועלט ארײן.

משה׳לע קוקט, ווי אין מזרח־זײט פאר זונען־אויפגאנג שפיעלט דער הימעל אין אלערלײ פאסען, פײער־רויטע און ברוין־רויטע — און ער בלאזט אן די באקען און פרעגט דעם טאטען, צי עס האט נישט אמאל געברענט די נאכט אין דארף, וואו זײ געהען ערשט?...

— גראָבער קאָפּ... — זאָגט דער פאָטער — דו זעהסט ניט, אז די זון געהט אויף?...

און משה'לע קוקט זיך נאָך אמאָל איין אויף יענער זייט, זעהט, ווי די זון שטעהט טאַקי אין לאַנגען תכלת'נעם וואָלקען־פּאַס אַרונטער פערדרוקט, און שיינט אפּער פון אויבען מיט שפּיצען ליכטיגקייט אין הימעל אַריין, ווי מיט לאַנגע הערנער — און פערשטעהט ערשט, אז דער טאַטע איז גערעכט...

ער זעהט, ווי פריה ס'איז נאָך... אין טיעפען פעלד, ווייט אין טאָל — שטעהען אַ פּאָר אָקסען און אַ פּויער מיט דעם העמד איבער די הויזען און אַ ברייטען שטרויענעם קאַפּעלוש אויפ'ן קאָפּ— און אויף אַלץ אַרום ליגט נאָך די נאַכטיגע שטילקייט, און אַ טונקעלע רוהיגקייט רוהט אונטערן ווייטען בלאָהען ווערדיל, — אַזוי אז די אָקסען און דער פּויער זעהען דאָ אויס ווי פערסוד'עט, ווי גלאַט אַרויסגעשטעלט אונטערן בלאָהען הימעל אַרונטער.

נור אין דער לופט קעגען דעם לאַנגען בלאָהען וואָלקען־פּאַס, וואָס ליגט אויסגעשפּרייט איבער'ן מזרח־ראַנד צווישען הימעל און ערד — דערהויבט זיך שוין אַן'איינציגער פויגעל, הויך און גלייך איבער איין אָרט, און דאָס שאַרפע מאָרגען־געשוויטשערייַ פון דעם קליינטשיקען בעשעפעניסעל, וואָס טונקט זיך מיט פלאָטערדיגע פליגעלעך אויף און אָב אין דעם וואָלקען־פּאַס — פּילט אָן די לופט מיט אַ זיס געשפּילערייַ, און אַ זיסקייט צוגיסט זיך אין דעם מאָרגענדיגען ליכט — ביז דער פויגעל קומט אַלץ העכער און העכער, ווי אַ שוואַרץ פּינטעלע אין וואָלקען אַריין, און דאָס פּישטשען זיינס הערט זיך קוים, ווי פון אונטער אַ ווייטער וועלט אַפּער. און אָט אונטער יענער ווייטער וועלט, וואו דער פויגעל איז שוין איצט, ווערט משה'לע זיין שפּעטער, ערשט אין צוויי שעה אַרום, ער מיט דעם טאַטען זיינעם. דער פויגעל מוז שוין אַוודאַי אַרויסזעהען, קוקענדיג פון דער הויך אַראָב, יענע ווייטע שטרויענע דערפלעך מיט די אָבגעווייסטע ווענד, מיט די איינציגע פענסטערלעך, וואָס קוקען אויפ'ן זאַמדיגען וועג אַרויס. דער פויגעל מוז זיי שוין אַוודאַי זעהן — און ער ווערט ערשט זיין שפּעטער דאָרט.

ווי גוט ווערט דאָס — טראַכט ער — זיין... דער טאַטע ווערט זיך שטעלען דאַוונען אין פאַכטערס טלית און תפילין, אין פאַכטערס שטוב ביי דעם פענסטער, ער ווערט זיך אויך שטעלען

דאווגען, — און דער פאכטער וועט דערנאך געבען אנבייסען א שיסעל צוואריך מיט א שטיק שווארץ „אקריץ" — אז דער רוח וועט עס נעהמען.

נור דער טאטע שלאגט איהם איבער, און מיט א וויש פון זיין ארבעל אן משה'לעס, ווי ער וואלט איהם געוואלט עפעס א טשעפע טון, גיט ער איהם א פרעג:

— ציי דו, משה'לע, האסט נישט געהערט, די מאמע האט עפעס געקרעכצט?...

— וואס געקרעכצט? — פרעגט משה'לע ברוטאן, אנקוקענדיג דעם טאטען מיט א האלב אפען מויל און אויפגעבלאזענע ליפען.

— ציי זי האט נישט געקרעכצט?...

— וואס געקרעכצט?

— גנעה, דו בהמה דו! — גיט ער איהם צוריק, ווי א ווארף אב פון זיך, און וויי טער מיט א ציטיגען קוק: — דו פערשטעהסט ניט, וואס מען רעדט צו דיר...

נור משה'לע מאכט זיך גאר נישט פערשטעהן... ער ווייס, אז דער אלטער מאכט נאך א ברית, און די מאמע, חנה לאה, ריכט זיך א ליאדע טאג ארויסווארפען נאך א בן פון די געדערים ארויס... נור וואס ארט דאס איהם? לאז דער אלטער מיינען, אז ער פערשטעהט זיך גארניט אויף אזוינע געשעפטען...

און אזוי נארענדיג זיך איינער דעם אנדערן, הויבען ביידע די לעפעל, שטעלען וואס אמאל געשווינדערע פיס אין דארף אריין.

— רודער צו מיט אנ'אבר!... — טענה'ט דער טאטע צום זוהן. — איך בין מיט א יאהר עלטער ווי דו — טענה'ט ער — און זעה, ברוך השם, ווי איך גנעה!

און אזוי געהענדיג מאכט ער וואס אמאל גרעבערע שפרייזען, שארכענדיג מיט די חאליאווען אן די פאלעס. און ווען ער שטעלט זיך נאך אב א מינוט אויפ'ן גראז ביי דער זייט וועג און ווארפט די שטיוועל אראב פון זיך — דעמאלט לויפט שוין משה'לע אונטערטאנצענדיג א גאנצען וועג אויף דעם צוקאליעטשעטען פוס — און קאן איהם דעם גאנצען וועג ניט דערחאפען, ביז זיי ווערען פערשוואונדען ווייט איבערן פעלד אוועק...

ערשט דעמאָלט חאַפּט זיך חנה לאה אויף פון שלאָף. דאָס ערשטע זעהט זי, אַ ביסעל אונטערהויבענדיג דעם קאָפּ פון געלעגער, אַז דאָס צווייטע בעט איז שוין לאַנג אויסגעליידיגט. און דערנאָך — ווען זי גיט אַ קוק אין פענסטער אַריין און זי דערזעהט, ווי הויך די זון שטעהט שוין אין בלאָהען הימעל — שטעלט זיך איהר פאָר דאָס פעלד מיט איהרע צוויי פּרנסה-געבער, ווי זיי ביידע באָרוויסערהייט, די היטלען פערקאַשערט איבער די שטערענס, די פּנימער דעריאַכמערט, און ער, דער אַלטער, טראָגט די שטיוועל אויף דעם אַקסעל. זי גיט אַ קוק צום זוהן אויפ'ן געלעגער, ווי שנאָרכען ער שנאָרכט מיט זיין געזונד רויט געזיכט, ווי די ליפּען בלאָזען זיך און ווי די נאָזלעכער הויבען זיך. עפּעס פונקט ווי אַ גאַנצע פּאַרע-מאַשין וואָלט דאָ געאַרבייט — טראַכט זי זיך: רבונו של עולם, וואָס פאַר אַ נבוזראדן האָסטו דו דאָס דאָ אָנגעשיקט אויף מיר?.. — נור, אַז זי גיט אַ קוק אויף זיינע צוויי פערמאַכטע אויגען, טראַכט זי שוין אַ ביסעל שטילער, אַז ס'איז נאָך פאָרט גוט, וואָס דער רשע שלאָפט אַמאָל... און דעמאָלט פיהלט זי ערשט, וואָס פאַר אַ מחיה ס'איז פאַר דער וועלט ווען דער רשע שלאָפט.

וואָרום פּנחס'ל טוט נישט מעהר ווי אַזוי: פּאַקט זיך אין דער פריה אָן צוויי קעשענעס מיט פלעץ — און היידאַ אַרויס אויפ'ן פלאַץ צו אַ חברה יונגען, צו אַ חברה טויבען. אָדער ער גיט נאָר אַ כאַפּ אין מיטען העלען טאָג אַ פערדיל פון מאַרק אַראָב, נישט קיין נפקא מינה, ווער עס האָט עס אַנידערגעשטעלט — און ענטלויפט דערמיט צום טייך באָדען עס אויף אַ גאַנצען טאָג, און פּאַשען עס אויף אַ גאַנצען טאָג אויפ'ן „פּאַסטערניק" אונטער דער וואַסער-מיהל. און טאָמער וויל ווער קומען פון שטאָדט, דאָס פערד אָבנעהמען, אָדער אַ פּאָר יונגען מיט טייטלענדיגע הענד ווילען לויפען פאָראויס: אָטאָ דאָ, דאָ — איז ער... — שטעהט ער די גאַנצע צייט, מיט איין אויג קוקענדיג אויף יענער זייט לאָנקע... און ווי נאָר עס מאַכט זיך עפּעס אַ שטיקעל מהומה, ער זעהט, אַז דער שטומפּ קומט אָן, — גיט ער זיך אַ וואָרף אויף דעם פערד אַרויף — און — „פּאַשאָל און פּאַשאָל" — גאָר מיט אַ הינטער-וועגיל אונטער סמענטאַריש — גלייך אויפ'ן שאָסיי אַרויף. דאָרט איז ער שוין ווייטער אַ פרייער פויגעל, — און געהט טוט איהם

עפּעס, ווען ער זיצט אויפ'ן פערדיל... דאָס פערדיל שטעלט ער צוריק אָב אויף דעם אָרט, וואו ער האָט עס גענומען, ווען זיין האַרץ גלוסט, און ווען דאָס גאַנצע שטעדטיל ריכט זיך שוין נישט דערויף. און אין אַלע ווינקעלעך קאָכען רעדלעך מענשען· אַז פּנחס'ל האָט גענגב'עט אַ פערדיל...

נור איינמאָל האָט ער טאַקי אָבגעטהון אַ מאוס'ע מעשה, ער האָט ביי אַ שיקסע, געהענדיג פון „טומאה" צווישען נאָך פויערים און פויערטעס, אַרויסגעכאַפּט אַ בינטעל שפּראָצונגען, — די ערשטע שפּראָצונגען פון זייערע גערטנער, צונויפגעקליבען פון אַלע מינים, וואָס זיי ברענגען זיי, דער גלח זאָל בעשפּריצען, אַז ס'זאָל היי-יאָהר געראָטען — האָט ער אַזאַ בינטעל אַרויסגעכאַפּט ביי אַ שיקסע און זי נאָך גאַנץ גוט אָנגעהרג'עט. דעמאָלט האָט מען געשמועסט אַז אהא, פּנחס'ל וועט שוין די ליכטיגע שיין נישט אָנקוקען. און דער טאַטע האָט איהם פאַרגעוואָרפען, וואָס ער כאַפּט שיקסעס אין מיטען דער גאַס. נור פּנחס'ל האָט דעם טאַטען געגעבען צוריק אַנ'ענטפער, אַז ער ווייסט נישט, וואָס ער האָט געטאָן בחור-וויַיז, איידער ער האָט מיט זיין מאַמען חתונה געהאַט... אַזוי האָט ער איהם געענטפערט, און דער טאַטע מיט דעם זוהן האָבען זיך דעמאָלט געפיהלט אָנגעשטויסען איינער אויף דעם אַנדערען, ווי צוויי ציגען, אָנטרעפענדיג זיך הערנער אין הערנער אויף איין ברעט...

נור פּנחס'ל האָט שוין געוואוסט, ווי אַזוי דעם טאַטען איבערצובעטען... פון דער מאַמען האַלט ער נישט, נור מיט דעם טאַטען וויל ער נישט פיהרען קיין ברוגז'ן...

האָט גאָט געהאָלפען, און אין שטאָדט אַריין איז פערבלאָנדזשעט אַ „קאַראַזעליע" מיט קונצען-מאַכערס. פּנחס'ל איז דער-פרישט געוואָרען, און ווי נאָר דער עלסטער קונצען-מאַכער מיט דעם גאַנצען געזינדעל שיקסעלעך און שוואַרצען ווייבער'ל, וואָס האָט אויסגעזעהן, ווי אַ ציגיינערין מיט צעפּ — ווי נאָר זיי האָבען דעם מיטעלסטען סלופּ אויפגעשטעלט אין מיטען מאַרק, האָט שוין פּנחס'ל געהאָלפען די שטריק מיט די פלאַכטעס אויפציהען, די הילצערנע פערדלעך צו די געפאַרבטע בריטשקעס צוטשעפּען און אויף די דרענגער אָנטון. און דעם ערשטען זונטאָג, ווען די שיקסעס מיט די שקצים פון די אַרומיגע „פּאַראַפיעס" זענען גע-

קומען אין שטאָדט אַריין מיט די גלאַנציגע דאַשקעס, מיט די ווייסע אויפגעשטעלטע פאַה'לעך — און די שיקסעס מיט די ווייסע פאַטשיילעכלעך אויף די קעפּ — האָט די „קאַראַזועליע" תיכף אָנגעהויבען צו רודערן.

פּנחס'ל האָט שוין שטאַרק געהאַט נושא חן געווען ביי דעם עלטסטען קונצען-מאַכער; ווען ער וואָלט מיט איהם מיטפאָהרען, וואָלט ער איהם אפשר אויך אַ שיקסעל געגעבען פאַר אַ ווייב — מי יודע, וואָס פאַר אַ לייט, וואָס פאַר אַ קונצען-מאַכער מיט אַנ'איינענער „קאַראַזועליע" ער וואָלט שוין היינט אַליין געווען פאַר זיך... נור עפּעס האָט איהם דאָס האַרץ נישט געלאָזט מיטפאָהרען, כאָטש דער אַלטער האָט איהם צוגערעדט, און דאָס עלטסטע שיקסעל, אַשוואַרצע מיט קאַרעלען-ליפּען, האָט איהם דוכט זיך, צו געוואונקען און געקוקט אין די אויגען אַריין, ער זאָל בעשטעהן... נור ער האָט נישט געוואָלט... האָט ער גענומען דעמאָלט דעם טאַטען זיינעם, וויזען כאָטש, וואָס פאַר אַ כבוד ער האָט ביי דעם עלטסטען קונצען-מאַכער — און אַרומגעפיהרט איהם אין מאַרק אַריין.

און ווי שלמה האָט דערזעהן דעם קיילעכדיגען דאַך, אַ קאַפּעל פון פלאַכטעס אויפגעצויגען מיט אַ רויט פעהנדעל אין סאַמע שפּיץ, און ווי אַרום און אַרום שטעהט אַ האַלבע שטאָדט יונגען און מיידען און ווייבער אויסגעמישט מיט שיקסעס און שקצים פון די דערפער, — און ווי איבער זייערע קעפּ, פון אונטערן דעכיל אַפּער, מיט וואָס פאַר אַ סאַמעט און פערשידענע צירונגען פון אַלערליי פאַטשערקעס דאָס מיטעלסטע בורעלע איז עס בעקליידט — און וואָס פאַר אַ מיני מעשענע טרומייטען עס שטעהען עס מיט די אָפּענע מיילער גלייך אין מאַרק אַריין אָנגעשטעלט — האָט עס איהם אַזש ביי דעם האַרץ פערכאַפּט, נאָך מעהר ווי דעם זוהן, אַז אַזאַ שענקייט זאָל זיך גאַר קאָנען געפינען ביי קונצען-מאַכער אין דער וועלט. און ער האָט זיך געריכט, אַז קונצען זאָלען דאָ פאָרקומען, שוין איינמאָל קונצען!... און ער האָט אַ פרעג געגעבען דעם זוהן:

— וואָס פאַר אַ קונצען וועלען עס דאָ פאָרקומען?—

— הילצערנע פערדלעך וועלען אַליין לויפען, און ווער עס וועט בעצאָהלען אַ זעקסער — וועט רייטען, ווער אַ פיערער—וועט

פאָהרען ... — האָט דער זוהן צוריק געענטפערט קורץ און שארף.

שלמה האָט זיינע אויגען ניט געגלויבט: פאָהרען און רייטען אויף הילצערנע פערדלעך?... און ערשט אריינשטופענדיג זיך צווישען עולם און דערזעהענדיג די פערדלעך געזאָטעלט, הינטען בריטשקעס און נאָך די בריטשקעס ווייטער פערדלעך — האָט ער מויל און אויערן אויפגעמאַכט...

— און דאָס אַלץ — האָט איהם דער זוהן דערצעהלט מיט גרויסקייט — האָב איך געהאָלפען צונויפשטעלען. — דו מיינסט, אָהן מיר וואָלטען זיי שוין אַזוי גיך צונויפגעשטעלט?... און אַז דו ווילסט, טאַטע, ועסט דו קענען רייטען אויף אַ פערדיל אויך, אומבעצאָהלט, ווי דו זעהסט מיך לעבען, אומבעצאָהלט.

שלמה'ן, דעם גראָבען קאָפּ, האָבען זיך אַוש די באַקען צושמייכעלט, און די אויגען זיינע האָבען געקוקט מיט גלאַנץ אויף דעם געבעטען סאַמיט און צירונג פון אַלערליי פאַטשערקעס...

— וואַרט, וועלען מיר זעהן... — האָט ער זיך אַ גלעט געגעבען איבער דער באָרד מיט אַ בליק אויפ'ן זוהן.

און ווי נור די מעשענע אָבגעפוצטע טרומייטען האָבען געגעבען אַ זעץ אַרוים: טאַ־טאַ־טאַ־ר־ר־ראַ! טאַ־טאַ־טאַ־ר־ר־ראַ! — האָט זיך שוין שלמה נישט געקאָנט איינהאַלטען און אין זיך אָנגעהויבען מיטצוזינגען דעם מאַרש, וועלכען ער האָט זיך באַלד אויסגעלערנט און זינגט נאָך עד היום מיט איהם די שבת'דיגע זמירות, אַזוי אַז זיין ווייב חנה לאה זידעלט איהם אַוש: ווי האָט עס אַ מענש נישט קיין חרפה, טאָג מיט נאַכט דעם אייגענעם ניגון?

—נור דאָס איז נישט שלמה'ס דאגה, נישט שלמה'ס עסק: טאַ־טאַ־טאַ־ר־ר־ראַ! האָבען די טרומייטען געקנאַקט, און ער האָט אונטערגעהאָלפען: טאַ־טאַ־טאַ־ר־ר־ראַ!... — און אָנגעבלאָזען זיך מיט דעם קאַרק, ווי ער וואָלט געוואָלט בשעת־מעשה מאַכען פון איהם אַ טרומייט. און די „קאַרזעליע״ מיט די פערדלעך, מיט די בריטשקעס און מיט דעם דעכיל — אַלץ איז שוין געפלויגען אין אַ ראָד, און דערהיצטע פנים'ער מיט בליצענדיגע אויגען, פון שיקסעס און שקצים האָבען געמידניעט פאַר'ן אויג, אַזוי אַז שלמה האָט זיך שוין לענגער נישט געקאָנט איינהאַלטען, און האָט צום זהנדיל אַלע מאָל געוואָרפען אַ פערליעבטען בליק. — ביז די „קאַראַזעליע״ האָט זיך געשטעלט — און פנחס'ל האָט געחאַפּט דעם

טאַטען און געגעבען אַ וואַרף אַרויף אויף אַ פערד, און אַ ווינק זיך איבער מיט דעם קונצען־מאַכערס ווייביל, אַז דאָס איז זיין פאָטער — און אַליין איז ער אַרויף אין דער הויך אונטער דער פּלאַכטע פון דעביל, דרעהען דעם דראַנג און פיהרען די גאַנצע קאַראַזעליע.

שלמה׳ס אויגען האָבען געבליצט מיט פייער אויף די אַלע מיידען און ווייבער, וואָס זענען דאָ געשטאַנען אַרום און צוגעזעהן, וואָס פאַר אַ גדולה ער האָט דורך זיין זוהן דערגרייכט. און ער האָט אַ פייף געטאָן אין דער הויך: — פנחס׳ל, פאָהר!...

באַלד האָט זיך דערהערט אַ קלינגען אויף אַ גלעקיל פון אונטער דער סאַמעטענער בודקעלע אַפער, וואָס איז געווען אויס־געהאַפטען מיט אַלערליי ווייסע און בלאָהע פאָטשערקעס — די פּאַסאַזשירען האָבען גיך געחאַפּט די בילעטען, אַרויף אויף די פערדלעך, און די פּאַסאַזשירקעס אַריין אין די בריטשקעס, און די טרומייטען האָבען ווייטער געגעבען אַ זעץ אַרויס: טאַ־טאַ־טאַ־ר־ר־ראַ! און שלמה דער גראָבער קאָפּ האָט אָנגעהויבען צו פליהען, ער מיט דער גאַנצער קאַראַזעליע — אַלץ האָט זיך גע־דרעהט און געפלויגען, נור צווישען די אַלע רויטע דערהיצטע פּנימ׳ער איז שלמה׳ס רויט דערהיצט פּנים געווען דאָס איינציג יו־דישע — און חברה יונגען, וואָס זענען געשטאַנען אַרום דער קייט, ווי צוגעקלעפּט, מיט שטעקענס אָדער באַטישקעס אין די הענד — האָבען זיך מישב געווען און אָנגעהויבען אונטערצושמיי־סען שלמה׳ס פערדיל. אַרום און אַרום זענען אַ וואַכט יונגען גע־שטאַנען, און פון אַלע זייטען איז געוואָרען אַ געקאָכעריי מיט אַ מין הילכעדיג געלעכטער: וויאָ, וויאָ! — און געהאַלטען נור אין איין אונטערפּאַטשען און אונטערשמייסען. שלמה׳ן האָט זיך דער קאָפּ פערדרעהט, די באָרד איז זיך צופלויגען אויף ביידע זייטען לאַצען, ווי אַ צעוואָרפענער בעזים, די אויגען האָבען געבליצט און געבליצט, און יונגען האָבען געקאָוועט און געכמאַליעט איבער איהם דאָס פערד — און פּלוצלונג, מען גיט זיך אַ קוק אום, יאָגט שלמה נאָך אַ שיקסע, די שיקסע, וואָס איז געזעסען פאָראויס איהם אויף אַ בריטשקע, און ער הינטער איהר אויף אַ פערד: זי, די שפּיצען פּאַטשיילעכיל צופלויגען איבער׳ן קאָפּ, מיט די ציטער שפּילקעס — און ער, מיט דער באָרד צופלויגען אויף די

לאַצען — האָט עס אויסגעזעהן, ווי ער יאָגט זי כסדר אָהן אויפהער, און עס האָבען נישט געהאָלפֿען די געשרײַען און דאָס געפײַפערײַ, וואָס די יונגען האָבען שלמה'ן אויסגעפײַפֿט, — שלמה האָט געהאַלטען אין אײַן נאָכיאָגען די שיקסע — ביז דעם זהן האָט זיך דאָרט אין דער הויך דער קאָפּ פֿערדרעהט, און ער האָט פֿריהער געגעבען אַ בראָך אַראָב דעם טאַטען אויפ'ן קאָפּ, מיט וואָס ער האָט פֿאַר צעהן יאָהר געגעסען, און אָבגעוואַשען איהם, אַז עס האָט גערונען איבערן פּנים און איבער דער באָרד — און דערנאָך געגעבען אַ פֿאַל אַראָב פֿון בוידים אַראָב צו דער שיקסע אין ברישקע אַרײַן. ס'איז געוואָרען אַ געקלינגערײַ — און די „קאַראַזועליע" האָט זיך אָבגעשטעלט.

דעמאָלט איז דער טאַטע מיט דעם זוהן ענטלאָפֿען, ווי צוויי אָבגעשמיסענע, איבערן מאַרק — און אַ חברה יונגען נאָך זיי מיט אַ געטומעל און אַ געלאַף. עס האָט געקאָכט, ווי צווישען די בהמות: שלמה, דער גראָבער קאָפּ, האָט געיאָגט אַ שיקסע!.. נור יודען האָבען זיך נישט געשראָקען פֿאַר דעם חטא. אַלע האָבען געוואוסט, אַז דאָס מײנט מען אויף דער „קאַראַזועליע" — און קרעמער, פֿערקעהרט, האָבען זיך נאָך מיט פֿערגניגען געשטעלט אויף די שוועלען פֿון די געוועלבער און מיט אַ שמײכעלע אין דער באָרד אַרײַן נאָכגעקוקט שלמה'ן, ווי ער איז געלאָפֿען, מיט צופֿלויגענע פֿאָלעס, איבער'ן מאַרק פֿאַראויס, ווי אַן'אַלטער אשמדאַי, דאָס זיהנדעל נאָך איהם און אַ חברה יונגען — ווי אַ מחנה צונויפֿגעקליבענע פֿויגעל צום אַוועקפֿליהען — פֿון הינטען...

חנה לאה איז אקעגען פֿון שטוב אַרויס מיט אויסגעשפרײטע הענד דעם מאַן און דעם זוהן צו בעשיצען. זי האָט געמײנט, מי יודע בײַ וואָס פֿאַר אַ גנבה מען האָט זײ געחאַפּט, און, אַרײַנחאַפּענדיג זײ גיך אין שטוב אַרײַן, איז זי געוואָר געוואָרען, אַז דער אַלטער אשמדאַי איז גאָר געפֿאָהרען אויף דער קאַראַזועליע...

זי האָט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ און געקוקט אויף שלמה'ן מיט רחמנות: ווי פֿערגינט זיך דאָס אַ טאַטע פֿון קינדער זיך אַזוי נאַריש מאַכען.

שלמה האָט געפֿיהלט, אַז זי איז גערעכט, אַז ער האָט געטהון אַ נאַרישקײַט — האָט ער אָבגעלעגט דעם גאַנצען בײַגעל אויפ'ן זוהן, נאָר מיט דעם זוהן האָט זי גאָרנישט געקאָנט מאַכען.

זי האָט געזעהן, וואָס אַ טאָג ווערט ער אַלץ ערגער — און פֿון היינטיגען טאָג אָן האָט זי זיך שוין אײנגאַנצען מיאש געווען פֿון איהם, און פֿעסט בעשלאָסען, אַז פֿון דעם יונג וועט שוין קיין גוטס ניט אַרויסקומען ...

און איצונד, ווען זי זעהט איהם ליגען אויפֿ'ן געלעגער, פֿערקאַשערט די אַרבעל פֿון העמדיל, זעהט זי בחוש, ווי דער זעלנער שפּילט איהם פֿון פנים אַראָב — און זי דאַנקט און לויבט גאָט. וואָס דער רשע שלאָפֿט האָטש, און וואָס די וועלט איז זיך גאָר מחיה מיט זיין האַלטען צו די אויגען ...

חנה לאה שטעהט אויף פֿון געלעגער נעהמט די פּאַטשיילע אויפֿ'ן קאָפּ און געהט צו דער שכנ'טע אַריין מיט אַ שטאַרץ אין דער האַנד נאָך אַ קויל פֿייער.

די שכנ'טע שאַרט איהר אַ פּאָר לעבעדיגע קוילען, און דערפֿון הויבט זיך אָן אַ שמועס. חנה לאה רעדט פֿאַר איהר אויס דאָס האַרץ, אַז זי האָט נישט קיין נחת פֿון קינדער, די שכנ'טע פֿרעגט זי, ווי זי האַלט שוין מיט דעם איצטיגען אין דער וועלט... — ענטפֿערט זי איהר צוריק, אַז זי ריכט זיך שוין אַ ליאַדע שעה אין בעט אַריין.

און עס טוט איהר באַנג די גאַנצע מעשה... ביי משה'לע ברוטאַן האָט זי זיך פֿערשוואָרען... זי געדענקט, וואָס פֿאַר אַ שווער האָבען זי האָט געהאַט. — זי האָט געהייסען דעם מאַנ'ס אַ פּאָר הויזען אַראָבצייסען פֿון וואַנד, ווייל זיי זענען געהאָנגען נעבענאיבער איהר, און זי האָט דעם מאַן געשאָלטען דעמאָלט מיט טויטע קללות, — צום סוף האָט זי זיך ווייטער געלאָזט אַריינגנאַרען ...

די שכנ'טע טרייסט זי, אַז אדרבה, גאָט קאָן העלפֿען גאָר אַ גרינג האָבען, און עס קומט ווייטער אַרויס אַ שמועס, ווי קינ־פּעטאָרינס דאַרפֿען שמירה.

און חנה לאה דערצעהלט, אַז נישט היינט געדאַכט, אויף אַלע ווייסטע וועלדער געדאַכט, האָט זי געהאַט אַ קינד צווישען דעם עלטערן און דעם יונגערן, אַזוי ווי איינס פֿון אַ האַלב יאָהר ...

און די שכנ'טע דערצעהלט איהר צוריק, ווי טשייטיל די קופּקע־מאַכערין איז איינמאַל געזעסען אין אַ שבת צו נאַכט און האָט גענייט אַ קופּקעלע ביי אַ לעמפּיל, און דאָס פֿענסטער איז

אַרויסגעגאַנגען אין אַ מיטשאַנקעלע — האָט זי דערזעהן, ווי פאַר דעם פענסטער איז פאַרבייגעפלויגען אַ נקבה מיט צולאָזטע האָר און צום בזיון האָט זי געהאַלטען צוגעטוליעט אַ קינד ... דאָס איז געוועזען פון יוטע מאַטעל'ס שנור. מ'שטיינס געזאָגט ...

חנה לאה שפייט אָב דריי מאָל און געהט אַ היים.

און זי בעט פנחס'לען, ווען ער שטעהט אויף, אַז ער זאָל אַראָבנעהמען די מזוזות און געהן צום סופר איבערזעהן.

זי האָט זיך וויקעלעך אָנגעגרייט, העמדעלעך, אַ קלאָר לייליך דאָס בעט צו פערהענגען — און בייטאָג איז זי שוין נישט געגאַנגען שלאָפען אָהן אַ חומש צוקאָפּענס, נאָר דאָ האָט שוין ניט געטויגט איהר טייטש-חומש, דוקא דעם מאַנ'ס.

און וואָס קלערט איהר? אין דער אייגענער נאַכט האָבען זי שוין אַ פּאָר שבנ'טעס געוואַרטעוועט, און אַרום דריי פאַרטאָג אָנגעקלאַפּט ביי דער „באָבע"...

זי האָט געבוירען אַ יונג, און באַלד מיט אַ שוואַרצען קענוישער האָר, ווי נור ער איז אויף דער וועלט געפאַלען ... נישט אומזיסט האָט שלמה איבערגעטראַכט, אַרויסגעהענדיג הינטער'ן שטאָדט, צי האָט זי שוין נישט געקרעכצט. ער האָט זיך געריכט אויף אַ פרעהליכען שבת, ער וועט אם ירצה השם אַ היים קומען, און זיין חנה לאה וועט שוין האָבען בשלום איבערגעקומען.

איצונד איז זיך שוין חנה לאה געלעגען אין בעט ווי אַ גרעפין צולעגטערהייט, פערהאַנגען מיט אַ פאָרהאַנג, אויף אַ שנירעל אונטערן בעליק אויפגעצויגען, בעקלעפּט מיט שיר-המעלות-בריוולעך, און נור פון צייט צו צייט, אַז זי האָט געדאַרפט, מען זאָל איהר וואָס דערלאַנגען, האָט זי דעם קאָפּ מיט דער שלאָפקופּקעלע אַפּער געשטעקט פון אונטער דעם פאָרהאַנג — — אויף איהר פּנים האָט זיך שוין אָנגעזעהן אַנ'איבערגעלייטערטקייט. זי האָט געוועדט ווייכער און צאַרטער, ווי שוין אַנ'איבערגעקומענע. נור איין זאַך האָט זיך נאָך געהאַט אויפ'ן זינען: דאָס קינד צו היטען, עס זאָל חלילה נישט טרעפען ווי מיט יענעם, אָדער מיט דעם, וואָס די שכנ'טע האָט דערצעהלט. זי האָט בעשלאָסען דאָס קינד פון דער האַנד נישט אַרויסצולאָזען, פון אונטערן אָרים נישט אַפּערצורוקען, און אין שלאָף צו האַלטען עס מיט אַלע כחות, צו ליגען דעריבער, ווי אַ טרייע מאַמע.

און אָט איז געקומען דאָנערשטאָג בײַנאַכט. זי ווערט ענטשלאָפֿען מיט זיסע געדאַנקען, מאָרגען וועט שלמה אַהײם קומען און וועט דערזעהן, וואָס פֿאַר אַ יונג זי האָט איהם אָנגעגרײט, גאָר אָהן זײַן וויסען — שוין איצונד דעם דריטען...

און זי שלאָפֿט — —

און עס דאַכט זיך איהר, אַז די אײגענע מלכת־שבא מיט די נאַקיטע ברוסטען, מיט די לאַנגע צולאָזטע צעפּ און עפּיס אַ פֿאַרצײַטיש קײַלעכדיג קלײד — אַ קרינעלינע פֿון טערקישען סיץ מיט אַזוינע בלימעלעך און אויגעלעך — פּאַקט זיך צו איהר דורך אַ האַלבער קוואַרטיר אין פֿענסטער אַרײַן — און פּאַקט זיך, און פּאַקט זיך — אַזאַ גראָבע און אַזאַ שווערע — אַז חנה לאה'ן חאַפּט אָן אַ פֿאַרכט, און מיט פֿערדומפּענע קולות שרײַענדיג אין זיך אַרײַן, דריקט זי דאָס קינד צו זיך. און עס האָט שוין טאַקי קײן בעסערע מלכה־שבא נישט געדאַרפֿט, ווי עס האָט געהאַט...

עס איז קוים טאָג אין דרויסען, עס בלאָהט דורכ'ן פֿענסטער. שלמה קלאַפּט שטיל אָן אין טיר, און פּנחס'ל, צונויפֿגעמישט אין דער גראָהקײט פֿון דער נאַכט און יונגען מאָרגען, וואָס פֿאַלט אין שטיבעל אַרײַן — לויפֿט פֿון געלעגער אַראָב די טיר אויפֿמאַכען. שלמה קומט אַרײַן אויף די שפּיץ נעגעל, משה'לע נאָך איהם, עס האָט איהם די נאַכט נישט געלאָזט רוהען אין דאָרף, און ער איז געקומען צולויפֿען מיט'ן טאָג צוגלײַך — און איצונד, דערזעהענדיג דעם אויפֿגעצויגענעם פֿאָרהאַנג איבערן בעט — לײַכט אַ שטילער בלישטש אין זײַנע אויגען אויף און, ווענדענדיג זיך צום זוהן, גיט ער איהם אַ צופּ בײַם אַרבעל, אויף שטיל געהאַנדעלט, ווי צווישען זיך:

— וואָס האָט זי געהאַט?...

— אַ יונגעל — ענטפֿערט פּנחס.

— אַ יונגעל? צוגיסט זיך איהם אַ ליכטיגער שמײכעל איבערן גאַנצען פּנים. משה'לע ברוטאַן חאַפּט באַלד אונטער, אונטערטאַנצענדיג:

— וועט זײַן אַ שלום־זכר, וועל איך האָבען אַ פֿולען קויש מיט אַרבעס!...

— שא, דו בענקארט! די מאמע שלאפט. — טוט איהם דער טאטע א שטורך.

— שא, א רוח אין דיין! .. — קומט פנחס'ל אויך צו הילף.

— די מאמע האט אודאי געכווט ערשט ענטשלאפען ווערען? — מאכט דער פאטער.

— ניין, זי שלאפט א גאנצע נאכט... — האט פנחס'ל געענטפערט.

— א גאנצע נאכט?... —

ביי שלמה'ן האט זיך עפּיס אין הארצען אכגעריסען. מיט שטילע פאמעליכע טריט האט ער אנגעהויבען צוצוטרעטען צום פארהאנג:

— חנה לאה, חנה לאה... — רופט ער שטיל מיט אנ' אנגעצויגענעם בליק אין זיך אריין, ווי ער וואלט געוואלט דאס קול נישט לאזען געהן צו וויט. — חנה לאה...

חנה לאה שלאפט.

— לאז, טאטע, וועל איך זי אויפוועקען — רופט זיך אב משה'לע ברוטאן מיט א גראב קול.

— שטיל, בענקארט — פערבייסט שלמה מיט א פינגער די צעהן צו איהם — דו ועסט זי איבערשרעקען...

— — חנה לאה, חנה לאה...

— האַ-אַ-אַ... — הערט זיך א לאנגער אויסגעצויגענער מריטש פון אונטער דעם פארהאנג.

— חנה לאה, וואו האסט דו דאס קינד?..

— געוואלד, דאס קינד... — טוט זי א געשריי מיט אנ' אימפעט, אנ'אויפגעכאפטע פון שלאף, און שלמה טוט זיך א ווארף נישט טויט נישט לעבעדיג אונטער דעם פארהאנג ארונטער. ביידע זיהן בלייבען פערשטיינערט מיט גלעזערנע אויסגעזעצטע אויגען אויפ'ן פארהאנג.

— געוואלד דאס קינד! — טוט זי נאך אמאל א געשריי אויס און א הויב עס אין דער לופטען ביי איין הענטיל, ווי א טויט געזויל, דאס קינד טוט א דרעה מיט'ן קעפיל, טוט זי עס א חאפ מיט דערשראקען ארויסגעזעצטע אויגען ביים פנים'על און הויבט עס אן צו רייסען.

— און לאז דיך שוין די ערשטע חאלעריע טרעפען! ... —

גיט שלמה איהר אַ בענש מיט ביידע הענד איבערן קאָפּ. — חנה לאה'לע די קאָלבאַסניצע, האָסט מיר שוין געהרג'עט אַ זוהן אויף טויט — שרייט ער אויס, דערזעהענדיג, אַז דאָס קינד האָט קיין אָטעם נישט און איז שוין קאַלט, ווי אַ שטיק טייג. מיט אַנ'אַראָבּ־געלאָזטען קאָפּ רוקט ער זיך צוריק אַפּער פון אונטער דעם פאָרהאַנג.

חנה לאה מאַכט אַ געוואלד, די זיהן נאָך — שלמה לויפט אום אויף אום אָב איבער דער שטוב, ווי אַ בערען־טרייבער מיט געזונטע גראָבע שפּרייזען און וואַרפט גלאַנצענדיגע אויגען אויף דעם פאָרהאַנג, באַלד קומען צו לויפען אַ פּאָר שכנ'טעס, און מען ווערט געוואָר, אַז דאָס קינד איז טויט.

דעמאָלט ערשט נעהמט חנה לאה זינגען אַ קלאָגליעדעל.

— איך האָב דאָך אַנ'אומגליק געהאַט, די מלכּת־שבא האָט זיך דאָך געפּאַקט צו מיר דורכ'ן פענסטער, דורך דעם פענסטער... אַזוינע צוויי גראָבע ציצען האָט זי געהאַט, האָט זי מיר דאָס קינד דער'הרג'עט מיט די ציצען...

— ציצען?! — שרייט שלמה — מען דאַרף גרעבערע ציצען, ווי דו אַליין האָסט? — גיך צום רב, גט. טרעפט דיך די ערשטע חאָלעריע:

— שלמה'שי... וואָס ווילסט דו?... — האָט זי געוואָלט אָנהויבען פּאַר איהם צו וויינען. נור עס האָט גאָרנישט געהאָלפען. די צוויי זיהן האָבען זיך ווי איינגעקאָרטשעט אין אַ ווינקעלע, און געדאַנקט גאָט, אַז זיי זענען אין דעם נישט שולדיג... און שפּעטער, ווען אַ חברה־מאַן האָט דאָס קינד צוגענומען אין בוזים אריין — האָט די מאַמע געמוזט צוריק דאָס בעט פערבעטען, צוריק דעם פאָרהאַנג אַראָבנעהמען און געהן מיט'ן טאַטען צום רב.

— גוטער רב! — האָט שלמה אַ צוקאָכטער און מיט האַרץ גע'טענ'ט — זי האָט דאָך מיך בדלות געשטעלט, זי האָט דאָך מיר שוין צוויי זיהן דעם טויט געמאַכט! צוויי זיהן! — — —

— און וואָס זאָגט איהר, זייט זשע מוחל, יודענע — האָט דער רב געפרעגט.

— צוויי זיהן נעביך... — גיט זי אַ וויין אַרויס מיט אַ צושיטענדיג מאַמע-קול.

— וואָס ווילסט דו פון איהר, שלמה? — אַ יודענע... זי האָט אודאי געוואָלט זיי זאָלען לעבען — בעט זיך ביי איהם דער רב.

טאַטע, דו געהסט אַהיים! — פאַלט אַריין פנחס'ל צום רב אין שטוב אַריין מיט אַ קנאַק אויף דער טיר, ווי אַ דונער, און נאָך איהם משה'לע ברוטאַן מיט אַ ריטש: מאַמע!...

דער רב חאַפּט זיך אויף אַ דערשראָקענער, מיטביידע הענד אויסגעשטעלט צו פנחס'ן.

— דו ווערסט גט'ן מיין מאַמען? — טוט ער אַ קנאַק מיט אַ פויסט אין טיש אַריין — אַהיים, וואָרום איך האַק דיר אַ זייט אונטער... — —

— אָט האָט איהר, רבי, געהט נעהמט זיך אָן פּאַר קינדער! גיט ער אַ וויין אָן אויף פנחס'לען און אויף דער מאַמעס בויך — און גיט אַ לויף אַרויס, פערהאַקענדיג נאָך זיך די טיר.

— און דו, מאַמע — נעהמט פנחס אַרויס אַ מטבע פון קעשענע — נאַ דיר אַ פערציגער און געה אַהיים און קאָך אָנבייסען!

צוריק געהענדיג פון רב דורך אַ הינטער-געסיל פאַרביי אַ פּלייט, עס זאָלען איהר ניט קומען קיין היימישע אין פּנים אַריין, וואָס איז איהר אַזוי פערשעמט געוואָרען געננג פון גאָט אַליין, — האָט איהר משה'לע אַ גאַנצען וועג געדרעהט דעם פאַרטוך, זי זאָל צושטעלען דעם גרעסערן סאַגאַן צום קאַבען, נישט דעם קלענערן, און פול זאָל ער זיין אָנגעפּאַקט מיט קאַרטאָפלעס, וואָרום ער האָט שוין נישט געגעסען פון דאָרף אָן...

אַזוי איז זיך חנה לאה צוריק אַהיים געגאַנגען. אויפ'ן אַנדערן פרייטאָג איז שוין שלמה צוריק געזעסען מיט דעם טאָפּ צימעס צווישען די פּיס — און די צוויי בנים ווי די ביקעס — צרום איהם, אַלע מיט די קעבער-לעפּיל אין די הענד, מיט דערהיצטע פּנים'ער, ווי די טערקען — און חנה לאה האָט וויטער געהאַלטען אין איין שרייען, פאַרוואָס זיי לאָזען נישט איבער קיין שריד ופליט אויף שבת אין דער פריה.

נור פרייטאָג צו נאַכטס, ווען די ליכט אין די לייכטער האָבען געברענט. און שלמה מיט די צוויי בנים זענען געזעסען

ביים טיש און געהאלטען ביי „בנים ובני בנים" — האט זיך חנה לאה פערקוקט מיט ליבטיגע אויגען אויף די צוויי זיהן, זי ווייס אליין נישט, עפים פנחס'ל איז איהר גאר ליבער געווארען. און זי האט אליין נישט געפיהלט. ווי א טרער האט זיך איהר אראב־געקייקעלט איבער דער באק און אריין אין שיסעלע באבעלעך מיט יויך. נור דעמאלט האט ערשט שלמה געקוקט אויף איהר מיט נקמה: האב איהר אבט און אכציג שווארץ יאהר! שיסקא!... מיט אזוינע פיער זיהן וואלט ער געקאנט א וועלט מיט א מדינה איינעהמען. און נישט ווילעדיג שוין מעהר קוקען אין איהר זייט אריין, האט ער צו די בנים א מאך געטהון מיט דער האנד, און אלע דריי האבען געגעבען א זעץ ארוים דעם מארש פון דער „קאראזעליע" מיט א שבת'דיגען זמר! — — —

בֶּעריל און שְׁמֶעריל.

(ערצעהלונג.)

אײנמאָל האָבען זיך צװײ חברים געװאָהנט אויף אײן װאָה־נונג. אײנער האָט געהײסען בעריל און דער אַנדערער שמעריל. האָבען די צװײ חברים געהאַט אײן חבר'טאָרין, װאָס האָט, װי־טער, געװאָהנט אויף אַ בעזונדער װאָהנונג. װאו הין זײ פלעגען אמאָל פערבלאָנדזעט װערען צו גאַסט.

אַלע דרײַ זענען זיך געװען שטילע נשמות: מען האָט ניט געבענקט, זיך ניט געריסען אײנס צו דאָם אַנדערע, נור אַזוי זיך איז מען זיך צונויפגעקומען, האָט מען זיך געזעהן, ניט— זענען זיך די חברים געזעסען אין זײער הײם, און די חבר'טאָרין אין איהר הײם.

מאַכט זיך אַ מעשה, אונזערע חברים װערען פערבלאָנדזעט אײנמאָל בײנאַכט צו אונזער חבר'טאָרין, גלאַט אַזוי זיך, אומגע־ריכט — און האָבען דאָרט געטראָפען נאָך אַ פרײַלין זיצען, אויך גאָר אומגעריכט.

שמעריל, װאָס האָט זי גאָר אין גאַנצען ניט געקענט, פערבײַסט אַזש מיט די ליפען פאַר איהר שענקײַט:

„פאַראַן שענע מײדלעך אויף דער װעלט"... — האָט ער זיך געטראַכט, אַראָבלאָזענדיג באַלד די אויגען, װי נור ער האָט מיט דעם ערשטען בליק דערהאַפט איהרע שװאַרצע ברעמען מיט איהר שװאַרצען קאָפּ האָר. װען ער האָט אָבער דערזעהן, אַז בעריל דערלאַנגט איהר אַ האַנד, װי אַן'אַלטער בעקאַנטער — האָט זיך אין איהם אַ שטיק נשמה אַרײַנגעזעצט, און שטילינקערהײד, מיט

די שפּיץ פֿינגער, האָט ער אָנגעהויבען אונטערצוקיפּלען בערלען בײַם אַרבעל, ער זאָל איהם אויך בעקענען מיט איהר.

דערווײַל האָט דער לאָמפּ אָנגעהויבען אויסצוגעהן, און אונזערע חברים און חבר'טאָרינס זענען זיך געבליבען אין דער פֿינסטער, נאָך אײדער שמעריל האָט זיך צײַט געהאַט פֿאַרצושטעלען פֿאַר דער נײַער חבר'טאָרין.

אין דער פֿינסטער חברים מיט חבר'טאָרינס — האָט יעדער געוואָלט ווײַזען זײַן אָרענטליכקײַט, רוקט זיך די ערשטע, וואָס האָט דאָ געוואָהנט, אַוועק צום אויווען וואַרימען — שמעריל לאָזט זיך אַראָב אויפֿ'ן בעטעל; נאָר בעריל, וואָס האָט זיך שוין געקענט מיט דאָס פֿרעמד מײדעל, בלײַבט זיצען נעבען איהר, ער אויפֿ'ן טישעל און זי בײַ דעם טישעל. עס האָט זיך איהם פּשוט נישט געגלוסט אַנדערש, און וואָס איז ער שולדיג געווען!

דערווײַל האָט ער זיך אָנגעהויבען עפּיס אונטערצוזינגען אַלײן פֿאַר זיך, ווי גלאַט אַזוי, אין דער וועלט אַרײַן... און שמעריל, וואָס איז געזעסען פֿון דער ווײַטענס, — אַ נאָך נישט־פֿאַרגעשטעלטער, האָט איהם נור אונטערגעבאָמקעט, נישט מעהר'ן און אויך גלאַט אַזוי זיך, אין דער וועלט אַרײַן... און אפֿשר האָט זיי עפּיס דער שוך געקוועטשט, ווער ווײסט?

נור דאָס נײַע מײדעל — נישט אַרײַנגעהענדיג אין בײדענס לאַגע, האָט זיך ווײַטער, סתם פֿאַר זיך, אויך אָנגעהויבען עפּיס צו זינגען — און זי האָט זיי געוויזען, וואָס עס הײסט זינגען: נישט הויך, נאָר מיט אַ זיס פֿרויען־קול'כעל, האָט זי עס געמאַכט אַ ביסעל מעלאַנכאָליש. וואָס עס האָט זעהר געפּאַסט צו דעם זיצען אין דער פֿינסטער.

און דאָס זינגען האָט אַזוי אָנגענומען אונזערע צוויי חברים בײַ די הערצער, אַז מען האָט זיך גאָר פֿערגעסען אָן יענער, נעבעך, וואָס האָט זיך געוואַרימט בײַם אויווען — און אינגאַנצען זיך אָנגעשטרענגט אין דעם שטילען, שטילען געזאַנג, וואָס האָט זיך געגאָסען פֿון אַ קלײן אָפֿען מײַלכעלע אַרום אין דער פֿינסטער און זיך צוגאַנגען אַרום די ווענד פֿון דעם קלײנעם שטיבעל.

מען האָט זיך פֿערגעסען אַזוי ווײַט, אַז בעריל האָט נישט געפֿיהלט. ווי אַזוי זײַן האַנד האָט זיך דערנעהנטערט צו דער פֿרײַלינס האַנד און זי אַרומגעהאַלטען, און שמעריל האָט גאָר

נישט געשפּירט, ווי פֿערריסען ער זיצט מיט אַ האַלב אָפֿען מויל פֿון דער ווייטענס, אַריינגעדרונגען מיט אַלע חושים אין דעם זיסען פּרויען-בעשעפּעניש — און אַלע דריי צוזאַמען האָבען נישט אָנגעהויבען צו הערען דאָס זיפֿצען פֿון יענעם מיידעל, וואָס איז זיך געשטאַנען די גאַנצע צייט פֿאַר'ן אויווען.

עס האָט זיך עפּיס אָבגעטהון אין דער נאַכט. די אַלטע חבר'טאָרין, וואָס האָט געזיפֿצט אָן אַ זייט, האָט פֿון צומאָרגענס אָן זיך אָנגעהויבען צו זוכען אַ ניי וואָהנונג, גאָר נישט אויסענזייענדיג דערמיט, נור זאָל מען איהר נישט זינגען אין די אויערען אַריין דעמאָלט, ווען איהר ווילט זיך גאָר זיפֿצען. בעריל, ווייטער, האָט זיך פֿון דער נאַכט אָן דערוואוסט, אַז דאָס לעבען האָט אַ סך פּאָעזיע, און ער האָט זיך גענומען צום פֿאָרשען פֿון די ביכער אַרום אויך די פּאָעטישע און פּסיכאָלאָגישע זייטען פֿון לעבען. אָנשטאָט דעם, וואָס ער האָט זיך ביז אַהער געהאַט אָבגעגעבען מעהר מיט אַזעלכע, וואָס געהערען צו אַ „עקסטערן".

שמעריל איז שוין געווען אַ ביסעל צוטראָגען אויף אַ רעכטען אמת, און געזאָגט, אַז אַזאַ זיסקייט אויף דער נשמה האָט ער שוין נישט געהאַט פֿון אַ גאַנץ לאַנגע צייט... האָ, האָ, אַזאַ זיסקייט פֿון אַ קול, אַזאַ זיסקייט... און דערהויפּט איז איהם אַ לאַנגע צייט דערנאָך געשטאַנען פֿאַר די אויגען איהר ווייס בלוזקעלע, וואָס האָט זיך אין דער פֿינסטער אַזוי געבלייבט אויף איהר בוזים, איהר ווייכע איינגעקאַרבטע טאַליע — און וואָכען-לאַנג איז איהם אין חלום אויסגעקומען צו זעהן זיך מיט איהר ליבטיג געשטאַלט אויג אויף אויג, און דעמאָלט פֿלעגט אונזער שמעריל פֿיהלען אַ מין הימליש פֿערגעניגען. עס האָבען זיך אָנגעהויבען פֿאַר איהם גליקליכע נעכט און גילדערנע חלומות.

פֿאַר דעם חבר. אָבער, בערלען, האָט ער אַ וואָרט נישט געראַכט. ווי ווייט שען זי איז, און ווי זי קומט איהם אַלע נאַכט צו חלום.

נור איינמאָל, אין אַ פֿיער וואָכען אַרום — אויך אין אַ אָבענד, זיצענדיג ביי זיך אין שטיבעל ביי אַ גלעזעל טהע. פֿערקריכען זיך אונזערע צוויי חברים אין געדאַנקען, יעדער פֿאַר זיך; בעריל, אַ שטייגער, פֿערטראַכט זיך וועגען די גייסטיגע זייטען פֿון דער פֿרויענצימער אין אַלגעמיין. וואָס איז דאָס פֿאַר אַ מין

בעשײַפעניש — און שמעריל, ווידער, פערטראַכט זיך שוין מעהר וועגען גשמיות, וועגען דעם גלאַטינגען קערפעריל פון אַ פּראָוויענציִמער, און אויך נישט אין אַלגעמיין, ווי בעריל, נור אין ענגערען זין פון וואָרט, ס'הייסט, טאַקי נור פון דער וועגען וועלכע ער טראַכט...

און אַזוי, פערקריכענדיג זיך, וואָס אַ מאָל ווייטער, ווייטער אין די געדאַנקען — האָט זיך שמעריל געווענדעט צו בערלען גאַנץ סאָליד, נישט געאײַלט, מיט אַגאַנץ קעלטליכען אויסדרוק אויפ'ן פּנים, ווי עס פּאַסט פאַר אַזאַ, שטייגער, רוהיגען יונגען מאַן און געשטעלט איהם נישט מעהר ווי אַזאַ, שטייגער, פראַגע:

— צי האָסטו בעריל שוין געליעבט אַמאָל?..

— פון וואַנען פאַלסטו עפּים פלוצלונג אוים? — פרעגט בעריל צוריק אויך זעהר געלאַסען, אונטערשפּאַרענדיג דעם נאָגעל פון גראָבען פינגער אונטערן קליינטשינקען בלאָנדען בערדעלע.

— ניין, גאָרנישט... גלאַט אַזוי... ענטפערט שמעריל צוריק. מאַכענדיג זיך אַביסעל תמ'עוואַטע, ווי ער איז גאָר נישט אויסען געוועזען.

און שוין. דאָס איז געוועזען אינגאַנצען דער שמועס אויף דערווייל.

אין אַ צווייטער נאַכט, האָט ער איהם ווייטער געפרעגט, ווער יענע נייע פרײַלין איז געוועזען, וואָס איז געזעסען מיט זיי אין דער פינסטער.

און בעריל האָט איהם אָנגעקוקט:

— וואָס פאַר אַ שאלה?

— ניין... גאָר נישט... — האָט שמעריל ווייטער גענענטפערט, און ביי גאָרנישט איז אַלץ נאָך דערווייל געבליבען.

נאָר אויף דער דריטער נאַכט, פרעגט ער איהם ווייטער:

— ווער איז זי? —

— זאָלסט מיר לעבען, שמעריל, וואָס דרעהסטו דו מיר עפּים אַ קאָפּ? — האָט זיך שוין בעריל אָנגעהויבען בייזערן — דער בעל־בית'טעס איז זי פון דאָרט, פון יענער שטוב דאָרט, דער בעל־הבית'טעס!..

„אַזוי איז שוין עפּעס אַנדערש"... — האָט זיך שמעריל גע־

טראַכט טיעף בײַ זיך אין האַרצען, און אין אַ שענעם פֿריה־מאָרגען איז געוואָרען דער סוף פֿון דעם שמועס אַזוי:

שמעריל האָט זיך פֿערפּאַקט זײַנע זאַכען, דאָס בעטעל, מיט דעם קישען, מיט די קאָלדרע, ווען בעריל איז גאָר נישט געוועזען אין דער היים; און—ואיננו! פֿײַף מיר אויפֿ'ן דראָנג.—

די זאַך דערפֿון איז געשעהען גאַנץ אײַנפֿאַך. שמערלען האָט די לעצטע צײַט אָנגעהויבען צו נודזשען די שטוב. שוין אַ צײַט, ווי ער חלומט עפּעס וועגען אַ גוט אָנגעהײצט אָפֿען אײַוועלע מיט רויטע פֿלאַמען, און ער מיט אַ מײדעל, זי מיט צולאָזטע האָר און פֿערלעגט דאָס קעפּיל אויף זײַן אַקסעל, זיצען זיך בײדע מיט אויסגעצויגענע פֿיס קעגען אײַוועלע און די פּנים'ער פֿלאַקערן מיט אַ רויטע צוגאָסענע שײַן. אַזוי האָט שמעריל געחלומט—נור נישט געשעהען זאָל עס—אַז ער קוקט זיך גוט אַרום, בעגעגענט ער אויף אײן אָרט אַן'איבערגעבליבען קאַלט האַלבע גלאָז טהע, איבערגעדרעהט אין דעם טעצעלע, צוזאַמען מיט דעם לעפֿעלע, און עפּעס אַ מונדשטיק מיט אָנגעפּרישיט אַש שווימט אַרום פֿון אויבען, אַ געלער, אַ דורכגעווײקטער, מיט אַ שוואַרץ קעפּיל, אויפֿ'ן צווייטען אָרט, ליגען צוריסענע שטיקלעך זעמעל, מיט עפּעס אַן'איבערגעלאָזט פֿערײַליצט שטיקעל פּוטער אויף אַ פּאַפּיר אַזוי, אַז עס שלאָגט שמערלען שטאַרק צום האַרץ, און דערצו נאָך, איז איהם דאָס גאַנצע שטיבעל ענג געוואָרען און פֿינסטער. ער האָט געמוזט חאַפּען די זאַכען גאָר אומגעזעגענט מיט דעם חבר און אַנטלויפֿען אין דער וועלט אַרײַן.

בעריל האָט דערנאָך זיך געבראָכען דעם קאָפּ, קלערענדיג, וואו איז איהם זײַן חבר פֿערשוואונדען געוואָרען — נאָר זײַן חבר האָט שוין געוואָהנט דאָרט בײַ יענער בעל־בית'טע, פֿון וועלבער מען האָט גערעדט— און טאַקי אין יענעם אײגענעם צימעריל.

די מעשה, ווי קומט ער אין צימעריל איז אויך געשעהען גאַנץ אײַנפֿאַך. שמעריל פֿלעגט אין דער לעצטער צײַט זעהר אָפֿט פֿערבלאָנדזעט ווערען אַהין, פֿאַר יענעם טויער. ער ווײסט אַלײן נישט ווי אַזוי — עס פֿלעגט אָבער דאָך אַזוי זײַן. האָט ער אײנמאָל בעגעגענט, ווי מען העננט אַרויס אַ צעטעל, דאָס אײגענע שטיבעל צו פֿערדינגען—און אַזוי איז עס געשעהען.

אַ נײַער לאָקאַטאָר—האָט ער געוואָלט, די הײמישע מענ־

שען פון דארט זאלען זעהן זיין געשמאק וועגען ריין און ציכטיג וואהנען. אז גאר ניט—א טאמער וועט ווער עס איז פון דארט נור אריינשטעקען דעם קאפ אין דער אפענער טיר,— זאל מען זאגען, אז דאס שטיבעל בלאנקט ווי א פינגעריל... האט ער זיך אויסגעקלאפט אלע ווענד מיט קארטעס, אנגעשטעלט פאטאגראפיעס אויפ'ן טישעל, וואס איז געווען בעצויגען מיט לעש-פאפיער — אוועקגעשטעלט א טינט און פעדער, ארויפגעלעגט א צוויי שענע ביכלעך מיט די רוקענס אויף דער שטוב ארויס, און אנגעצונדען זיך א שטעהענדיג לעמפעל מיט א בלאהער שיין. אז אין שטוב זאל רוהען שטענדיג א טונקעלע שטילקייט — און זיך אליין האט ער אויך אנידערגעזעצט אין א זעהר אנשטענדיגער פאזע איבער א בוך.

מילא, איבער א בוך. זיצט ער אב דעריבער איין נאכט, און די טיר פון זיין צימעריל עפענט זיך ניט, די צווייטע און די דריטע — און אויף דער פיערטער האט ער קוים אין צרות דערהערט איהר קול דורך דער פיערטער האנד, ווייטער א זינגענדיגס, די אייגענע גרויסארטיגע שטימע, און ער איז א פערגליווערטער געבליבען שטעהן אין מיטען שטוב, מיט צוויי אנגעשטרענגטע אויערן, ווי א האז אונטער א וועלדעל. דערהערענדיג א ווידער-קול אבקלינגען פון צווישען די בוימער ארויס.

ערשט אין א צייט ארום איז ער צו זיך געקומען.

— אזוי איז די מעשה... — האט ער פערביסען מיט דער הינטערשטער ליפ, און זיך שטארק גע'חדוש'ט פאר וואס זי קומט ניט אריין.— ס'איז דאך אין איין שטוב...— האט ער זי ביי זיך אין געדאנק געוואלט פערענטפערן — וואסי, זי וואלט איהם דען עפים אבגעגריזשעט? —

און ער איז זיך מישב און לעגט איינמאל אן א טיש מיט פאמעראנצען און פערבעט זי אריין...

איז זי נישט פויל און שיילט כסדר איין פאמעראנץ, די צווייטע מיט איהרע קלארע, ווייסע פינגערלעך, מיט איהר שמייכעלע אויף די רויטע ליפען — און פאקט קליינטשינקע, האלבע פעניצלעך פאמעראנץ אין מויל אריין, פערציהענדיג דערביי גאנץ שמאל די ליפעלעך, אז עס זאל אויסקומען א מיילכעלע, נישט קיין מויל, און גארנישט...

עֶסט זִי אִיהם אַיין נאַכט אוֹיף דִי פּאָמעֶראַנצעֶן און צוּם אַוועֶקגעֶהן, געֶהט זִי זִיך צוּרִיק אַרוֹיס מִיט אַ גאַנץ עֶרנסט פּנִים, מִיט אַראָבּגעֶלאָזטעֶ בּרעֶמעֶן, און זאָגט אִיהם אַפִילוּ קַיין גוּטעֶ נאַכט נִישט, און עֶסט אִיהם אוֹיף אוֹיף דעֶר צווַייטעֶר נאַכט דִי בּוּקאַליעֶס, וואָס עֶר האָט אָנגעֶלעֶגט פאַר אִיהרטוועֶגעֶן — און געֶהט זִיך ווַייטעֶר אַרוֹיס און זאָגט אִיהם קַיין גוּטעֶ נאַכט נִישט. און אוֹיף דעֶר דרִיטעֶר נאַכט, בּרעֶנגט זִי מִיט זִיך מִיט אַ בּחוּר, אַ הוֹיך געֶוואַקסִיגעֶר מִיט אַ פּנִים אַ ראָזעֶוועֶס, אוֹיגעֶן ווִי דִי רעֶדעֶר און צַייהן וואָס בּלאַנקעֶן פאַר ווַייסקַייט. און דִי בּעל־בּית׳טעֶס טאָכטעֶר געֶהט צוּ אִיהם צוּ און בּעֶט אִיהם זעֶהר אִיבּעֶר, אַז עֶר זאָל אִיהר עֶנטשוּלדִיגעֶן, וואָס זִי מוּז אוֹיפנעֶהמעֶן געֶסט דאָ בּיי אִיהם, ווַייל דאָס שטִיבּעֶל, זאָגט זִי, אִיז עֶפּיס בּעֶסעֶר צוּ דעֶר האַנד, ווִי בּיי זֵיי אִין שטוּב...

— אַך, מִיט דעֶם גרעֶסטעֶן פעֶרגעֶנִיגעֶן!... — חאַפּט זִיך שמעֶרִיל אוֹיף מִיט צוויי אוֹיפגעֶשטעֶלטעֶ העֶנדלעֶך, אַקעֶגעֶנשטעֶלעֶנדִיג זִיך אִיהר בּרוּסט מִיט אַיין אַיינגעֶקאָרטשעֶט קעֶפּיל, ווִי אַ זשאַבּקעֶלעֶ אַ שטַייגעֶר, אַז עֶס פעֶרנעֶהמט זִיך מִיט דִי פאָרעֶרשטעֶ צוויי פִיסעֶלעֶך אַ האָפּטשעֶ אִיבּעֶר צוּ טהוּן פוּן אַיין שטִיקעֶלעֶ פלאַץ אוֹיפ׳ן צווַייטעֶן — אַזוֹי, דאָס ווען זִי גִיט אִיהם נוּר אַיין וואוּנק, פלִיהט עֶר אִינגאַנצעֶן אַרוֹיס פוּן שטִיבּעֶלעֶ מִיט אַ פּראַל אוֹיף דִי טִיר.

ס׳אִיז אָבּעֶר נאָך נִישט געֶוועֶן אַזוֹי געֶפעֶהרלִיך. און שפּעֶטעֶר, גאָרנִישט — אִיז זִיך דִי בּעל־הבּית׳טעֶס טאָכטעֶר געֶלעֶגעֶן צוּלעֶגט אוֹיף שמעֶרִיל׳ס בּעֶטעֶל, ווִי בּיי׳ם טאַטעֶן אִין ווַיינגאָרטעֶן. דעֶר בּחוּר אִיז זִיך געֶזעֶסעֶן נעֶבּעֶן אִיהר און אוֹיך אִין בּעֶטעֶל, און שמעֶרִיל — שמעֶרִיל אִיז זִיך געֶזעֶסעֶן בּיי׳ם אָפעֶנעֶם בּוּך — און מוֹרא געֶהאַט דעֶם קאָפּ אוּמצוּדרעֶהעֶן. און בּיי יעֶדעֶן גרִיבּעֶל, בּיי יעֶדעֶן סקרִיפּ וואָס דאָס בּעֶטעֶל האָט געֶטאָן, און בּיי יעֶדעֶן שאָרך בּיי זֵיי בּיידעֶן, וואָס זֵיי האָבּעֶן אַ רִיהר געֶטהוּן מִיט אַנ׳ אבר — אִיז שמעֶרִיל רוֹיט געֶוואָרעֶן אִיבּעֶר דִי אוֹיעֶרן, און דעֶר קאָפּ האָט אִיהם דִי גאַנצעֶ צַייט נִישט אוֹיפגעֶהעֶרט צוּ שווִינדלעֶן. עֶרשט בּעֶגִינעֶן האָט מעֶן אִיהם צוּרִיק אָבּגעֶלאָזט דאָס בּעֶטעֶל. דעֶר בּחוּר האָט זִיך אַרוֹיס נעֶמאַכט פוּן שטוּב, דִי טאָכטעֶר אִיז אַוועֶק צוּ דעֶר מוּטעֶר — און שמעֶרִיל אִיז געֶבּלִיבּעֶן אַליין.

— אָה, האָ... — האָט ער ערשט דעם אָטעם אָבגעכאַפּט אויפשטעהענדיג פון טישעל, און דרעהענדיג זיך שוין איבער דעם צימערל אויף און אָב, האָט ער זיך ערשט אַ פּאַטש געטון מיט איין האַנד איבער'ן שטערען און אויסגעשריגען:

— וואָס פאַר אַ וועלט דאָס איז!...

און ער האָט בעשלאָסען אויף צומאָרגענס, זי צו פרעגען, צי האָט זי זיך ניט אַמאָל אָנגעלעזען מיט הערמאַלינ'ס ביכער...

— עס קאָן זיין... אַ פּראָסט מיידעל... — האָט ער געטראַכט, נור אויב יאָ... אויב יאָ... וועט ער איהר ערשט געבען צו פערשטעהן, ווי ווייט נאַריש אַזאַ מחבר איז — און ווי ווייט זיינע אידעען טראָגען נור אַריין שעדליכקייט און אונרוהיגקייט הן אין געזעלשאַפטליכען, הן אין געשלעכטליכען לעבען...

נאָר דערווייל האָט זיך שמערל שוין געדרעהט, ווי אַ וואָרים, און שטאַרק בײַ זיך אַראָבגעפאַלען אין יענער נאַכט.

— — וואו איז די מאָראַל — האָט ער מיט זיך אַליין גע־טענה'ט — דער פערנונפט... ער איז דאָך פאָרט געזעסען אין דעם זעלבען צימער. אַט אָ־דאָ בײַ דעם טישעל?..

„בײַ דעם טישעל!" — האָט ער עס זיך ניט געקאָנט מוחל זיין.

און שפּעטער, ווען ער איז אַנטשלאָפען געוואָרען, האָבען זיך ערשט אין איהם די אמת'ע ליידען צושפּיעלט. איהם האָט זיך געחלומ'ט אַ חלום, אַז ער איז אַראָבגעפאַלען פון אַ בוידעם, און אַז עס איז געוואָרען אַ גרויסע מהומה, און מענשען פון אַלע זייטען זענען געקומען צו לויפען, און ער איז געלעגען אַ צו'הרגע־טער אויף דער ערד עפּיס אין אַ הויז, ערגיץ אונטער אַ לייטער, ער ווייסט אַליין ניט, ווי אַזוי ער קומט דאָרט אַהין. און אין מיטען קומט אָנצולויפען דער בעל־הבית'טעס טאָכטער אויך, און מענשען קוקען מיט אַזוי פיעל רחמנות אויף איהם, שטעהענדיג אַרום איהם אין אַ רעדעל מיט אײַנגעבויגענע פּנים'ער צו איהם:

— נעהמט מיך גוטע מענשען אין אַ שפּיטאָל אַריין — האָט ער זיך געבעטען בײַ זיי. און די בעל־הבית'טעס טאָכטער האָט איהם נאָכגעקרימט:

— נעהמט מיך... ע... ע... — —

און זי האָט איהם אַ צונג אַרויסגעבלייזט.

יענעם פריה-מאָרגען איז שמעריל אויפגעשטאַנען פון שלאָף, אַטויטען נעהמט מען אַ שענערען פון דער ערד אַרויס — די נאָז איז איהם געווען פערשפיצט און די אויגען פערגאָסען מיט אַזא מין פייכטקייט, אַזוי פישטשענדיג, אַז איין גאָט האָט זיך געמעגט איבער איהם דערבאַרמען. און אַ גאַנצען טאָג איז ער אַרומגעגאַנגען מיט אַ צובראָכען געמיטה און ניט געוואוסט צי לעבט ער, צי איז ער געשטאָרבען. ווען ער וואָלט זיך ניט געוועזן פון זיין חבר בערלען אַרויסגעכאַפּט אַזוי בגנבה, וואָלט ער זיכער אַריבערגעגאַנגען צו איהם, זיך אָבגערעדען אַביסעל פון הארץ.

נאָר פערפאַלען.

— איך בין אַריינגעפאַלען מיט דער דירה — האָט ער זיך געטראַכט — נישטאָ אין איהר קיין אָברוה...

און אַ גאַנצען טאָג האָט ער זיך אַרומגעשלעפּט ווי אַ שאָטען איבער די גאַסען, און אַ גאַנצען טאָג איז דער בעל-הבית'טעס טאָכטער מויל געשטאַנען פאַר זיינע אויגען און זיך איהם נאָכגעקרימט:

— נעהמט מיך... ע... ע... —

און האָט איהם די צונג אַרויסגעבלייזט. און דאָס האָט איהם שוין גאָר דאָס לעבען דערעסען און געטריבען איהם פון איין אָרט אויפ'ן אַנדער'ן.

ערשט ביינאַכט, אַז ער האָט זיך שוין צוריק געהאַט אָנגעצונדען דאָס לעמפּיל מיט דער בלאָהער שיין און געוואָלט זיך אַנידערזעצען אין זיין צימעריל אָברוהען פון אַ גאַנצען טאָג — האָט זיך די טיר ווידער שטילינקערהייד אויפגעמאַכט און די בעל-הבית'טעס טאָכטער מיט דעם זעלבען בחור זענען זיך ווייטער אַריינגעקומען און אַוועקגעזעצט זיך אויפ'ן בעטעל.

און אַצינד האָט שמעריל געטראַכט, אַז אַט אַדאָ וועט ער שוין ניט שווייגען.

נאָר פונדעסטוועגען, ווי עס פּאַסט פאַר אַ רוהיגען יונגען מאַן, ניט צו איילען, ניט צו קאָכען זיך, האָט ער גאַנץ געלאַסען אָנגעהויבען מיט דעם בחור אַ שמועס וועגען הערמאַלינ'ען...

און אַז די פריילין האָט דערהערט פון ביכער — גיט זי אַ שטעל-פאָר אונזער שמערלען פאַר איהר בחור, „אַז דיזער מאַן איז זעהר אַ געלערנטער מאַן“...

און איהר בחור דערלאַנגט שמערלען אַ האַנד און צו איהר זאָגט ער אַזוי:

— יאָ, די לײַט אין די צימערלעך קענען גוט אין די ביכער... — און בשעת־מעשה קוקט ער אויף איהר מיט אַ ממזר׳יש אויג, און דאָס היטעלע אַ ביסעל פערשפּיצט אָן אַ זײַט, ווי איינער רעדט: דער ערל ווייסט, וואָס ער דבר׳ט...

און זי זאָגט איהם צוריק מיט אַ שטיפעריש שמײכעלע.

— און דו וואָלסט דיר יאָ געוואונשען, אַזוי צו קענען אין די ביכער, ווי דיזער מאַן קען...

און ער ענטפערט איהר נאָך אַ מאָל:

— יאָ... די לײַט אין די צימערלעך קענען גוט, אין די ביכער... — און נאָך אַמאָל אַ וואונק־צו מיט אַנ׳אויג אַזוי, אַז אונזער שמערלען ווערט אַזש פינסטער פאַר די אויגען. און ער זעהט אַז ער האָט שוין ניט מיט וועמען צו טענה׳ן... נאָר זיך אויסדרעהען אין גאַנצען, פאַסט ניט, דאָס וואָלט הײסען ווײַזען אונצופרידענהײַט, און ער מוז זיצען און קוקען, ווי איהרע אויגען קוקען שטיפעריש אויף דעם בחור, און מיט אַ ממזר׳יש געלעכטערל פרעגט זי איהם:

— און דו וואָס קענסט?...

נאָר מײַן בחור שווײַגט, קוקענדיג אויף איהר מיט אַ פּײַערל אין אויג. און זי ווײַטער מיט דעם זעלבען פּײַערל קוקט אויף זײַנע געזונדע לאַפּעס און שטאַרקע אָרעמס, און אַ פערשמײַכעלטקײַט צוגיסט זיך איהר אין די ווינקלען ליפּען, שפּירענדיג מיט וואָס פאַר אַ כח ער וואָלט זי געקענט געבען אַ דריק צו, צו זײַן האַרץ.

„און דו וואָס קענסט?..." — קלינגט עס אונזער שמערלען אין די אויערן. און וואָס אַמאָל ווערט מיט איהם ערגער, און ביסלעכווייז, ביסלעכווייז הויבט ער זיך שוין ווײַטער ניט אָן צו קענען קײַן אָרט געפינען...

און ער האָט זיך מישב געווען — און איבערגעקעהרט זיך מיט׳ן פּנים צום טישעל, צוריק אויפגעמישט אַ בוך, און דער בעל־הבית׳טעם טאַכטער מיט דעם בחור ווײַטער אָבגעלאָזט דאָס בעטעל אויף אַ האַלבע, און אפשר אויף אַ גאַנצע נאַכט.

נאָר צו מאָרגענס אין דער פריה האָט שמעריל געשפירט, אז שוין, דאָ איז עס שוין איבער די גרעניצען...

— אזא אונערהערטע אונמאָראַליטעט, ביי יענעם אין שטוב, אויף יענעם'ס בעטעל אין געגענוואַרט... אך, אך, אך!..

און ער האָט זיך שוין אויף דער דריטער נאַכט ניט געקענט איינהאַלטען. ווען זיי האָבען זיך ווייטער אַוועקגעזעצט אויף זיין בעטעל — און ער איז אַוועק אין קיך אַריין: מילא, וואָס זאָל ער טון?...

דערווייל איז נאָך די דינסט נישט געשלאָפען. זי האָט זיך נאָר־וואָס געהאַט געלעגט אין בעטעל אַריין נאָך דעם צורויסען די קיך מיט די שיסעל און טעלער. און אַזוי ווי אונזער שמעריל איז אהין אַריין, דעם קאָפּ אַ ביסעל צורודערט און צוטראָגען איבער דער מעשה אין זיין צימעריל, האָט די דינסט ניט געקאָנט פערשטעהן, פון וואַנען דער גאַסט נעהמט זיך פלוצלונג האַלבע נאַכט צו איהר אין קיך אַריין, אַ צוטראָגענער.

אָבער אונזער שמעריל מאַכט זיך גאָרנישט וויסען, נעהמט אַ בענקעל און זעצט זיך אַוועק נעבען איהר בעטעל, זי אויפקלערען מיט אַ פלאַם־פייער, ווי ווייט דאָס לעבען איז היינט פערזונקען און אַראָבגעפיהרט פון די רעלסען, און אַז אַזאַ מיידעל, ווי זי, די דינסט, אַ שטייגער, איז, טוען מיט איהר היינטיגע יונגע לייט אַזוי: פריהער ווערט זי פערפיהרט, דערנאָך זינקט זי וואָס אַ מאָל טיפער און טיפער, דערנאָך קומט זי אָן אין די געמיינע הייזער און מוז האַנדלען מיט איהר גוף, און איהר לעבען ווערט צוטראָטען אויפ'ן טראָטואַר!... און איהר לעבען איז קיין גראָשען ניט ווערט, האָט ער צום סוף אַ פינקעל צוגעגעבען מיט די אויגען.

און ווי די מויד הערט דאָס, אַז זי מוז האַנדלען מיט איהר גוף, אַז זי מוז אַוועקגעהן אין די געמיינע הייזער, און אַז איהר לעבען מוז צוטראָטען ווערען אויפ'ן טראָטואַר — גיט זי אויף איהם אַ זעץ־אויס אַ פּאָר אויגען און, נאָך ניט פערשטעהענדיג קלאָר, וואָס ער וויל איהר דאָ טון, מאַכט זי אַ גוואַלד, אַז אין שטוב זענען אַלע פון די בעטען אַרויסגעפאַלען. און שמעריל, ווידער, זעהענדיג, ווי זי מאַכט אַ געשריי, שפּרינגט ער אויף און הויבט זיך אָן קאָנוואולסיוו צו האַפּען אָן איהר, זי איינצושטילען, נאָר איהר גוואַלד ווערט, אַ דאַנק דעם, נאָך גרעסער. די טיר פון שטוב טוט

זיך א פראַל־אויף, עס פאַלט אַריין די בעל־בית'טע, א נאַקעטע מיט בלייענדיגע אויגען און צושויבערטע האָהר אויפ'ן קאָפּ פאַר שרעק. נאָך איהר לויפט אַריין די טאָכטער מיט דעם בחור און אַלע בלייבען שטעהן פערגליווערטע, טרעפענדיג שמערלען מיט דער דיענסט.

— שמעריל, וואָס טוט זיך מיט אייך? — האָט מען איהם אָנגעחאַפּט. און די בעל־הבית'טע האָט ערשט אָנגעהויבען אויס־צובייטלען:

— צו מיינע שונאים'ס קעפּ, צו מיינע שונאים'ס הענד און פיס!... האָט זי זיך אין גאַנצען געטרייסעלט, וואָס האָט איהר צו טון בייגאַכט ביי מיין דיענסט?...

— איך נישט, איך נישט!... שרייט שמעריל — אַז מיין בעטיל איז געוועזען פערנומען...

— קריכט מען דעריבער צו א דיענסט?! האָט די בעל־הבית'טע נעגוואַלדעוועט.

— אַז אייער טאָכטער איז געלעגען אין מיין בעטעל — האָט שמעריל א ווײַ זגעטהון מיט דער האַנד—מיט אַט דעם בחור...

— שאַ... מיין טאָכטער?...

— מאַמעליו — גיט די טאָכטער זיך א חאַפּ ביי ביידע באַקען — מאַמעליו, וואָס איז דאָס פאַר א מענש..

— גאַנץ גלייך, גאַנץ גלייך... איך האָב א הנאה אויף אייך!...— האָט דער בחור געפינקעלט מיט די אויגען.

און שמעריל האָט זיך שוין אינגאַנצען געהאַט פערלאָרען...

צו מאָרגענס האָט מען שמערלען די זאַכען אַרויסגעשטעלט פון צימעריל, און גענומען דעם שליסעל צו זיך — און אונזער שמעריל האָט גענומען דאָס פעקעל אונטער'ן אָרעם און איז אַוועק צוריק צו זיין חבר בערלען.

אַזוי האָט ער געהאַט א נייע דירה. און א גאַנצען וועג, געהענדיג צוריק אויף דער אַלטער דירה, האָט ער אַלץ געטראַכט וועגען דעם, וואָס פאַר א גרויסער אונטערשייד עס איז צווישען לעבען און לעבען... אַט, למשל, ער ווייסט, ווי לאַניש ס'איז דאָס, וואָס ער ווייסט... אַט, ווי למשל, ביי „דאָסטאָיעווסקען" בלאָנזען אַרום טיפען און טוען דאָס, וואָס זיי ווילען נישט... און וואָס זיי ווילען טאָן — טוען זיי נישט... אָבער פונדעסטוועגען,

דאָך? .. נע־אוושעלי? ... — בלייבט ער שטעהן מיט אַ קלאָץ קשיה אין מיטען דער גאַס ... — און ער האָט ביי זיך בעשלאָסען, „אַז דאָס לעבען איז אַ גראָבע האַנד!" ...

אַנ'אַנדערש מאָל האָט ער עס געגליכען צו אַ „קולאַק", צו אַ פויסט. נור אַצינד איז איהם עפּיס גראָד איינגעפאַלען — אַ גראָבע האַנד ...

נור סיי־ווי־סיי איז שוין אַלץ איינס, ער איז אוועק צוריק אויף זיין אַלטער דירה, און אַריינגעחאַפּט זיך אויך שטילינקער־הייד, אָהן רעש, אַז די פיער ווענד זאָלען נישט וויסען און בעריל אוודאי נישט, אַזוי ווי ער האָט נישט געוואוסט, ווען ער איז אַרויס.

נאָר ערשט ביי נאַכט, ווען די צוויי חברים זענען זיך צוריק געזעסען ביי אַ גלעזעל טהע, ווי גאָר אין די פריהערדיגע טעג. האָט בעריל איבערגעפרעגט שמערלען, וואו ער איז געראָפען אָהן זיין וויסען, און אָנגערופען איהם שלימזל'ניק ...

נאָר שמעריל האָט זיך פערענטפערט:

— עס שאַדט נישט. אַמאָל זיך איבערצוזויפען אויך ... — האָט ער אַראָבלאָזענדיג די אויגען געזאָגט.

נאָר אַלע פאַרנאַכט, ווען ער שטעהט פאַר זיין פענסטער, קוקט אַראָב אויף דער גאַס און זעהט דעם בחור פערבייגעהן צו דער בעל־הבית'טעם טאָכטער — קאָן ער זיך עס גאָר נישט שענקען, מיט וואָס פאַר אַ שעלמיש אויג דער בחור האָט דעמאָלט געקוקט אויף איהר און צוגעוואונקען:

— די לייט קענען גוט אין די ביכער ...

און אַז ער דערמאָנט זיך נאָך, ווי שטיפעריש און מיט וואָס פאַר אַ ברענענדיגען לוסט אין די אויגען זי האָט צוריק געקוקט אויפ'ן בחור, און דערנאָך, וואָס פאַר אַ סוף ער, שמעריל, האָט גענומען פון דער דינסט און פון דער בעל־הבית'טע שטעלט זיך איהם אַ טרעהר אין אויג, און אָבווישענדיג זי מיט דער האַנד פון דער באַק, קעהרט ער זיך צוריק אָב פון פענסטער, פערגעהט זיך ביז געוויין, און אין האַרצען צופּט אַ מאָדנע מין בענקעניש און אַ שטילע בעליידיגונג.

— „די לייט קענען גוט אין די ביכער" ...

שריפטען

פון

א. מ. ווייסענבערג.

פערלאג
„וועלט-ביבליאָטעק"

ווארשא
תרס"ט.

Типографія „Гацефира" Панская 40

דֶער בַּעַל־תְּשׁוּבָה.

(אַ מַעֲשֶׂה)

אַמאָל איז געווען אַ יוד—אַ געהער. איז ער געגאַנגען איבער די דערפער מיט'ן פּעקעל סחורה אויף די פּלייצעם — נאָדלען, בענדלעך, קאָרעלען און נאָך אַנדערע קליינינקייטען און דערפון האָט ער זיך מְפַרְנֵס געווען מיט זיין ווייב און קינד, קוים בדוחק,

און איינמאַל, ווינטער צייט, געהט דער יוד אין אַ לייכט חאַלאַטעל מיט אַ גאַרטעלע אַרומגעבונדען און מיט'ן פּעקעל אויף די פּלייצעם. אונטערוועגנס מאַכט זיך אַ גרויסער שנעע מיט אַ ווינד גלייך אין פָּנִים אַריין, אַז ער קאָן קוים דעם אָטהעם חאַפּען. און מיעד איז ער אויך, קוים וואָס ער שלעפּט די פיס פון שנעע אַרויס. דאַנקט ער גאָט, אַז ער קומט צו צו'ן אַ וועלדעל, און נעמהט און זעצט זיך אַנידער אונטער אַ בוים אָברוהען. זיצט ער אַזוי אביסעל פערשטעלט פאַר'ן ווינד, איז ער דאָך אָבער זעהר מיעד, פאַלען איהם די ברעמען צו, און ער דרימעלט איין, און פערגעסט, אַז עס איז אַ גרויסע סַכָּנָה איינצושלאָפען אויפ'ן פראָסט, אַז מען קאָן חַס וְשָׁלוֹם, דערפרוירען ווערען. דרימעלט ער אַזוי איין מיט'ן פּעקעל אויף די פּלייצעם, אָנגעשפּאַרט מיט'ן קאָפּ אַ

בוים, און האט נאך גוטע חלומות — עס דאכט זיך איהם, אז ער האט איין אוצר געפונען און צעהלט רענדלעך — און דערווייל פאריהרט ער וואס אמאל מעהר, און ער וואלט בודאי אזוי געפרוירען געווארען צעהלענדיג די רענדלעך אין חלום און אוועקגעגאנגען פון דער וועלט.

איז אבער אין וואלד אריין אנגעפאהרען א גויה מיט א שייטצעל איינגעהילט אין א „קוליעם" מיט א פעלץ, האבען זיי דערזעהן דעם יוד ליגען, האבען זיי גרוים רחמנות געקראגען און גענומען איהם ראטעווען. האבען זיי איהם אזוי לאנג געריבען מיט שנעע, ביז דער יוד האט אנ' אנדערע מראה געקראגען און האט שטיל אבגעזיפצט, האבען זיי איהם גענאפט אויפ'ן שליטען און אויסגעדרעהט צוריק אהיים אין דארף אריין. מען האט אריינגעחאפט די קאריטע, אנגעגאסען מיט קאלט וואסער פון דעם ברונען און אויסגעטהון דעם יוד, ווי די מאמע האט איהם געהאט אריינגעלעגט איהם אין די קאריטע און גענומען איהם רייבען דאס לייב מיט'ן קאלטען וואסער, ביז ער האט זיך דערהיצט און רויט געווארען און ער האט אנגעהויבען ביסלעכווייז צו זיך קומען, הילען זיי איהם ווייטער איין אין א פלאכטע און לעגען איהם ארויף אויפ'ן פיעקעליק, ער זאל זיך איבערשלאפען.

חאפט זיך דער יוד אויף צומארגענס בעגינען — דער טאג האט נאר-וואס אריינגעבלויט דורכ'ן קליינעם פענסטערעל, אויפ'ן בוידעם האבען ערשט אנגעהויבען די הענער צו קרעהען — זעהט ער, אז ער ליעגט אויף א פרעמדען פיעקעליק אין א שטארקער ווארמקייט, ווערט ער נבהל ונשתומם; קוקט ער אראב אין שטוב אריין, זעהט ער, אז אין ווינקעל הענגט א הייליג בילד און א קנייטעל בלישצעט... ביי דער וואנד שטעהט א „וועריקיל" [1] און דערינען שלאפט א גויה מיט צולאזטע האר און מיט א צלמ'ל אויפ'ן האלז. און פאר'ן אויבען אויף א באנק ליעגט א שייקעצל און שנארכט... ווייסט ער נישט וואס דאס בעדייט, טראכט ער: א חלום. פערלאזט ער זיך אויף גאטס בעראט און מאכט צוריק די אויגען צו און שלאפט ווייטער איין...

חאפט ער זיך נאך אמאל אויף, זעהט ער ווי די גויה האט

[1] בעט.

זיך שוין אויפגעהויבען, נעהמט אויף זיך דאס האלבע-קלייד [1] און קומט צו צום פיעקעליק א קוק טהון, ווי ער ליעגט... פערמאכט ער וויטער די אויגען. ער איז נאך אלץ זיבער, אז דאס איז א חלום, און אז ער עפענט וויטער די אויגען, זעהט ער ווי די גויה האט זיך אבגעוואשען און קניעט אין ווינקעל פאר'ן „בילד" און זאגט עפעס שטילערהייט מיט אויפגעהויבענע אויגען און צלמ'ט זיך... רייבט ער זיך איבער די אויגען, דאכט זיך ער שלאפט נישט, וויל ער נאך ריהרען מיט איין אבר. דאס קאן ער נישט, אלע גלידער ברעכען איהם, נאר פערשטעהן פערשטעהט ער שוין, אז עס איז קיין חלום נישט, אז איהם האט זיך עפעס א סבה געטראפען און ליגט לא עליכם קראנק. נאר ער קאן זיך באין אופן נישט דערמאנען, וואו און ווען ער איז קראנק געווארען. און ווי ער קומט אהער; דערווייל איז די פויערטע אויפגעשטאנען פון קניען און דרעהט זיך אום און אז זי זעהט, אז ער שלאפט נישט, שמייכעלט זי צו איהם לייטזעליג צום פיעקעליק ארויף און זאגט איהם „דזיען דאברי". האט ער אלץ נאך מורא צו ענטפערן, טאמער איז ער חס ושלום ערגעץ פערפיהרט געווארען... זעהט זי, אז ער שרעקט זיך, בערוהיגט זי איהם אויף איהר לשון. פערצעהלט זי איהם אלץ, וואס איז מיט איהם געשעהן און ווי ער קומט אהער. ווערט נעביך דעם יוד זעהר ביטער אופ'ן הארץ, זעהט זי דאס און פרעגט איהם וואס ער איז אזוי טרויעריג.

זאגט ער איהר: ווי זאל איך נישט זיין אזוי טרויעריג, אז איך בין וויט פון דער היים און בין אזוי קראנק. טרייסט זי איהם און נעהמט און לעגט אן א פייער און קאכט איהם אב אין א געגלעזטען טאפ א ביסעל מילך און דערלאנגט אין א ריין גלאז, וויל ער נישט נעהמען, זאגט זי איהם, אז א קראנקער מוז טרינקען. האט ער געקלערט א מינוט און גענומען. און זי האט דערווייל אויפגעוועקט דאס שקעצל, ער זאל געהן די קוה אנטרינקען און זי האט זיך צוריק גענומען צום פייער, צוגעשטעלט צוויי גרויסע טעפ וואסער אויפצוקאכען, צו פערמישען קלייען פאר די קוה אונ חזירים. און דאס שקעצל איז שוין געשטאנען אין מיטען

---

1) ספאדניצע.

שטוב און האָט זיך אָנגעטהון און וואָס אַ מאָל אַרויפֿגעקוקט צום יוד און געשמייכעלט. האָט דער יוד פֿערשטאַנען, אַז דאָס טהוט איהם אַ הנאה, וואָס ער מיט דער מוטער האָבען איהם דערהאַל־טען ביי'ן לעבען, האָבען זיך איהם געשטעלט טרעהרען אין די אויגען... דערנאָך איז נאָך אַמאָל די פֿויערטע צו איהם צוגעקומען און האָט איהם איבערגעפֿרעגט, אויב איהם איז נישט צו הייס צו ליגען אויפֿ'ן פיעקעליק און זי האָט איהם אַריינגעברענגט אַ בינדעל שטרוי און האָט איהם אויסגעבעט אַ געלעגער פֿאַר'ן אויבען. איז ער, דער יוד, אַזוי אָבגעלעגען אַ צייט, און זי האָט איהם בעדינט מיט גרויס געטריישאַפֿט און האָט איהם מאכיל ומשקה געווען פֿון אַלעם גוטען, וואָס אַ יוד מעג נאָר עסען און טרינקען אין אַ גוי'ש הויז.

און דערווייל האָבען אין דער היים דאָס ווייב און קינדער איהם אויסגעקוקט, און אויפֿ'ן שטעדטעל האָט מען שוין געשמועסט, אַז ער איז אומגעקומען אין פֿרייען פֿעלד פֿון פֿראָסט אָדער פֿון הונ־געריגע וועלף און דער שנעע האָט'ן פֿערשיט און זיין גוף אָדער חאָטש די ביינער וועלען ערשט געפֿונען ווערען פסח־צייט, ווען עס וועט צוגאַנגענווערען דער שנעע. און אַזוי איז געגאַנגען אַ טאָג נאָך אַ טאָג און דער יוד איז שוין געזעסען געזונדערהייט אין דאָרף ביי דער גויה. ער האָט זיך שוין אַזוי צוגעוואוינט צו איהר און זי צו איהם, אַז ער האָט ביסלעכווייז אָנגעהויבען צו פֿערגע־סען אָן דער היים.

און איינמאָל ביינאַכט — דאָס פֿענסטערעל איז פֿערקראָכען מיט אַ ווייסען פֿראָסט און אין שטיבעל איז שטיל, דער יוד ליגט אַזוי פֿאַר'ן אויבען אויף זיין געלעגער און די פֿויערטע איז געזעסען אויף דער לאַנגער הילצערנער באַנק מיט אַ שפּינדעל אין דער האַנד און געשפּונען פֿלאַקס ביי'ן אַ שטיק קיהן, וואָס האָט געברענט אויפֿ'ן קוימען. גיט דער יוד אַ קוק אויפֿ'ן פֿענסטערעל, ווי דער־פֿרוירען דאָס איז, געהט איהם אַ דורך אַ גרויל איבער'ן לייב און ער טראַכט מיט אַ ביטער האַרץ: מי יודע, וואו ער וואָלט אַצונד שוין געלעגען אונטער'ן שנעע, ווען נישט זייער הילף!... פֿער־געהט איהם דאָס האַרץ און טהוט אַ זיפֿץ. הערט דאָס די פֿויערטע, הויבט זי די אויגען אויף און זעהט, ווי זיין פּנים איז אַזוי נשתּנה געוואָרען, קריגט זי אויף איהם גרויס רחמנות און

פרעגט איהם: — וואס איז דיר, ליעבער יוד, וואס דו זיפצט אזוי און דיין פנים איז אזוי פערענדערט געווארען!

ענטפערט ער איהר:

— וואס זאל איך נישט זיפצען, אז דאס לעבען מיינס איז פול מיט צרות.

הייבט זי איהם אן צו טרייסטען:

— זעה, ביסט נאך אזא יונגער מענש, צו וואס זאלסט דו דיר צולאזען אזוי פיעל זארגען! זאג מיר וואס דיר פעהלט, און מיט וואס איך וואלט דיר געקאנט העלפען?

— איך פערלאנג נישט פון דיר גארנישט און וואס די האסט געטהון פאר מיינעטוועגען ביז היינט וועל איך אויך נישט אימשטאנד זיין דיר אבצודינען.

— ניין, מיין ליעבער יוד, — ענטפערט זי איהם — איך האב נאך פאר דיינעטוועגען גארנישט געטהון, און אויב דו לעבסט אזוי אין בחקות ביי דיר אין דער היים, בלייב ביי מיר, עס וועט דיר דא גארנישט פעהלען. איך האב א גאנצעווירטשאפט, אפעלד, תבואה אין דער סטאדאלע און א גארטען מיט ביהנע שטאקען און עטליכע שטיק בהמות — נאר א בעל-הבית פעהלט.. און אויב דו ווילסט, קאנסט דו ווערען דער גאנצער בעל-הבית און עס וועט דיר פון גארנישט פעהלען.

ווי דער יוד האט דאס דערהערט איז איהם דאס בלוט געקומען אין פנים אריין און ער האט די אויגען אראבגעלאזט און געשוויגען, און זי קוקט אויף איהם מיט א ליעבע ווארמקייט אין די אויגען ווי א שוועסטער אויף איהר איינציגען ברודער. און זי איז שטיל אויפגעשטאנען פון ארט און האט איהם אנגענומען ביי דער האנד און געקוקט איהם אין די אויגען אריין און געוואלט פרע-גען, וואס ער שעהמט זיך, דערשפירט זי אבער ווי זיין האנד ציטערט אין איהרער, האט זי איהם צוריק אבגעלאזט, ווייל זי איז בטבע געווען א גוטע און האט איהם נישט געוואלט מצער זיין.

און זי האט פערלאשען דאס קיהנדעל אויפ'ן קוימען און געלעגט זיך שלאפען.

און דער יוד האט שוין א גאנצע נאכט נישט געקאנט קיין אויג צומאכען, און האט שטילערהייט אויפ'ן געלעגער גאט גע-בעטען, ער זאל איהם ביישטעהן אין נסיון... אז ער האט אבער

אַ קוק געטהון צו איהר בעט און געזעהען ווי זי שלאָפט, און דער רויטער בלישץ פון ברענענדיגען קנייטעל אונטערן בילד פאַלט אויף איהר געזיכט און אויף איהר אויפגעדעקטען אויבערשטען לייב, איז איהם דער יֵצֶר הָרָע מיט אַ מאָל בעפאַלען און האָט'ן גובר געווען. און צו מאָרגענס אין דער פריה, ווען זי איז נאָר אויפגעשטאַנען האָט זי שוין געוואוסט, אַז דער יוד בלייבט שוין ביי איהר און בעשטעהט אויף אַלעם... און פאַר פסח ווען דער גלח פאָהרט אַרום איבער די דערפער צו שוועגצען זייערע חלות איז דער יוד צוזאַמען מיט דער גויה מיטגעפאָהרען מיט'ן גלח אין אַ קלויסטער אַריין, האָט זיך גע'שמד'ט און חתונה געהאַט...

און יאָהרען זענען אַריבער און דער גע'שמדטער האָט שוין גאָר פערגעסען, אַז ער איז געווען אַ יוד. און איין מאָל איז געווען אַ קוה פערבלאָנדזעט געוואָרען אין וואַלד, איז ער זי געגאַנגען זוכען. געהט ער און געהט איבער'ן וואַלד, אָנגעטהון אין אַ סאַקמאַן, מיט אַ היטעל פון פיער שפיצען, מיט אַ בייטש אין האַנד און פייפט זיך צו אַ גויִ'ש לידעלע, און אַזוי איז ער פערקראָכען, וואָס אַמאָל טיעפער אין וואַלד אַריין צווישען געדיכטע ביימער און די קוה האָט ער אַלץ נישט געפונען. געהט ער אַלץ ווייטער און ווייטער, דערזעהט ער אַ פאָלע פון אַ קאַפאָטע קוקט אַרויס פון אונטער אַ קופּע מאָך... טהוט ער אַ שאַר מיט'ן פוס. דערזעהט ער אַ מת מצוה, אַ געהרגט'ן יוד, קריגט ער גרויס פחד, נעהמט ער און שאַרט איהם צוריק צו און געהט געשווינד אַוועק. אַזוי ווי ער איז אָבער אָבגעגאַנגען עטליכע טריט, דערהערט ער ווי דאָס מת רופט איהם נאָך: וואו לאָזט דו מיך איבער... ביסט דאָך פאָרט אַ יוד? מיינט ער, אַז עס דאַכט זיך איהם נאָר, לויפט ער ווייטער. יאָגט איהם אָבער דאָס קול נאָך און עס ווערט וואָס אַמאָל העכער און וויינענדיגער: לאָז מיך נישט איבער... מיין ווייב וועט בלייבען אַן' עגונה... און אַמת מצוה בין איך. ווערט דער געשמד'טער דערציטערט, געהט ער צוריק און זעצט זיך היטען דעם מת, און זיצט איינער אליין אין דעם טיעפען וואַלד און קוקט אויפ'ן מת פערצאָגט אין טרויעריגע געדאַנקען. צוגיעסט זיך איהם דאָס האַרץ און פאַר אימה און בענגשאַפט דערמאָנט ער זיך דעם נגון פון „שלש עשרה מדות“ און זינגט מיט די ווערטער

פֿון „אַדִיר אָיוֹם ונוֹרא”, בִּיז עֶס אִיז פֿאַרבײַגעֶפֿאָהרעֶן דעֶר מײַדִי־נִיאַרזש *) פֿוּן דעֶם וואַלד, עֶר האָט אַ בּרִית געֶמאַכֿט און געֶפֿיהרט צוּ זִיךְ אַהײַם דעֶם שוחט פֿאַר אַמוהל, און זײַ האָבּעֶן דעֶרהעֶרט דאָס טרויעֶרִיג קול זעֶנעֶן זײַ צוּגעֶקוּמעֶן און דעֶרזעֶהעֶן וואָס דאָ טהוּט זִיךְ. לֵיגעֶן זײַ קודם אַרויף דעֶם בר־מנן אויף דעֶר פֿוּהר, און דעֶם געֶשמד'טעֶן האָבּעֶן זײַ שוין נִישט דעֶרקעֶנט. פֿרעֶגעֶן זײַ אִיהם פֿוּן וואַנעֶן עֶר האָט געֶוואוּסט, אַז מעֶן טאָר נִישט אַוועֶק־געֶהן פֿוּן אַ מת מצוה. האָט עֶר נִישט געֶעֶנטפֿעֶרט נאָר אַוועֶק־געֶדרעֶהט זִיךְ מִיט טרעֶהרעֶן אִין דִי אויגעֶן. זעֶנעֶן דִי יוּדעֶן צוּרִיק געֶפֿאָהרעֶן אִין שטאָדט אַרײַן מקבר צוּ זײַן דעֶם מת, און דעֶר געֶשמד'טעֶר אִיז געֶגאַנגעֶן זײַן וועֶגס אַהײַם, און אויפֿ'ן וועֶג האָט עֶר זִיךְ אַראָבּגעֶנוּמעֶן דאָס צלמ'ל פֿוּן האַלז און האָט עֶס אַוועֶק־געֶוואָרפֿעֶן צווִישעֶן קאָרן...

און פֿוּן דעֶמאָלט אָן אִיז אִיהם בּעֶפֿאַלעֶן אַ גרויס בּעֶנגשאַפֿט בּפֿרט פֿרײַטאָג צוּ־נאַכֿטס צוּ קבלת שבת..: עֶר געֶהט שוין נִישט זִיִן אַלעֶ מאָל צוזאַמעֶן מִיט דִי שכּוּרעֶ פּויעֶרִים אִין קרעֶטשמעֶ אַרײַן, נאָר זעֶצט זִיךְ פֿאַר דעֶר טהִיר און קוּקט זִיךְ אויפֿ'ן פֿעֶלד אַרויס מִיט שטִילעֶר בּעֶנקשאַפֿט. און טײַל־מאָל פֿלעֶגט עֶר זִיךְ אַרויס־גנב'נעֶן פֿוּן דעֶר הײַם, דאָס ווײַבּ זאָל נִישט ווִיסעֶן, און לויפֿעֶן צווײַ וויאָרסט וועֶג צוּם מײַדִינִיאַרזש אוּנטעֶרן פֿעֶנסטעֶר און אַ נִיעֶדעֶרלעֶגעֶן זִיךְ אויפֿ'ן גראָז און קוּקעֶן פֿוּן ווײַטעֶן, שטִיל און פֿעֶרצאָגט אִין פֿעֶנסטעֶר אַרײַן. וואוּ עֶס בּרעֶנעֶן שבּת־לִיכֿט, און דעֶר יוּד מִיט'ן ווײַבּ און דִי קִינדעֶר זִיצעֶן אִין דִי שבּת'דִיגעֶ מלבּוּשִים און מִיט לויטעֶרעֶ פּנִימ'עֶר אַרוּם לִיכֿטִיגעֶן טִיש... און פֿרעֶהעֶן זִיךְ און זִינגעֶן זמִירוֹת און לויבּעֶן גאָט... און שבּת פֿלעֶגט עֶר אָבּלִיגעֶן אַ גאַנצעֶן טאָג אײַנעֶר אַלײן אִין גאָרטעֶן אוּנטעֶר דִי בִּיהנשטאָקעֶן און האָט זִיךְ קײַן אָרט נִישט געֶקאָנט געֶפֿינעֶן... און אַז עֶר פֿלעֶגט פֿאָהרעֶן אִין וואַלד אַרײַן נאָךְ אַ פֿוּהר האָלץ, חאַפּט'ן אַמאָל אָן אַ האַרץ־ווִעֶהטאָג, וואַרפֿט עֶר אַוועֶק דִי האַק און זעֶצט זִיךְ אוּנטעֶר אַ בּוים און הײבּט אָן תהלים צוּ זאָגעֶן מִיט אַ ווײנעֶנדִיג קול, און זאָגט אַזוי בִּיז אַ שטִיק אִין דעֶר נאַכֿט אַרײַן. עֶרשט ווִעֶן שטעֶרעֶן זעֶנעֶן שוין געֶשטאַנעֶן האָט עֶר אויפֿגעֶלעֶגט אַ פֿוּהר האָלץ און אַ

*) סמאָליאַרזש.

היים געפֿאָהרען קיינער זאָל נישט וויסען.

און איינמאָל, ער האָט שוין געהאַט אַראָבגענומען די תּבואה פֿון פֿעלד און דאָס צווייטע מאָל היי אָבגעשניטען, און די ביהכ-שטאָקען אונטערגענומען, האָט ער מיט נאָך אַ פּאָר גוים שכנים, אָנגעלאָדען זיך פֿוהרען היי און געפֿיהרט אין שטאָדט אַריין צו פֿערקויפֿען. ווי זיי זענען אָנגעקומען אין מאַרק אַריין, זעהט ער, אַז דער מאַרק און די גאַסען אַרום זענען לעדיג, מען זעהט נישט קיין לעבענדיגע בריה און די טהירען פֿון די הייזער און געוועלבער זענען פֿערהעמערט און די „בודקע" אין מיטען מאַרק און די טישלעך פֿון געבעקס און פֿון חזיר שטעהען פֿערוואָגעלט, און אַרום איז פּוסט, גלייך דאָס שטעדטעל איז אויסגעשטאָרבען. נאָר פֿון דער זייט וואו די שול איז הערט זיך אַ גרויס געבעש. לאָזט ער איבער די פֿוהרען און לויפֿט צו דער שול. דורך די אָפֿענע טהירען זעהט ער ליכט ברענען, און די יודען אין קיטלען און אין טליתים שאָקלען זיך און בעטען צו גאָט, און אַ פּאָר ווייבער וואָס האָבען זיך פֿערשפּעטיגט, ביי קראַנקע אָדער ביי זייגענדיגע קינדער, לויפֿען אין די זאָקען און אין די ווייסע קליידער און איילען זיך צו דער ווייבערשער שול מיט אַ שרעק און אימה. און עס דערהערט זיך פּלוצלונג פֿון דער שוהל נאָך אַ העכער געבעש פֿון טויזענדער, טויזענדער קולות אויף איין מאָל, און דער געשמדטער ווערט דערציטערט ווי אַ פֿייגעלע אין אַ שטורם-ווינד. און די אימה פֿון יום כפור פֿאַלט אויף איהם און לויפֿט צוריק און וואַרפֿט זיך אַנידער אויף דער ערד אונטער דער פֿוהר היי און ליעגט אַזוי, און עס וויינט אין איהם אַזוי יעמערליך, און זיין גאַנץ לייב ציטערט.

פֿרעגען איהם די גוים, צי זאָל מען אויסדרעהען צוריק אַהיים, ענטפֿערט ער נישט, מיינען זיי, אַז ער איז משוגע געוואָרען און געהען אַוועק צום גוישען בעקער און ער בלייבט אַליין ליגען. און דאָס געבעש און געוויין פֿון דער שול שטאַרקט זיך און דאָס יעמערליכקייט טראָגט זיך איבער'ן גאַנצען מאַרק, און ווי עס קומט צו „ונתנה תוקף", הייבט עס איהם אָן צו וואַרפֿען, און אַ קוואַל טרערען האָט זיך איהם אַ גאָס געטהון פֿון די אויגען, און ער האָט אָנגעהויבען יעמערליך צו וויינען און האַרציג צוצוזינגען מיט'ן נגון פֿון „ונתנה תוקף"... און אַזוי איז ער אָבגעלעגען אַ גאַנצען טאָג איינער אַליין אונטער דער פֿוהר היי מיט'ן פּנים אַראָב, אין סאַקמאַן

מיט דער „קוטשמע" אויפ'ן קאפּ און מיט פערשטויבטע שטיוועל און קלאגט , אז די שטיינער צוגעהען פון געוויין . און פארנאכט צו, די זון האט זיך אנגעהויבען אראבצולאזען נידעריגער און דער טאג הייבט אן צו פערגעהן און אין שול האט מען זיך שוין גע־שטעלט דאוונען נעילה, האט ער זיך נאך הייסער צעוויינט — און פלוצלונג טהוט ער א הארציג געשריי און א שפרונג־אויף און לויפט אריין אין שול אין טהוט זיך א ווארף־אנידער אויף דער שוועל: יודען בני רחמנים , איך וויל תשובה טהון ! — האט ער אויסגעשריען, און איידער דער עולם איז צו איהם צו געלאפען איז איהם די נשמה אויסגעגאנגען . . .

דוֹר הוֹלֵךְ וְדוֹר בָּא.

(ערצעהלונג).

אַיין אויסגעשטערנטע נאַכט. אַ הייליגע, פאָרכטיגע סליחות־נאַכט. שטילע, פונקעלדיגע שטערנדליך קוקען אראָב פון הויכע בלאָהען הימעל אויפ'ן האַלב איינגעשלאָפענעם שטעדטיל. אין האַלב איינגעשלאָפענעם, ווייל אין מאַנכע הייזער איז מען נאָך וואַך. ביי זעליג שוסטער איז נאָך אָפען טהיר און טהויער, און זיינע געזעלען זענען אַזוי פערטיעפט אין דער אַרבייט. אַז זיי בעמערקען נישט די ליכטיגע אייגעליך פון הימעל, וואָס האָבען געוואונקען צו זיי דורך די אָפענע פענסטער. די בליץ־לאָמפען אין שטוב בלענדען זיי די מידע אויגען, און זיי לאָזען זיי געדנווילינ אראָב צו דער אַרבייט:

פערנומענער פאַר אַלע איז דער לאַנגער נאָטע. ער וויל זיך פערשלאָגען מיט'ן האַמער די געדאַנקען; זיי לאָזען זיך אָבער נישט.

„עס געהען אַזעלכע הייליגע טעג. אַנ'אוצר געלד דאַרף מען... און פון וואַנען? איבערן זומער האָט ער נישט פעראיבערינט קיין רובעל... פאַר זיך עפּיס צו קויפען אויף יום־טוב, איז קיין רעדע נישט, זאָל נור אין שטוב זיין צו לייטען גלייך".

„אַ מאַסע הוצאות: אויף ראש־השנה — ברוינע פייגעל... אויף יום־כפור — עופות; חאָטש, צו איינציגע כפרה'לעך פאַר יעדען קינד. דערנאָך געהט ערשט סוכות. מען זיצט מיט מענשען

אין איינעם אין סוכה, דארף מען האבען א לעשציקיל, צוקער־באקים גרויסע, — נישט פערשעמט צו ווערען פאר לייט. און ער טרייבט זיך צו; בעסער ארבייטען אין דער נאכט אריין, אבי צו זיין א מענש צווישען מענשען".

און ער הייבט און לאזט אראב אלם האסטיגער און האסטיגער דען האמער אויף דער הארטע פאדעשווע. ארומפאהרענדיג מיט איהר איבער'ן שטיין, וואס איז געלעגען אויף זיין אויסגעדארטע דינע קניע. חיים'ל, זיין אכטצעהן יעהריג יונגעל, וואס העלפט איהם אונטער און גרייט איהם צו ארבייט, זיצט אן דער זייט, כמעט הינטער דעם פאטערס אקסעל, און קאוועט א שטיוועל, קלאפענדיג שוואך און לאנגזאם מיט'ן העמערל. די פלעקלעך 1) האבען זיך דאס מאל נישט גלאטיג געגליטשט אין דער געלעכערטער זויל אריין. טהייל צערברעכען זיך, טהייל שפרינגען אין גאנצען אוועק, גלייך זיי וואלטען גענארט זייער יונגען מייסטער, שפילענדיג מיט איהם אין בעהעלטעניש. קוים מאכט ער צו איין אויג פאר מידקייט. און די מידקייט בעפאלט'ן פון צייט צו צייט. דעמאלט טהוט ער זיך א וויג, לאזט אראב דען קאפ צו דער שוים; נור, דערשפירענדיג דאס קאלטע אייזערנע העמערל ביי'ם שטערן, חאפט ער זיך אויף און קוקט זיך אום מיט צוויי אפענע, דערשראקענע אויגען, צי לאכען נישט פון איהם די געזעלען. מען האט עס גראד נישט בעמערקט, נור ער בייזערט זיך אויף זיך אליין: „עס איז קיין תכלית נישט צו שלאפען". ער ווייסט, אז דער פאטער וועטווארטען אויפ'ן שטיוועל. „פע, א מאוסע זאך דער שלאף!"

אום מעהר נישט איינצושלאפען, לעגט ער אוועק דען שטיוועל, און געהט צו צום קובעל וואסער, דערפרישט זיך מיט'ן קאלטען וואסער דאס פנים מיט די אויגען, און געהט שטאלץ צוריק צו דער ארבייט. אויפ'ן וועג ווארפט ער א דרייסטען בליק צום וואנד־זייגער. „א, ווא, האלב צוועלף! מען דארף זיך צו ריהרען". ער איילט זיך צו זיין ארט, און פון אונטערן העמערל שיטען זיך לעבעדיגע קלעפ איבער די קעפליך פון די אונרוהיגע שטיפטען. ווי א האגיל שיטען זיי זיך, די קלעפ, און קלינגען אב פון די

1) שטיפטען.

לערע גרויסע פעסער, וואס שטעהען אין דרויסען ביים אפענעם פענסטער, אבווארטענדיג, מען זאל זיי אנפאקען מיט שוך-ווארג און אוועק-שיקען אין די רוסישע גובערניעס.

עלקע, א דיקליך ווייבעל, ווי עס פאסט פאר א בעל-הבית'טע, איז געשטאנען ביים קוימען און געפרעגעלט פעטס אויף א פאטעלניע. דערביי האט זי פון די וויעטשערע אויך נישט אראב-געלאזט קיין אויג. זעליג, דער מאן, דארף באלד צוריק-קומען פון גאס, און זי ריהרט זיך צו, ער זאל טרעפען דאס עסען פארטיג. געשיקט, טהוט זי פלוצלונג א גאס נאך עטליכע לעפעל פעטס אויף דער פאטעלניע, דער זאד פון צאפעלדיגען פעטס אויף דער קאכענדיגער פאטעלניע, וועקט דען לאנגען נטע פון זיינע יום-טוב'דיגע דאגות.

— אט אזוי איז א תענוג! — טראכט ער, אנ' אויג ווארפענדיג צום קוימען — גרויסע באבים מיט ברייטע קלארע פער-פעל, מיט א יויך בענאסען, דערנאך מיט פעטס... א מאכל! דאס מאג שוין ראטשילד עסען! דאס וואסער קומט איהם אין מויל אריין... דערביי דערפיהלט ער אבער, אז דאס הארץ ווערט איהם אויך וואסעריג, אז דער געשמאק פון „ראטשילד סמאכל" וואס צו-געהט זיך אין שטוב, שוואכט'ן וואס א מאל מעהר אב.

ער קען לענגער שוין נישט זיצען און ער דרעהט זיך איבער צו חיים'לען און זאגט איהם:

— ווי האלטט דו מיט דער ארבייט? שוין צייט צו געהן אהיים.

— באלד, טאטע — ענטפערט חיים'ל דערפרייט. און אין א ווייל ארום האבען זיי ביידע אוועקגעלעגט די ארבייט, אנגעטהון די חאלאטליך און געווינשען א גוטע נאכט דער בעל-הבית'טע. דערביי האט נטע א פרעג געטהון, וואו ער, איהר מאן, קאן זיך אצינד געפינען. זי פרעגט: צו וואס? און ער ענטפערט, אז ער דארף אביסיל געלד. עלקע גיט א ציה מיט די אקסעל, אז זי ווייסט נישט, און נטע מיט'ן יונגעל האבען זיך א לאז געטהון צו דער טהיר, זאגענדיג נאך אמאל „א גוטע נאכט" צו דער בעל-הבית'טע מיט די איבערגעלאזטע געזעלען.

אויף יענער זייט שוועל-האט נטע דערזעהען פאר זיך דען שענען לויטערן הימעל מיט די פינקעלדיגע שטערן, און האט דערפיהלט, אז זיין הארץ ווערט פול מיט שטילער פרייד; דען הונגער האט ער פערגעסען.

— גאט האט בעשאפען אזא שענע וועלט! — זאגט ער צו חיים'לען, און טראכט באלד, אז דאס אלץ איז נישט פאר די, וואס מוזען זיצען און ארבייטען אין שטוב! דאס זאגט ער שוין חיים'לען נישט.

— פרנסה! — טראכט ער ווייטער — מען מוז אהיים-ברענגען האטש א קערביל...

נישט ווילענדיג טהוט ער זיך א טאפ אין קעשענע און רונצעלט איין דען שטערן. „וואס זי וועט זאגען, וועט זי גערעכט זיין" — טראכט ער — „זונטאג געגעבען איהר א רובעל נו, איז שוין, געלויבט איז גאט, דינסטאג ביי-נאכט. איהר שווער ביטער הארץ וועט זי, דאכט זיך, צו מיר אויסגיסען".

ער וויל זיך קלאר מאכען, צי וועט עס נאך קאנען אויסהאלטען, דאס מאל אהיים-צו-קומען אהן געלד. ער פריוווט זיך טרייסטען: עס איז שוין שפעט, ציננד דארף זי דאך קיין געלד נישט! דען טאג האט זי שוין איבער-געקומען, אלא, מארגען?! וועט ער באלד אין דער פריה חאפען צוויי-דריי רובעל און אהיים-טראגען. אבער נאכ'ען גאנצען ישוב-הדעת, איז איהם דאך שווער אהיים-צו-געהן מיט די לעדיגע הענד, „זי וויסט גאר נישט, ווי שווער עס קומט אן דאס קערביל ארויס-צו-קריגען!" — פערענטפערט ער זיך פאר זיך אליין, „זי מיינט, איך רעד נישט, מאן נישט! רעד, אז ווען מען דארף א רובעל, ווערט ער נעלם!" „קום מאטע!" וועקט איהן חיים'ל, אנריהרענדיג איהן ביים ארבעל. נטע בעמערקט עס נישט און שפרייזט נאך שטילער. ער דערמאנט זיך, אז נאך ביים אנבייסען, האט זי איהם דערמאנט, און ער האט איהר צו-געזאגט, אז ער וועט איהר שפעטער שיקען. האט זי, נעביך, געמוזט שווארצען זיך דאס פנים און געהן בארגען אויף וועטשערע אין קלייטעל. און אפשר האט זי גאר נישט בעקומען! דאס וואלט שוין גאר שרעקליך געוועז. ניין — בעפעסטיגט ער זיך אין דער דעה — אזוי געהט מען נישט אהיים!

חיים'ל ציהט איהן ביים ארבעל און ער טראכט: ווען האטש

אַ צוויי זילבערנע רובעל. געה איך אויף אַן' אײַזערנע בריק... איך קום אַהײַם מיט אַ מליץ־יושר... וואָס געווען איז געווען, נור געוואוסט וואָלט זי, אַז מאָרגען האָט זי מיט וואָס אַרויס־צו־געהן אין גאַס אַרײַן... עס וואָלט געווען ווי בײַ לײַטען... ווי אַמאָל... זי וואָלט איהן גאָר אַנדערש מקבל־פנים געווען... זי וואָלט געווען אַזוי ליעב... דאָס טעלעריל פון הימעל וואָלט זי איהם צו־געבויגען.

— הער, חיים'ל! — ווענדט ער זיך צום זוהן. דו געה אַהײַם, און איך וועל אַבזוכען זעליגען. און חאַפען בײַ'ן איהם אַביסעל געלד.

— וועסט'ן דען געפינען אַ צינד?

— אפשר. ר'איז אוודאי אין שענק.

חיים'ל לאָזט זיך עס צוויי מאָל נישט זאָגען, נעמט זיך אַראָב אין אַ זײַטען־גאַס און זײַנע יונגע פלינקע טריט הערען זיך וואָס אַמאָל ווײַטער און ווערען באַלד פערהילעכט.

די געסלעך זענען שוין שטיל און לעער, די קלײַנע נידריגע הײַזלעך שלאָפען שוין לאַנג מיט פערמאַכטע לאָדען, ווי אַראָבגעלאָזטע ברעמען אויף פערשמאַכטע אויגען. זעלטען, דורך אַ שפאַלט פון אַן' אײַנגעטרוקענטען לאָדען, ציטערט אַרויס אַ רויטליכע שײַן און לעגט זיך איבער די־ברײַט פון געסעל ווי אַ העל פאַסיקיל. ס'מערסט שלאָפט מען שוין, און נאָטעס מידע אויגען און מידע פים האָבען זיך אויך געבעטען רוה. נאָר ער האָט געמוזט שפאַנען איבער די שטילע געסלעך. די ברעמען זענען איהם שווער געוואָרען ווי בלײַ: די פים הײבען זיך קוים, אין גאַנצען פיהלט ער זיך. ווי נאָך אַ לאַנגען שווערען תענית. אַזוי דערגרײכט ער די שוהל־גאַס. אויף די טרעפליך פון דער ווײַבערשער שוהל, האָט ער דערזעהן אַ זיצענדיגע געשטאַלט. ער איז צו געגאַנגען אַ ביסעל נעהענטער און האָט זיך אָבגעשטעלט פערציטערט. ער האָט דערקענט די „משוגענע חיה'קע". „וואָס פון אַ מענש קען ווערען" — שוידערט איהם דורך די בײנער. „געהאַט דרײַ אײגענע געוועלבער, אַן' אײגען הויז, קומט גאָטס שטראָף, — שלאָפט זי אײַנגעהויקערט אויף די טרעפלעך אין אַ שטיקעל צעריסענער פאַטשײלע. וואָס וואָלט עס בעריהרט ר' דן דעם וואָבערע, ווען ער

לאָזט זי איבערנעכטיגען ביי זיך? חאָטש אונטער דער טהיר! ער דערפיהלט, ווי אַ ביטערקייט קומט איהם פון האַרץ צו צום מויל. ר' דן, ווייסט ער, איז אַ פרומער יוד, „מיר אַזאַ מזל", טראַכט ער, „יום־כפור דאַווינט ער נעילה פאַר'ן עמוד אין שוהל, און אַזוי יעמערליך, מיט אַזאַ מתיקות!" „ער מוז דערפון נישט וויסען... און קיינער זאָגט איהם נישט... ער האָט איהר דאָך אַלץ צוגענומען"... „מאַ, — טרייסט ער זיך — עס פעהלט נישט קיין אונגליק אויף דער וועלט, און אפשר — טראַכט ער איבער — איז איהר גאָר בעסער פאַר אַלע... זי ווייסט נישט! אַנדערע אַלמנות איז ערגער"... און ער דערשרעקט זיך פאַר'ן געדאַנק וועגען אַנדערע אַלמנות... עס איז טאַקי אַלץ ביי זיין ליבען נאָמען אין דער האַנד, נור פון אַ קורצער צייט ווערט דאָס שפּאַרעניש ביים האַרץ אַלץ עפּטער און עפטער... וואָס אַמאָל פאַלט ער אַ וועק, און יעדעס מאָל, ווען ער פאַלט אַ וועק, מיינט מען, אַז ער איז פערביי! מעהר אויף יענער, ווי אויף דער וועלט.

און ער שפּרייזט ווייטער און איז פון דער שוהל־גאַס אַריין אין מאַרק, וואו ער האָט פון ווייטענס דערזעהן די שענק, צו וועלכער ער איז געגאַנגען. די טהיר פון שענק איז שוין צוגעמאַכט. עס איז אָבער נישט מעגליך! ער גלייבט זיינע אויגען נישט און געהט צו פּרובירען די טהיר. און ער האָט זיך דערפרייט, אַז זי איז נישט מעהר, ווי צו געלעהנט פאַר יוצא זיין, ער האָט דאָך נישט געוואוסט, ווי צו חאַפּען וואָג: „אַריין געהן, צו נישט אַריין געהן?" ער קלערט, אַז גלאַט אַריינקומען, עמיצען זוכען, און גאָר נישט געבען צו לייזען, האָט גאָר קיין פּנים נישט. און צוריק געהן מיט וואָס ער איז געקומען, ווילט זיך איהם אַוודאי נישט. וואָס טוהט מען?.. וואָלט ער געהאַט חאָטש אַ פינף קאָפּעקים טראַכט ער, אומזוסט זוכענדיג אין ביידע וועסטעל־קעשינעס. ווען ער האָט 5 קאָפּ' וואָלט ער אַריינגעקומען טרונקען אַ גלעזיל ביער. און וואָלט אַגב געוואָרפען אַ בליק אין איין שטוב, און דער צווייטער, ביז ער וואָלט'ן דערטאַפּט. נור „טהו עפּיס אָהן אַ גראָשען ביי דער נשמה. אַזוי פּאַסט נישט... ער וועט זיך אומזיסט נאָך איינריסען דאָס פּנים... איז ער אַפּילו דאָ, זיצט ער נישט אַליין, זיצט ער מיט אַ גאַרבער, און שמיעסט וועגען יובטען, צי מיט אַ סוחר און רעדט וועגען עקספּעדיציע. „נו, — טראַכט ער טרויריג —

וועל איך... נאטע... צו געהן גלאט פון דער העלער הויט: זעליג, איך דארף געלד„ ניין! עס פאסט נישט". און נאך א לאנגען ישוב ביי דער טהיר פון שענק. האט ער זיך איבערגעדרעהט און צוריק אהיים געגאנגען.

מרים איז נאך נישט געשלאפען, אבוואהל זי איז שוין גע־לעגען אין בעט. חיים'ל האט איהר איבערגעגעבען, אז דער טא־טע איז געגאנגען אויפזוכען זעליגען, און זי האט וואכענדיג געווארט אויפ'ן מאן מיט'ן געלד. אין קליינעם נידריגען שטיבעל האבען געשטעמט אכט נפשות, מרים מיט צוויי קינדער זענען געלעגען אין איין בעט, חיים'ל אין דער העלפט פון צווייטען; די צווייטע האט ער איבערגעלאזט פאר'ן פאטער. צופוסענס דעם מענישען בעט אויף א שלאף־באנק שלאפען צוויי קינדער. איבער געדעקט מיט'ן פאטער'ס אנ'אלטע קאפאטע, נאך איינס ליגט קעגען איבער דער שלאף־באנק, אויף איין אלט־מאדישען, פלאכען קאסטען, צוגעדעקט מיט דער מוטער'ס פאטשיילע, נישט וויים פון איהר בעט. דאס בלאסע פנים'ל אויפ'ן טונקעל קליינעם קי־שאלע, וואס איז אנגעשפארט אן קוימען, שימערט פאר בלאס־קייט, איבער'ן קוימען שיינט א קליין לעמפיל און ווארפט זיינע דינע טרויריגע שטראהלען צום שכן, — דעם מעשענעם, פון פליגען־געשפרענקעלטען, הענגעל־לייכטער. דאס ארימע פייע־רעל האט אויך אזוי טרויעריג געקוקט אויפ'ן גאנצען „כלי בית"; דער עיקר — אויפ'ן קליינעם, רויט געפארבטען טישעל מיט'ן וויים־האלצערנעם שטוהל, מיט דער צופלאצטער דעק, וואס פלעגט זיך אפט עפענען, ווי פליגעל פון א סוכה, עס הערען זיך טריט אונטער'ן פענסטער, מרים דערקענט דען גאנג, און שטעלט אן די מאטע אויגען צו דער טהיר, אין וועלכער דער „לאנגער נאטע" האט זיך באלד בעוויזען. שטיל ווי א גנב איז ער אריינגעקומען, און געהיט זיך, די טהיר זאל, ביים עפענען און פערמאכען, קיין סקריפ נישט טהון. אויף די שפיץ־נאגיל איז ער צו געגאנגען צום טישעל, אויסמיידענדיג דען הענגעל־לייכטער. פון וועלכען ער האט שוין נישט איינמאל געחאפט א פסק פאר קריכען איהם אין וועג אריין. ער ווארפט א פריפענדיגען בליק איבער מרים'ס בעט,

צי זי שלאפט נישט, און דערזעהט איהרע אפענע אויגען. זי קוקט אויף איהם, בעטראכט זיין אויסגעדארטע פיגור, זיין בלאס געזיכט, און פלוצלונג דערפיהלט זי צו איהם אזא הארציג מיטלייד, אז זי וואלט איהם די נשמה אוועקגעגעבען, אבי ער זאל בעווייזען א פרייערן מוטה. זי ווייסט, אז נור צו ליעב איהר און די קינדער, ווערט ער אזוי פערשווארצט און געפייניגט. זי שטארקט זיך און פרעגט שטיל ווי א שטילע טויב: „נטע, האסט'ן געפונען?" ער שאקעלט מיט'ן קאפ: „ניין"! זי פערשטיקט א זיפץ און זאגט איהם: „נעם דיר דארט די וויעטשירע פון אויפ'ן קוימען". און ניט צו מיט א שווערען אטהעם: „נאר וואס פאר א טעם וועסט דו שוין פיהלען... באבעלעך מיט פארפעל, אז עס שטעהט לאנג"... און ער טראכט: „באבעלעך מיט פארפעל... טאקע א שאד, פרישערהייט שמעקט עס גאר א מאכל"... ער ווענדט זיך צום קוימען, נעמט ארויס א טעפעל פון קאלטען אש, און, צוריקגעהענדיג צום טיש, נעמט ער מיט דאס לעמפיל מיט דער צווייטער האנד. „געווארען א פאפ דערפון. א פאפ צום ווארשטאט", זאגט ער, בעמענדיג דען לעפעל צום מויל. ער דערמאנט זיך אן זעליגס וויעטשערע, „א שענער חלוק" טראכט ער, און בייזערט זיך באלד אויף זיך אליין, ווי עס פאלט איהם נאר איין צו פערגלייכען זיך מיט זעליגען. „קבצן-איינער! — טראכט ער — אויך מיר א מענש!... פיעל עסען קען ער דאך נישט: „פארט א פאפ", און מעהר נאך — פאר מיעדקייט. ער האט אוועקגעשטעלט דאס טעפעל, און הייבט אן אויפ'ן בעט זיצענדיג, צו לייענען „קריאת שמע". נור ער ענדיגט זי אויך נישט און ווערט איינגעשלאפען אין די קליידער.

עס איז נאך א פאר שעה צו טאג און דאס שטעטיל וואכט שוין. אפשר שלאפען נאך עטליכע נגידים. די שוהל-גאס רודערט שוין. די בית המדרש-פענסטער גלאנצען, פון אלע עקען פון שטעדטיל איילט זיך דער עולם מיט סליחות אין האנד. דורך די ציטערדיגע, האלב אויסגעבראכענע שויבען פון בית-המדרש רייסט זיך דעם בעל תפלה'ס קול אויף דער גאס ארויס, און אין דער פארטאגעדיגער קיהלער לופט וויעגט זיך שוין דער טרויעריגיעמערליכער נגון פון „יתגדל". פון דער פינסטער אין עק גאס

שווימט ארוים דער לאנגער נאטע, ער געהט האסטיג... זיין שוועדער אטהעם הערט זיך פון וויטענס, ער איילט צום בית המדרש, צום קוואלן פון געשריי. וואס האט זיך פלוצלונג אויסגעבראכען פון הונדערטער מיילער. דער יאמער איז איהם דורך די ביינער געגאנגען, ער איז פערציטערט געווארען און האט זיך א שאקעל געטהון, ער האט זיך דערפיהלט, ווי אנ' ערענד שוואך פייגעלע אין א שטורם-ווינד: „אזעלכע הייליגע טעג, פארכטיגע נעכט" און ער האט פערשלאפען, און „גיב נאך דעם זינדיגען גוף!" ער איז אריין אין בית המדרש, געבליבען שטעהן ביי דער טהיר, און האט אנגעהויבען בלעטערן די סליחה ווי א צוטומעלטער. ענדליך האט ער געפונען דעם „יום רביעי" און ער איז ביסליכווייס צו זיך געקומען, און אנגעהויבען מיט עולם; „לך ה' הצדקה". ווערט ער זאגען שפעטער. נאך גוט. וואס ער האט דען „פזמון" ניט פערזאמט. „חוקר הכל וסוקר"... הייבט אן דער בעל-תפלה, און נטע זאגט נאך פסוק ביי פסוק, ערנסט נאר קאלט ווי אייז, אהן מתיקות, אהן טרעהרען. „שמע קולנו"... הערט ער נאך זיין אייגען מויל זאגען, די וויטערע ווערטער ווערען דערטרונקען אינ'ם ים פון קולות. ער וויל ארייננשרייען, זאל זיך זיין קול אויך הערען ער קען אבער קיין העכערע טענער נישט ארויסברענגען; ער קען אפילו נישט וויינען. דאס הארץ איז איהם ווי פערגליווערט אויף קאלט, און די אויגען זענען טרוקען און ברענענדיג. „אל תשליכנו לעת זקנה, ככלות"... און שטיל בעט ער זיך מיט פערטריקענטע ליפען און קנייצט זיך מיט אלע כחות אויס א רחמנות פנים, פערשטעהענדיג, די טייטש פון די ווערטער, דער „פזמון" האט זיך געענדיגט, און ער שטעהט נאך א ווילע איבער דער אפענער סליחה. ער האט זיך נישט אומגעקוקט צו קיינעם, און קיינער נישט צו איהם, אפילו דער „שמש" מיט דער קלינגענדיגער פושקע האט איהם פערביינעלאזט...

ביסלעכווייז האט דער הימעל אנגעהויבען העלער ווערען אין מזרח זייט. ארבייט-מענשען האבען מיט געהאט טלית און תפילין, און שטעלען זיך דאווגען; לעדיג-געהער האבען נאך גע-האט צייט.. מען האט געריייבערט, געגעניצט, געשמועסט מכח א הייסער מקוה, וואס מען ווערט האבען איבער אלע סליחות טעג, און א קלער געטהון, צי „יענע" מעגען שוין דאווגען שחרית, צי

מען דערקענט שוין דען חלוק פון א הונד ביז א וואלף... ענדליך איז טאג געווארען, און דער גאנצער עולם האט זיך גענומען צום דאוונען. נטע האט געדאווינט מיט'ן עולם, נור עפעס אהן „לעבען" אהן כח. ערשט דאס שופר־בלאזען האט איהם דערמאנט, וואו ער איז אין דער וועלט... ער האט א קוש געטאהן די מזוזה און איז אוועק א היים.

אז ער איז אריין צו זיך אין שטוב, איז שוין מרים געווען האלב אנגעטהון. ער האט געזאגט „גוט מארגען". און זי האט איהם שטיל און ברוגז, ווי איהם האט זיך געדאכט, געענטפערט „גוט יאהר". חיים'ל איז געשטאנען אנגעטהון, און האט גענומען ביים פאטער די תפילין, און איז אוועק אין בית המדרש.

מרים האט אראבגענומען פון קאסטען דאס פערשלאפענע קינד און איבערגעטראגען עס צו זיך אין בעט אריין. נאכהער האט זי גענומען די פאטשיילע איבער'ן קאפ, און איבערלאזענדיג דען מאן אין שטוב, איז זי אוועק אין מארק אריין. דארט האט זי זיך אבגעשטעלט נישט ווייט פון די טישלעך מיט געבעקץ. „נור בארגען און בארגען — טראכט זי — פון אויפשטעהען ביז'ן שלא־פען" עס איז איהר שווער אזוי בעגינען צו נעמען אויף בארג. „זי געטרויעט מיר אפילו, אבער אזוי פריה! זי האט נאך אפשר קיין „פאטשאנטעק" נישט געהאט... און עס קומט איהר שוין אזוי אויך צוויי גולדען מיט צוועלעף גראשען". זי שטעלט זיך אב נישט ווייט פון טישעל. און קלעהרט: זאל זי צוגעהן. פיהלט זי, אז דאס בלוט פאלט איהר צו די פים פאר שרעק, טאמיר זאגט מען איהר אב. און צוריק אהיים געהן מיט ליידיגע הענד איז איהר א וועהטאג... זיי (חיים'ל און דער מאן) וועלען דאך אוועקגעהען צו דער ארבייט אום איבערגעביסען. איידער זי האט דען ישוב, האט זיך די בעקער'ן גראד אומגעקוקט, און האט זי דערזעהן — „וואס שטעהסט דו דארט מרים? קום א הער!" האט זי גערופען. מרים איז צוגעגאנגען, שפירענדיג, אז איהרע אויגען ציהען זיך צו דער ערד. נאר זי האט זיך געשטארקט אנצוקוקען די בעקער'ן אין פנים אריין. „גוט מארגען!" „גוט מארגען, גוט יאהר!" „איך האב קיין הארץ געהאט צו זאגען אייך"... האט מרים פערשעמט ארויס גערעדט. „נו, נו, ס'שאדט נישט!" האט זי די בעקער'ן געטרייסט

זאָל דיר וואָהל בעקומען. וואָלט איך אזא דאגה געהאַט מיט די חובות ביי היינגע שענגע בעלי-הבית'טעס, ווי איך האָב א דאגה מיט דיין חוב !".

מרים'ן איז א שטיין אראָב פון הארץ. זי הייסט זיך אָב-חענגען צוויי פונט פלעצלעך. „ווייסט, טאַכטערשי, וויפיעל עס איז שוין ?" „יאָ, צוויי מיט צוועלף פון פריהער. ערשט — פערצעהן, איז שוין מיט זעקס און צוואנציג". האָט מרים בערעכענט, און איז א וועק אהיים.

א גליקליכע איז מרים א היים געקומען. אויף נטע'ס געזיכט האָט זיך אויך בעוויזען א שוואכער שיין פון א שמייכעל, דערזע-העגדיג, אז זי טראָגט עפעס אין פאַרטוך. זי צעהלט די פלעצ-לעך אַרויס אויפ'ן טיש. און ער ווערט צוריק ערנסט און פער-טראַכט: „זי האָט נישט פערמאָגט דארויף, ווייטער זיך דאָס פנים פערשוואַרצט..." און ער פיהלט זיך זינדיג קעגען איהר. ער האָט זיך געוואַשען און געזעצט צום טישעל עסען. זי איז געזעסען אויפ'ן בעט און קוקט אויף איהם. זי זעהט, ווי בלאַס, ווי „טויט" ער זעהט אויס, און איהר הארץ געהט אָב און דערפולט זיך מיט גרויס רחמנות אויף איהר אויסגעמאַטערטען מאַן. ער דערשפירט איהרע רחמנות'דיגע אויגען און טראַכט: „א דימיט! זי קוקט נאָך אויף מיר אזוי גוט... לא בי, וואָס איך גיב איהר נישט קיין געלד צו דער צייט און איהר דארט דער קאָפ אויף וועטשערע, אויף אָנבייסען..." ער ענדיגט דאָס עסען מיט א זיפץ, בענשט אָב און געהט צו דער אַרבייט.

ער האָט שוין געטראָפען איינעגע געזעלען ביי די וואַרשטאַטען. דער „גיבער פייוועל" האָט שוין געהאַט „פערשנאַריוויט א פּאָר צום קאָווען". נטע זעצט זיך צו, און, נישט פיעל שפּעטער, איז איהם חיים'ל געקומען צו הילף. א שווערער אומעט ליגט אויף נאָטעס געזיכט. „וואָס זיצט דו עפּעס היינט אזוי ?" האָט פייוועל גע-פרעגט. „עטוו, גאָר נישט !... סליחות טעג... וואָס ? טאַנצען זאָל איך ?" ענטפערט נאָטע, אָהן א בליק צו טהון צום פרעגער. דער-ווייל איז זעליג אָנגעקומען פון גאַס. נאָטע האָט געפּאַסט מוטה, און געבעטען עטליכע רובעל. זעליג האָט איהם געגעבען דריי

רובֿעל, חיים׳לם אויגען האָבען אָנגעהויבען שטראַהלען פֿאַר פֿרייד, ווען דער פֿאָטער האָט איהם דערלאַנגט דאָס געלד, אַ הייס צו טראָגען דער מוטער, און איז מיט אַ רוישענדען קלאַפּ אין טהיר, אַרויסגעפֿלויגען פֿון שטוב. נטע וויל זיך אויך פֿרייען, נור ער קען נישט, עפּעס פֿיהלט ער זיך נישט גוט. ער האָט דערפֿיהלט ווי אַ קנויל אונטער׳ן האַרץ און בעקומען אַ שרעקליכֿע וועהטאָג. פֿאַר די אויגען איז איהם פֿינסטער געוואָרען, און די הענד האָבען איהם אָנגעהויבען שטאַרק צוציטערין. עס מאַכֿען זיך איהם די אויגען צו און דער שטיוועל פֿאַלט איהם אַרויס פֿון דער האַנד: עס ווערט איהם הייס אין אַלע גלידער. מיט אַלע קרעפֿטען עפּענט ער די אויגען און וויל זיך אויפֿהייבען, און אַרויסגעהן זיך אָבקיהלען אויף דער לופֿט, דאָרט וועט איהם אויך גרינגער זיין צו אָטהעמען; נור ער קען נישט. ער שפּירט, אַז ער וועט אומפֿאַלען ווי ער וועט זיך נור ריהרען פֿון אָרט. פֿייוועל האָט עס בעמערקט און פֿרעגט, וואָס איהם איז. „ס׳איז מיר נישט גוט". ענפֿערט ער מיט אַ קורצען, שטילען אָטהעם און ווייזט איהם, אַז עס קלעמט׳ן אונטער׳ן האַרץ. די חברים לויפֿען צו איהם צו, מען האָט׳ן געוואָלט אָנלעהנען אויף זעליג׳ס בעט, נאָר נטע גיט אַ צייכֿען, מען זאָל איהן אַרויספֿיהרען אויף דרויסען. מען טהוט זיין ווילען, פֿייוועל נעמט׳ן אָן ביי איינער, נאָך אַ געזעל ביי דער צווייטער האַנד, און מען פֿיהרט׳ן לאַנגזאַם אַרויס פֿאַר דער טהיר, זיי האָבען איהן אַ וועקגעזעצט אויף אַ שטיין, וואָס איז דאָרט געלעגען, און ער האָט אונמעכֿטיג. אָנגעשפּאַרט דען קאָפּ אָן דער וואַנד מיט אַ פֿערשטיקט ברומען פֿון אַ פֿרעסענדיגער וועהטאָג. — „סאיז דיר בעסער?" פֿרעגען די חברים. ער שאָקעלט מיט׳ן קאָפּ אויף „ניין"... און קען קוים אַרויסברענגען אַ שטיל געבעט, מען זאָל איהן אָבפֿיהרען אַ היים, פֿייוועל האָט געהייסען אַרויסדערלאַנגען פֿון שטוב די חאַלאַטלעך; זיי האָבען זיך און נאָטען אָנגעטהון. און אַ היים געפֿיהרט אונטער די הענד. נטע פֿיהלט זיך אַלץ שווערער און שווערער, די פֿיס האָבען זיך איהם נור אונמעכֿטיג נאָכֿגעשלעפּט. פֿאַר דער טהיר איז זיי מרים, וואָס האָט זיי דורכֿ׳ן פֿענסטער געזעהן, אַ קעגען געלאָפֿען מיט אַ געשריי און פֿערבראָכֿענע הענד, נאָך איהר — חיים׳ל — „גאָט אין הימעל!" האָט זי פֿערצווייפֿעלט אויסגעשריגען, „וואָס איז מיט׳ן געשעהן?

ראַטעװעט, ראַטעװעט אַ מענש? אַ טאַטען פֿון קלײנע קינדער". חײם'ל האָט ביטערליך געװײנט און געקלאַפּט זיך מיט די פֿױסטען אין קאָפּ. אַ ביסעל װאַסער! קאַלט װאַסער ברענגט אַרױס" האָט פֿײַװעל געשריגען. חײם'ל האָט גיך אַרױסגעטראָגען אַ שעפּ װאַסער פֿון שטוב און מיט האַסט אַ גאָס געטהון אױפֿ'ן פֿאָטער'ס געזיכט. דער פֿער'חלש'טער האָט געעפֿענט די אױגען און גענלאָצט אױף אַלע זײַטען, נאָר ער האָט זײ באַלד צוריק צו געמאַכט. שכנים זענען זיך דערװײַל צוזאַמענגעלאָפֿען, מעהר געשריגען, װי עפּעס געטהון, און עס האָט נישט געהאָלפֿען. מען פֿיהרט נטען אין שטוב אַרײַן, מען לעגט'ן אױפֿ'ן בעט, און פֿײַװעל לױפֿט נאָך אַ דאָקטאָר. אין דער לופֿט פֿון קלײנעם שטיבעל, װאָס איז אָנגעפֿילט געװאָרען נאָך מיט מענשען פֿון גאַס, האָט נטען רעשט אָטהעם פֿערלױרען.. דאָס געשרײ און געװײן װערט העכער. דערױף קומט אָן דער דאָקטאָר, װאָס האָט שױן געטראָפֿען צוגעלעגטע װאַרים־פֿלעשער און האָט זײ פֿערטױשט אױף הײסע קאָמפּרעסען, אױך האָט ער אַ רעצעפּט פֿערשריבען און איז אַװעקגעגאַנגען. נטע איז אַלץ כמעט װי אָהן אָטהעם. מיט אַ מאָל האָבען זיך איהם הױך אױפֿגעריסען די ברעמען, די אױגען האָבען זיך פֿון קאָפּ אַרױסגעזעצט און איבערגעקעהרט זיך מיט די שװאַרצע אַפּעל, אַרױף אונטער'ן שטערן. ער האָט אָנגעהױבען האָרחלען; ער גוס'עט. מבינים זאָגען: קאָנװאולסיע. מען האָט געחאַפּט אַנ' ערדענען טאָפּ מיט אַ מולטער, די מולטער האָט מען אָנגעשפּאַרט אָן קאָפּין־ברעטעל פֿון נטע'ס, בעט און גיך אַ שטאַרקען קלאַפּ געטהון אָן איהר מיט'ן טאָפּ. די שאַרבען זענען זיך צופֿלױגען מיט רעש, אַז דאָס בעט האָט געציטערט. דאָס האָט געהײסען גבריאל טאָקער, װאָס איז געשטאַנען די גאַנצע צײַט נעבען נטעס בעט. אַ סגולה — זאָגט ער — פֿון בערדיציװער, זכרונו לברכה! נטע איז אַ װײַלע געבליבען שטילער, נור נישט אױף לאַנג. באַלד האָט זיך איהם דאָס געזיכט משונה אױסגעקרומט. זײַנע אױגען האָבען בײַ איהם שאַרף און געשװינד אױפֿגעגלאָצט, װי בײַ'ן אַ צאַנקענדיג ליכט, און האָבען זיך באַלד צוריק פֿערשלאָסען... און עס האָט זיך צוריק געהערט דאָס האָרחלען פֿון האַלז.

— װאָס איז דאָס? פֿרעגט עמיץ.

— די „טרויעריגע כלי־זמר" — ענפערט פייוועל מיט א ביטערקייט אין דער שטימע: א פאר מאל רייסט ער זיך אוןווארפט זיך, זוכענדיג לופט, ווי א פריש געפאנגען פישעל זוכט וואסער. דערנאך א שטארקער און לעצטער חארחעל... און נטע'ן איז אויסגעגאנגען די נשמה. מען האט אנגעצונדען א ליכט, א ברכה געמאכט און אראבגעהויבען דעם טויטען אויף דר'רעד. די ארויסגעשטויסענע מרים בעוויינט'ן פאר דער טהיר. „לאזט מיך!" שרייט זי. „לאזט מיר נאך איין מאל אנקוקען מיין מאן, רייסט מיך נישט אוועק פון איהם, לאזט אויך צו מיינע שוועלבלעך, זאלען זיי איהם בעוויינען... קלאגט אויף אייער בראך!" — קלאגט, יונגע יתומים'לעך, אויף אייער טאטען!" זי האט זיי געוויזען צום פענסטער אין שטוב אריין: „דארט איז אייער געטרייער שפייזער, אומגליקליכע פייגעלעך..." חיים'ל איז געשטאנען ביי דער זייט און אלץ געשלאגען זיך קאפ אן וואנד.

„זאל שוין זיין געגונ", האבען איינינע מאנסלייט געשריגען „נעמט זי א וועק ווייטער, ווייט... מען טאר נישט מצער זיין קיין טויטען". מען האט זי מיט געוואלט א וועקגעפיהרט צו א שכן. פייוועל האט א וואונק געטהון צו צוויי פון זיינע חברים. — „קומט צו זעליגען, מען מוז נעמען עטליכע רובעל אויף תכריכים." האט ער זיי געזאגט, און אלע דריי זענען ארוים פון שטוב.

זעליגס בעל־הבית'טע האט שוין דערפון געוואוסט און איז זיי א קעגען געלאפען, קלאגענדיג און מיט פערבראכענע הענד: „אנ' אונגליק, אזא אומגעריכטער חורבן, קינדער קרוין! וואס זאל איך אייך זאגען! דער פינסטערער „ונתנה תוקף"! נאך פאר יאהרען אנגעחתמ'עט געווארען!".

„וואו איז זעליג?" האט פייוועל איבערגעריסען די קלאג. זי ווישט זיך אויס די אויגען און ענטפערט טרוקען און בעליידיגט, אז ער וועט באלד קומען: „זעצט אייך!". זעליג איז אויך באלד געקומען און האט, צוגעהענדיג צו זיי, געפרעגט: „איהר זענט שוין געוועזען ביי דעם גבאי פון חברה קדישא"? „ניין", האט פייוועל געענטפערט. מען דארף געלד אויף תכריכים, חאטש א רובעל זעקס, און איהר מוזט די טובה טהון און געבען". זעליג האט

פֿײַוולען אַ צוײַבּען געגעבּען, ער זאָל ניִשט רעדען אַזוי הויך פֿאַר'ן ווײַבּ. עס איִז אָבּער שוין צו שפּעט געווען. זי גיט איִהם אַ ציִה בּײַ'ם אַרבּעל. זי וויִל איִהם עפּעס זאָגען אָן אַ זײַט. ער מאַכט זיִך ניִשט הערענדיִג, גיט פֿײַוולען זעקס רובּעל. פֿײַוועל מיִט די חבריִם געהען אַרוים. דעמאָלט ערשט פֿרעגט ער, וואָס זי וויִל איִהם זאָגען?

— ווער וועט אָבּאַרבּײַטען דאָס געלד? פֿרעגט זי צאָרניִג, „דיִר חלום'ט זיִך, אַז נטע לעבּט נאָך?...“ „ניִשט דײַן דאגה! — ענטפֿערט ער, און גיט צו:

— חיים'ל וועט אָבּאַרבּײַטען, דור הולך ודור בא!

צום אידעם אויף קעסט.

מנחם „שווייגער“, אזוי פלעגט מען איהם רופען, ארבייט ביי'ן יענעם פון אין דעם פריה ביז אויף דער נאכט. ווען ער קומט אריין, געהענדיג אויף אנבייסען, צו זיך אויפ'ן הויפעל, פלעגט ער שוין נאך אונטער דער טהיר דערקענען, צי איז זיין פריידע אין שטוב, צי נישט. אז זי איז געווען, פלעגט זי זיצען פאר דער טהיר, אנגעטהון א פאר געלע מעשענע ברילען, פערלעגט איבער די אויערן, און פלעגט פערריכטען, לאטען, אדער שיילען קארטאפלעס, מיט אנ'אראבגעלאזט איינגעשרומפט פנים. דאס רוב אבער פלעגט איהר דאס מאוס ווערען, און זי פלעגט זיך דורכגעהן א ווייליע צו א שכן. דעמאלט פלעגט מנחם אליין אריינקומען אין זיין שטיבעל, גאר נישט זיך מאכען ווימענדיג, שלעפט ארויס דאס טעפעל פון אש אויפ'ן קוימען, גיסט זיך אליין איין אין א שיסעל, וואס אין טעפעל איז געווען, און זעצט זיך עסען אנבייסען. ער פלעגט זיך זעצען אנטקעגען דעם קליינעם פענסטערל מיט די טונקעל פערגאנגענע שויבען ביי דעם רויט געפארבטען טישעל, איינגעטיפט מיט די בליקען אין שיסעל און געזשאמושעט, קוים, קוים וואס דאס שווארצע ציגענע בערדעל מיט דער שפיציג אויסגעצויגענער געמבע האבען זיך גערירט. דערביי פלעגט ער אפילו

נישט בעמערקען, ווי די צוויי געלע בעטען, לײנג אויס בײַ דער וואנד, שטעהען נאך נישט אויפגעבעט, ווי אויף דעם קעסטעל אונטער'ן חנוכּה-לעמפּעל איז אנגעוואָרפען דאָס ברודיגע גרעט, וואָס בלײַבט זיך טונקעל ברודיג, ווי קרײַנקליכע פּנים'ער פון א טונקעל ווינקעל ארויס, — און ווי אויף דער באנק פאר'ן באק-אײַוועז שטעהט נאך אנגעשטעלט די דעניצע מיט נאך אנדערע געפּעס, נישט אבגעוואַשען נאך פון שבת, און די לאנגע העלצער, וואָס האבען פון אונטער'ן סופּיט ארויסגעשטארט, אראבקוקענדיג פון אויבען צום פענסטערל. ווי דארע אויסגעשטרעקטע הענד, וואָס בעטען זיך רחמים צום שטיקעל הימעל וואָס בלײַבט זיך ארײַן דורכ'ן פענסטערל. דאָס אפענע מויל פון שווארצען באק-אײַוועז פלעגט נאך מורא'דיגער מאכען דאָס שטיבעל. נאר מנחם'ן פלעגט דאָס נישט ארען, ער פלעגט זיך זיצען אבעסען און אוועקגעהן צוריק צו דער ארבײַט.

אויף דער ערשט שוועל ערשט פלעגט ער זיך בעגעגנען מיט זײַן פרײַדען. יענע פלעגט אויף איהם א קוק טהון, בשעת מעשה ארויסגעשלעפּט א שפּיזעל פון זאק. פערזעצט איהם צו זיך אונטער'ן אויער, און א פרעג טהון:

— שוין?...

— שוין... — פלעגט איהר מנחם ענטפערן, ארויסשטופענדיג זיך פין דער טהיר.

זי פלעגט איהם ווײַטער נאכרופען:

— שטעה נור א רגע.

ער פלעגט זיך אומקוקען און שווײַגען.

— א טאטע דאָס איז — פלעגט זי צושאקלען מיט'ן קאָפּ — ער פרעגט זיך אפילו נישט, וואו די טאכטער איז...

— איך ווײס, ס'איז מײַן דאגה — — פלעגט ער אבענטפערן.

— בײַם מײַך ליגט זי דאך פון באגינען אן — — פּאטשײַלעכלעך מיט נאך, דארט, איהרע שמאכטעס איז זי געגאנגען אויסוואשען.

און מנחם פלעגט שטעהן מיט א שאלה אין די אויגען, ווי אײַנער רעדט: — „נו איז וואָס?"

— טאמער זעהסט דו זי דארט — פלעגט זי איהם אנזאגען — שיק זי אהײם, האטש עסען..

מנחם פלעגט איהר צושאקלען מיט'ן קאפ, און אוועקגעהן. שבת האט ער מעהר צייט.

ער דאווענט ביים ערשטען מנין, און פריידע ביי דעם צווייטען און פערציהט נאך א שטיק אין דריטען, ביז צו דער ערשטער קדושה.

דעמאלט איז דאס מעדעל זיינס אויך נישט דא אין דער היים — ביי חבר'טארין מוז זי אודאי זיין. און ער, מנחם, חאפט זיך דורך פון הויפעל דורכ'ן הויז אין דער גאס ארײן, און שטעלט זיך ווארימען אויף דער זון.

די גאס איז שבת'דיג. פאר די שטיבער איז אויסגעקעהרט, בערגעלעך מיסט ליגען אין מיטען דער גאס, און ווייבער מיט רוישענדיגע זיידענע קליידער, און מענער אין די טוכענע קאפאטעס, מיט שבת'דיג אויפגעשטעלטע היטלעך און די טליתים אונטער די ארעמס געהען שוין צוריק פון שוהל.

מנחם קוקט דעמאלט צווישען אלע קרענצלעך ווייבער, ער וואלט שוין גערן דערלעבט פריידען צו זעהן פאר די אויגען, דאס געזיבט קארטשעט זיך איהם פאר הונגער, נאר זי קומט נישט.

— מנחם — פרעגט א שכן, וואס שטעהט ביי דעם צווייטען הויז — ווען קוקסט דו אזוי אום?

— זי... פריידען... — ענטפערט מנחם. און די אויגען קריגען דעמאלט אזא פערלאפענעם פייכטען גלאנץ, אז ס'איז א גאטס רחמנות.

— און האסט נאך נישט געגעסען?... — פרעגט ווייטער יענער וואס קוקט אויך אלע מינוט אויפגערעגט אין גאס ארײן.

מנחם וויל זיך אזש צעוויינען.

— אזוי, אזוי — רעדט יענער ווייטער — פיהרען זיך די ווייבער. ביי אלע קדושות מוזען זיי אום זיין, און די היים האט מען אין דר'ערד...

נאר מנחם הערט איהם שוין נישט. נעהט זיך צוריק אוועק צו זיך אין שטיבעל, אפשר וועט ער חאטש געפינען א לעפעלע קאלטע פארפעל פון נעכטען, א פאר פלוימען, חאטש א פאר יענגאלקעס, דער הונגער צו שטילען.

דערפאר גיט איהם פריידע שפעטער אקוגעל מיט עהל, און ער עסט זיך שוין אן איינמאל פאר אלע מאל.

שלוש סעודות איז שוין נישט פון די גרויסע זאכען, דעמאלט איז נור אבי טועם צו זיין, אבי א כזית.

און ביי דעם כזית דערמאהנט ער זיך א ניגונד'ל פון א רבין, וואס איז אמאל דא דורכגעפאהרען... און מנחם'ן ציהט דאס ניגונד'ל, ווי א מאגנעט, אין שטוב אין פינסטערליך. א געלער בלייבער שיין שלאגט נאך קוים אריין דורך דאס קליינע פענסטערל, און מנחם זיצט, דער אונטערשטער טהייל איינגאנצען פערזונקען אין פינסטערניש, נור וואס דער קאפ שטארט ארוים געגענאיבער דעם פענסטערל, און ער זינגט זיך זיין וועגס.

דאס ווייב מיט דער טאכטער זיצען דעמאלט אויפ'ן בעט הינטער זיינע פלייצעס, פערשטעלט שוין אין דער פינסטערניש. נור וואס די געזיכטער בלייבען זיך ארוים פון דער טונקעלהייט. זיי הערען זיך איין, און דאס ניגונד'ל איז זיי שוין אזוי גוט בעקאנט, אז נישט ווילענדיג חזר'ן זיי עס אליין נאך אין געדאנק שטילערהייד,

ווען דאס ניגונד'ל הערט אויף צוזאמען מיט די לעצטע ווערטער פון אתקינו סעודתא, שוועבט נאך לאנג ארום אין דער הוילער פינסטערניש דער אבקלאנג פון א זשומען, ווי פון א געפיינגטער פליג, וואס האט זיך ערגיץ אין א ווינקעל אונטער'ן סופיט פערפלאנטערט אין א נעץ פון שפינוועבס און צאפעלט זיך און ראנגעלט זיך דארט יעמערליך קלאגענדיג.

אז ער האט אבגעבענשט, שטעהט ער אויף, קוקט דורך דאס פענסטערל, מיט אזוינע שטילע טרויעריגע בליקען, ווי דער שטערן, וואס האט זיך שוין אויפ'ן הימעל בעוויזען.

באלד געהט ער אוועק אין בית המדרש.

פריידע בלייבט פערטיעפט אין איהרע געדאנקען. זי האט א מיידעל שוין לייטען גלייך און דער טאטע איהרער מאכט זיך גאר נישט וויסען...

נור איינמאל, ווען זי האט שוין א לאנגע צייט, נאכט ביי נאכט נישט געקאנט קיין אויג צו טהון, האט זי איהם אנגעחאפט.

— מנחם, וואס וועט זיין דער סוף?... האסט שוין א מיידעל, קיין עין הרע, א שדוך צו טהון — — און וואס זאגסט דו?

מנחם האט געוועהנליך געשוויגען און זי האט איהם ווייטער דערצעהלט.

— דער בחור, וואס איז געבליבען נאך אברהמ'ן עליו השלום — א וואוילער בחור... די מוטער זיינע, אסתר, האט מיך דא אנגעחאפט און דערצעהלט מיר. וואס פאר א גוט קינד ער איז. ס'איז דאך גלאט א ציהרונג פאר א מאמען... מען האט געמיינט, אז נאך אברהמ'ס טויט מעג זי זיך אויך בעגראבען לעבעדיגערהייד — צום סוף... דער בחור איז א וואוילער בחור.. שפייזט זי, קליידט זי, שוצט זי. כ'לעבען, ער האט היי־יאהר פערדינט שען געלד אן א גארטען, א גארטען האט ער געהאלטען — און וואס פעהלט איהם, כ'לעבען!... און ווידער, אני' איינגען הייזעל האט ער דאך אויך, זיין ירושה...

— מילא... ווי דו פערשטעהסט... — האט מנחם געענטפערט און צוגעשאקעלט מיט'ן קאפ.

האט נאט געהאלפען, עס איז געקומען א שבת נאכ'ן שלאף: האט זיך אויף דער שוועל פון דעם קליינעם שטיבעל בעוויזען א מחותנת'טע אין א שווארץ קאשמיר קלייד מיט א ברוין טיכעלע אויף די אקסלען און א קופקע מיט ציטער־שפילקעס אויפ'ן קאפ. זי האט זיך שמייכלענדיג אריינגעשטופט אין דער אפענער טהיר. און נאך איהר איז נאכגעגאנגען אנ'אויסגעפוצטער חתן א שטילער, מיט איין האנד צופענדיג זיך ביי דעם קוים אויסגעשפראצטער וואנסעלע אויף דער אייבערשטער ליפ, און שארט זיך נאך דער מוטער. ווי ער וואלט נישט געקאנט קיין צוויי צעהלען.

— גוט שבת, גוט שבת! — האט די מחותנת'טע אויפריכטיג געשאקעלט מיט'ן קאפ, ס'הייסט, ווי דאס בין איך, און דאס איז מיין זוהן.

— גוט שבת, גוט שבת — האט אויך פריידע נוטהארציג געענטפערט. און יוכבד'ל, די כלה, האט זיך פערשעמט און גערויטעלט זיך אויף די באקען, ווארפענדיג א צומישטען בליק אויף די מחותנת'טע און אויף דעם חתן. און אראבלאזענדיג די אויגען אויף דעם בוזעם, האט זי עפיס געצופט מיט די קלארע פינגערלעך און נעגלייכט זיך דאס פארטוכעל.

— שעם דיך נישט, כלה... — האט זיך די מחותנת'טע א געלעכטערל געמאכט. אזש דער חתן האט די אויגען אראבגעלאזט. און די ברוינע באקען האבען זיך איהם פערשעמט. יוכבד'לס ליכטיג געשטאלט, א פנים ווי א שיסעל מיט צוויי גרויסע קארשען־

אױגען איז איהם אנטקעגען געשטאנען און פּאר זײנע אױגען האט געציטערט דאס ראָזע בלוזקעלע איבער איהר פולען בוזעם.

— זײן, זײַ זשע מוחל, אסתר... — האט פרײדע אזױ זיך גוטמוטהיג געבעטען, און יוכבד׳לם ברוסט האט אױך אזױ גוטמוטהיג צאפּלענדיג בעװאױגען און געבעטען זיך — „זײַט, מחותנת׳טע, זײַט"...

— נישט קשה... — האט אסתר געענפערט, און מיט א שמײכעלע אױפ׳ן געזיכט אנגעהױבען זיך נעהנטער צו צושארען צו דער ליעבער כלה. און דער אױסגעפּוצטער זון האט אױך אזױ שטיל, אזױ בגנבת׳דיג צוגעװארפען א בליק אױף יוכבד׳לען און אין זיך אזױ שטיל, אזױ הארצענדיג געבעטען „שעם דיך נישט, יוכבד׳ל, שעם דיך נישט... די מאמע װעט דיר גארנישט טהון... די מאמע האט דיך ליעב"...

און יוכבד׳ל האט זיך שעמענדיג א לאק אונטער׳ן אױער ארונטערגעמאכט און באלד זיך פון שטוב ארױסגעשארט, געלאסען, פאמעליך גלײַט אזױ זיך...

— זי שעמט זיך... האט די מוטער שטראהלענדיג מיט די אױגען געגעבען אסתר׳ן צו מערקען.

און אסתר האט איהר אין דער אפענער טהיר נאכגעקוקט מיט א ליעבען שמײכעל און נישט געקאנט די אױגען אבבײסען, און װען זי זאל נישט קײן מורא האבען, אז פרײדע זאל זיך נישט צו פיעל איבערנעהמען, װאלט זי איהר אין אײן אױער ארײַן אײַנגערױמט, װאס פאר א כשר קינד זי האט... און אז זי איז עם טאקי גאר נישט װערט...

— װאו איז עם דײַן מאן?... — האט זיך אסתר ערשט אומגעקוקט.

— ער? — האט פרײדע פערצױגען דאס פּיסקעלע — די גוטע יאהר װײסען איהם... אזױ װי א מאנספערשױן... נישט זײַן דאגה, נישט זײַן עסק... — און קעגען װאס, אסתר׳שי, פרעגסט דו דיך?...

— גלאט אזױ זיך... — האט אסתר אבגעענטפערט און אױך פערצױגען דאס שנאבעלע.

— איך האב געמײנט, װילסט עפּעס שמועסען...

— טאקי שמועסען...

— און וואָס בין איך, חלילה... און דו, חלילה... עס פעהלט אונז אַ שטיקעל מויל, מען דאַרף אונז חלילה די צינגלעך האַקען?

— ניין, חלילה... — האָט אסתר געענטפערט און אָבגערופען דעם זוהן אין ווינקעל אַריין אויף אַ סוד...

— נעהם, מאַך, טהו!... — האָט דער זוהן איהר אַ זאָג געטהון — און פאַרטיג אַנ'עסק!...

ער האָט איהר אָנגעזאָגט, אַז זי זאָל נישט זיין קיין יודענע... און נישט שטעלען זיך אויף קיין נדן, אויף קיין מתנות, און נישט אָבלעגען די חתונה אויף אַ לאַנגען טערמין — איינס און צוויי, און פאַרטיג!...

און דערביי האָבען די פולע ליפען געדאָרשט און געברענט און די ברוינליכע באַקען געגליהט.

— איינס און צוויי!... — האָט ער נאָך אַמאָל דער מוטער אָנגעזאָגט און איז אויך אַרויס פון שטוב, איבערלאָזענדיג ביידע ווייבער — „שמועסט אייך, טהוט אייך וואָס איהר ווילט“... און ער איז געלאָפען זעהן, וואו יוכבד'ל איז ערגיץ... און וואָס זי האָט זיך אַזוי צו שעמען...

דערנאָך איז געוועזען חתונה. אַ שכן האָט אַ שטוב אויסגעקאַלכט, אַנטליהען ביי נאָך שכנים טישען, אויפגעהאַנגען דעם בית־המדרש־לאָמפ, און פריידע האָט אויף איהר שטיבעל אָנגעהאַנגען אַ שלעסעל און גערופען מנחם'ן אויף חתונה.

איז געוועזען אַ חתונה, האָט מען געהוליעט ביז טאָג.

נאָך דעם מצוה־טענצעל, אין דרויסען האָט שוין געבלאָהט, פריידע מיט אסתר'ן און נאָך אַ קופע מחותנת'טעס זענען שוין געהאַט פערפאַלען געוואָרען מיט דער כלה מיט'ן שלייער און דער חתן דערסגלייבען — האָט זיך אין שטוב ערשט אָנגעהויבען אַ ניי לעבען. עס האָט זיך אַ פריש פלעשעל בראַנפען אין אַנ'אויפגעהויבענער האַנד איבער אַלעמענס קעפ בעוויזען און מיט אַ הייזעריג זינגעדיג קול האָט יענער אַ „לחיים ברודער“ געמאַכט, און דאָס העלזעל פון פלעשעל צו זיך אין מויל אַריין אַראָבגעלאָזט. דעמאָלט האָבען זיך אויפגעכאַפט די בויגענעס אין די פערשלאָפענע כלי־זמרים'ס הענד, וואָס האָבען ביז אַהער געקראַצט, ווי פרעגטען איבער לאָדענס וואָלטען זיך געריבען — און דער עולם

האט זיך ערשט אויף דאס ניי א לוסטיג טענצעל געהייסען מאכען.

א ברייטליבען יודעל מיט א נעל בערדיל. א לוסטיגס, מיט לויפענדע אויגעלעך האט זיך פערגלוסט א קובעל וואסער איבערצוקעהרען אויף דער פאדלאגע, און לעבעדיג און לעבעדיג! — האט ער מיט דעם קעפעל געגענאיבער די כלי־זמרים גערדרעהט, די ארבלען פערשארצט, דעם דאשעק פעררוקט און מיט די פאלעס אין די הענד האט ער אינ'ם וואסער א טענצעל געמאכט. דער עולם האט זיך אין צ רעדעל ארומגעחאפט. הענד איבער ארעמס און קעפ צו קעפ האבען זיך אין א טענצעל געהויבען, און דער לאמפ אונטער'ן סופיט האט אזש א שטויס געקריגען און צושאקעלט זיך מיט א גערויש. מנחם'ן האט מען פון אווינקעל ארויסגעשלעפט און אין רעדעל אריינגעחאפט און געהויבען איהם א טענצעל. מען האט אין איהם א גלעזעל אריינגעווארפען, מען האט געמיינט, אז דאס וועט העלפען, צום סוף אי ער איינגאנצען שוין איבער די פיס געפאלען, א מידער, א פערסאפעטער, ביז מען האט איהם צוריק אבגעלאזט. דעמאלט האט ער זיך פון עולם אבגענבה'ט און אוועק צו זיך אויפ'ן הויפעל. די טהיר איז פערשלאסען, האט ער זיך אנגעלעהנט אויף אקויש פון היהנער, וואס איז אין ווינקעל פון הויף געשטאנען. פון דער וויטענס האבען זיך געטראגען אבגעריסענע צוהאקטע טענער פון די פידלען, און מנחם איז געלעגען שוין און גערדרעמעלט. נור איין מחשבה האט זיך געוואלגערט נאך אין מוח, דאס שלעסעל וואס הענגט אויף דער טהיר, און פריידע מיט דעם שליסעלע, ביז ער איז איינגעשלאפען, איינגעטוליעט אויף א זייט און די האנד אונטער צוקאפענס.

ווען פריידע איז אהיים געקומען, פאר גאט און פאר לייט יוצא געווען, האט זי א פערטיפטע אין איהרע געדאנקען דאס שטיבעל אויפגעשלאסען, און אליין אין איהרע פיער ווינקעלעך גאט געדאנקט פאר דעם חסד, וואס ער האט איהר געבעט אויסגעהערט, אז זי זאל נישט פערשעמט ווערען, לייט זאלען איהר נישט האבען די אויגען אויסצושטעכען. „א מאמע דאס איז, מען האט אזא דערוואקסענע בתולה און מען מאכט זיך אזוי גארנישט וויסען"... שטיל האט זי גאט געדאנקט, שטיל זיך איסגעטהון און איינגעשלאפען מיט אלע איהרע מידע געדאנקען אנגעזאפט מיט

קוֹלוֹת און געשרייען, וואָס האָבען זיך אויף איהר מוח ערשט ווי אַ נעבעל צוגאָסען.

ווען די זון האָט זיך איבער'ן דאַך דערהויבען, דעם ווינקעל הויף בעלויכטען און מנחם'ן אין פּנים אַריינגעקוקט, האָט ער זיך אָנגעהויבען צו דרעהען פֿון איין זייט אויף די אַנדערע. און וואָס העכער די זון האָט זיך געשטעלט איבער איהם צוגיסענדיג אַ העלע ליכטיגקייט אַרום און אַרום, אַלץ אונרוהיגער איז זיין פֿערחלשט פּנים און די פֿערמאַכטע ברעמען געוואָרען, און איינציגוויז, פֿערשלאָפֿען, האָט ער פֿון זיך פֿריהער די קאַפּאָטע, דערנאָך די שטיוועל אַראָבגעשלעפּט, אויפ'ן קויש אויסגעשפּרייט און צוקאָפּענס אונטערגעלעגט, צוריק אַנידערפאַלענדיג ווי אַ שטיין און געשנאָרכט מיט אַ שווערען אָטהעם, מיט אַ הויבענדיגער ברוסט אויף און אָב.

פֿריידע איז פֿריהער אויפֿגעשטאַנען פֿאַר איהם. ווען זי איז אַרוים פֿון שטוב אָנצוקוקען דעם ליכטיגען טאָג, האָט זי אויך דעם מאַן דערזעהן אין ווינקעל אויפ'ן קויש, באָרוועס, אָהן די קאַפּאָטע און דאָס היטעל פֿון קאָפּ אַראָבגעוואָרפֿען. „אַ מחותן ביי לייט"... — האָט זי זיך געטראַכט, צוגעהענדיג בעהנטער און איינגעקוקט זיך אין זיין שלאָפֿענדיג געזיכט.

זי האָט איהם בעטראַכט פֿון אויבען ביז אַראָב. פֿון געזיכט, וואָס איז געלעגען אַנטקעגען דער זון, האָט געשלאָגען אַ היץ. אַ הייסער געשטיקטער אָטהעם האָט זיך געפֿיהלט איבער איהם, אַזוי מיעד, אַזוי דערשלאָגען, און דאָס האַרץ האָט זיך געהאַלטען אין איין הויבען. עפּיס איז איהר דער שלאָף נישט געפֿעלען, און זי האָט זיך מיט די אויגען אין זיין קערפּער איינגעטיעפּט. באַלד האָט אַנ'אונרוהיגקייט אָנגעהויבען צו קוקען אויף איהר געזיכט. די פּים, דאַכט זיך איהר, זענען געשוואָלען, גראָב און גלאַנצענדיג... וואו קומט צו איהם אַזוינע גראָבע פּים! ... האָט זיך אַ געדאַנק אין איהר מוח אויפֿגעריסען, און דאָס געזיכט און דער שטערן האָט זיך אָנגעהויבען צו רונצלען.

— הער נור, הער נור... — האָט זי איהם אָנגעהויבען שטיל צו וועקען און צו רודערן ביי אַנ'עלענבויגען, וואָס האָט פֿון קויש אַראָבגעשטאַרט.

נאָר ער איז פֿערשלאָפֿען געווען.

זי האָט איהם קוים דערוועקט. און דעמאָלט האָט ער זיך האַסטיג אַ הויב געטהון און אָנגעקוקט זי מיט צומישטע בליקען אין די אויסגעגלאָצטע אויגען.

— וואָס ליגסט דו אַזוי קעגען דער זון? — האָט איהר קול שוין געקלונגען אָנגעזאַפּט פון ביטערקייט.

ער האָט זיך פּאַמעליך אַראָבגעקליבען פון קויש, געקנייטשט איך, אויסגעגלײַכט און געצויגען, ווי ער וואָלט זיך נישט געפיהלט, אָדער קײַן גאַנץ אָבער נישט געהאַט. דערנאָך האָט ער זיך געלאָזט געהן נאָך פריידען אין שטוב אַרײַן, מיטטראָגענדיג די קאַפּאָטע אונטער איין אָרעם און די שטיוועל אונטער'ן אנדער אָרעם.

אין שטוב האָט זיך פריידע אַ ביסעל בערוהיגט. זי האָט געזעהן, ווי ער טהוט זיך אָן, וואַשט זיך, געזונד ווי אַלע מאָל, האָט זי נישט געפרעגט וועגען קײַן זאַך און ער האָט איהר נישט דערצעהלט.

עס פלעגט אויך געבען, אַז אין שטוב איז שטיל, פריידע זיצט פערטראַכט, אַ שווערע אַנגסט ליגט איהר אויפ'ן געקנייטש־טען געזיכט, און פלוצלונג הויבט זי אויף אויף איהם אַזא שטילען לייַ־דענדען בליק, אַז איהם, מנחם'ן, דאַכט זיך דעמאָלט, אַז זי ווייסט, ווייסט פון אַלץ... נאָר פרעגען אָדער אויסזאָגען שרעקען זיי זיך איינס פאַר דעם אַנדערען.

אין דער שטיל פלעגט ער ליידען, דאָס רוב אויף דער נאַכט נאָך דער אַרבייט. שווער ווי אַ שטיק לייהם פלעגט ער זיך פיהלען. און אַז פריידע פלעגט איהם נאָך הייסען אונטערפיהרען די קינדער אַהיים, ווײַל די שבע ברכות זענען געווען אין שטאָדט און דעם חתן'ס הײַזעל איז אונטער דער שטאָדט — דעמאָלט ערשט פלעגט ער פיהלען, אַז ס'איז זײַן עק...

— טאַטע... — האָט איהם איינמאָל די טאָכטער געפרעגט. בשעת ער האָט זיי אונטערגעפיהרט אַ היים — טאַטע... וואָס סאָפּעסט דו אַזוי?...

— ווער, איך?... גאָרנישט... האָט ער געענטפערט און ווײַטער געגאַנגען, ווײַטער געסאָפּעט הויבענדיג יעדען פוס, וואָס איז געווען שווער ווי אַ קלאָץ.

— שוין, טאַטע... עס וועט שוין זײַן גענוג אונטערגעפיהרט. נעה שוין אַ היים — האָט איהם די טאָכטער געבעטען.

— שוין, שווער... — האָט דער אײדעם אויך געבעטען — עס לײַכט זיך שוין אַרויס אונזער הײַזעל, אָט דאָס פֿענסטערל...

מנחם האָט די אויגען אויפֿגעהויבען, געקוקט פֿערשטײנערט, אויף דאָס בעלויכטענע פֿענסטערל, וואָס האָט ווײַט פֿון דער פֿינסטערער נאַכט אַרויסגעשײַנט, דערנאָך האָט ער זיך געזעגענט געוואונשען אַ גוטע נאַכט די קינדער און פֿאַמעליך געלאָזט זיך געהן צוריק צו דער ווײַטער שוואַרצער קופּע דעכער, אײנס אונטער'ן צווײטען, מיט די רויט אויפֿגעפֿלאַמטע פֿענסטער, וואָס האָבען אַרויסגעקוקט ווי פֿלאַמענדיגע אויגען אין דער שוואַרצער נאַכט אַרײַן.

דער הימעל איז געווען ווי אָנגעגאָסען מיט בלײַ, פֿערשטײנערט אין אַ נאַכט־קאָליר. איבער דער ערד און געגען די ליכטיגע אַרויסשײַנענדיגע ווײַלען פֿון די פֿענסטער האָט זיך אַ געדיכטער נעבעל געוויקעלט. און מנחם, פֿערזונקען אין איהם, האָט זיך שווער געשלעפּט אויף דעם זאַמדיג נאַסען וועג, און דאָס שווערע אָטהעמען זײַנס האָט זיך אין דער שטילער נאַכט אָבגעגעבען ווי דאָס סאָפּען פֿון אַ פֿערד ערגעץ פֿון דער ווײַטער נאַכט אַרויס.

און קוים האָט ער זיך אַ היים דערשלעפּט. האָט ער פֿרײַדען געהײסען זיך גלײַך מאַכען דאָס בעט און געלעגט זיך שלאָפֿען. אונטער'ן איבערבעט האָט ער זיך געפּריווט מיט די הענד בײַ די זײַטען. זײַ זענען אַזוי גראָב אויסגעפּאַשעט, אַז דאָס לײַב איז איהם געוואָרען ווי אַ פּאַנצער, און ער פֿיהלט עס שוין, דאַכט זיך. גאָר נישט... און גאָר צוזעהענדיג איז עס אַזוי געוואָרען.. ער פֿלעגט אויך בעמערקען אַלע אין דערפֿריה, ווי די הויזען ווערען איהם וואָס אַ מאָל ענגער, ווי זײַ ליגען איהם שוין צו ווי אַ פֿלאַסטער אויפֿ'ן לײַב. בײַ די שטיוועל אָנטהון פֿלעגט ער זיך אָברוהען דרײַ מאָל, און די קאַפּאָטע קאָן זיך שוין באַלד אויך נישט צוקנעפּלען. נאָר דערצעהלען טאָר ער נישט. זאָלען זיך נור מענשען דערוויסען, און מען וועט איהם שוין קײן שעה לעבען נישט וועלען געטרויען... אַפֿילו די בעל־הבית'טע וועט אויך מורא האָבען, אַז זי וועט שוין נישט האָבען בײַ וועמען קײן דירה־געלד צו מאָהנען..

נאָר אז ער האָט נישט דערצעהלט, האָט מען עס איהם דערצעהלט.

אין איין פריה־מאָרגען, ווען ער איז צו דער ארבייט געקו־מען, איז ר' מאָטעל דער פאַבריקאַנט געשטאַנען אין מיט'ן הויף, מיט איין פוס פאָראויס, דעם דאַשעק פערריקט, די הענד ביי די זייטען מיט אויסגעשטעלטע עלענבויגענס און האָט געקוקט, ווי די ארבייט געהט. טהייל ארבייטער האָבען געזונגט, געשניצט, נאָך אנדערע האָבען קלעפּקעס אויפגעשטעלט צום טריקענען און דער־נאָך פּאַסאַצקעס צו שניידען. מנחם האָט שוין געוואָלט די קאַפּאָטע פון זיך אראָבוואַרפען און אויך נעהמען עפּעס טהון, איז צו איהם צוגעקומען ר' מאָטעל, אַ קוק געטהון איהם אין די אויגען אריין און געזאָגט:

— מנחם, דו ביסט, דאַכט זיך מיר, קראַנק?...

מנחם איז דערשראָקען געוואָרען, געשטאַנען אַ ווײַלע אָהן לשון, מיט אראָבגעלאָזטע אויגען און די קאַפּאָטע שוין העלפט אויף די אַקסלען,

— נו וואָס קלערסט דו? — האָט ר' מאָטעל ווייטער גע־פרעגט — ביסט דאָך קראַנק!... די ארבייטער האָבען דאָך מיר דערצעהלט...

מנחם האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ:

— איך קאָן ארבייטען, איך קאָן!... האָט ער זיך פער־ענטפערט.

— לאָז נור — האָט ר' מאָטעל איהם אָבגעמאָסטען מיט די בליקען פון אויבען ביז אראָב — וואָס ביסט דו עפּעס אַזוי אויסגעפּאַשעט?...

מנחם האָט דערפיהלט, ווי אַנ'עקבער וואָלט איהם אין האַרץ אריינגעקראָכען. אַ היץ האָט איהם אַ שלאָג געטהון אין גע־זיכט, טראָפּען שוויים האָבען אָנגעהויבען ארויסצוקומען אויפ'ן שטערן.

— געה זשע, מנחם, אַ היים... — האָט איהם ר' מאָטעל שוין גוטמוטיג געזאָגט — איך זעה, דו ביסט קראַנק...

מנחם האָט צוריק ארויפגעהויבען די קאַפּאָטע איבער די אַקסלען און אָבגעקעהרט זיך מיט אַ ברוגז'דיג פּנים. ער ווייסט,

אַז ר׳ מאָטעל איז איהם נישט געטריי, און וואָס ער איז אויסען און דאָס האַרץ האָט איהם זעהר וועה געטהון,

ער האָט זיך שוין אַפילו ניט געוואָלט בעגעגנען מיט די איבריגע אַרבייטער, גלייך ער וואָלט אַ גנבה געטהון, און שטיל, ווי קיין מאָל גאָר נישט, האָט ער זיך אָנגעהויבען אַרויסצושאַרען פֿון הויף.

— זעהסט דו, מנחם, — האָט ר׳ מאָטעל געטענה׳ט אונטערפֿיהרענדיג איהם — עס דאַרף דיך נישט פֿערדריסען — אַ מענש טאָר זיך נישט אַריינפֿיהרען אין קיין קרייגק... איך בין דיר חלילה נישט קיין שונא... האָסט דאָך אַ סימן, מיר קומט דאָך פֿון דיר עטליכע קערבלעך, וואָס איך האָב דיר אויסגעלעגט צו דער טאָכטערס חתונה... נו, וואָלט איך דען נישט געוואָלט, אַז דו זאָלסט זיי מיר אָבאַרבייטען?...

מנחם האָט געשוויגען און איז אַוועק אַ היים אַ צובראָכענער, אַ פֿערביטערטער.

פֿריידע איז געזעסען ביי׳ם פֿענסטער און געשטריקט אַ זאָק. זייער ביידענס בליקען האָבען זיך בעגעגענט מיט אַ רעטעניש אין די אויגען.

ער האָט זיך צוגעשאַרט צום קעסטעל צו און געזעצט זיך.

אין שטוב איז שטיל געווען. אַ פֿערבאָרגענע שטילקייט האָט זיך צווישען מאַן און ווייב אַרומגעטראָגען, און ביידע האָבען מורא געהאַט די אויגען אויפֿצוהויבען.

ער איז קראַנק...

זי האָט זיך געריכט דערויף נאָך יענע וואָך. זי זעהט ווי ברוין-און-בלאָה ער געהט אַרום... ער מיינט, אַז קיינער איז קיין מבין נישט דערויף...

ער ווידער זעהט, אַז זי איז בייז... איהם דאַכט זיך, אַז זי זיצט צו שטיל, וואַרפֿט צו געשווינד מיט די שפּיזלעך, און אַז דער שטערן רונצעלט זיך איהר...

— מנחם — האָט זי אָנגעהויבען — ביסט עפּעס נישט געזונד?...

צוויי גרויסע טרעהרען האָבען זיך איהם אין די אויגען געשטעהלט און געבליבען הייגנען ווי ביי אַ קינד.

פֿריידע האָט אָבגעלעגט דעם זאָק אָן אַ זייט, אויפֿגעשטעלט

זיך מיט אַ שטיל לײַדענד פּנים און געבעטן איהם דאָס בעט.

מנחם האָט זיך אויסגעטהון, געלעגט זיך, און פריידע האָט געזיפצט:

— פערליגען זיך, פערזעצט נאָך פון דער חתונה, און דאָ דרעהט מען מיר דעם קאָפּ אָב — דירה-געלד...

ער האָט אָבער נישט געענטפערט. נור דערנאָך, ווען ער האָט געזעהן אַז זי נעהמט דאָס טיכעלע אויפ'ן קאָפּ, האָט ער געפרעגט שטיל.

— געהסט ערגעץ, פריידע?

— איך געה... איך ווייס וואו? צו מײַנע צרות... אפשר וועל איך קריגען אַ דרויבע, אָדער וואָס אויף אַ ביסעל יויך...

מנחם האָט איהר לײַטזעליג נאָכגעקוקט און זי איז אַרויס פון שטוב.

ער ווייסט נישט, פאַר וואָס עס קומט איהר אַזוי פיעל אויס-צושטעהן פון איהם... זי האָט נישט געשלאָפען טאָג און נאַכט, האָט געזעהען די טאָכטער חתונה צו מאַכען, און ער — גאָר נישט... זי האָט איהם אויף די חתונה גערופען, און ער האָט נאָך אַ וועטשערע פערדיענט...

די טהיר האָט זיך אויפגעמאַכט, און יאָסעל, אַ יונג מיט גראָבע בעק, וואָס אַרבייט מיט איהם צוזאַמען, איז אַרײַן.

— איהר זענט שלאָף, מנחם?...

— נישט געזונד... — האָט מנחם געענטפערט.

— וואָס איז אײַך?

— איך ווייס... מען וואָלט געדאַרפט דעם דאָקטאָר...

— ווייזט נור עקסטרע! — האָט יאָסעל אַ וואָרף געטהון מיט די אויגען, אָנווײַזענדיג מיט דער האַנד אונטער'ן איבערבעט.

מנחם האָט זיך שווער אויפגעזעצט, קנײַטשענדיג דערבײַ דאָס געזיכט, האָט מיט מיה אַרויסגערוקט אַ פוס פון אונטער'ן איבער-בעט, און יאָסעל האָט זיך אַנידערגעזעצט אויפ'ן קראָווינטש, אײַנ-געבויגען זײַן גרויסען קאָפּ, און אומגעלומפערט אויסגעשטעלט די אויגען אויפ'ן פוס.

— נו וואָס זאָגסט דו? — האָט מנחם געפרעגט, קוקענדיג איהם אין די אויגען אַרײַן און מיט בײדע הענד געהאַלטען זיך אַרום באַקעטען פוס.

יאָסעל האָט נעשווינד אַ פּריוו געטהון מיט דעם פֿינגער, אַ קוועטש אַרײַן איהם אין פּוס, אַזוי אַז אַ גריבעלע איז שטעהן געבליבען ווי אין אַ טײג אַרײַן, און קוקענדיג דערויף, ווי מײַסטעריש פֿלינק דאָס איז געשעהן, האָבען זיך בײדענס בליקען בעגעגענט און עפּים נאַרישליך זיך אָנגעקוקט...

— האַ... — האָט מנחם ווײַטער געפרעגט.

— ס'איז געשוואָלען... — האָט יאָסעל געענטפֿערט.

— אָט קוק, וועסט דו זעהן... — האָט מנחם איהם בעוויזען אַראָבקריכענדיג פֿון בעט, חאָטש ער האָט זיך אונטערגעשפּאַרט מיט די הענד אָן קראַווינטש און פֿערביסען די ליפּען, נור פֿאָרט זיך גלײַך געשטעלט אויף די פֿיס און אַקוק געטהון אויף יאָסלען, אַז ס'איז גאָר נישט אַזוי, ווי מען מײַנט...

— אַוודאי, אַזוי זענט איהר דאָך געזונד... נור וואָס די פֿיס...— האָט יאָסעל מורה געווען.

— אַזוי אין מיר פֿיהל איך גאָרנישט...— האָט מנחם אַראָבפֿיהרענדיג מיט די הענד איבער'ן גוף אַ זאָג געטהון, און דערבײַ האָט ער דעם בויך מיט'ן אָטהעם אײַנגעצויגען און אויסגעשטעלט זיך, אָנקוקענדיג יאָסלען מיט אַמאָדנעם בליק פֿון איבערצײַגונג.

— פּריוועט נור געהן — האָט יאָסעל איהם אַ ווײַז געטהון פֿאָראויס מיט דער האַנד איבער דער פֿאָדלאָגע, און מנחם אין בלויזען העמד און מיט דעם אַלטען שלאָף-היטעל אויפ'ן קאָפּ האָט גענומען שטעלען האַרטע טריט אויף און אָב איבער'ן שטיבעל. באַלד איז ער ווײַטער שטעהן געבליבען פֿאַר יאָסלען מיט דעמזעלבען בליק פֿון פֿריהער און איז צוריק אַרײַן אין בעט, ווי אַן אויסגעמוטשטירטער זעלנער.

— און זאָג איהם דאָרט דעם בעל-הבית דײַנעם, ס'הײַסט מאָטלען, אַז ס'איז נאָך נישט ווי ער האָט געמײַנט!... — האָט ער מיט אַ הויבען טאָן צוגעגעבען, און אין די אויגען האָט עפּיס געפֿינקעלט.

— אוי, אוי — — איהר וועט נאָך אַרבײַטען — האָט יאָסעל ווי צוגעקלאַפּט מיט זײַן גראָב קול.

— און קײַן אײַן גראָשען איהם נישט שולדיג בלײַבען!...

— איהר וועט איהם נאָך אָבאַרבײַטען!

— מיט גאַנס זײַנער הילף! און זאָג איהם דאָרט... דו

זעהסט דאָך.. — האָט ער װײַטער עפּיס מיט אַ בעטענדיג פּנים זיך אַ חאַפּ געטהון און אַראָבגעפיהרט מיט בײדע הענד איבער'ן גוף — װאָס ?... ער קאָן מיר נישט געטרויען נאָך אַ קערביל ?

— אפילו צווײ — האָט יאָסעל צוגעבאָסעװעט און אין אײנ־װעגס איהם אַ טאָפּ געטהון דעם בויך — װאָס איז עפּיס אַזױ הויך ?! — האָט ער װי ערשט דערזעהענדיג פּלוצלינג אַ פרעג געטהון.

בײדע האָבען זיך פּלוצלונג װי אָנגעשטויסען מיט די בליקען און אַ שטילקײט איז געװאָרען צװישען זײ. אנ'אײנגעהאַלטע־נער אָטהעם האָט זיך געפּיהלט, און די אויגען מנחם'ס האָבען נאָך געפינקעלט עפּיס צו זאָגען, נור אַ מין נאַרישקײט האָט זיך איהם שױן נעהאַט איבער'ן פּנים צוגאָסען און ער האָט געשװיגען.

דערװײַל איז פרײדע אָנגעקומען פון גאַס און נאָך איהר יוכבד'ל, פערװיקעלט אין אַ גראָבער װאָלענער פאַטשײלע און די אויגען פערװײנט. זי איז גלײך צו צום פאָטערס בעט אַ קוק געטהון אויף איהם און שטיקענדיג זיך אין טרערען געפרעגט:

— טאַטע, אפשר װעל'ן מיר געהן צום דאָקטאָר ?

— מען דאַרף נישט קײן דאָקטאָר... — האָט מנחם זיך געשטאַרקט.

יוכבד'ל האָט זיך געזעצט אויף דער באַנק אנטקעגען און די טרערען האָבען זיך נישט אויפגעהערט צו גיסען פון איהרע אויגען.

יאָסעל האָט אויסגעשטעלט די אויגען, אַ מאָל אויף מנחם'ן, אַ מאָל אויף די טאָכטער, דערנאָך האָט ער זיך אויפגעהויבען און איז אַרויס פון שטוב.

פרײדע האָט זיך דערװײַל אַרומגעדרעהט מיט דער דרויבע, װאָס זי האָט געבראַכט פון גאַס, און געזוכט דעם װײק־טאָפּ. דערנאָך איז זי אויך צוגעקומען.

— ער לאָזט זיך נישט אַזױ גיך אײַנרעדען... — האָט זי דער טאָכטער בעמערקט, װײזענדיג אויף מנחם'ן, און װענדענדיג זיך צו איהם אַלײן האָט זי װײַטער געפרעגט:

— פאַר װאָס װילסט דו נישט געהן צום דאָקטאָר ?

מנחם האָט געשװיגען און געקוקט, װי די טאָכטער װײנט איבער איהם, ביז ער האָט אַלײן אויך אָנגעהויבען צו װײנען.

— ווײַנען קאָן ער חאַטש, ווי אַלע קלײנע קינדער ... — האָט איהם פֿרײדע פֿאָרגעוואָרפֿען.

מנחם האָט זיך פֿאַמעליך אַנידערגעזעצט און גענומען זיך אָנטהון.

— ווּעסט געהן, טאַטע? — האָט ווײַטער יוכבד'ל געפֿרעגט.

— איך געה.

יוכבד'ל איז אויפֿגעשטאַנען און געוואַרט ביז דער פֿאָטער האָט זיך אָנגעטהון.

— ס'איז נאַס אין דרויסען? — האָט ער געפֿרעגט, שוין שטעהענדיג אין מיט'ן שטוב.

— מאַמע, גיב איהם דאָס טיכעל אויפֿ'ן האַלז. — האָט יוכבד'ל דער מוטער געזאָגט.

פֿרײדע האָט אַרומגעוויקעלט דעם האַלז מיט דעם טיכעל, און יוכבד'ל איז אַוועק מיט איהם צום דאָקטאָר.

די טהיר האָט זיך ווײַטער געעפֿענט, און ציפּע די בעל הבית'טע פֿון דעם הויז, אַ יודינע מיט אַ ווערצעלע אויף דער גאָמבע, איז אַרײַן אין שטוב. אַ ווײַלע האָט זי שטיל געקוקט אין אַלע ווינקעלעך, האָט אויך אַריבערגעקוקט צו מנחם'ס בעט, וואָס איז געשטאַנען צורודערט, און געפֿינענדיג נור פֿרײדען אַלײן האָט זי אָנגעהויבען:

— צי דײַן מאַן איז עפּיס נישט געזונד?

— ער איז עפּיס קראַנק געוואָרען. — האָט פֿרײדע געענטפֿערט.

— דאַכט זיך, דײַן טאָכטער איז ערשט דאָ געווען? ...

— יאָ.

— און וואו איז דער מאַן דײַנער?

— זיי זענען בײדע געגאַנגען צום דאָקטאָר.

— צום דאָקטאָר ... — האָט ציפּע ווי צוגענויגט מיט דעם קאָפּ.

זי האָט זיך ווײַטער אַרומגעקוקט אויף אַלע ווינקעלעך, אָבגעטראָטען אַ ביסעל אָן אַ זײַט און געקוקט איבער'ן פֿענסטער, אויף די ווענד, און גערעדט דערבײַ ווי צו זיך אַלײן, אָדער גלאַט אין דער וועלט אַרײַן:

— עס געהט צו ווינטער, דאַכט זיך, עס הויבט זיך אָן

אַריינצוחאַפּען פּײַכטקייט... וואָס דען... מען וואָלט דאַרפֿען אויס־קלעפּען פון אויסענווענינ און פון אינעווענינ...

פרײַדע אָבער האָט זיך נישט ווייסענדיג געמאַכט, און ציפּע האָט ווײַטער און ווײַטער געקוקט אויף די ווענד, דערנאָך ערשט קוים צוריק אָנגעשטעלט די אויגען אויף איהר:

— זאָלסט מיר לעבען, פרײַדע'שי... וואָס וועט ווערען דערפון?...

— גלויב מיר, ציפּע, — האָט פרײַדע זיך פערענטפערט, ענדערענדיג, זיך אויפ'ן פּנים בײַ יעדען וואָרט — גלויב מיר... וואָס זאָל איך דיר טהון... איך האָב דיר שוין נישט וואָס צו זאָגען...

— און אַצונד איז דיר נאָך דער מאַן אויך קראַנק געוואָרען... וואָרום פערשטעהסט דו מיך, כּל זמן דער האָר שטעהט אויף די שפּענער איז ער אַ האָר, און געהט ער אַראָב בלײַבט ער אַ נאַר!...

אין פרײַדעס אויגען האָט זיך עפּיס אויסגעלאָשען, און ווידער אַ שײַן געטהון:

— געגען וואָס מיינסט דו דאָס, ציפּע?...

— מילא, איך ווייס געגען וואָס?.. געגען דירה־געלד...

— ציפּע, ווי גאָט איז דיר ליעב... איך וועל נישט עסען, איך וועל נישט טרינקען און דײַנס בעצאָהלען!.

— דו ביסט דאָך נישט קיין קינד... איך דאַרף דאָך דיר נישט פערשטעהן צו געבען, נור קיינער אין דער וועלט וואָלט דאָס נישט געטהון. פריהער האָסט דו אַלץ געזאָגט: עט'עך, מע'מ'עך... הייסט עס, איך זאָל נאָך וואַרטען. וואָס נאָך ווילסט דו? האָסט שוין ב"ה די טאָכטער אויך חתונה געמאַכט, אַ תירוץ — פאַר חתונה... און אַצונד, אַצונד איז ער ווײַטער קראַנק, האַ?...

פרײַדע־האָט זיך קיין וואָרט נישט געקאָנט געפינען, געזוכט און געצאַפּעלט, ווי אַזוי זי אײַנצושטילען:

— מיט גאָטס הילף, ציפּע...

— וואָס טויג מיר דאָרט די רייד — האָט איהר ציפּע איבערגעריסען — איך שענק דיר דאָס דירה־געלד אויך!... פון אַ שלעכטען משא־ומתן שנײַדט מען אָב, נור דו וואָלסט געוואָלט, איך זאָל דיר נאָך צושטײַער געבען אַ פּאָר פינף־און־צוואַנציגער— נאַ דיר, פרײַדע'שי, אָבי ציה דיך אַרויס פון מיר?...

— איך וואָלט נעוואָלט ?... מײַנע שונאים זאָלען דאָס האָבען אויף אַנ'אָנבײַסען. וואָס איך וואָלט פערלאַנגט ווערמענס...— האָט זיך פרײַדע אַרויסגעכאַפּט.

— זאָל זײַן... — האָט ציפּע געלאַסען געענטפערט — אַבי נישט שולדיג צו בלײַבען אומעטום, וואו מען קלאַפּט נור אין שוהל אַרײַן...

— ציפּע! וואָס ווילסט דו? גיעה אַרויס, וואָרום איך טהו דיר אָן די דאָיניצע — איך צוואָג דיך אָב פון קאָפּ ביז צו די פיס.

— אַז וואָהר זאָל מען מײַנע שונאים אָבוואַשען...

— ציפּע! — האָט זי נאָך אַ מאָל אַ געשריי געטהון ווילד, זיך שטעלענדיג אַנטקעגען מיט אַ בליץ אין די אויגען.

ציפּע האָט זיך אַ רוק געטהון הינטערווײַלעכס. אַ ווײַלע האָבען זיך ביידע ווײַבער אָנגעקוקט, ווי די היהנער און פלוצלונג האָט זיך ציפּע אַרויסגעריסען פון שטוב מיט אַן אימפּעט און דורכ'ן פענסטער ערשט אַרײַנגעפויקט מיט די פינגער און אַרײַנגעשריען מיט אַ פערקרימטער העזיה אויפ'ן פּנים צונויפגעמישט פון כעס און צערטליכקײַט:

— פרײַדע'שי!... אַ פישעל נאַ דיר!... גיעה צו דער קויקע, פרײַדע'שי... אַ פישעל אונטער'ן פאַרטוך, ווילסט?...

פרײַדע האָט זיך אַ לאָז געטהון צו דער טהיר, נור יענע איז שוין געוועזן אַנטלאָפען.

אַ קוואַל טרעהרען האָט אויסגעבראָכען פון איהרע אויגען, און זיצענדיג אַלײן צווישען איהרע פיער ווינקעלעך האָט זי גע- הערט, ווי דאָס האַרץ איהרס האָט זיך געריסען און האָט גע- ציטערט מיט'ן גאַנצען גוף.

זי האָט זיך קוים ווי עס איז אײַנגעשטילט און געזעצט זיך אויפ'ן בעט. זי האָט נישט געוויינט אַזוי אויף דאָס, וואָס ציפּע האָט איהר אויפגעוואָרפען, ווי דערויף, וואָס זי האָט אויף אײנ- מאָל דערשפירט די גאַנצע ביטערקײַט פון צוגעדריקטען לעבען.

באַלד איז יוכבד'ל צוריקגעקומען מיט דעם פאָטער. זי האָט שוין געהאַלטען אַנ'אָנגעשריבענעם רעצעפּט אין דער האַנד. און בעטראַכטענדיג די מוטער, ווי זי זיצט פערוויינט. איז זי שטעהן געבליבען פערשטײַנערט.

— וואס איז עס דא געווען? — האט זי קוים נעקאנט איי־בערפרעגען.

— גארנישט... האט די מוטער געענטפערט.

יוכבד'ל האט זיך איבערגעקוקט מיט דעם פאטער, און ער ווייטער האט זיך באלד אפגערוקט און פון א זייט געקוקט אויף פריידען, ווי מיט שרעק.

— וואס האסט דו מורא צו זאגען? — האט יוכבד'ל ווייטער איבערגעפרעגט שוין מיט טרעהרען אין די אויגען.

— וואס פרעגסט דו, קינד... — האט פריידע געענטפערט, שטיקענדיג זיך און שאקלענדיג מיט דעם קאפ — אז מען האלט שוין אין די יאהרען, און מען איז שוין אין אזא לאגע... אט ווארפט מען שוין אונז אויפ'ן מיסט אויך ארוים...

— וואס רעדסט דו, מאמע?

— יא, יוכבד'ל, יא... דירה־געלד...

— נו ווײַן נישט, מאמע! ... — האט יוכבד'ל אויסגעשריען און אלײַן געגעבען א ווײַן ארוים — איך האב נאך עטליכע קערבלעך פון דרשה־געשאנק, וועסט דו דינגען א דירה, האט זי איהר געטרײַסט און טרעהרען גרויס ווי ארבעס האבען זיך אראבגעשאטען איבער איהרע בלאסליכע באקען.

מנחם איז געשטאנען אן א זײַט, געציטערט ווי א בלעטעל. דאס פנים האט זיך מאדנע געקרימט און געציטערט. ער האט געפיהלט, אז אלץ איבער איהם איז עס. אז איבער איהם ווארפט מען זיי פון דער דירה ארוים. און אלע צרות וואס זיי לײַדען איז איבער איהם. און שרעקליך איז איהם געווארען. איהם האט זיך געדאכט, אז אין גיכען וועט ער אלעמען פערמיאוסט ווערען, און קײַן אנדער ארט, ווי אויפ'ן בית־עולם, האט ער שוין נישט געזעהן פאר זיך וועגען...

ער האט זיך אוועקגעלעגט אין זײַן ווינקעלע אויפ'ן בעט, צוגעמאכט די אויגען, ווי א היהנדעל בײַ'ן אײַנדרעמלען, און אזוי שטיל. אזוי רוהיג איז ער זיך געלעגען אײַנגעקארטשעט, ווי קײַן זאך געהט איהם שוין מעהר נישט אן, און ווי ער וואלט שוין געוואוסט, אז דאס גאנצע הויז, די וועגד מיט דעם סופיט מיט אלץ זאלען אײַנפאלען איבער איהם.

אז פריידע האט זיך בערוהיגט. האט זי יוכבד'לען געפרעגט:

— וואָס האָט דער דאָקטאָר געזאָגט?

— ער האָט פֿערשריבען... — האָט יוכבד'ל איהר געוויזען דעם רעצעפּט — און ער האָט געזאָגט, אַז ער דאַרף „פּילנאָשטש“ און דאַרף נישט געהן צו דער אַרבײַט, ווײַטער איז איהם גאָר נישט...

— געלויבט צו גאָט... — האָט פֿרײַדע די הענד אויפֿגעהויבען.

— און מיט דער דירה — האָט די טאָכטער ווײַטער געטרייסט — זאָרג נישט. וועסט קריגען אַ דירה...

— מיט גאָטס הילף!... — האָט פֿרײַדע זיך געלאָזט טרייסטען, פֿיהלענדיג זיך אַ ביסעל גרינגער אויפֿ'ן האַרצען נאָך דעם דאָקטאָרס ענטפֿער.

— אָבער וואָס האָט ער געזאָגט — אַרויז איז עס?...

— ניין, אַ נירען־שלאַפֿקייט, האָט ער געזאָגט. דאָס קומט פֿון פֿערלאָזטקייט, פֿון נישט דערעסען און פֿעריאָגטקייט...

— מילא, וואָס דען... ס'איז דען נישט אמת?... — האָט פֿרײַדע זיך אומגעקוקט צו מנחם'ס ווינקעלע און צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ באַלד צו יוכבד'לען.

פלוצלונג האָט זיך די טהיר האַסטיג אויפֿגעעפֿענט, און יאָסעל מיט די גראָבע בעק איז אַריין, פֿערפּלאָמט, און האָט עפּיס געטראָגען צונויפֿגעלעגט אין דער פּאָלע.

— נאָט אייך יאַלאָוויץ, מנחם!... — האָט ער אַ רוף געטהון, בלײַבענדיג שטעהן אין מיט'ן שטוב מיט אַן'אויפֿגעשטעלטער פּאָלע. דערנאָך האָט ער פֿון איהר אַ שאָט געטהון אויפֿ'ן טיש אזא קרײַטעכ׳ץ, ווי גרינע אַרבעסלעך, וואָס וואַקסט אויף יאַלאָוויץ־בוימלעך, און דערבײַ געפּינקעלט מיט די אויגען צו פֿרײַדען:

— סטאַך האָט געזאָגט, אַז דאָס איז גוט צו געשווילעכטס — דאָס קאָכט מען און מען טרינקט!...

— וואָס פֿאַר אַ סטאַך? וואָס פֿאַר אַ סטאַך?...

— סטאַך דער זעגער... — האָט מנחם געענטפֿערט פֿון זײַן ווינקעל אַרויס, אַריבערפּינקלענדיג מיט די אויגען צו זיי

— יאָ... סטאַך, וואָס אַרבײַט מיט אונז... — האָט ערשט יאָסעל נאָך אַ מאָל פֿערטײַטשט.

דערנאָך האָט ער פֿרײַדען בעזונדער געגעבען צו פֿערשטעהן, ווי אַזוי מען בעגעהט זיך דערמיט, און קריגענדיג אַן ענטפֿער, אַ

מען וועט באלד אזוי טהון, האט ער ווייטער צוגעזאגט מנחם'ן, אז אזוי לאנג קריינקט ר' מאטעל, דער פאבריקאנט זיינער, ווי לאנג ער מוז נאך ביי איהם אויסרייסען א רובעל און ברענגען איהם צוטראגען.

מנחם האט דאנקבאר צוגעשאקעלט מיט'ן קאפ פון בעט אראב און יאסעל איז אוועק א צופרידענער.

אין עטליכע טעג ארום האט פריידע שוין געהאט אנ'אנדער דירה. מיט דעם טיכעל אויפ'ן קאפ איז זי אוועק צו ביילען דער וואסטע-מאכערין און געגעבען איהר 2 רובעל אנ'אויפגאב אויף דעם שטיבעל, וואס איז ביי איהר געשטאנען ליידיג, נור אויסצוקלעפען, דעם קוימען און אייוועהן איבערצושמירען און אריינצוציהען זיך. ביילע האט א שם פאר א בעל-הבית'טע. א יודינע אין א בריים פארטוך פון פלוטשענקעס און מיט א רייפעל שליסעלעך פערשטעקט אין גארטעל, געהט זי שטענדיג ארום דעם הייזעל, קלעפט, שמירט. טאמער געפינט זי א שפענדעל אין גאס, הויבט זי עס אויף, א שטיין, טראגט זי עס אוועק צו זיך אונטער'ן פענסטער, און אז עס קומט די צייט פון פאדאטקעס צאהלען, נייאהר, דעמאלט טהוט זי דעם מאן אן דעם פארצייטיגען פעלץ, שטעלט איהם אויף דעם קאלנער אונטערגעבונדען מיט א רויטער פאטשיילע, גלייכט איהם אויס דאס קאשקעטעל אויפ'ן קאפ, דערנאך זוכט זי איהם אוים ביי זיך אין א קופער די קוויטען פון פאריאהריגען אבצאהל, שטעקט זיי איהם אריין אין בוזעם און זאגט איהם אן, אז ער זאל נישט פערגעסען דאס קאפיל אריינצולעגען אין קעשענע, און אזוי ווי ער וועט נור איבערטרעטען די שוועל פון דער קאנצעלאריע, זאל ער למה"ש באלד אראבנאפען דאס היטעל... אט ביי דער ביילען האט דאס פריידע געדונגען איהר דירה.

— למה"ש, פריידע, — האט איהר ביילע אנגעזאגט — שוין נישט אנדערש...

— שוין נישט אנדערש... — האט איהר פריידע צוגעזאגט.

— ווען דיין מאן וועט קומען פון דער ארבייט — לערנט

זי זי געלאָסען — נעהמט מען ביידע צוזאַמען און מען טראָגט זיך איבער די זאַכען ביסליכווייז...

— יאָ, מיין מאַן... מען דאַרף איהם אַליין איבערטראָגען...— האָט איהר פריידע דערצעהלט.

— וואָס? — — קראַנק? ... — האָט זיך ביילע ווי דער־שראָקען.

— קראַנק... האָט שוין פריידע עפּיס ווי נאָכגעשטאַמעלט און די פאַרב אין געזיכט האָט זיך אָנגעהויבען בייטען, זועהענדיג וואָס פאַר אַנ׳אייַנדרוק דאָס האָט געמאַכט אויף ביילען.

— און ער געהט גאָר נישט צו דער אַרבייט?..

— איך ווייס, אָט... זאָל ער נאָר געזונד זיין.

— און זאָלסט מיר לעבען... מען דאַרף דאָך דערוויַיל עפּיס האָבען?..

— מילאָ...

— איז טאַקי נישט גוט, האַ?..

פריידען האָט שוין דאָס פּנים געגליהט, און זי האָט זיך עפּיס מאָדנע געפיהלט, ווי פערפּלאָנטערט אין אַ נעץ, און אומ־בעהאָלפען איז זי געשטאַנען פאַר ביילען.

— און ווייסט וואָס נאָך, פריידע׳שי... איך האָב דיך גע־וואָלט פרעגען? וואָס איז די מעשה וואָס אין מיטען יאָהר ציהסט דו דיך?... די דירה טויג נישט פאַר דיך?..

— ניין... וואָס איז די נפקא־מינה?.. מען קאָן נישט וואוינען שטענדיג אויף איין אָרט!

— אַזוי... האָט ביילע, ווי צוגעשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ — נו, נו, מילאָ... קאָנסט דיך נאָך היינט אַריינציהען.

פאַרנאַכט צו האָט פריידע געדונגען בינוש׳ן דעם וואַסער־פיהרער מיט זיין הויכען שפּאַק, וואָס שלאָמפּערט זיך אויף די לאַנגע פיער פיס ווי אויף שטאָלצען, און איז פערפאָהרען אויפ־צולעגען די זאַכען.

מנחם איז אַרויסגעקראָכען פון בעט און זי האָט פערבונדען דאָס בעטגעוואַנד אין אַ פּלאַכט, אַרויסגעטראָגען עס צו דער פוהר און געשטעלט מנחם׳ן פאַר אַ היטער, זי מיט בינוש׳ן האָבען צו־נומען די בעטען, אויסגעשאָקעלט די סעננוקעס אויף דער ערד אָבגעשטויבט און אָבגעקראַצט יעדעס ברעטעל און צו דער פוהר

ארויסגעטראָגען. די באנק, דאָס קעסטעל, דאָס טישעל און נאָך אנדערע קלייניגקייטען האָבען שוין די פוהר פול געמאכט און הויך ווי אַנ׳ערשטער שטאָק. צולעצט האָט זי נאָך אַ בליק געוואָרפען אויף די ליידיגע פיער ווינקעלעך פון שטיבעל, אויף די קופּקעלעך שטרוי, וואָס האָבען זיך אַרומגעוואַלגערט אויף דער פּאָדלאָגע, און באַלד געהייסען בינוש׳ן פאָהרען.

נאָך איידער דער שפּאַק האָט אויסגעשטעלט אַ פוס, נאָך איידער בינוש האָט איהם אויף זיין לשון אָנגעהויבען צו בעטען, ער זאָל זיך ריהרען, איז שוין ציפּע די בעל-הבית׳טע צוגעקומען מיט אַ שלעסעל אין דער האַנד און אויפגעהאַנגען עס אויף דער טהיר.

— וויאָ... — האָט בינוש דאָס פערד אַ רודער געטהון מיט די לייטשעס איבער׳ן רוקען. דאָס פערד האָט זיך אַ וויעג געטהון אויף די הינטערשטע צוויי פיס, אויסגעשטרעקט דעם לאַנגען האַלז און די פוהר האָט אַ סקריפּ געטהון און איז פון אָרט אַוועק.

פאָראויס געהט פריידע, בינוש ביי דער זייט פון וואָגען און מנחם אַרומגעוויקעלט מיט פריידעס טיכעל דאָס פּנים, שלעפּט זיך נאָך פון הינטען, קראַנק, געבויגען, ווי אַנ׳אָבגעשלאָפטער זעלנער נאָך דעם „אָבאָז“. די פוהר האָט זיך געשאָקעלט, געסקריפּעט, דאָס טישעל, וואָס איז געלעגען גאָר אויבען איבערגעדרעהט מיט די פיס אַרויף, האָט זיך מיטגעשאָקעלט, מיטגעטאַנצט אויף אַלע זייטען, און דער שפּאַק שפּרייזט זיך זיין וועגס, גאַס אויס און גאַס איין, ביז ער איז שטעהן געבליבען פאַר ביילע דער וואַטע-מאַכערינס טהיר.

ביילע איז אַרויס פון שטוב, און האַלטענדיג די צוויי רובעל אַנטקעגען, איז זי אַרויסגעפאַלען אויף פריידען:

— גילדענע, האַרציגע, כשר׳ע. אַ בראָך איז צו מיר, אַז מען האָט נישט קיין דעה ביי קיין מאַן אויף אַזוי גרויס — האָט זי איהר מיט אַ געבעט פּנים אָבגעמאָסטען אַ שפּיצעל פינגער — מיין אַברהם וויל דאָך נישט פערדינגען. עס געהט, זאָגט ער, צו ווינטער — נאַס, ווילגאָטש, וויל ער האַלטען דאָס שטיבעל אויף די וואַטע... און דו ווייסט דאָך, גילדענע, אַז וואַטע האָט ליעב טרוקען, אַז נישט, ווערט מען בדלות...

— ווי הייסט, בײלע, וואָס רעדט איהר?! — האָט פֿרײדע אויסגעשריען דערשראָקען.

— און, כשר'ע — — נאָ דיר צוריק דעם אויפֿגאָב! — האָט זי איהר אויף גיך גענעבען אַ שטופּ אַרײַן די צווײ רובעל אין דער האַנד און איז אַנטלאָפֿען אין שטוב אַרײַן.

פֿרײדע איז געבליבען שטעהן אַ צוטומעלטע, דער קאָפּ האָט זיך איהר אָנגעהויבען דרעהען, פֿאַר די אויגען צו שווינדלען, און זי האָט זיך מיט דעם אָרעם אָן דער פֿוהר אָנגעלעהנט. מנחם ווידער האָט געקוקט אויף איהר מיט קינדערשען שרעק אין די אויגען, און דאָס געזיכט זײַנס איז געװעזען אײַנגעקאָרטשעט און געל, ווי וואַקס.

— אָ, וואָ, וואָ!.. — האָט זיך בינוש געוואונדערט — צוגעװאָרפֿען דעם אויפֿגאָב... און וואוהין וועט מען אַצונד פֿערפֿאָהרען.. אויף יענער דירה איז שוין אויך אָנגעהאַנגען אַ שלעסעל.

אַלע דרײַ זענען געשטאַנען בײַ דער פֿוהר פֿערגליווערטע.

דערווײַל האָט אָנגעהויבען נאַכט צו װערען. דער הימעל איז ווי מיט אַ גראָהען שימעל פֿערקראָכען, אַ דין רעגענדעל האָט אָנגעהויבען צו טריפֿען אויף די שטײנער פֿון ברוק. די ערד ווערט וואָס אַ מאָל נאַסער, פֿינסטערער, די דעכער שווארצער. פֿערוואַסערט און אַלץ פֿון הימעל ביז דער ערד האָט זיך אײַנגעהילט אין אַ נאַסע ברודיגקייט, אין אַ שווערען אומעט.

יודען מיט אויפֿגעשטעלטע קעלנער און אַרײַנגעלאָזטע קעפּ צווישען די אָרעמס, מיט פֿערשטעקטע הענד אין די אַרבלען האָבען זיך בלאָס שווײַגענדיג געשאַרט אין דער בית־המדרש־גאַס אַרײַן. אין די פֿענסטער האָבען זיך אײַנציגווײַז אָנגעהויבען צו בעווײַזען פֿײַערלעך, אַרויסשטראַהלענדיג מיט אַנ'אומעטיג רויטער ליכטיגקײַט אין דער פֿײַכטער נעבעלדיגער לופֿט, און מנחם מיט פֿרײדען מיט בינוש'ן זענען נאָך אַלץ געשטאַנען פֿערזונקען בײַ דער פֿוהר זאַכען. אַ קאַלט שנײַדענדיג הערבסט־ווינטעל האָט געבלאָזען. מנחם האָט געציטערט ווי אַ פֿיש, פּונקט ווי די גלידער וואָלטען זיך איהם געוואָלט פֿונאַנדערשיטען, און ער האָט זיך מיט די הענד אָן וואָגען צוגעהאַלטען, קרעכצענדיג שטיל, אז פֿרײדע זאָל נישט הערען.

ו׳אָס װעט װערען? — האָט בינוש געפרעגט, אויפהויבענ־דיג זײַן אומעטיג שטילען בליק אויף פרײדען.

פרײדע האָט אויך אויפגעהויבען דעם קאָפּ, שטיל, טרויעריג, װי נאָך אַ לאַנגער פערזונקענהײַט אין אַ שװערען חלום, און קו־קענדיג מיט אַ פערגליװערט שטילען בליק אויף בינוש׳ן האָט זי שטיל אויסגערעדט:

— זאָל זײַן װי גאָטס װילען, פאָהר צו צו דער טאָכטער...

בינוש האָט שטיל אָבגעזיפצט, גענומען די לײַטשעס און אַ ריהר געטהון דאָס פערד:

— װיאָ!...

דער װאָגען האָט זיך אַ ריהר געטהון, און פרײדע מיט מנחם׳ן זענען נאָכגעגאַנגען הינטען, מיט שװער אַראָבגעזונקענע קעפּ, אײַנגעשרומפּען, צו בראָכען, װי נאָך אַ לויה, און די פוהר האָט זיך געשאָקעלט און געשאָקעלט.

אונטער דער שטאָדט ערשט האָט פרײדע בעמערקט, װי מנחם צאַנקט אין טריט, נור אונטערצוברעכען זיך און אומצופאַ־לען. זי האָט געהײסען בינוש׳ן בלײַבען שטעהן.

דער װאָגען האָט זיך געשטעלט.

— קריך אַרויף... — האָט פרײדע געהײסען מנחם׳ן און געהאָלפען איהם זיך אַרויפזעצען, און טיעף האָט ער זיך אַרײַנגע־רוקט מיט די פּלײצעס אונטער די הויך אָנגעלאָדענע זאַכען און מיט די פיס אונטער זיך.

ער האָט געפיהלט װי אַ הײלונג אין לײַב, אַ זיסקײט אין די בײנער.

— „צום אײַדעם אויף קעסט"... — האָט איהם פרײדע צו־געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ.

מנחם האָט דעם קאָפּ אַראָבגעלאָזט און דער װאָגען האָט זיך װײַטער געריהרט. דאָס טישעל מיט די פיס אַרויף האָט זיך געהוידעט אַ גאַנצען װעג איבער זײַן קאָפּ. די רעדער האָבען צו־געסקריפּעט, די כלים, טעפּ, שיסלען האָבען הילכיג אָבגעקלונגען פון דער מיט אַרויס און מנחם׳ס גאַל געזיכט און דער שטערן האָ־בען זיך געקנײטשט: „צום אײַדעם אויף קעסט"... נור באַלד האָט זיך אָנגעהויבען אַרויסצוזעהן פון װײַטען נעבעל יענץ הײזעל מיט דעם שטילען פײַערל פון יענעם קלײנעם פענסטערל, און אין

מנחם׳ן האט זיך צוגאסען א ווארימעס זיסעס געפיהל איבער׳ן הארץ און אין אלע גלידער און אין די אויגען האט זיך א שטיל גליסטיג בלישצעל אנגעצונדען צום יענעם שטילען בערויבטענעם פענסטערל, וואס האט פון דעם פערנעבעלטען אוועגד ארויסגעשיינט, ווי א רויט פייערדיג אויגעל ..

חַנָּה׳לֶע.

(אַ בִּילְד).

אז דער זייגער האט אבגעשלאגען צוועלף האט זיך חנה׳לע פון שלאף אויפגעחאפט. דרעמלענדיג איז זי געזעסען ביי׳ם טיש, אנגעשפארט מיט דעם קאפ אויף דער האנד און געווארט אויף איהר מאן. דער הענג־לאמפ אונטערן בעליק בעפוצט מיט רויט פאפיר ארום טעלער — האט זיך רוהיג געברענט און געווארפען א רויטליך מאטען שיין אויף דעם שלאפענדיגען קינד אין וויעגעל. חנה׳לע איז אויפגעשטאנען פון טיש, און בלייבענדיג שטעהן אין מיטען שטיבעל האט זי זיך געצויגען אויסבייגענדיג און ציהענדיג איהר שלאנקע טאליע, ווי זי וואלט קיין גאנץ אבר נישט געפיהלט. מיעד און צובראכען איז זי פון דעם שלאף. עפים האט זי אליין נישט געשפירט צי זי האט געשלאפען צי זי איז וואך געוועזען. שווער ווי בליי האבען איהר די געדאנקען געדריקט אין קאפ די גאנצע צייט, וואס זי איז ביי דעם טיש געזעסען אנגעשפארט, און עפים א מאטקייט פון דרעמלען האט איהר דעם קאפ פערוויגט, זי קוקט זיך אום איבער דעם ליידיגען שטיבעל, אויף דעם קינד אין וויעגעל, און א שטילע בענקשאפט צוגיעסט

זיך אויף איהר רויטלעכדיג אָבגעלעגען געזיכט, פֿיהלענדיג ווי אײנזאַם זי איז. זי פֿיהלט די שטילקייט וואָס דריקט אַרום איהר, און אויף די רויטליך בעלויכטעטע ווענד, דאַכט זיך איהר, שוועבט אויך אַרום אַזאַ שטילע בעקנשאַפֿט... זי הערט זיך צו צום קינדס שטילען אָטעמען, וואָס בעוועגט די ליפּלעך אין שלאָף פונקט, ווי עס וואָלט ערשט דער מוטערס ברוסט געזויגען, און זעהענדיג, ווי בלאַס דאָס פּנימ'ל איז, און די אײגעלעך אַזוי שטיל, פֿערמאַכט, נעהמט איהר אַ רחמנות אָן — עס דאַכט זיך איהר, אַז דאָס קינד ליידט דוחק, און אַז זי האָט עס גאָר ווייניג אין זינען... לאַנגזאַם איז זי נאָך נעהנטער צוגעגאַנגען צום וויגעל, און איהר שטילער אײנהאָרכענדיגער בליק איז נאָך טיעפער געוואָרען איבער דעם קינדס פּנים'ל... יענע נאַכט, דאַכט זיך איהר, האָט עס זיך פֿון שלאָף אַרויסגעריסען, און זי איז אַזוי מיעד געווען, אַז זי האָט געהערט, ווי דאָס קינד וויינט און וויינט, און נישט געקאָנט זיך אויפֿחאַפּען... אַלץ דורך די שלעכטע געדאַנקען, וואָס מאַטערן זי גאַנצע נעכט — האָט זי געטראַכט — אין אַז מען ווערט שוין ענטשלאָפֿען, שלאָפֿט מען ווי געהרג'ט... און אַז זי האָט זיך נאָך דערמאַנט, ווי יענע נאַכט איז דער מאַן געקומען אַ היים צו געהן פֿאַרטאָג צו, עס האָט שוין אַרײַנגעבלאָהט אין הויז אַרײַן, ווען זי האָט איהם די טיהר אויפֿגעמאַכט... איז איהר אַ ציטער דורכגעלאָפֿען איבערן גאַנצען לײַב... ווער ווייסט, ווען ער וועט די נאַכט קומען?...— —

זי האָט העכער אַרויפֿגעדרעהט די לאָמפּ, געפּרובט אַ שאַקעל טהון די באַניע, דער נאַפּט אינעווייניג האָט זיך בעוועגט און זי האָט צוריק אַראָבגעלאָזט, פֿריהער די האַנד, דערנאָך דעם קאָפּ... איהר דאַכט זיך, אַז זי האָט נאָך עפּיס צו טהון... נאָר וואָס, קען זי זיך נישט דערמאַנען...

פֿון דרויסען האָבען זיך טריט געהערט, און זי איז שטעהן געבליבען מיט אָנגעשטעלטע אויערען צום פֿענסטער, וואו דאָס טישעל איז געשטאַנען, און אײַנגעהערט זיך מיט איין אָנגעשטרענגט ערנסט געזיכט ———

... די טריט שלאָגען הילכדיג אָב אין דער שטילקייט פֿון דער נאַכט, נאָר וואָס אַמאָל, הערט זי ווערען זיי מעהר דערווייטערט פֿון הײַזעל... מען הערט שוין נישט מעהר, ווי אַ שוואַכען

אָבּקלאַנג. ווי אַ ווידער-קול פֿון ערגעץ אַ הוילקייט אַרויס, ביז עס ווערט אין גאַנצען שטיל. ———

זי קוקט זיך אום צום זייגער, זעהט ווי קאַלט און ערנסט ער קוקט מיט זיין ווייסען ציפֿער-בלאַט אויף דער שטוב אַרויס, הערט זיך איין אין זיין אייזערנעם גאַנג, און זי דערפֿיהלט עפּעס אַ פּוסטקייט, אַ קעלט אינ'ם האַרץ... און וואָס וועט זי איצט טהון, אַז דער נאַפֿט וועט אויסגעהן... טראַכט זי זיך איינקוקענדיג אין לאָמפּ אַריין.

און אַז זי דערזעהט נאָך דאָס בעט, וואָס שטעהט, ביי דער וואַנד קעגען-איבער — חאַפּט עס זי אָן ביי דעם האַרץ... זי זעהט ווי פֿערבעט עס שטעהט, אָנגעלאָדען הויך מיט דעם בעטגעוואַנד און מיט דעם ליילעך פֿערשפּרייט, ווי קיין האַנד וואָלט זיך קיינמאָל נישט דערצו צוגעריהרט... שוין די צווייטע נאַכט שטעהט עס אַזוי פֿערבעט... און ווי אַ קאַלטער קבר האָט עס יענע נאַכט אַריבערגעקוקט צו איהר אין בעט אַריין...

און דאָ וועט נאָך דער לאָמפּ אויך אויסגעהן, און זי האָט נאָך דאָס געפֿעם נישט אָבגעוואַשען... — האָט זי זיך דערמאַנט...

נאָר איידער זי האָט איינגעדרעמעלט איבערן קאַנט פֿון טיש האָט זי אַריינגעשטעלט אַ טעפּעל וואַסער אין הייץ-אייוועלע צווישען דעם פּריפּיג אָנצעוואַרעמען, און דאָס געפֿעם האָט זי זיך נעבען דעם אייוועלע אָנגעגרייט...

זי האָט אַרויסגעצויגען אַ גאָרשטשיק שטרוי פֿון קינדס צופֿוסענס און מיט שטילע טריט אָבגעווענדט זיך צום אייוועלע.

קוים בלישצענדיגע פֿונקען האָבען נאָך שוואַך אַרויסגעשיינט פֿון אָפֿענעם אייוועלע, וואו זי האָט דאָס אַש אויפֿגערודערט מיט דעם טעפּעל אַרויסנעמען. און אַריינגיסענדיג דאָס וואַרעמע וואַסער מיט דער פּאַרע אין אַ גראָהען ערדענעם בעקען, וואו דער וויעהיטש שטרוי איז שוין געלעגען — האָט זי די טעלער און לעפֿעל אַריינגעלעגט אַ היין און גענומען וואַשען אַ טעלער'ל, קוקלענדיג עס מיט דער האַנד אין וואַסער.

די פּאַרע פֿון וואַסער און פֿערוויינקטען שטרוי און נאַסע הענד איז איהר איבער דעם פּנים אויפֿגעגאַנגען, נאָר זי האָט זיך זיצענדיג פֿערטראַכט איבער דעם בעקען, און ווי זי וואָלט עס אַליין נישט געפֿיהלט האָבען איהרע אויגען מיט אַ פֿייכטען בליש-

געקוקט אין דעם רויטלעך שטילען פלעמעל פון ברענענדיגען לאמפ. איהר געזיכט האט זיך געריַיטעלט קעגען דעם שטילען פיַיער'ל, און די אויגען זענען געשטאנען אונבעוועגליך, עס האט זיך געדאכט, אז די גאנצע שטוב איז אויסגעלעדיגט, נאר א סודותדיגע שטילקייט שוועבט אין דער טונקעל רויטליכער לופט ארום איבער וואס דאס פיַיערעל שטעהט אזוי פערטראכט... אפילו די פידעל אויף דער וואנד איבער זיין בעט העננט אויך אזוי אבגעלאזט... א טונקעלע הוילקייט קוקט פון אונטער די סטרונעס ארויס, און די פערלארענע קלאנגען, האט זיך געדאכט, בלאנדזען ערגעץ אין דער לופט ארום און זענען אוועק זוכען זייער בעל הבית אין דער וויַיטער נאכט אריין...

זי ווייסט, אז היינט האט ער קיין חתונות נישט, און דאך קאן ער אין שטוב נישט איינזיצען... באלד נאך דער חתונה פלעגט ער איהר אמאל עפעס שפיעלען... ער פלעגט זיצען אין שטוב און היינט איז איהם דאס אלץ געוואָרען צוגעגעסען...

שוין א לאנגע צייט אז ער פיהרט אזוי מיט איהר... נאר זי האט נישט פאר וועמען די צרות פון הארץ ארויס צו רעדען... און אין הארץ, דאכט זיך איהר, האט זיך שוין פיעל אנגעקליבען. אזוי פיעל... אז יעדעס מאל, ווען זי וויל איהם עפעס רעדען. דערצעהלען איהם—האט זי מורא, אז זי זאל זיך נישט צוויינען פון ביטערקייט, וואס קומט דעמאלט צו צום הארץ, ווי א גאנצער קוואל, נאר ער פערשטעהט דאס אליין און פרעגט זי נאך מיט א שמייכעל, וואס זי ווישט די טרערען...

... אין דער פריה פערענטפערט ער זיך, און ביינאכט איז וויַיטער דאס אייגענע...

אנפאנגס פלעגט ער מיטנעהמען די פידעל... איך דארף איינשפילען א שטיק ביי דער חברה... פלעגט ער זאגען... און ווייסט זי... אפשר האט ער זי שוין נאך דעמאלט גענארט... א פרוי האט לאנגע האר..."— האט זי אנ' אבגעוואשען טעלערעל דערוויַיל אוועקגעשטעלט פון דער האנד און וויַיטער געוואשען... און א חתונה, ווייסט זי, היט ער אויך נישט אב, ווי עס געהער צו זיין... פון טיש אוועק ווערט ער פערפאלען, און די חברה לויפען איהם ארום זוכען, קוים מען געפינט איהם ביי מרדכי פעלדשער.

און זי ווייסט נישט וואָס ער האָט דאָרט צו טהון טאָג און נאַכט, און וואָס ער האָט אַזוינס דערזעהען אָן מרדכי'ן... — אַ חיבה צו דער שוואַרצער מויד זייַנער... — האָט זי וויַיטער געטראַכט רונצלענדיג דעם שטערען.

און נאָך מעהר טהוט איהר דאָס האַרץ וועה, וואָס ער היט זיך פאַר איהר... און וואָלט ער אַליין נישט געוועזען זי מיטגענומען אַ הין דעם שבועות, וואָלט זי חאָטש נישט געוואוסט, וואו זי האַלט אין דער וועלט... פונפציג מאָל אַ ודאי איז יענע איבער דער צייַט צום שפיגעל צוגעשפרונגען... איהם אין די אויגען... אַ פרעמדען מאַנספערשוין... און צו איהר אַליין נאָך געמאַכט מיט אַ שמייכעלע — חנה'לע... דיין אברהם זאָגט אַז אַזוי איז שענער צו געהן פערקעמט...

„מיין אברהם זאָגט"...

און וואָס האָט זי דעמאָלט געזאָלט טהון — פריוווט זי זיך פערענטפערען פאַר זיך אַליין — הלואי וואָלט זי בעסער נישט געוועזען געבוירען געוואָרען אויף דער וועלט, איידער אַזאַ קרענקונג צו צו זעהן...

און זי ווייסט גאַנץ גוט, אַז קיין לייטישע געלעכטער וואָלטען גאָר נישט געקענט איהר ביטער מזל פערדרעכטען... זי וואָלט איהם נאָך אפשר ערגער געמאַכט...

„נאָר פאַר וואָס היט ער זיך פאַר איהר — פייניגט איהר אַ געדאַנק... — איז דען דאָס נישט קיין רעכטער סימן אַז ס'איז אַזוי"...

און אַז זי דערמאָנט זיך נאָך, ווי אַזוי, און מיט וואָס פאַר אַ קונצען ער האָט זי דעמאָלט אַהיים געגאַרט מיט דעם קינד. וויַיל מען האָט זיך דאָרט געלאַדעוועט צו געהן אויף שפאַציר אין וואַלד אַריין... פיהלט זי, אַז זי ווערט משוגע ווערען פאַר צרות — וואָס האָט ער זי געהאַט אַוועק צו נאַרען?... און עס דאַכט זיך איהר, אַז דאָס האָט איהם די מויד אַזוי געהייסען...

„נאָר דאָס וועט זי איהם נאָך אַליין זאָגען... — האָבען זיך איהר די טרעהרען שוין געשטעלט אין די אויגען — זאָל ער נישט מיינען, אַז ער האָט זי געפונען אונטערן פלויט!..."

זי האָט זיך אויפגעשטעלט און פיהלענדיג אַ וועטהאָג אין רוקען פון זיצען די גאַנצע צייַט אייַנגעבויגען איבער דער ערד, האָט זי זיך וועהטאָגליך געקרימט אויפ'ן געזיכט, און לאַנגזאַם

האט זי דאס געפעס צושטעלט איבערן שענקעל. דערנאך ערשט צום קינד זיך אומגעקוקט.

„און וואס וועט זי אצינד טהון, אז דער נאפט וועט אויס-געהן?“ — האט זי ווייטער געקלערט קוקענדיג איבערן לאמפ, און דאס פייער׳ל האט זיך עפעס ווי שטיל קרענקליך געקלאגט פאר איהר...

מעהר ווי אהאלבע נאכט זיצט זי אין שטוב אזוי איינע אליין. דער קאפ האט זיך איהר שוין איבערגעדרעהט קלערענדיג וואס פאר אנ׳ארבייט צו געפינען זיך דערווייל ביז ער וועט קומען, און וואס האט זי שוין דען נישט איבערגעטהון... זי האט שוין שקארפעטקעס געזוכט צו פערצערעווען... וועטשערע אבגעקאכט און אבגעגעסען—און איהם זעהט מען נאך אלץ נישט..

„זי וועט אפשר ארויסגעהן דעם לאדען פערמאכען“...— איז איהר ווייטער א געדאנק איינגעפאלען, נאר געבענדיג א קוק צום פענסטער, וואו דער לאדען איז שוין פערמאכט געוועזען איז זי ווייטער שטעהן געבליבען אין מיטען שטוב מיט אנ׳ אראבגע-לאזטען קאפ. זי האט שוין גארנישט וואס צו טהון — האט זי דערפיהלט, און די אייגענע פוסטקייט אין הארץ פון פריהער האט זיך ווייטער אנגערופען. זי האט זיך ווייטער צוגעהערט צום גאנג פון זייגער, צום שטילען קלאפען פון איהר אייגען הארץ, און די שטילקייט האט זי אזוי ארומגענומען — אז זי האט געפיהלט — אז זי קאן דא נישט זיין.. אז זי מוז איהם געהן זוכען...

אין דרויסען איז חנה׳לע געשטאנען מיט דער פאטשיילע אויפ׳ן קאפ. נאר באלד, ווען זי איז נאר פון שטוב ארויס זענען איהר אין קאפ ארייגעקראכען בייזע מחשבות, וועגען קעץ מיט הינד, וואס וועלען זיך אין שטוב ארייכאפען דורכ׳ן קוימען, ווי נאר זי וועט אוועקגעהן און לאזען דאס קינד אליין... נישט ווי-לענדיג האט זי זיך אונטערן לאדען צוגערוקט און איינגעהערט זיך צו דער שטוב. איהר האט זיך געדאכט, אז דאס קינד וויינט: „מא-מע“... נאר אין שטוב איז שטיל געוועזען, און שרומפענדיג דאס געזיכט אין דער פאטשיילע איינגעהילט, האט זיך איהר בליק ווייטער איבערגעטראגען איבער דער ווייטער גאס. אלע הייזער

אַרום זענען שוין געשלאָפֿען מיט פֿערמאַכטע לאָדענס, נאָר ערגעץ וואו אויף אַ גאָרען האָט נאָך אַ לעמפּעל געבלישצעט און רויטליכע שטראַהלען האָבען זיך דורך דעם פֿענסטער אַרויס צוזייט. די לופֿט איז קיהל געווען. די לבנה האָט זיך איבער צוריסענע שטיקער וואָלקען געשיפּט, אַלע מאָל אַרויפֿשווימענדיג אויף אַ לויטער שטיק הימעל און ווייטער פֿערפֿאַלען ווערענדיג אונטער אַ שוואַרצער געדיכטער המאַרע. וואָלקענס און וואָלקענדליך זענען איבער די דעכער געלאָפֿען, די שאָטענס האָבען די גאַסען פֿערהילט און ווייטער ענטלאָפֿען, און קעגען דעם שיין פֿון דער לבנה האָבען שטעהענדיגע וואַסערלעך אויפֿ'ן ברוק געבלישצעט, און אָבגעשלאָגען מיט שוואַכע צובראָכענע שטראַהלען אין דער טונקעלער נאַכט אַריין. צייטענווייז האָט זיך אַ ווינד איבער די דעכער אויפֿגעהויבען, לאָזענדיג זיך הערען מיט אַ פֿייף איבער אַ קוימען און אַלע מאָל איז געקומען אָנצופֿליהען אַ גערויש פֿון ערגעץ ווייטע ביימער. חנה'לע איז געשטאַנען אונטערן לאָדען איינגעהילט אין דער פֿאַטשיילע און געציטערט מיט'ן גאַנצען קערפּער; ווייט ערגעץ אין אַ ליכטיגע שטוב, דאַכט זיך איהר, זיצט איהר מאַן, און אַ מויד מיט שוואַרצע האָר און מיט אַ כשוף-שמייכעל אויף די ליפּען שטעהט קעגען איבער איהם. נאָר אין די לאַנגע האָר איהרע איהם אַריינצופֿערפֿלעכטען — און דאָ אין איהר שטיבעל, דאַכט זיך איהר, רייסען זיך שוין קעץ אַריין דורך דעם קוימען... און דאָס קינד רופֿט „מאַ-מע" „מאַ-מע".

ר׳ יואל.

(אַ בילד).

פּערזאָנען: ר׳ יואל שענקער.
צירעלע זיין ווייב.
דינסט.
פלעדערמויז, אַ יונג.

ערשטעם בילד.

(קומט פאַר ביי ר׳ יואל׳ן אין שטוב, שבת אין דער פריה. שבת׳דיג אויפגערוימט מיט פאָרהאַנגען פאַר ביידע פענסטער און איבער דער טהיר רעכטס, וואָס געהט אַריין אין שענק. לינקס איז פערהאַן נאָך אַ טהיר אין גאַס אַריין).

ר׳ יואל. (זיצט ביי׳ם טיש פערטיעפט איבער אַ גיאָפענער גמרא, האַלט אַ רויטע פאַטשיילע אויף דער שויס, וועלכען ער דערהויבט צייטענווייז צו דער נאָז, שנייצט אַריין אין איהר און צו־שאָקעלט זיך).

תא־שמע... יאָ־יאָ־יאָ... (ציהט לאַנג דעם טאָן. צוריק שטיל. פערשלאָפט).

צירעלע. (זײַן פּרוי, טהוט זיך אָן בײַ דער אָפּענער קלײדער-שאַנק. צו דער דיענסט) זעה נאָר, מײדעל, וואָס פאַר אַ תל דו מאַכסט מיר פון די מלבושים...

דיענסט. (בלײַבט שטעהן מיטין בעזעם אין מיטין שטוב) ווער איך, בעל-הבית-טע?...

צירעלע. אַוודאַי, מיט דײַן קלײדעל אַרײַנהענגען צווישען מײַנע, האָסט דאָך אַ קויש דײַן אײגענעם!...

דיענסט. אין קויש שימעלט, בעל-בית טע... ער שטעהט אין ווינקעל... ס'איז ווילגאָטש...

צירעלע, נעהם העקעל מיר צו...

דיענסט. (לאָזט דעם בעזעם און שפּילעוועט איהר צו דאָס קלײד, דאָס קאַפּטאַנדעל) קײן עין הרע, בעל-בית'טעשי... עס קאָן נישט צו דאָס העקעלע...

צירעלע. האָסט לײמערנע הענד — — אַ בעסער'ן ציה! (צו יואל'ן) און דו געהסט נאָך נישט דאַוונען!

ר' יואל. (וועקט זיך. חאַפּט די פּאַטשײלע פון דער שוים, שנײַצט אַרײַן אין איהר) און אַ גלעזעל וואַרעמס?...

צירעלע. נו זעהסט דאָך — — די מויד קאָן גאָרנישט אויס-קומען מיט דער צײַט! בעהיט זאָל מען ווערען, אַז זי נעהמט עפּעס צו טהון...

דיענסט. געהן ערשט צום בעקער? (די טהיר פון גאַס עפענט זיך און פלעדערמויז, אַ יונג אין אַ גראָבע מאַרינאַרקע מיט אַ פוטער'ן היטעל ביז איבער די אויגען און אין אַ פּאָר שטיוועל מיט לאַנגע האָליוועס, קומט אַרײַן אין שטוב עפּעס צוהאַלטענדיג מיט די האַנד אונטער'ן בוזעם).

ר' יואל. (דערזעהענדיג איהם, מאַכט אַ ברוגז פנים, אין דער גמרא אַרײַן) אָמר ריש לָקיש... האָט ריש לקיש געזאָגט...

פלעדערמויז. גוט שבת, צירעלע...

צירעלע. (פערמאַכענדיג געשווינד דעם שראַנק) גוט שבת, גוט יאָהר...

פלעדערמויז. (קוקט זיך אַרום) איך האָב עפּעס געדאַרפט צירעלע... (פערמאַכט זיך מיט דעם האַנד אונטער'ן בוזעם).

צירעלע. נו. זאָג...

פלעדערמויז. (ווייזט מיט א ווינק אויף דער מויד) זי איז דא...

צירעלע. נו קום אריין אין שענק... (ציהט איהם אין דער צווייטער טיהר אריין, וואס איז פערהאנגען מיט א פאר־האנג) ווילסט דאך בראנפען אוודאי, הא!.. (ביידע אב).

דינסט. (קוקט נייגעריג נאך מיט געשפאנטע בליקען אונטער דער פארהאנג) דארט מוז שוין עפעס זיין...

צירעלע. (בעווייזט זיך צוריק אין דער אפענער טיהר, ארויסשטע־קענדיג דעם קאפ פון אונטער דער פארהאנג) מיידעל, פאר וואס גערהסט דו שוין נישט נאך דער באנקע קאווע?

ר׳ יואל. יא — יא — יא — כדהגני...

דינסט. (נעמט א פאטשיידע איבערן קאפ. נעהט ארויס פון שטוב).

צירעלע. (געהט צו אונטערוויילעכם צום מאן) יואל... יואל... איך האב דיר עפעס צו זאגען...

ר׳ יואל. (בייזערדיג) וואס ביזט דו מיך מבטל?!

צירעלע. איין מינוטקעלע... (בייגט זיך צו. הויך) דער יונג האט א פאר לייבטער... זילבערנע... און ער ווייסט אליין נישט, וואס זיי זענען...

ר׳ יואל. (בעט זיך) טשעפע דיך אב פון מיר, אום שבת...

צירעלע. יואל, יואל, יואלישי... לאז צו דיר רעדען, איך בעט דיך — פערטרייב מיר נישט קיין מענשען פון שטוב ארויס. הערסט, יואל... דו האסט א שענק...

ר׳ יואל. (אבגעריסען) שענק, שענק, שענק!... (טהוט זיך א ווארף אויף דער שטוהל, דרעהט זיך אוים מיטין רוקען).

צירעלע. יואל, יואל! מאך־זשע דיך נישט נאריש... יואל. ווערסט ארויסלאזען איינמאל, ווערט מען דאס צווייטע מאל אליין ענטלויפען...

ר׳ יואל. אבער, שבת...

צירעלע. אבער, יואל... איך געה איהם אריינרופען.

ר׳ יואל. ניין... איהם אליין נישט.

צירעלע. דו ווערסט חאטש א קוק טהון אויף זיי... איך וועל זיי דיר אליין אריינברענגען...

ר׳ יואל. ניין... מוקצה!... צירעל, אום שבת...

צירעלע. נאר א בליק טהון...

ר׳ יואל. איך פערלאָז מיך אויף דיר... געה דו אַליין אַרײַן צו׳ן איהם —— דאָרט! דאָרט!...

צירעלע. ניין, ניין, יואל׳שי... (לויפט צו צו דער אָפענער טהיר) פלעדערמויז, זײַ־זשע מוחל...

פלעדערמויז. (רוקט זיך אַרײַן, נאָך אַלץ אונטערהאַלטענדיג מיט דער האַנד זײַן אונטער׳ן בוזעם).

ר׳ יואל. (צו פלעדערמויזען) זײַ־זשע מוחל, ווי הייסט דו!... געה דיר געזונדערהייט. דאָ איז נישט קיין אָרט...

פלעדערמויז. נו, איז נישט, בעדאַרף מען נישט!. (רוקט זיך אַראָב דאָס היטעל טיעפער איבער די אויגען, מאַכט זיך גרייט צום אַוועקגעהן).

צירעלע. אוי, אַ דונער האָט מיך געטראָפען! יואל, וואָס פערטרייבסט דו מיר מענשען פון שטוב אַרוים (האַפּט פלעדערמויזען בײַם אַרבעל) וואַרט, וואַרט! —— קינדלעב. וואָס טענהסט דו מיט איהם, ער האָט דאָך אַ משוגענע שעה אין זיך.. דו ווייסט דאָך ... ווײַז אַהער...

פלעדערמויז. (אָנגעבלאָזען) בײַ מיר געהט דאָס נישט. נישט איז נישט!... איך בעדאַרף מיך נישט אײַנבעטען... מען בעט מיך!... (נעהמט אַפּער אַ פּאָר זילבערנע לײַבּטער פון אונטער׳ן בוזעם. טהוט זיי אַ וואַרף אין דער הויך) אָט איז אַ פּאָר „שטעהער׳ס". עס בלאַנקט!..

ר׳ יואל. פלאַטעי...

פלעדערמויז. (קוקט צוטראָגען אונגלויבליך) פלאַטעי, זאָגט איהר?... (ברוגזליך) און פלאַטעי, מיינט איהר, געהט צו־פוס, וואָס!!...

צירעלע. וואָס טהוט זיך מיט דיר, קינדלעב... דו היטסט זיך גאָרנישט!... האַלסט אַזוי אָפען!... נעהם חאַטש אונטער דער פאָלע... די דיענסט קומט דאָך באַלד אָן...

פלעדערמויז. טאָ נעמט זיי צו — און אַ סוף!..

צירעלע. נו ווי אַזוי, מײַן יואל זאָגט — פלאַטעע...

ר׳ יואל. איך זאָג!... איך זאָגט זי, זאָג... איך הייס אין גאַנצען נישט האַנדלען אום שבת!... (וואַרפט אַרויף די פּאַטשיילע אויף דער אָפענער גמרא. רוקט זי אָב אין אַ זייט).

צירעלע. (צו פלעדערמויזען) פאָלג מיך, קינדלעב... ווי הייס:

דו, פלעדערמויז, צו ווי אזוי, די גוטע יאהר ווייסען דיך ... פאלג מיך, טענה נישט א סך מיט איהם. נאר לאז איבער די לייכטער און קום ארײַן צו געהן, ווען מען צינדט נאר פייער אן ... וועלען מיר שוין א דורכקומען ...

פלעדערמויז. איך דארף געלד ...

ר׳ יואל. אום שבת? (קרעכצט).

צירעלע. יואל, וואס ווילסט דו פון מיר האבען! וואס ווילסט דו מיר מענשען פערטרײַבען?..

ר׳ יואל. (קרעכצט).

פלעדערמויז. צירעלע, ווײַל איך, פערשטעהט איהר מיך, גיט מיר דערווײַל עפּעס געלד, און איך וועל בײַנאכט באלד נאך דער הבדלה ארײַנקומען ... דערווײַל גיט דרײַ רובל.

ר׳ יואל, (צו צירעלען) דאס איז דערווײַל? ... וויפיעל זענען זײַ דאס אין גאנצען ווערט? ...

צירעלע. איך מײַן דאגה ... ער איז דאך א היימישער יונג ... וועל-מיר זיך מסתמא קיין עולה נישט טהון .. (צו פלעדערמויזין) וואס זאגסטו, נישט אזוי? ... וועסט דאך מסתמא מײַנם נישט פערלאנגען? ... (גלעט איהם איבערן ארבעל) אזא יאהר אויף מיר, וואס פאר אנ׳ארענטליבער יונג ער איז אין דער טבע— דרײַ רובל ווילסט דו, הא? ..

פלעדערמויז. דרײַ רובעל, אסוף...

צירעלע. נו שטעל אוועק. — קריגסט —— נאר גיכער, די מויד קומט באלד אן.

פלעדערמויז. (לעגט אוועק די לייכטער אויף דער ערד בײַם פוס פון בעט). פארטיג אנ׳עסק.

צירעלע. (רוקט רוהיג אויף דאס טיש-לעדעל, ר׳ יואל רוקט זיך אב אונטערווײַלעכטס מיט דער שטהול. פלעדערמויז קלויבט ארויס פון דארט געלד).

ר׳ יואל. וויפיעל ליגט דא? ...

צירעלע. דרײַ רובל פונקט. קופער-געלד ... זאל ער זײַ אין גאנצען צונעהמען ...

ר׳ יואל. (מיט א שמייכעלע) אין גאנצען ...

צירעלע. מילא. וואָס דען קאָן איך מאַכען מיט איהם, אז ער דאַרף... נישט קשה... גאָט וועט אונז אויך נישט פֿערלאָזען... (אויף פֿלעדערמויזען) אַ מורא, אַנ׳אַנ׳דערן גיב איך נישט קיין געלד אום שבת!...

ר׳ יואל. און נאָך פֿאַראויס!...

פֿלעדערמויז. (אַרײַנשיטענדיג דאָס געלד אין דער הויזען-קעשענע. קוקט זיך נאָך אַרום, צו צירעלען) אַ גוטען שבת, צירעלע!... (וויל געהן).

ר׳ יואל. (מיט אַ לײַכטער בעוועגונג צירעל — זאָג איהם. זאָל ער האַטש די לײַכטער אַרײַנשטעלען אין דער שאַנק... דאָ איז דאָך נישט קיין אָרט...

פֿלעדערמויז. (מאַכט די לײַכטער צו דער שראַנק צו, צירעל עפֿענט זי און ער וואַרפֿט זיי אַרײַן) אַ גוטען שבת! (געהט אַרויס).

צירעלע. (הויבט אויף די הענד צו גאָט. מיט אַ פֿרום פנים, געלויבט ביסטו גאָט, פטור געוואָרען פֿון אַזאַ פגע רע).

(עס דערהערט זיך אַ קוויטש אונטער דער טיהר פֿון אַ פֿרויען-שטימע און די דיענסט קומט אַרײַן צולויפֿען צעוודערט, נאָר בלײַבט באַלד שטעהן אין מיטין שטוב פֿאַרשעמט, מיט דער באַנקע אונטער דער פֿאַטשײלע).

צירעלע. וואָס איז דיר צוגעקומען? וועלכע שוואַרץ יאָהר?...

דיענסט. דער יונג, דער גנב דאָ...

ר׳ יואל. ער האָט דיר געוואָלט די פֿאַטשײלע אַראָבחאַפּען?...

דיענסט. (אין פֿערלעגענהײַט) ניין... נישט דאָס...

צירעלע. (מיט אַ שמייכעלע) אויך אַ נײַעס... אַ יונג — — — ווייס איך דאָרט וואָס...

דיענסט. (שטעלט די באַנקע אויפֿ׳ן טיש, גיעסט אָן ר׳ יואלין קאַווע, ר׳ יואל טרינקט, ווישענדיג די וואָנסען מיט דער פֿאַטשײלע און סמאַקעוועט).

צירעלע. (מאַכט ווײַטער די שאַנק אויף, נעמט אַרויס) זעהסט, יואל — ט׳האָסט דו דײַן אַטלאַסענע קאַפּאָטע (לעגט זי אויפֿן רוקען פֿון בעט און נעמט ווײַטער אַרויס) די זײַדענע גאַרטעל... (לעגט זי אויפֿ׳ן בעט) יואל, דאָס סאַמעטענע היטעל צי דאָס שטרײַמעל?... וואָס, יואל?...

ר׳ יואל. ביידע...

ציר ע ל ע. (נעמט ארויס, לעגט אויפ'ן בעט).

ר' יו א ל. (טהוט זיך אן, איבער דער ציט שטעהט שוין צירעלע גרייט מיט'ן טלית אין דער האנד. ער נעמט איהם צו, קושט פרום די מזוזה, געהט אוועק דאווענען).

ציר ע ל ע. (מיט אויפגעהויבענע הענד און א פרום-אבשיידענדיג פנים) אוי, א מ י ן ליבטיגער מאן דאס איז ער!...

אין דער שטיל.

(ערצעהלונג).

אויף דעם טיש אין מיט'ן שטוב האט געברענט א פארצע-לייז-ווייסער לאמפ מיט א גלעזערנע פערמאכטע שיין איבער'ן גלע-זעל, וואס האט אבגעשלאגען אויף די וועגד ארום זיך א רוהיגע ליכטיגקייט. פון איין זייט טיש איז געזעסען דער בעל-בית — א לענגליך געזיכט, א רויטע אבגעגלאנצטע נאז, ווי פון איינעם, וואס זיצט שטענדיג אויף דער קעלטע מיט'ן פנים קעגען ווינד, און פון אונטער זיין פלושען קיילעכדיג היטעל איבער'ן שטערען האבען אפערגעקוקט א פאר שטיעלע גלאנציגע אויגען. געגענאי-בער איהם איז געזעסען נאך איינער — א שעניקער מיט א ווייס ערעל געזיכט, שווארצע אויגען, שווארצע, קורצע פאה'לעך מיט א טובען היטעלע איבער'ן קאפ. ער איז געווען ארייגעטהון מיט'ן גאנצען פנים אין א קאליערטין בויגען פאפיר, וואס איז געלעגען פאר איהם אויפ'ן טיש, שניצענדיג אין איהם מיט א מעסערל מיט א פעריל-מוטערנעם שטיהלכעל, וואס האט געבלישצעט צווישען זיינע פינגער, און דערביי איז ער געווען אזוי פערטיעפט, אז ער האט נישט בעמערקט, ווי דעם בעל-הבית'ס שטערען רונצעלט זיך יעדעס מאל, קוקענדיג איבער דער טהיר פון קיך, און פון דארט הערט זיך א שארך פון דער בעל-בית'טע און עס מיניעט פערביי איהר קרעטאנען קליידעל פאר דעם שפאלט פון דער פארטיערע. וואס איז ארויסגעלאזט איבער יענער טיהר. דער גאסט האט אויך נישט בעמערקט מיט וואס פאר א פערביסענקייט און מיט וואס

פאַר אַ פערשלאָסענע ליפּען דעם בעל־בית'ס אויגען קוקען פון אונטער דעם שטערען אָפּער אין יענער ריכטונג, זיצענדיג אין אַן אַרויסגעלאָזטער פּאָזע איבער דער שטוהל מיט די הענד אין די הויזען־טאַשען, און די פּיס אַרויסגעוואָרפען פאַר זיך.

ער האָט אויך נישט בעמערקט ווי ביסלעכווייז האָט ער אָנגעהויבען צו בייסען שוין זיין אונטערשטע ליפּ צווישען די צייהן, ווי עס האָבען זיך געריהרט זיינע קיהן־באַקען און די ווינקלען שלעפּען און מיט וואָס פאַר אַ שטעכענדיג אויג ער פלעגט נאָר צייטענווייז איבערטראָגען זיין בליק פון דער פּאָרטיערע אויף איהם, דעם שעניקען, דעם ווייסינקען.

די פאָרהאַנג איז געוואָרען אַוועקגעבויגען דורך אַ קליין ווייבעריש הענדטעל, און עס האָט זיך בעוויזען אַ טאַץ אויסגעשטרעקט אין דער לופט מיט דריי אַרויפגעשטעלטע גלעזער טהע אויף איהר און אַ נאָכקומענדיג קלאָר געריטעלט פּנים מיט אַ ליכטיגען בליק פון אַ יונגער פרוי.

דאָס איז געווען דעם בעל־הבית'ס ווייבעל, אין גאַנצען אַלט אַ יאָהר 22. און מיט אַ שטיל בענעהמען, פאַמעליכע טריט או מיט לייכט אַראָבגעלאָזטע ברעמען איבער די אָנגעגאָסענע גלעזער ביז אין ראַנד, וואָס האָבען געלאָזט אַ פּאַרע אויפגעהן איבער איהר פּנים — איז זי צוגעגאַנגען צום טיש, אַוועקגעשטעלט די טאַץ פאָרזיכטיג, ווי האַלב זיך אַראָבזעצענדיג, כדי די גלעזער זאָלען זיך נישט אָנבייגען, און דערביי איז אויסגעקומען איהר רונדיג פולע ברוסט בולט אַרויסגעשטעלט און דאָס גאָמבעלע אויפגעהויבען — מאָרגנע שען אַזוי, אַז נישט ווילענדיג האָט דער גאַסט געמוזט וואַרפען אַ בליק אויף איהר גאַנצער אָנגעשטעלטער פּאָזע.

און דאָס טאַקי האָט דער בעל־בית געוואָלט בעמערקען...

ער האָט אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ, און די ברעמען האָבען זיך איהם פערחמאַרעט.

זי האָט צושטעלט די גלעזער טהע פאַר זיי ביידע און פאַר זיך. נאָר ער איז אַלץ געזעסען פערביסען און געשוויגען, ווי געוואַרט אויף עפּעס.

— וואָס זיצט דו עפּעס היינט אַזוי... ווי נאָך אַ ברוגזטאַנץ?. — האָט זי געפרעגט.

— וואָס קוקסט דו מיך אַזוי אָן? — האָט ער זיינע אויגען

אויפֿגעהויבען. נאָר באַלד זיי צוריק אַראָבגעלאָזט.

און נישט וואַרטענדיג אויף קיין ענטפֿער, האָט ער צוגערוקט זיין גלאָז טהעע האַרט צו זיך און גענומען מישען מיט דעם לעפֿעלע, ווערענדיג וואָס אַ מאָל טיעפֿער פֿערזונקען אין געדאַנקען.

אַ שטיל געזופֿעריי האָט די שטוב אָנגעפֿילט. די פֿנים'ער קענגען דער שיין פֿון לאָמפּ האָבען זיך שטיל געריייטעלט, די ברעמען שטיל געזונקען און אַ לייכטעדיגע פֿאַרע האָט זיך איבער די קעפּ דערהויבען.

זי איז שוויי גענדיג אויפֿגעשטאַנען פֿון טיש. אַוועק און געברענגט נאָך אַמאָל טהעע.

ווען זי האָט איהם דאָס צווייטע מאָל טהעע צוגעשטעלט און ער האָט זיך אָבגעווענדט דערפֿון, האָט זי זיך ווי איינגעקאָרטשעט און שטיל געבעטען, ער זאָל נישט זיין אַזוי... זיין פֿריינד צוליעב.

נאָר ביי איהם איז דאָס געזיכט שוין געווען גענוג פֿערביסען אַז ער זאָל אַצינד קענען צוליעב טהון.

— טרינקט — האָט זי נישט פֿיעל'ענדיג ביי'ם מאַן אָבגעווענדט זיך צום פֿריינד.

דער פֿריינד האָט ווי פֿיהלענדיג זיך אין אַ פֿרעמ שטיל איבערגעבויגען זיך איבער זיין גלאָז — און חאָטש ער האָט שוין די אויגען געהאַט אויפֿגעהויבען איבער זיין פֿריינד צו פֿרעגען איהם, פֿאַר וואָס ער זיצט אַזוי, נאָר אַ קוק טהוענדיג אויף זיין אָנגעלאָדענקייט, איז איהם אַזוי נישט היימליך געוואָרען, אַז אַ ציטער איז דורכגעגאַנגען זיין ברעם און זיינע אַקסלען האָבען זיך פֿערקרעמפּט מיט אַ לייכטען צאַפּעל, ווי פֿון אַ פֿיבער־שיידער

— נו טרינקט! — האָט זי איהם נאָך אַמאָל געבעטען — איהם, אַז דער קאָפּ טהוט איהם נאָר עטוואָס וועה — האָט אויף דעם מאַן אָנגעוויזען — זיצט ער שוין נישט דערעדעווידיג. איהר קענט דאָך איהם.

ער האָט געטרונקען און מורא געהאַט זיין בליק אויפֿצוהייבען, אום ער זאָל זיך מיט דעם בעל הבית נישט בעגעגענען. ער האָט שוין אַצונד געפֿיהלט דעם גאַנצען ערנסט פֿון זיין שווייגען. און די פֿרוי האָט שוין מיט אונגעדולד געוואַרט, אַז דער גאַסט זאָל אויסטרינקען זיין גלאָז טהעע. זי האָט שוין איהר'ס

נישט דערטרונקען און אויפגעשטאנען אראב צו רוימען פון טיש און אנ'ענדע צו מאכען צו דעם שווייגענדיגען זיצען.

נאר שטעהענדיג שוין מיט דער טאץ אין דער האנד האט זי נאך אמאל געפרובט — זיך בעטענדיג ביי איהם — פרעגען, צי טהוט איהם טאקי דער קאפ וועה, אדער עפעס אנדערש? ...

ער האט טעמפ געקוקט אויף איהר: צו וואס נאך דאס ביטערן זיך איבער איהם? איהר אנגעשטעלט רחמנות-פנים'ל, לויט ווי איהם האט זיך געדאכט, איז בלויז פאלש, און ס'איז שוין ביי איהם א צונד קיין שום ספק נישט געווען, ווי... ווי... אז דאס איז טאקי נישט קיין עפעס אנדערש, נאר דאס טאקי, וואס ער דענקט... און איהם האט זיך דאס געזיכט נאך מעהר אנגעבלאזען:

— מיר טהוט גארנישט וועה. — האט ער צוריק דעם קאפ אראבגעלאזט.

זי האט אבגעטרעטען הינטער דעם פארהאנג אוועק, און ער איז אויפגעשטאנען, ארומגעקוקט זיך איבערן פענסטער — דער לאדען איז נאך אפען געשטאנען, און מיט א נידעריג אראבגעהאנגענעם קאפ אויף דער ברוסט איז ער באלד ארויסגעגאנגען פון שטוב.

פון הינטער דער וואנד האט זיך געהערט זיינע געזעצטע לאנגזאמע טריט. אין א ווייל ארום האט זיך בעוויזען זיין ערנסט, קאלט געזיכט איבער דער שויב און א שארבען פון אייזענס און א רייבען פון לאדענס האבען זיך געהערט.

עס האבען זיך צוגעלעהנט צוויי האלבע טהירלעך איבער'ן פענסטער, בעווייזענדיג זייער ברוינליכען הילצערנעם טלוי אויף די שויבען, דערנאך דאס אריינרוקען פון א פרענט — און שרה'לע איז אפערגעקומען פון הינטער דער פארטיערע און איז צוגעגאנגען פערשטעקען מיט דעם אייזערנעם לעפעלע, ווי נאר דער שפלינט האט זיך בעוויזען דורך דעם לאך אין דער פיטרינע.

דער גאסט איז די גאנצע צייט געזעסען אויף זיין ארט, און א שטיל שווייגען איז אויף איהם געווען אויסגעגאסען.

זי האט פערמאכט. מיט א רוהיגער בעוועגונג זיך אויסגעדרעהט צו'ם טיש און אוועקגעזעצט זיך אויף איהר פריהערדיג ארט.

דער מאן איז אזוי גיך נישט צוריקגעקומען. אין שטוב איז

שטיל געוואָרען. זיינע טריט פון הינטער דער וואַנד און דאָס רייבען פון אייזען איז ערגעץ ווי געבליבען הענגען פערגליווערט אין דער דרויסענדיגער שטומקייט פון דער נאַכט, און נאָר ווי אַ שטיל סימען האָט נאָך אין דער שטילער לופט זיך אַרומגעדרעהט און געסימיעט אין זייערע אויערען.

ביידע האָבען נישט געוואַגט זייערע פּנים'ער אויפצוהייבען, דער לאָמפּ האָט אויף זיי אָבגעשלאָגען, ווי אין שאָטען איינגעהילט — און נאָר וואָס איהר גאָמבעלע איז אויסגעקומען נידעריגער צו'ם ליכט, וואָס האָט אָפּגעשלאָגען פון הינטער דער שיין, און געוואָרען ווי בעגאָסען מיט אַרויטליכע ליכטיגקייט.

נאָר זיין שטערען האָט זיך אָנגעהויבען צו רונצלען וואָס אַמאָל אונרוהיגער, און אין דער גאַנצער איינגעהאַלטענער שטיל־קייט האָט זיך אָנגעהויבען צו פיהלען אַנ'אונרוהיגקייט; ווי ער, איהר מאַן, האָט געקאָנט אַהינקומען?...

דער יונגער מאַן איז אויפגעשטאַנען פון טיש אַוועק, פער־קנעפּעלט דאָס אויבערשטע קנעפּעל פון פּאַלטאָ, אויסגעגלייכט דאָס היטעל אויפ'ן קאָפּ, און לייכט פאַרבייגעהענדיג קעגען איהר, געזאָגט אַ גוטע נאַכט, געגעבען איהר די האַנד, און צום לעצטען מאָל אָנקוקענדיג זי מיט ברייט פונאַנדערגעעפענטע אויגען — איז ער אַרויס פון שטוב.

דאָס נאַכט־ווינטעל אויף דער גאַס האָט געבלאָזען אויף איהם קיהל. און ער האָט דערשפירט, ווי דאָס פּנים פלאַמט איהם, ווי דער קאָפּ איז איהם אָנגעגאָסען מיט אַלייכט רוישען, ווי פּאַר די אויגען שווינדעלט נאָך אַלץ דער לאָמפּ מיט בלאָהע נאַכט־פייער־לעך, און אינערוויייניג איז איהם עפּיס דאָס הארץ שטאַרק צוטראָגען.

די נאַכט איז שוין געווען שפּעט, די מאַרק־געוועלבער פער־מאַכט. די לאָדענס פון די אַרומיגע הייזלעך, וואָס האָבען דעם מאַרק אַרומגעצוימט פיערעקעכדיג, ווי אַ קאַסטען, זענען שוין גע־ווען פערהעמערט, און נאָר זעלטען וואו האָט דורך אַ שפּאַלט פון אַ לאָדען אַרויסגעשטראַהלט אַ רויטליכער שיין, ווי אַ ליכטיג פּאַסע־קעל אין דער פינסטערער נאַכט אַריין. שטאָק, שטום, נאָר ער איינער אַליין האָט געשפּאַנט איבער דעם שטיינערנעם ברוק, און עס־ווען די לאַנגזאַמע טריט האָבען אָבגעהילכט איבער'ן גאַנצען לעערען מאַרק מיט אַנ'אָבקלאַנג אין דער שטילקייט פון דער

נאַכט. און שפּרײַזענדיג האָט ער זיך נישט אומגעקוקט — נישט לינקס און נישט רעכטס, נאָר פֿערטראָגען אין זײַנע געדאַנקען, מיט אַ פֿערטהוענעם קאָפּ, האָט ער זיך אַלץ ווײַטער געצויגען אין דער נאַכט=פֿינסטערניש איבער גאַסען און איבער געסלעך, ביז ער איז אַרויס הינטער דער שטאָדט. נאָך דעם לעצטען הײַזעל פֿון קאָוואַל מיט דעם ברײַטען שוואַרצען קוימען איבער דעם דעכעל פֿון דער קוזשנע.

און דאָ האָט ער זיך געפֿיהלט אַביסעל רוהיגער און אָנגעהויבען נאָך לאַנגזאַמער צו שפּרײַזען. זיי וואָהנען בײַ דעם וועג אויף יענער זײַט טײַך, און איהם איז אויסגעקומען אַריבערצוגעהן די בריק.

ער האָט ערשט לײַכטער אויפֿגעאַטעמט מיט אַ פֿולער ברוסט, און אַרומגעקוקט זיך איבער די ווײַטע לאָנקעס, וואָס זענען ווי ערשט אַרויסגעשוואומען מיט זייער גראָה טונקלען זיך אין דער אײַנהיל פֿון דער נאַכט. אַ ווײַטער און לעערער האָריזאָנט, און פֿון איהם אַרויס שוואַרצט זיך דער טײַך מיט זײַן שוואַרצער שפּיגעלדעק פֿון אונטערן ווײַטען האָריזאָנט אַפֿער, וואו דער הימעל רוהט קײַלעכדיג אין דעם וואַסער אַרײַן אַראָבגעהאַנגען, און עס שוואַרצען זיך קופּעס פֿינסטערניש פֿון אויבען און שפּיגלען זיך אונטען, ווי אין אַטיעפֿען שוואַרצען אָבגרונד. און אָהער=צו, בײַ דער זײַט, נאָהענט צו דער בריק שטעהען אַ שורה פּאַרצײַטישע ביימער אויפֿ'ן ברעג פֿון טײַך, האַלב איבערגעבויגען מיט אַראָבהענגענדיגע צווײַגען איבערן וואַסער, און צווײַג צו צווײַג קוקען זיך אָן אויסגעשטרעקט פֿון איבער דעם וואַסער און פֿון אונטער דעם וואַסער ווי שוואַרצע לאַנגע הענד אין דער טיעפֿקײַט פֿון וואַסער אַרײַנגעהאַנגען. און אין די טונקעלע ערטער דערקענט זיך דאָס וויגען זיך פֿון טײַך און דאָס פֿאַלבען זיך פֿון די ברעקלעך הימעל פֿון אונטער דעם וואַסער, וואָס קוקען אַרײַן אין הפסק פֿון צווישען איין בוים און דעם צווייטען, אַ פֿערשאָלטענער ברעג, דאַכט זיך מיט פֿערשאָלטענע מענשען פֿערוואַנדעלט אין ביימער, און זיי קוקען אַזוי וועהטאָגליך צום הימעל אַרויף, ווי זיי וואָלטען זיך געקלאָגט אויף עפּיס אין דער פֿינסטערער נאַכט.

און אַרום די גאַנצע וועלט איז אַזוי שטיל און הערט זיך, דאַכט זיך, אין עפּעס אײַן.

דער יונגער מאַן איז אָנגעקומען אויף דער בריק און שוין דערזעהען דאָס פײַערל, וואָס האָט געלויכטען אין דעם פענסטער פון זײַן היים, אויף יענער זײַט טײַך און זיך אָבגעשטעלט אַביסעל אָברוהען.

בײַ דעם פאָרענשט פון דער בריק איז ער געשטאַנען אָנגעלעהנט און אַריבערגעקוקט אין וואַסער אַראָב, וואָס האָט אונטען געפּליסט. ער האָט געזעהען, ווי שטיל עס רעדלען זיך דינע ווײַדענע חוואַליעס און צוגעהען זיך איבער דעם שוואַרצען וואַסער־שפּיגעל, און האָט נאָכגעקוקט מיט אַ שטילקײַט, פערטראַכט, ווי עס ציהען זיך די רעדעלעך חוואַליעס מיט דעם וואַסער אַראָב און ווערען אַרונטערגעצויגען אונטער דער בריק.

דערווײַל האָט זיך עפּיס אַ וואָרף געטהון אויפ'ן ברעג פון צווישען די טונקעלע גראָזען מיט אַ פּלעסק אַראָב אין וואַסער.

ער האָט זיך אײַנגעהערט; אַ יעמערליך נאַכט־קול פון אַ וואַסער־וואָרם האָט געשריגען און אונטערדריקט געוואָרען, בײַם לעבווײַס אָבשטאַרבענדיג אין דער פינסטערער נאַכט — און איידער ער האָט צײַט געהאַט צו בענעהמען וואָס דאָרט איז, האָט איהם אַ שטאַרקע האַנד פון הינטערווײַלעכס אַ שטופּ געטהון אין וואַסער — דאָס איז געווען אַן'אָנפאַל פון צוויי בעשעפּענישען אין אַ שטילער נאַכט...

אַ מעשה מיט אַ ציעג.

— ווייסט דו וואס, גיטעל'שי, — האט איין שוועסטער צו דער צווייטער געזאגט, שוין ביידע זקנות'טעס מיט האריגע ווארצלען אויף די גאמבעס און איינגעפאלענע מיילער, ווי די קברים, נור איינע האט אַ בעסערע עלטער געהאַט, און די טאקע האט דאס געטענה'ט — ווייסט דו וואס; דו זעהסט דאך, אַז ביי מיר אויפ'ן טיש ליגט נישט מעהר ווי אַ ווייך שטיקעל ברויט, וואס איך האב אין וואַסער איינגענעצט, אַז מיינע צייהן זאלען עס קענען פערנעמען, און איך קען דאך דיר נישט געבען, וואס דו דאַרפסט, איז מיין עצה זאלסט געהן איבער דער שטאדט, קיינער וועט דיר נישט אבזאגען...

— ווייסט דו וואס, ביילע'שי — האט די אַנדערע ווייטער געזאגט — זאל זיין ווי גאטס ווילען, בעטלען קען איך נישט געהן, און דעם טאג וועל איך שוין ווי עס איז דורכקומען — נור ביינאַכט, שוועסטער'שי, לאז מיך אַריין צו דיר אין שטוב, גיב מיר אַנ'ארט ביי דיר אונטער'ן אויווען דעם קאפ אנצושפאַרען, אונטערלייגען וועל איך מיר מיין פאַטשיילע. אַבי נור אונטער אַ דאַך.

— איך ווייס דאך, אַז דו ביזט אַנ'איינגעשפאַרטע — האט די רייבערע געזאגט — נאַ-זשע דיר און זעה, אַז דארט רעגענט אַריין... — האט זי איהר געוויזען ביי זיך אונטער'ן אויוועוואן, וואו זי אַליין האט ערשט ניט לאַנג אומגעקעהרט די שעפ וואַסער און די נעץ איז נאך געלעגען אויף דער ערד.

די אָרימע האט אבגעזיפט, אבגעזיפצט, און האט זיך קוים אַרויסגעטאטשעט פון שטוב אַרויס, אנהאַלטענדיג זיך אָן דער פיטרינע מיט ביידע הענד, ווייל זי האט שוין פון דריי טעג קיין

לעפּעל וואַרים וואַסער נישט געהאַט אין מויל. און ווײַל זי האָט קײן דירה אויך נישט געהאַט, האָט זי זיך געלעגט אויף דער גאַס און איז געשטאָרבען איהר כּשר׳ן עהרליכען טויט.

מילא, אַז אַ מענשט שטאַרבט אויף דער גאַס, האָט עס יודען־רחמנים דורכגענומען, און מען האָט איהר געגעבען אומזיסטיגע תּכריכים און פיער איילען ערד אויפ׳ן בית־עולם אונטער אַ בוים.

נאָכגעגאַנגען נאָך דער מטה זענען עטליכע ווײַבער און די שוועסטער, אויך פיער איילען פון דער שטוב אַוועק, האָבען צו צווײַערס אין דער צדקה־פּושקע אַרײַנגעוואָרפען, וואָס אברהם שמש האָט געקליבען מיט איהר און אויסגערופען, פאַראויסגעהענדיג פאַר דער מטה: „צדקה תּציל ממות”. האָבען איהר נאָכגעזאָגט אַ גוטען שבח, אַז זי איז געשטאָרבען ווי אַ כּשר׳ע צדיקת, און, אַז זי האָט קײנעם גאָר נישט מחסר געווען בײַם לעבען (דאָס איז דער ליעבסטער שבח פון מענשען) האָבען איהר צוגעוואונשען, אַז גוטע מלאכים זאָלען איהר אַנטקעגען קומען, און יעדערע פאַר זיך האָט זיך באַלד צוריק אומגעקעהרט צו איהר שטוב, געהײַסען זיך אַרויסדערלאַנגען אַ שעפּ וואַסער פאַר דער טהיר — און פּטור, גאַנץ פּראָסט, ווי עס פיהרט זיך.

נור גאָט זיצט אויבען און קוקט אַראָב אונטען. האָט ער אַזאַ מעשה געמאַכט:

אַ פּויער האָט געהאַט אַ פערשײַטע ציג, וואָס האָט אַ שאָדען געמאַכט אין קאָרן. געהט דער פּויער, מאַכט זיך גאָרנישט ווי־סען, לעגט די ציג אַרויף אויף אַ פוהר געבונדענערהײד, און ווען אין שטעדטעל איז געווען מאַרק־טאָג, פיהרט ער זי אַוועק צו די קצבים.

אין שטאָדט אָבער איז דער פּויער אַרײַנגעגאַנגען אין שענק אַרײַן שבּור׳ן — און די ציג איז געלעגען אויפ׳ן וואָגען און גע־וואַרט אַ שעה, צוויי, און דער פּויער איז אַלץ ניט געקומען. האָט זי זיך מישב געווען, איבערגעריסען די שטרויענע פלעכטלעך פון איהרע פיס, און אויפשטעלענדיג זיך אויף איהרע דינע פיסלעך און אַ שאָקעל טהוענדיג מיט דער באָרד, האָט זי אַ טאַנץ אַראָב גע־געבען פון דער פוהר.

אַראָב איז אַראָב.

נור אין מארק זענען שוין געשטאנען אנגעשטעלט א סך פוהרען מיט א סך פערד, אויסגעדרעהט צווישען די האלאבלעס מיט די קעפ אין די וועגעלעך אריין און מיט די דוהעס אראב־געשטעלט ביי דער זייט ראד — איז די ציגע פערבלאנדזשעט געווארען צווישען די וועגען.

זי האט געבלאנדזשעט און געשפרונגען איבער די וועגען מיט א תם'עוואטען דערשראקענעם בליק, מיט א הארץ־רייסענדיגען „מע—מע", אזוי, אז די פערד פלעגען חראפען מיט אויסגעשטעל־טע נאז־לעכער און פערלעגטע אויערען, קוקענדיג אויף דעם ווייסען ווילדען בעשעפעניש מיט דער בארד, וואס טאנצט ארום צווישען די וועגען.

פארנאכט. די פוהרען זענען זיך צו־פאהרען. קופקעלעך געל מיסט זענען איינזאם געלעגען איבער'ן אבגעליידיגטען מארק, בלייבט די ציגע שטעהן: וואו געהט מען אצינד? די נאכט פאלט צו — און די ציגע הויבט אן, א פערביטערטע, צו לויפען ארום דער מויער פון די מארק־געוועלבען מיט אנ'אויסגעשפרייטען מע—מע — און איהר וויינענדיג קול האט אזוי רחמנות'דיג געבלאנדזשעט איבער'ן שטילען לערען מארק צווישען טאג־און־נאכט, אז איין גאט האט זיך געמעגט דערבארמען.

דערווייל האט אנגעהויבען ארויסצושיינען אנ'אנגעצונדען פייערל דורך א פענסטער. דארט האט געוואהנט די רייכע שוועסטער, וואס איז געזעסען שבעה נאך דער ארימער, און וויל זי איז געוועזען א זקנת'טע און דערצו נאך אין די שבעה־טעג, האט זי פריהער אנגעצונדען פייער ווי דער גאנצער מארק.

און ווי די ציגע האט דערזעהן דאס בלישצעל דורך דער שויב, האט זי זיך דערמאנט, אז איהר בעל־הבית פלעגט טיילמאל געהן ביינאכט אין שייער אריין מיט א לאמטערן פייער, און האט געמיינט, אז דא איז איהר רעכט מקום־מנוחה, און זי האט זיך אהין פערקליבען.

באלד אבער האט זי איינגעזעהן, אז זי האט א שטיקעל טעות געהאט. זי זעהט דא א גלעזערנע טהיר, וואס אין שייער איז עס נישט געוועזען. און וויל זי האט ווייטער נישט בעגריפט, וואס דא טהוט זיך — און אנ'ארט האט זי פארט געדארפט זיך געפינען, איז זי אריין אונטער דער הויז־טהיר.

נור אין הויז איז געווען טרעפ אויף א בוידעם ארויף — האט זי זיך פערגאפיט אין דער הויך ארויף, און ביסלעכווייז, ארויפ־געקראבען ...

און דא האט זי אמת'דיג געפונען א בינטעל גראחיווינעס אין סאמע ווינקעל אונטער'ן שינדעל־דאך, האט זי זיך איינגע־טוליעט דערינען אברוהען איהרע פיס פון א גאנצען טאג ארום־לויפען ...

דאס בינטעל גראחיווינעס איז דא געלעגען אנגעגרייט פון דער בעל־הבית'טע, אז טאמער וועט זי עס ווען דארפען, אזא שטייגער, ווי עס ליגט ביי איהר אין קופערט א קנויט באמוואהל, כאטש קיין זאך האט זי שוין ניט צוריסען פון צעהן יאהר צייט, ווייל זי געהט זעהר פאמעליך מיט פארזיכטיגע טריט, האלטענדיג די ברילען אויף דער נאז, פערלעגט מיט א שטריקעל אויף די אויערען.

שפעט ביינאכט. די טהיר און דער לאדען זענען שוין פער־קייטעלט, אין שטוב ברענט א קליין נאגעלע, וואס צוגיעסט א רויטליכע שיין אויף די וואנד, — ליגט שוין די רייבע שוועסטער אונטער'ן איבערבעט, צוגעבונדען מיט א פאטשיילכעלע דעם קאפ.

אין דעם דערהערט זיך א שארכען פון בוידעם... און די שוועסטער שטעלט די אויערען אן... דאס האט זיך איהר נישט געדאכט, מען האט טאקי אויף אנ'אמת געשארכט — און דאס הארץ איז איהר ענטפאלען געווארען. וואס קען דאס זיין? — פרעגט זי זיך אליין, און וויל דעם קאפ איינטוליען אונטער'ן אי־בערבעט ארונטער... נור מעהר זי וויל דאס, מעהר ציהט עס זי די אויערען אויפצושטעלען, און מעהר זי שטעלט די אויערן אויף, מעהר הערט זי דאס שארכען.

„נישט גוט... — טראכט זי זיך — צייט די שוועסטער איז געשטארבען, געהט אנ'אימה ארום אין איהר שטוב"...

און אויפשטעהענדיג פון בעט, האט זי דאס לעמפעלע הע־כער ארויסגעדרעהט, האט זיך גענומען א פעקעל ספרים מיט דעם טלית פון איהר מאן, וועלכער איז שוין טויט געווען א יאהר דרייסיג אוודאי — און ארומלעגענדיג זיך מיט זיי ווי מיט א בא־ריקאדע האט זי זיך צוריקגעלעגט אין בעט אריין: זאל זיין ווי

גאַטס ווילען איז!... מילא, פערפאַלען, אַז די שוועסטער וויל זיך אָן איהר נוקם זיין...

דערווייל איז דער ציג קאַלט געוואָרען צו ליגען אויפ'ן בוידעם, איז זי שטילענקערהייד אַראָבגעקראָכען פון די שטיגען, אַזוי, אַז די אַלטע האָט מיט פורכט אויסגעהערט, ווי דאָס אומגליק קריכט.

און עס דערהערט זיך אַ שטויס אין די טהירען אַריין, און די אַלטע איז אויפגעשפרונגען מיט אַ ציטער אין די אויגען: „שוועסטערשי, וואָס ווילסטו דו פון מיר האָבען?"...

די ציג איז אויף אַ מינוט שטיל געבליבען, און די אַלטע מיט'ן לעמפּעלע אין דער האַנד שטעהט אַ דערציטערטע אין מיט'ן שטוב, און קוקט און קוקט...

און זי דערזעהט אַ ווייס גרויס אויג מיט אַנ'אויפגעריסענער ברעהם קוקט צו איהר אַריין דורך דעם אויסגעשניטענעם לעכעל אין לאָדען — איז זי אַנידערגעפאַלען אין מיטען שטוב מיט דעם לעמפּעלע אין דער האַנד און איז אויך געשטאָרבען...

מילא, געשטאָרבען — קלערט מען וועגען בעגראָבען. האָבען שכנים אַרויסגערוקט אַ ציגעל פון איהר באַק־אויוועלע, געפונען דאָרט אויף תכריכים און פאַר אַ שטיקעל אָרט צו בעצאָהלען, און ווייבער זענען אַ גאַנצען טאָג אונטער איהרע פענסטער געשטאַנען און מיט שאָקלענדיגע לעפצען איהר נאָכגעזאָגט גוטע שבחים, וואָס פאַר אַ כשר מענש זי איז געווען, וואָס פאַר אַ גוט מענש זי איז געווען, וואָס פאַר אַ גוט האַרץ זי האָט געהאַט — און אַז פאַר גרויס האַרץ־וועהטאָג צו דער געשטאָרבענער שוועסטער איז זי נעבעך געשטאָרבען.

זאָל זיין אַזוי. אַבי מען דאַרף זי בעגראָבען, בייגאַכט האָט מען זי שוין געטראָגען אויף דער מטה. אַרום — די חברה־לייט, און פאָראויס — אברהם שמש מיט דער פושקע אין איין האַנד און מיט דער לאַמטערן אין דער אַנדערער האַנד.

נאָר אַזוי ווי די ציג האָט אַלץ נאָך געדענקט, אַז איהר בעל־הבית פלעגט געהן אין שייער אַריין מיט אַנ'אָנגעצונדענע לאַמטערן — איז זי אַצינד אַקעגען דער מטה געשפרונגען, געלאָפען פאָראויס און זיך געגעבען אַלע ווייַלע אַ שטעל אָב מיט אַ

ציגענעם אויפגעהויבענעם קוק קעגען דער חברה — און ווייטער געלאָפען.

אַלע האָבען בעשיינפערליך געזעהן, אַז דאָ איז עפּיס נישט קיין גלאַטיגע זאַך, אַז דאָ האָט זיך עפּיס מדבק געווען, און דער עולם האָט זיך געשטאַרקט ניט צו קוקען אין יענער זייט, וואו די ציעג האָט אַקעגען געטאַנצט.

מילאָ, נישט טרעפען זאָל עס זיך. נישט איין מאָל מאַכט זיך, אַז אַ משחית טאַנצט אַ קעגען...

פונדעסטוועגען איז מען אַרויף אויפ'ן בית עולם, זאָל זיין ווי גאָט'ס ווילען, און מען האָט זיך אָבגעשטעלט מיט דער מטה איבער'ן אָפענעם קבר. נאָר די ציעג האָט שוין געקוקט פון צווישען די בוימער אַרוים, ווי מען לייגט צו מיט דער לאַמטערן איבער אַ בערגעל זאַמד, און קוקענדיג אַזוי, האָט זי זיך דערמאָנט, ווי איינמאָל אין הערבסט-צייט האָט איהר בעל-הבית פערענדיגט ביי-נאַכט דעם גרוב קאַרטאָפלעס צו פערשיטען, און דעמאָלט האָט מען אויך אַזוי צוגעלויכטען איבער דעם בערגעל זאַמד. און איהר האַרץ, חאָטש אַ ציגען-האַרץ, איז געוואָרען פול מיט ערוואַרטונג, און איהר אויג האָט געקוקט דאָפעל גרוים פון צווישען די בוימער אַרוים, בפרט נאָך, אַז זי האָט שוין ניט געהאַט געגעסען פון דאָרף אָן.

און שפּעטער, ווען דער עולם איז צוריק אַראָב פון בית-עולם — איז זי צו צום קבר און צוקאָפּיעט עס און צואַקערט דאָס זאַמד מיט די הערנער, נאָר אַזוי ווי זי האָט פאָרט צו גאָרנישט געקענט צוקומען און איהר אַרבייט איז געווען אומזיסט — איז זי פאַר גרוים צרות אַוועקגעגאַנגען אין צדיק'ס אוהל אַריין, וואָס איז דאָרט געשטאַנען, און געלעגט זיך אָהן אַ וועטשערע.

אין דער פריה, דער קברן גיט אַ קוק איבער'ן פרישען קבר — אַנ'אומגליק האָט געטראָפען... און ער איז אַוועק צו דער חברה-קדישה אָנזאָגען, וואָס דאָ האָט געטראָפען.

דאָס גאַנצע שטעדטעל האָט זיך אָנגעהויבען צו שרעקען, אַלע האָבען געוואוסט, מיט וואָס אַזאַ מעשה שמעקט; אַז ביינאַכט זאָל אַ ציעג אַ קעגען טאַנצען דער מטה, און אין דער פריה זאָל מען געפינען דאָס קבר צעוואָרפען.

קינד-בעטאָרינס האָבען זיך אָנגעהויבען צו שרעקען, אין

שטעדטעל איז געווארען א שטיל געדרודער, א בסוד־סודות'דיג שרעקען, און ס'איז געבליבען, אז דער רב מיט די חשובים פון שטאדט זאלען גיהן ארויף אויפ'ן גוטען ארט אנזאגען איהר: ראשית, אז זי זאל וויסען זיין, אז זי איז געשטארבען, און זי זאל איינרוהען. און צווייטענס: זאגען א פאר קאפיטלעך תהילים איבער איהר קבר צו בעפרייען איהר נשמה פון דעם משחית, וואס האט ביינאכט אקעגען געטאנצט קעגען איהר מטה און זיך אזוי געפרעהט מיט איהר...

דער רב האט אנגעטהון די זשופיצע מיט דעם ספאדיק, בעלי־בתים חשובים — די סאמעטענע הימלעך און מען איז געגאנגען...

און אז מען געהט, ווארפען שוין בעלי־מלאכות אויך אוועק יעדער זיין ארבייט, דער שוסטער זיין העמער'ל, דער שניידער זיין שער, און מען לויפט, חאפענדיג די כאלאטלעך אויף זיך.

מען האט אלץ געטהון פאר איהר נשמה וועגען, וואס מען האט געקענט, נאר אין מיט'ן תהילים זאגען, איז די בלינדע צביה'לע, וואס מאכט אל מלא רחמים'ס אויפ'ן בית עולם, פערקראכען מיט נאך צוויי ווייבער צום צדיק'ס אוהל, בעטען פאר זיי דעם צדיק'ס זכות צו דערוועקען, און ווי זיי האבען דערזעהן די ציג רוהען אונטער די שטראחייטלעך — האבען זיי זיך אלע דריי אויפגעכאפט מיט א געפילדער און מיט אויסגעשטרעקטע הענד געלאפען צו דער עדה יודען.

און גאט'ס עדה האט זיך דערשראקען, ס'איז געווארען א בהלה — און מען האט זיך ווייטער מישב געווען, אז דער רב מיט דער דעה פון גאנץ קהל זאל געהן גוזר זיין אויף דער ציג, אז זי זאל ארויס פון דארט, און אבגעבען איהר אנ'ארט אין דער מדבר, וואו קיין מענשען קומען נישט, אדער אונטער א בריק ערגעץ...

האט דער רב זיך איבערגעזעהן די ציצות, און ער מיט דער גאנצער עדה האבען דאס אוהל ארומגערינגעלט, ער אין דער טהיר:

— גיה ארויס פון דאנען — האט ער צו דער ציג גע־מענה'ט, פריהער געלאסען און מיט גוטען — דאס בין איך אליין דיר גוזר, אני שמואל הקטן, רב דק"ק... בהסכם כל הקהל... און ארויסגעהן זאלסטו פון דאנען, נאר דורך דעם שינדעל־לעכעל אין

שפּיץ דאַך, אַז דו זאָלסט חלילה קיינעם ניט מזיק זיין...

און דער עולם איז געשטאַנען מיט מויל און אויערען אויפֿגעשטעלט, און געוואַרט דעם רבּ'ס וואָרט זאָל געשעהן — נאָר די ציעג האָט זיך ניט געוואָלט ריהרען פֿון אָרט, האָט דער רבּ געכאַפּט דעם שטעקען זיינעם און געוואָלט זיך מיט איהר בּעגעהן, ווי דער אַלטער קאָצקער זכרונו לברכה פֿלעגט זיך בּעגעהן מיט דבּוקים. — האָט זיך די ציעג דערשראָקען און געגעבּען אַ שפּרונג מיט די הערנער דעם רבּ אין דער בּאָרד אַריין און איבּערגעדרעהט איהם מיט דער זשופּיצע אַרויף, אַזוי, אַז די גאַנצע עדה, גאָט'ס חילות, האָבּען זיך געגעבּען אַ הייבּ אין דער הויך און אַוועקגעפֿלויגען אין שטעדטעל אַריין מיט אַ געפּילדער, ווי איין סטאַדע געֶנז. און מען האָט אָנגעהויבּען צו פֿערהאַקען טהירען און לאָדענס: דער משחית לויפֿט!... און אַלע איינוואָהנער האָבּען זיך אין די הייזלעך בּעהאַלטען. פֿון שטעדטעל איז אַ אוהל געוואָרען, און די ציעג האָט אָנגעהויבּען איבּער די פֿראַנק-און-פֿרייע געסלעך אַרומצוגעהן מיט אַנ'אויפֿגעהויבּענעם קאָפּ.

פֿון דעמאָלט אָן איז שוין גראָז אין מאַרק אָנגעוואַקסען, אויף די דעכלעך — גאַנצע גערטנער מאַך, — דער עולם ליגט נאָך אַלץ בּעהאַלטען אונטער די לאָדענס — און זאָל קומען היינט אַ פֿרעמדער מענש מיט אַ גילדענעם קאָפּ אין דעם שטעדטעל אַריין, וועלען טהיר און טהויער זיין פֿערשלאָסען פֿאַר איהם.

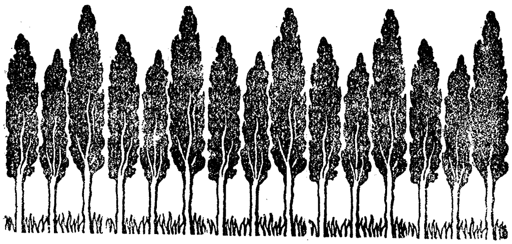

שריפטען.

פון

א. מ. וויסענבערג.

דריטעס בוך

פערלאג
"וועלט-ביבליאטעק".

ווארשא,
תר"ע.

Машинно-наборная типографія Н. РОЗЕНФЕЛЬДА,

Типографія „Гацефира" Панская 40

א װאַלד=מײדעל.

מײַן ליבע פֿרוי מאַליע, איך ברענג דיר פֿאַר אַ געשאַנק
פֿון מײַן אַרבײַט דאָס דאָזיקע קלײנע װערק.

א וואלד-מיידעל.

שרה'לע האט זיך אויפגעהאפט פון שלאף, האט אויפגעהויבען דעם קאפ קעגען פערהאנגענעם פענסטער, און אראב-שפרינגענדיג פונ'ם בעטעל, האט זי מיט אנ'אויסגעשטרעקטער האנד דערגרייכט צום ווייסען פארהענגעל, אוועקגעשארצט עס און א קוק-ארויס געטהון מיט א האסטיג בעוועגליכען בליק. זי האט דערזעהן די בלומען אונטער'ן פענסטער, און דאס ציקען פון איהר ברוין בלאסליכען געזיכט און די אונרוהיגקייט פון די אויגען האט אין איין אויגענבליק נאכגעלאזט און זי האט ערשט לייכטער אבגעאטעמט. „אלץ ווי געוועז"... האט זי שטיל געשעפטשעט און צוויי לויטערע פעריל-טרעהרען האבען זיך איהר געשטעלט אין די שווארצע פערטראכטע אויגען. די בלומען אונטער'ן פענסטער האבען מיט די קעפלעך צוגעשאקעלט, איבערבייגענדיג זיך אויף די שטענגלעך מיט א לייכט גערויש און וויגענדיג זיך פאר'ן ווינטעל. די ערד האט נאס געבלישטשעט, און עס האט געהויכט א פרישקייט פון אבגעשוואנקטען קלארען זאמד ארויס נאך דעם ביינאכטיגען רעגען. שטעהענדיגע טראפען וואסער האבען אויף די גרעזער געגלאנצט, און די ביימער אין וואלד זענען געוועזען בעלויכטען איבער דער אייבערשטער העלפט מיט א רויטליך שטראהלענדיגער קיהלקייט, און געפונקעלט האבען זיי, ווי די צווייגלעך וואלטען געוועזען בעהאנגען מיט קריסטאלען-לויטערע ארבעסלעך, וואס האבען געבלישטשעט מיט א שטילע אויסגעפייניגטע טרייסט, ווי שטילע לויטערע טרעהרען אין א שטילען פריה-מארגען...

אַ שטילער פּערטראַכטער מאָרגען איז בײַ שרה'לען אונטערן פענסטער געװען און אַ שטילע, אַ פערטראַכטע איז זי בײַם פענסטער געשטאַנען. דאָס געזיכט איז בלאַס, שטיל און אונבעװעגליך. די רויטע ליפּלעך זענען װי פערשלאָסען און אַ בונד שװאַרצע געדיכטע האָר לאָזען זיך איהר פון קאָפּ אַראָב און פערהענגען די רוהיג פרו גלײַכע באַקען און דעם װײַסען װײַכען האַלז, װאָס פּעכעלט אַרױס פון העמד מיט די שפּיצעלעך — און זי שטעהט, קױם װאָס די ברוסטען בעװעגען זיך מיט אַ לײַכטען אָטעם-ציק, און דאָס װײַסע העמד איבער זיי און אַרום די שלאַנקע װײַכע טאַליע בעװעגט זיך לאַנגזאַם אויף און אָב לויט דעם פאַלבען זיך אין די טונקעלע אײַנגעטיעפטע ערטער.

זי האָט צוריק אַראָבגעלאָזט די האַנד פון פאָרהענגעל און אין צימער איז שטיל און טונקעל געװאָרען. זי האָט נאָר די בליקען איבערגעהױבען אויף דער טהיר פון צימער, און צוגעהערענדיג האָט זי אויפגעלעגט זי און אַרײַנגעקוקט אין דער פאָרענדיגער גרױסער שטוב, דאָ איז אויך שטיל, קײנער איז נישט דאָ. די זון האָט אין פענסטער אַרײַנגעשײַנט, אַ זײַל ליכטיגקײַט האָט זיך אין שטוב אַרײַנגעגאָסען, װאַרפענדיג אַ זעקסגעקעסטעלט רײַם אויף דער פּאָדלאָגע, װאו אַ שװאַרץ און װײַס געפלעקטע קאַץ איז געלעגען מיט אונטערגעשפּרײַטע פיסלעך אונטערן קעפּעל מיט די צוגעמרוזשעטע אײַגלעך און געװאַרמט זיך קעגען דער זון. קײנער איז נישט דאָ, האָט זי זיך נאָך אַמאָל אומגעקוקט און צוריק אָבגעלאָזט די טהיר. זי איז צוריק צו צו איהר בעטעל און גענומען זיך אָנטהון.

באַלד איז זי געשטאַנען אין אַ קורין בלױ האַלקעלע, װאָס דער פאָטער האָט איהר ערב ראש השנה געקויפט אין שטאָדט, און באַלד איז זי אַרױס פון שטוב.

אין דרױסען האָבען זיך איהר די לאָקען צולאָזט פון שנעלען גאַנג. דאָס װינטעל האָט זיי אין דער לופט געװעהט און עס האָט זיך געדאַכט, אַז זי צװאַמען מיט די לאָקען פליהט אין דער לופט. דאָס בלױקעלע מיט'ן פאַרטוכעל פלאַטערען, און זי מיט איבערגעהױבענע אױגען אין עק װאַלד אַרײַן לױפט אַלץ װײַטער און װײַטער מיט די באָרפיסיגע ברוינע פיסלעך איבער'ן פײַכטען גראָז, ברעכענדיג מיט איהרע האַסטיגע פלינקע טריט די אָנגעװאָרפענע צװײַגלעך און שישקעס אונטער די בױמער.

צװישען די בױמער איז זי פאַרבײַגעלאָפען פאַר אַ בערגעל.

דאָרט איז דער פּאָטער איהרער, אַ ייד מיט אַ שוואַרצער רונדיגער באָרד מיט קויל־שוואַרצע אויגען, און מיט די בלויזע העמד אַרבּעל. ער האָט איינגעשטעלט אַ קופּע קיהן איבער׳ן אויוען, וואו ער ברענט די סמאָלע.

— שרה׳לע!... — האָט ער איהר נאָכגערופען, אויפהויבענדיג דעם קאָפּ מיט דער שפּיץ באָרד, און געבליבען שטעהען מיט׳ן שטיק קיהן אין דער האַנד אַ פערגאַפטער.

שרה׳לע האָט זיך אַ חאַפּ געטהון צוריק:

— טאַטע... — האָט זי אויסגערעדט מיט אַ קלינגענדער שטימע און אונרוהיג געביטען די בליקען אויף איהם — טאַטע... קיינער איז נישט געוועזן ביי אונז?...

— ניין — האָט דער פּאָטער געענטפערט, — נאָר וואו לויפסט דו דאָס אַזוי צולאָזט?

— וואו? — האָט זי וואונדערליך געבליקט און מיט אַ פיינליכען אויסדרוק אַרום אָפּענעם מויליכעל ווייטער אָנגעהויבען — מיר האָט זיך געדאַכט, אַז לעאָן דעם סוחר׳ס זוהן איז געקומען צו מיר אונטער׳ן פענסטער און האָט מיר אַלע בלומען אויסגעפליקט — אַלע בלומען!... — האָט זי אויסגעשריען, צונויף פּאַטשענדיג איהרע קליינע ברוינע הענדלעך, און דעם פּאָטער אָנגעקוקט.

— נאַריש קינד! — האָט ער אויסגערעדט געריהרט, אויס־שפּרייטענדיג די האַנד — וואָס האָסט דו דיר גענומען אין קאָפּ אַריין?....

— ער איז דאָך אַזאַ גוטער, טאַטעלו... אַזאַ גוטער....

— נו יאָ... — האָט דער פּאָטער געצויגען — אָבער נישט פאַר דיר; ער וועט דיר נאָר אומזיסט דעם קאָפּ פערדרעהען און דערנאָך וועסט דו איהם שוין אפילו נישט אָנקוקען אויך!—

— גע׳ה! ביזט אַ בייזער!— האָט זי אַ שפּרונג געטהון פון אָרט, און וואַרפענדיג אַ ברוגזדיגען בליק אויף איהם, האָט זי זיך אַ חאַפּ געטהון ווייטער לויפען.

דער פּאָטער האָט איהר נאָכגעקוקט, נאָכגעשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ און אַ לאַנגע צייט נישט געקענט די אויגען אָבּרייסען פון איהר, ביז זי איז אַוועק אונטער׳ן בערגעל.

פון דאַנען האָט זי שוין אַרויסגעזעהן דעם קאַסירער׳ס הויז, אַ גרויס הילצערן הויז מיט גרויסע פענסטער אויף אַ פרייען אָפּע־

נעם פלאץ ארוים, וואס לייכט זיך הורך פון צווישען די ביימער. קלאפסטער האלץ ליגען, ברעטער, צעווארפענע אפאלעס און קופעס זעגעכץ, וואס צושיטען זיך ארום די אבגעזעגטע שטאמען, וואס קוקען ארויס איינגעזונקען פון דער ערד, ווי יונגע מצבות אויף א פריש בית=עולם. אהער איז שרה׳לע אנגעקומען, און צולויפענדיג צום הויז האבען אירע בליקען שוין געפינטעלט איבער׳ן פענסטער און באלד איז זי אריין אין שטוב.

— גוט מארגען! — האט זי אויסגעקלינגען ווי מיט א זילבערנעם קול׳כעל.

— גוט מארגען, גוט מארגען! — האט מען איהר פון אלע זייטען געענטפערט.

דער קאסירער, א יוד מיט א שענער געלער בארד, האט זיך נאך אין מארגען=שלאפראק איבער׳ן שטוב ארומגעדרעהט. דאס ווייב, אין א ברייט פליטשענקען פארטוך, איז געשטאנען ביי׳ן קוימען, וואו דאס פייער האט פרעהליך געקנאקט ארום א קופערנער פאן. אין ביי׳ן טיש איז געזעסען נאך א מיידעל, א בלאנדע מיט א לענגליך בלאס געזיכט, בלויע אויגען און אין א מארגען=שלאפראק פון דעם דינסטען געוועב, וואס האט איהר גאנצען לאנגען קערפער ביז צו די קליינע שפיץ פיסלעך צוגעדעקט. און אז זי האט זיך אויפגעשטעלט קעגען שרה׳לען און א לייכטע בעוועגונג געמאכט, האט זיך געדאכט, אז דער שלאנקער וייכער קערפער איהרער שווימט ארום אין דעם לייכטען דינעם געוועב. לעאנ׳ס א שוועסטער איז זי געווען, א פריילין פון א גרויסער שטאדט. זי איז געקומען מיט איהר צוזאמען דא הייע א גאנצען זומער צו פערברענגען, ביי דעם קאסירער זייערען, שרה׳לע האט אויף איהר איהרע קינדעריש גוטע אויגען אבגעשטעלט און שטיל געפרעגט:

— לעאן איז נאך אלץ נישטא?...

— ניין... האט דאס פריילין געענטפערט בעזארגט.

— נאך אלץ נישט... — האט שרה׳לע נאך אמאל, ווי פאר זיך איבערגע׳חזר׳ט, פערריכטענדיג זיך די צעווארפענע האר איבער׳ן קאפ; און אין די אויגען האט זיך שוין אבגעשפיגעלט א בלישטשענדיגע פייכטקייט.

אין שטוב איז שטיל געווארען. דער קאסירער האט זיך באלד פערטיעפט ביי דעם ביורא אין די צעווארפענע פאפירען, וואס זענען

געלעגען פאַר איהם, דאָס ווייב איז זיך איהר וועגס ביים קיימען געשטאַנען, און שרה׳לע מיט דעם פריילין האָבען זיך אָנגעקוקט. און איינע האָט דער אַנדערער נישט געוואוסט וואָס צו זאָגען.

— וואָס מאַכסט דו שרה׳לע? — האָט דאָס פריילין שטיל אויסגע־רעדט — קום אַהער שרה׳לע... זעץ דיך.

שרה׳לע האָט זיך געזעצט.

— ווי שען, ווי ווייך. — האָט דאָס פריילין מיט אַ בלאַסען שמייכעל בעמערקט שרה׳לען אויף איהרע לאַנגע צולאָזטע האָר־לאָז. שרה׳לע, וועל איך זיי דיר פערפלעכטען...

— פריידקע׳שי... ווען וועט שוין לעאָן קומען? — האָט זיך שרה׳לע ווי קרענקליך געקרימט, און דערביי האָט זי איהר דעם קאָפּ איבערגעגעבען און אַרומגענומען זי אַרום דער טאַליע, צוטוליענדיג זיך צו איהר, ווי אַ קינד צו אַ מוטער.

פריידקע האָט איהר שטילערהייד אַ קוש געטהון אין קאָפּ אַריין, און ווי זי האָלט זיך פערשעמט פאַר די שטוב־מענשען האָט זי זיך אַרומגעקוקט:

— קום שרה׳לע... לאָמיר אַריינגעהן אין דער אַנדערער שטוב.— האָט זי איהר אָנגעוויזען צו דער טהיר.

ביידע זענען אַרויס הינטער דער הויז־טהיר, וואו קעגען איבער איז נאָך אַ טהיר געווען, און אַהין זענען זיי אַריין.

דאָ איז אַ גרויסע שטוב. נאָר איין טישעל שטעהט ביים פענסטער, אַ קאַנאַפּע און אַ בעטעל, ריין, ציכטיג, צוגעלעגט.

— זעה נאָר, — האָט פריידקע אָנגעהויבען — זעה נאָר, שרה׳לע, ווי בלאַס דו זעהסט היינט אויס.

— איך בין נישט געשלאָפען, — האָט זי געענטפערט — און ערשט דרעהט זיך מיר אַזוי דער קאָפּ...

— דו קענסט נישט שלאָפען? — האָט פריידקע איבערגע־פרעגט.

— ניין... — האָט שרה׳לע געענטפערט, און שטיל געבליבען.

— און ווען וועט שוין לעאָן קומען? — האָט זי ווייטער אָנגעהוי־בען — שוין אַזוי לאַנג, אַזוי לאַנג...

פריידקע האָט זי צערטליך איבער׳ן קאָפּ געגלעט און די דינע ווייסע פינגער אין איהרע לאָקען געבאָדען, ווי אין קיהלע וואַ־סערלעך, וואָס גיסען זיך קיהל, און מיט אַ ריח, ווי פון אַ שמע־

קענדיגען וואַלד אַרויס. שרה׳לע איז געשטאַנען אַזוי ווי אַהנמעכטיג, דעם קאָפּ אויף פרײדקעס אָרעם אָנגעלעהנט, דאָס געזיכט – בלאַס, מיט טרויעריג אַראָפּגעלאָזטע ברעמען, און שטיל, ווי אַ קינד, וואָס פערטראַכט זיך.

– לאָמיר זיך זעצען – האָט פריידקע איהר שטיל אָנגעוויזען אויף אַ שטוהל.

ביידע האָבען זיך געזעצט צוזאַמען אויף איין שטוהל, צוזאַמענגעהאַלטען זיך ביי די טאַליעס און די קעפּ אָנגעלעהנט איינע אויף דער אַנדערערס אָרעם.

אַ ווײַלע איז שטיל געווען. דערנאָך האָט פריידקע ווײַטער אָנגעהויבען:

– שרה׳לע... וואָס וועסטו מיר געבען, איך זאָל דיר עפּעס אויסזאָגען?...

– וואָס? – האָט זי שרה׳לע אָנגעקוקט מיט אַ וואונדערליך אויפגעלויכטענעם בליק.

– איך האָב אַ בריעף פון לעאָנ׳ען.

– פון לעאָנ׳ען? – איז זי אויפגעשפּרונגען צונויפפּאַטשענדיג ביידע הענדלעך – און פאַר וואָס האָסט דו געשוויגען?

– איך האָב דאָך דיר נישט געקאָנט ווײַזען פריהער... איך לייד נישט דעם קאַסירערס ווײַב... האָט זי זיך פערענטפערט און דערלאַנגט איהר דעם בריעף.

שרה׳לע האָט איהם געהאַפּט מיט ציטערדיגע הענד, געבליקט אַ רגע, צוויי, מיט אונרוהיגע בליקען און צוריק איבערגעגעבען איהם פריידקען:

– נאַ, לייען – האָט זי אויסגעשריען, פערוואַרפענדיג די האַר איבער׳ן קאָפּ.

פריידקע האָט איהר דעם בריעף איבערגעלייענט וואָרט בײַ וואָרט, שרה׳לע האָט זיך אײַנגעהערט און פון דעם אַלעם אַרויסגענומען נאָר דאָס, אַז לעאָן וועט קומען הײַנט, אָדער מאָרגען...

די גאַנצע צײַט האָבען איהרע אויגען געשאָסען מיט ליכט און פרייד, באַלד אָבער איז זי צוריק פערטראַכט געוואָרען:

– און פאַר וואָס זיצט ער דאָרט אַזוי לאַנג, אַזוי לאַנג? – האָט זי ווײַטער געפרעגט – ער האָט מיך שוין נישט ליעב?...

– נאַרישע שרה׳לע... האָט זי פריידקע געגלעט איבער׳ן קאָפּ –

נאַרישע שרהלע... אַזעלכע זאַכען קאָן מען נישט וויסען.. ער איז דאָך מײַן ברודער און איך האָב דאָך אײַך בײדע ליעב, דיך אַזוי גוט ווי איהם... נאָר איך ווײס דיר גאָר נישט וואָס צו זאָגען — נאָר וועך הײסט דיך איבערקלערען?...

— אָבער דאָרט, בײַ אײַך, איז דאָך אויך דאָ מײדלעך — און יענע זענען שענער פאַר מיר?...

פרײדקע האָט אַ שמײכעל געטהון:

— שרהלע... איז דען דאָס שען, וואָס שען הײסט? שען איז נאָר דאָס, וואָס מען ליעבט!...

— אָבער ער האָט מיך נאָך ליעב?

— פון וואַנען זאָל איך וויסען?...

שרהלע האָט צוריק די אויגען אַראָבגעהאַנגען מיט אַ בלאַס פערדזונקען געזיכט.

— איך קאָן דיר נאָר דאָס זאָגען — האָט פרײדקע ווײטער גע־צויגען — אַז ווען איך וואָלט געווען לעאָן, וואָלט איך נאָר דיך געוואָלט...

— אָבער ער קאָן נאָך הײנט קומען?

— ער קאָן. אויב נישט הײנט — מאָרגען זיכער. איך וועל איהם אַלײן אַקעגענפאָהרען אויף דער סטאַציע. איך וועל הײסען אײַנשפּאַנען די בריטשקע...

— און די זאַכען האָט ער נישט מיטגענומען אַלע?...

— אודאי נישט. ער איז געפאָהרען אַזוי ווי ער שטעהט און געהט. ביסט דאָך געווען בײַ׳ן געזעגענען...

שרהלע האָט זיך פערטראַכט.

דערנאָך איז זי אויפגעשטאַנען בעפרײַענדיג זיך פון פרײדקע׳ס אָרעמס, איז צוגעגאַנגען צו דער טהיר פון לעאָנ׳ס בעזונדערן צימער, אויפגעמאַכט זי שטילערהײד און אַרײַנגעקוקט...

דאָס בעטעל זײַנס איז געשטאַנען בײַ דער וואַנד. דער ראָלעט אַראָבגעלאָזט איבער׳ן פענסטער. און אַ טונקעלע קיהלקײט האָבען די בלױליך־אָבגעקאַלכטע ווענד אין זיך פערבאָרגען, אַ שטילע רו־היגקײט איז אין יעדען ווינקעל געלעגען אויסגעגאָסען. דאָס פער־שפּרײטע לײַלעך אויפ׳ן בעטעל האָט געפּעכעלט, קלאָר ווי שנעע, און אין די אײַנגעפאַלענע קנײטשען בעהאַלט זיך די טונקעלע שטילקײט, וואָס האָט איבער׳ן בעטעל אַרומגעשוועבט. קעגען איבער

שטעהט לעאָנ׳ס קויש מיט די זאַכען זײַנע, און אַ הײַס העמדעל מיט העקעלעך אונטערן קעלנערל העננט הינטער דער טהיר — עס אָטעמט, דאַכט זיך שרהלען, און עפּעס אַ פֿערבאָרגענע רוהיגקייט רוהט אין יעדען שפּעלטעל און אין יעדען פּעלבעל. עס שווייגט דאָס צימער, ווי אַ טיעפֿער סוד וואָלט זיך דאָ אַרײַנגעזאַפּט, און אַלץ אַרום הערט זיך אײַן מיט אַ פֿערזונקענע פֿערטראַכטקייט איבער דער שטילקייט...

— שרהלע — וואָס האָסט דו דיך אַזוי פֿערטראַכט? — האָט פריידקע געפֿרעגט צוקומענדיג שטילערהייד הינטער איהרע פּלײצעס.

— גלאַט אַזוי... איך האָב מיך פֿערקוקט, ווי דאָ איז אַזוי שטיל...

האָט שרהלע געענטפֿערט, אָנקוקענדיג זי מיט אײַן אומעדיגקייט.

— דו בענגסט?...

— ניין — נאָר אַזוי, טרויעריג איז מיר...

— זײַ זשע נישט טרויעריג, שרהלע... האָט פריידקע בעזאָרגט אָנגענומען זי בײַ די האַנד.

— עס איז שוין אַזוי לאַנג, אַזוי לאַנג... דאָס האַרץ איז מיר עפּעס אַזוי שווער... מיר דאַכט זיך, איך וועל איהם שוין מעהר נישט אָנקוקען...

— רעד נישט קיין נאַרישקייט, שרהלע! — האָט פריידקע אונצופריעדען און געפּײַניגט אַרויסגעזאָגט.

אַ ווײַלע איז שטיל געווען, און פריידקע האָט די אויגען אַראָבגעלאָזט פֿאַר שרהלעס געזיכט, ווי זי וואָלט נישט געקאָנט קוקען אויף איהר שטילען צער, וואָס אין איהר שטילען פֿײַכטען בליק האָט זיך אָבגעשפּיגעלט. ענדליך האָט זי ווײַטער געבעטען:

— שטעה נישט שרהלע... געה ערגעץ, אָדער וואָס... און אַז ער וועט קומען, וועל איך באַלד קומען צולויפֿען צו דיר אָנזאָגען...

אין שרהלעס אויגען האָט זיך אַ בלישצענדיגע טרער בעוויזען, און זי איז באַלד אַרויס פֿון שטוב, אומקעהרענדיג זיך צוריק אַהיים.

אַ שוואַרצער געדיכטער הייך האָט זיך שוין איבער דער קופּע קיהן אויפגעוויקעלט און דערהויבען זיך איבער די שפּיצען בוימער ווי אַ וואָלקען־זײַל און דאָס ווינטעל האָט פֿון איהם גאַנצע שטיקער אָבגעריסען און צוטראָגען איהם אויף אַלע זײַטען. קעגען־איבער איז געשטאַנען דער פֿאָטער אָנגעלעהנט אָן אַ בוים מיט פֿערלעגטע

הענד אויף דער ברוסט, און די שטילע, פערטראכטע אויגען האבען אהן א ציעל געקוקט איבער דעם זייל וואס האט אין דער הויף אויפגעשטיגען. שרה'לע איז שטעהן געבליבען מיט א שטיל רחמנות פנים קעגען פאטער.

— וואו ביסט דו שרה'לע? — האט דער פאטער ווי פון א חלום זיך אויפגעכאפט.

— איך בין געוועזען ביי פריידקען. — האט שרה'לע געענטפערט.

— זעה, דו קינד מיינס. — האט דער פאטער ווי אבזיכ-צענדיג אנגעהויבען — שוין דריי און דרייסיג יאהר לעג איך קופעס קיהן איבער דעם זעלבען בערגעל, שוין דריי און דרייסיג יאהר דערהויבט זיך דא דער רויך פון צייט צו צייט, און וואס האב איך דא דערלעבט?....

— וואס ווילסט דו, טאטע? — האט שרה'לע געפרעגט.

— איך וויל נאר דו זאלסט רוהיג זיין... איך זעה דאך, אז מיט דיר איז עפעס, און, חלילה, אויף דיר איין האר, צו וואס טויג מיר מיין גאנץ לעבען? שוין גענוג קופעס קיהן אויסגעברענט. איך קוק אין דעם רויך, וואס וויקעלט זיך אונטערן הימעל, און מיר דאכט זיך, אז אין דעם רויך זענען אלע מיינע טעג פערשוואונדען. און אז דער רויך האט מיר די בעסטע צייטען אוועקגעטראגען. דיין מאמע לעבט שוין נישט, זי האט מיך דא איבערגעלאזט, און ווי א שאטען דרעה איך מיך היינט ארום דער קופע קיהן... און אויב דיר זאל חלילה עפעס געשעהען, וואס האב איך נאך דא צו טהון, פאר וועמעס וועגען?...

שרה'לע האט פערטראכט געהאלטען די אויגען אראב, און דער פאטער האט געגעהנט צו איהר, גלעטענדיג זי איבער'ן קאפ.

— שרה'לע... ווייסטו וואס איך קלער... איך וויל פאהרען אויף קבר אבות צו דער מאמען...

— נו פאהר... — האט שרה'לע איהר ליכטיגען קינדערשען בליק אויפגעהויבען.

— און דו וועסט מיטפאהרען שרה'לע? פאהר מיט, פאלג מיך — עס וועט דיר אביסעל גרינגער ווערען אויפ'ן הארץ... אז גאט וועט העלפען, איך וועל דעם אייווען אויסשעפען, וועלען מיר פאהרען אין שטאדט אריין, געהען צו דער מאמעס קבר...

— שרה'לע איז געשטאנען פערשטומט און דעם קאפ אראב-

געלאָזט אונטער דעם פאַטערס הענד, וואָס האָט איהרע ווייכע לאַקען אַזוי צערטליך געגלעט.

דערנאָך איז שרה'לע אַוועק צו זיך הינטערן פענסטער און גע־זעצט זיך אין עק וואַלד קעגענאיבער דעם פענסטערעל פון איהר צימער. זי האָט געקוקט אויף דעם פענסטערעל ווי אויף אַ פרעמדס און פאַרגעשטעלט זיך, ווי שטיל, ווי איינזאַם דאָרט איז.

אַ גאַנצען טאָג איז זי אין שטוב נישט אַרײַנגעקומען, נאָר פאַרנאַכט, ווען די זון איז שוין אונטערגעגאַנגען און די שפּיצען בײַמער האָבען זיך אין אַ פּורפּור־רויטקײַט פערהילט, נאָכקוקענדיג מיט אַ פערחונקען שווײַגען אויף די שטילע טונקעל־ברוינע וואָלקענדלעך, וואָס האָבען ווײַט הינטערן וואַלד אַרומגעבלאָנדזשעט און געזוכט זיך אַ נאַכט־לעגער — ערשט דעמאָלט איז שרה'לען נאָך שווערער גע־וואָרען אויפ'ן האַרצען, און זי האָט געזוכט אַיין אָרט, וואו פאַר דער נאַכט צו בעהאַלטען זיך. אַ שטילע אומעדיגקײַט האָט זיך אויף איהר פערוואָלקענט פנים צולעגט און שרעקענדיג זיך פאַר דעם טיפען פערזונקענעם געריש צווישען די בײַמער, איז זי אַרײַן צו זיך אין שטיבעל און אַנידערגעוואָרפען זיך אויפ'ן בעטעל, אַ מידע, אַ צע־בראָכענע. זי האָט זיך, ווי אַ שטילער, טונקעלער שאָטען אײַנגע־טוליעט און מיט'ן פנים אין קישען זיך אײַנגעגראָבען.

אין שטיבעל איז וואָס אַמאָל פינסטערער געוואָרען. שאָטענס האָבען זיך אין די ווינקלען ווענד געטוליעט. איהר טונקעלע פיגור אויפ'ן בעטעל האָט זיך קיין ריהר נישט געטהון. ווי פערגליווערט איז זי גע־לעגען אונטער דער שטילקײַט, וואָס האָט איבער'ן בעטעל געלויערט.

שפּעטער, ווען דער פאָטער איז אַרײַן אין איהר צימערל, האָט זי זיך נישט אָנגערופען. און אַז ער האָט אַ ליכטעל אָנגעצונדען און צוגעגאַנגען נעהנטער, אַ קוק צו טהון אין איהר פנים ווי זי שלאָפט — האָט זי איהם געבעטען, ער זאָל זי לאָזען אַליין אין דער פינסטער.

דער פאָטער האָט מיט רחמנות־אויסגעשטעלטע אויגען געפאָלגט זי, אַרויסגעהענדיג מיט דעם ברענענדיגען ליכט אין דער האַנד פון איהר צימער.

שרה'לע האָט דעם קײַטעל אַרויסגעוואָרפען און צוריק געלעגט זיך אויף איהר בעטעל.

אַ גאַנצע נאַכט איז זי געלעגען אין האַלבען דרימעל ווי

אונטער אַ לייכטער, טונקעל-אויסגעוואַקסענעם שלייער און אַ גאַנצע נאַכט האָט זי נישט אויפגעהערט שטיל צו זיפצען.

ערשט פאַרטאָג, ווען דורך דער שפּאַרע פון לאָדען האָט אַ שמאָל פּאַסיקעל הימעל אַריינגעשיינט, אויסציהענדיג זיך איבער דער פּאָדלאָגע קעגען איהר בעטעל, האָט זי דעם קאָפּ פון געלעגער אויפגעהויבען, און אַרומגעקוקט זיך, ווי נאָך אַ לאַנגען שווערען חלום, און איז אַראָב פון בעטעל.

זי האָט לאַנגזאַם אַראָבגעלאָזט דעם קיטעל און שטיל אויף די שפּיצען נעגעל אַריין צום פאָטער אין שטוב, בלייבענדיג שטעהן פאַר זיין בעט.

דאָ האָט זיך אַ קליין לעמפּעל טונקעל געברענט אויפ'ן טישעל, וואָס איז געשטאַנען ביי דער זייט בעט, און אַ רויטע ליכטיגקייט האָט זיך אויף דעם פאָטערס שלאָפענדיג געזיכט געגאָסען.

ער איז מיעד געשלאָפען, פערוואָרפען דעם קאָפּ, אויסגעשטעלט די רונדיג שוואַרצע באָרד, און די ברוסט האָט זיך פול געהויבען אויף און אָב. זי האָט איהם ביי זיין עלענדיגען אָנגעריהרט און דער פאָטער האָט די ברעמען אויפגעמאַכט אַרומקוקענדיג זיך מיט אַ צעוואָרפענעם בליק, און נאַכהער, ערשט שרה'לען דערזעהן ווי זי שטעהט פאַר איהם שטיל מיט צעוואָרפענע האָר און שטאַרק בלאַס.

אַ רחמנות איז איהם בעפאַלען:

— וואָס איז דיר שרה'לע? — האָט ער ווי צוטרויערט געפרעגט.

— גאָר נישט, טאַטע... מיר איז גאָר נישט... האָט זי איהם געענטפערט און ליידענד געקוקט אויף זיין אונרוהיג געזיכט.

— שלאָפסט נישט? — האָט זי דער פאָטער ביי די האַנד אָנגענומען, צונעהמענדיג זי נעהנטער צו זיך.

— ניין, טאַטע... איך קען נישט... איך וויל דאָ זיצען, נעבען דיר... האָט זי איהם אָנגעוויזען אויפ'ן בענקעל, וואו זיין אָנטהון איז געלעגען.

דער פאָטער האָט דאָס לעמפּעל אַרויסגעדרעהט, האָט איהר אָנגעדרעהט דאָס בענקעל קעגענאיבער דעם בעט, און זי האָט זיך געזעצט. ביידע זענען פערזונקען געווען אין אַ שווערע שטילקייט, און זי האָט אַלע ווייַלע די אויגען אויפגעהויבען אויף דעם פאָטער, נאָר זיי צוריק אַראָבגעלאָזט.

נאַכהער האָט זי שטיל אָנגעהויבען:

— טאַטע... טאַטע... דו געדענקסט דעמאָלט די ציגאַנקע אין וואַלד... די ציגאַנקע מיט דעם ביידעל?

— וואָס זאָגסט דו שרה'לע?

— איבער איהר קאָן איך נישט שלאָפען...

— שרה'לע... דיר האָט זיך עפּעס געחלומ'ט...

— ניין טאַטע... דו געדענקסט דאָך יענע ציגאַנקע, וואָס איז אַרויסגעקומען פון ביידעל מיט אַזוינע שטילע אויגען, זון די שוואַרצע האָר?... אַזוי צולאָזט... געדענקסט נישט?...

דער פאָטער האָט אַ ווײַלע געקוקט אויף איהר צוטראָגען, אומגלויביג, און נאַכהער ערשט בערוהיגט געענטפערט.

— איך געדענק...

— און זי וועט מיר נישט צונעהמען מיין לעאָנ'ען?...

— זי לעאָנ'ען?... צו וואָס? שרה'לע?...

שרה'לע איז שטיל געבליבען, די אייגען אַראָבגעלאָזט.

— געדענקסט — האָט זי אין אַ ווײַלע אַרום אָנגעהויבען — ווען די מאַמע האָט נאָך געלעבט?...

— איך געדענק... האָט דער פאָטער טרויעריג צוגעשאָקעלט מיט דעם קאָפּ.

— האָט זי מיר איינמאָל אַ מעשה דערצעהלט, מיט אַ באָבעלע וואָס האָט געהאַט אַ הײַזעל אין מיטען וואַלד און אין דעם הײַזעל האָט זי געהאַט דרײַ טעכטער, איינע שענער פאַר דער אַנדערער, און אַלע האָבען געהאַט צו דרײַ גאָלדענע האָר אויף דער סאַמע מיט קאָפּ...

— שרה'לע... האָט דער פאָטער אויסגערופען, און אויפזעצענדיג זיך האָט ער וועהטאָגליך געקוקט אין איהר געזיכט — שרה'לע... ווײַז נאָר... האָט ער זיך צו איהר צוגעבויגען און אַרויפגעלעגט זײַן האַנד אויף איהר שטערען — האָסט נישט קיין היץ?...

— איי, לאָז מיך אָב, טאַטע... האָט זי זיך געקרימט און ברוגזדיג אָבגעקעהרט דאָס געזיכט אָן אַ זײַט.

— נו, טאָכטערשי... נו, וואָס זאָל איך דיר טהון?... וואָס קען איך דיר העלפען, טאָכטערשי?.

ער איז אַראָב פון בעט, גענומען זי אונטער דער האַנד, און דאָס לעמפּעל פון טיש אַראָב אין דער אַנדערער האַנד און האָט זי

אונטערהאַלטענדיג, אָבגעפיהרט אין איהר צימער און צוריק געלעגט זי אויף איהר בעטעל.

— זעהסט, טאָכטערשי, — האָט ער איהר געוויזען אויפ'ן שפּאַלט פון לאָדען — זעהסט... דער טאָג בלויעט שוין אַריין... עס ווערט שוין טאָג...

— און צו וואָס טויג ער מיר?... האָט שרה'לע אָבגעזיפצט, און אין אַ ווייַלע אַרום צוגעגעבען — פאַר וואָס, טאַטע, הערט מען נאָך די העהנער נישט קרעהען פון בוידעם?...

— קענסט נישט, שלאָפען, שרה'לע?... האָט דער פאָטער מיט רחמנות איבערגעפרעגט.

— ניין... איך וויל אויף זיין. אפשר וועלען מיר די העהנער מיט זייער קרעהען אָנזאָגען אַ גוטע בשורה...

דער פאָטער האָט שטיל אָבגעזיפצט, און אין צימער איז שטיל געוואָרען. דאָס פייַערל פון ברענעדיגען לעמפעל אויפ'ן טישעל האָט אַ טונקעל-רויטליכע ליכטיגקייַט צוגאָסען איבער זייערע קעפּ, די געזיכטער האָבען אויסגעזעהן פערזאָרגט און דאָס גאַנצע צימער, האָט זיך געדאַכט, אָטעמט מיט איין שטילען סוד, וואָס צוגיעסט זיך איבער אַלע טונקעל-בעשאָטענע ערטער און אין די ווינקלען פון צימער...

אַזוי האָט שרה'לע נאַכט בייַ נאַכט פערברענגט, און בייַטאָג פלעגט זי די שטוב פערלאָזען, פערקלויבען זיך ערגעץ אין וואַלד אונטערן שאָטען פון אַ בוים און דעם גאַנצען טאָג איבערזיצען איינע אַליין און שטום געקוקט מיט פייַכטע פערגליווערטע אויגען אויף די שפּיצען בוימער, ווי זיי וויעגען זיך אַיין אין זייער אייגען שטיל גערויש.

בימלעכווייַז איז איהר אייגען גערטענדעל אונטערן פענסטער אויך פרעמד געוואָרען איהר. פון דער ווייַטענס נאָר פלעגט זי קוקען אויף די שטומע בלומען-קעפּלעך, ווי זיי בייגען זיך איינס קעגען דעם אַנדערען אויף זייערע דינע הויכע שטענגלעך און ביקען זיך, פרעגענדיג איינס דאָס אַנדערע „וואו איז לעאָן, וואו איז לעאָן?"...

און אין שרה'לעס אויגען פלעגען זיך צוויי ליכטיגע טרערען שטעלען און ביטערליך האָט זי דאָס געזיכט אָבגעקעהרט פון די בלימעלעך, איהרע פערלאָזטע יתומים'לעך...

און אַז זי פלעגט אונרוהיג ווערען, פלעגט זי זיך אין טיעפען

וואַלד צווישען די געדיכטע ביימער אין טונקעל־טיפען שאָטען פערבאָרגען. און וואָס טיפער, וואָס געדיכטער עס איז דער וואַלד געוועזען, אַלץ מעהר בעשיינפערליך פלעגט זי פון דער ווייטער טונקעלהייט, אָדער פון צווישען די בלעטער איבער די געדיכטע צווייגען — לעאָנ'ס געשטאַלט זעהען אַרויסקוקען...

און איינמאָל איז זי, זוכענדיג לעאָנ'ען, צו די שטיבלעך פון די וואַלד־העקער פערקראָכען... סאַמע ניעדריגע ערד־דעכלעך, אַראָבגעלאָזט צו דער סאַמע ערד, מיט אַ קליין פענסטערל אונטער דער זייט דעכעל און אַ שמאָל קוימענדעל, וואָס שטעהט אין דער מיט דעכעל. פאַר יעדער טהיר, וואָס לאָזט זיך אַראָב, ווי ביי אַ הייל אונטער דער ערד, ליגט אַ סטערדע האָלץ, אָדער אַ קופּע שטעכעכץ, העגנט אַ פּאָר ווינדעלעך, אָדער ליעגט איין איבערגעדרעהטער קובעל צום טרוקענען, און אונטער יעדען הייזעל זיצען אַ צוויי, דריי נאַקעטע קינדערלעך, ווי פון דער וועלט אַרויסגעזעצט און שפּיעלען זיך אין זאַמד.

דאָרטען פלעגען די קינדערלעך פון די וואַלד־העקער נאָכקוקען שרהלען, ווי אויף אַ שטילען סוד.

און זי פלעגט אַרומבלאָנדזשען צווישען די פּערזעגטע שטאַמען אין דעם אויסגעהאַקטען שטיק וואַלד אַרום די הייזלעך, שטיל, מיט אַ בלאַס געזיכט, פערטראַכט אין זיך, און נאָר זעלטען פלעגט זי אויפהייבען אירע שענע שוואַרצע אויגען, און די פינסטערקייט פון יאוש און פערלאָזטקייט אויף אַלץ אַרום האָט זיך אין אירע פייכטע בליקען אָבגעשפּיגעלט...

פאַר די זעלבע ניעדריגע הייזלעך פלעגט איהר לעאָן פאָרבייפאָהרען, רייטענדיג אויף זיין פערד און זאָטעל, מיט אַ שפּיץ־רוט אין דער האַנד. מיט זיינע בלויע געפּאַסטע הייזלעך און די געגלאַנצטע שטיוועלעך אויף די פיס פלעגט ער זיצען, ווי צוגעגאָסען צום פערד, און זיין שטאָלץ־אויסגעגלייכטער קאָפּ פלעגט אויסקומען העכער איבער אַלע דעכלעך פון דאַנען. און טייל מאָל פלעגט ער זיך דאָ אָבשטעלען פאַר אַ טהיר פון אַ הייזעל. און זיין ברוינעט געזיכט, שוואַרצע אויגען און די דינע שוואַרצע וואָנסעלעך האָבען שררהדיג אויסגעזעהן, און מיט אַ שטרענג קול פלעגט ער אַ רוף טהון „קאַשקין”, אַראָבביגענדיג זיך פון פערד צום ניעדריגען פענסטערל... אַ גלאָז וואַסער פלעגט ער זיך הייסען אַרוים־

דערלאַנגען אויפ'ן פערד אַרויף...

נאָר היינט איז ער נישט דאָ... נישט ער און נישט זיין פערד... און שרה'לע זוכט האָטש „קאַשקין", האָטש דאָס הייזעל אָנקוקען...

און אַז זי קוקט זיך אַרום, און דערזעהט, ווי פּוסט דאָ איז היינט, לאָזט זי דאָס געזיכט אַראָב צו דער ערד און געהט אַוועק מיט שטילע טריט, און די קינדערלעך פון די וואַלד-העקער קוקען איהר נאָך מיט שטילע פּנים'לעך, גרויע סודות'דיגע אויגעלעך, ביז זי פערשווינדעט צוריק אין וואַלד צווישען די ביימער...

איין אַנדער מאָל ווייטער, פלעגט זי צוקומען צו דעם ראָוו, וואָס האָט זיך אין דער מיט וואַלד אַ דורכגעשניטען, טיעף צווישען די ביימער — פלעגט זי בלייבען שטעהען אַ צוגעשמידטע צום אָרט. מיט איהרע שוואַרצע אויגען פלעגט זי זיך איינקוקען אין זיין טונקעלער טיעפקייט איבער דער גאַנצער לענג, וואָס איז בעוואַקסען געווען מיט גרינעם פרישען מאָך, ווי אַ ווייך געלעגער, און זי האָט געקוקט און געקוקט... אַ זאַפטיגע קיהלקייט פלעגט זיך אין דעם ראָוו פערבאָרגען. די ביימער ביי די זייטען הילען איהם אַריבער מיט זייערע אַראָבגעלאָזטע צווייגען, ווי אונטער אַ גרינע סוכה, און שרה'לען פלעגט זיך דאַכטען, אַז אַלע גאָט'ס סודות, צוזאַמען מיט דעם לייכטען גערויש פון די ביימער און גרעזער, גיעסען זיך דאָ אַהער צונויף און פערבאָרגען דאָ דעם וואַלד'ס שטילען סוד...

און דאָס פלעגט אַזוי שרה'לעס האַרץ ציהען אין דער טונקעלער קיהלקייט, אין דעם ווייכען שטילען מאָך, אַז זי פלעגט זיך נישט איינמאָל פערגעסען, און נישט פיהלענדיג, אַליין אָנגעהויבען צו געהן גלייך מיט דעם ראָוו, ביז דער וואַלד האָט זיך שוין אָנגעהויבען שיטער אַדורכצולייכטען קעגען דעם בלויען הימעל, און זי איז אַרויסגעקומען אויף איין אונבעקאַנט נאַקעט פעלד...

און דאָ איז אויף אַ בערגעל אַ פערלאָזטער געשטאַנען, איינער אַליין, אַ „וויעטראַק" פון גאָר אַלטע צייטען. די ווענד זיינע זענען שוין געווען אַרומגעשיילט, צוויי אויסגעשפּרייטע פליגעל אין דער ברייט, ווי צוויי דאַרע אויסגעשטרעקטע הענד, און דאָס רעבעל אויף איהם האָט אויסגעזעהן, ווי אַ גריין מאַכען הימעל אויף אַ פערצייטישען מכשף...

און אַז שרה'לע האָט דערזעהן די גאַנצע פּוסטקייט אַרום,

איז איהר דאס הארץ אויסגעלעהרט געוואָרען, און זי איז אויפ'ן גראָז אנידערגעפאלען מיט א געוויין און א רחמנות צו זיך אליין—„לעאָן, לעאָן... וואו האָסט דו מיך געלאָזט איינע אליין אין דעם פרייען פעלד?"...

און אין מיטען וואלד אויף א קיילעכיג גראָזיג אָרט איז א טייכעל געווען, וואָס שרה'לע פלעגט אהין קומען טאָג־טעגליך, און ארומדרעהען זיך אויף דעם ברעג איינע אליין, ווי א שטילע פערוואָגעלטע טויב.

ארום און ארום ברעג איז דער וואלד מיט זיינע הויכע ביימער, וואָס שטעהען מיט איינגעשוויגענע קעפ אונטערן בלויען הימעל, צופיסענס וואַשט דאָס טייכעל דאָס זאמד אויף די ברעגעס, און שרה'לע דרעהט זיך ארום איינע אליין פערזונקען אין א שווערער שטילקייט. און אז עס מאכט זיך א ווינטעל, און די קעמפע הויכע גראָזען אויף יענער זייט ברעג הייבען זיך אָן צו צעוויינען מיט א שרעקליך געוואַרפעריי אויף אלע זייטען, איבערבייגענדיג זיך איבער'ן וואַסער, וואָס רינצעלט זיין שפיגעל־גלאטע אויבערפלעכע פאר שרעקדעמאָלט הייבט שרה'לע איהר פערשטיינערטען בליק אויף, און פון צווישען דער קעמפע ענטפלעקט זיך פאר איהר איין אָנגעבונדען שיפעל צום ברעג, וואָס וואַרפט זיך צווישען די וועלען, אזוי עלענד, אזוי פערלאָזט, אז זי מוז צוריק אָפקעהרען איהר געזיכט אָן א זייט און וויינט מיט א שטיל איינגעהאלטען קול, אז איין גאָט אין הימעל מעג איהר ענטפערען.

זי וויינט דארויף, וואָס זי האָט שוין היינט נישט נאָך וואָס אהער צו קומען... און זי דרעהט זיך אזוי לאנג ארום אויף די ברעגעס ביז זי געהט אוועק א מידע, א צובראָכענע פון דאנען.

נאָר צום מייסט בעפאלט איהר א מרה־שחורה פרייטאָג פארנאכט, ווען די זון לאָזט זיך איבער די שפיצען ביימער אראָב א מידע, צופלאקערט אין איהר אייגענעם שטילען טרויער, און די לעצטע רויטע שטראהלען צוברעכען זיך אויף שרה'לעס פענסטערעל. זי דערמאנט זיך דעמאָלט אָן דער מוטער, ווי איהר געלב פנים האָט מיט שטילע ליכטיגע אויגען פון קראנקען־בעט אראָבגעקוקט, ווי זי, שרה'לע, וועט דאָס ערשטע מאָל ליכט בענשען אָהן איהר... זי האָט די ליכט אָנגעצונדען און די מוטער האָט מיט איהר די ברכה געמאכט... און פאר וואָס האָט זי דעמאָלט אזוי געוויינט, די

מאַמע... און פאַר וואָס האָבען די טרערען אַזוי געלויכטען?...

„שרה'לע... — האָט זי איהר צום בעט צוגערופען און, גלעטענדיג זי איבער'ן קאָפּ, געזאָגט „שרה'לע... בענש ליכט אָהן מיר, אַלע פרייטאָג פאַרנאַכט, ווען גאָט שיקט דעם ליבען שבת קודש אויף אונז יודען"...

און אַצונד, ווען דאָס האַרץ איז איהר אַזוי שווער געווען פון בענקען נאָך לעאָנ'ען, האָט זי נישט געוואָלט, אַז דער פאָטער זאָל איהרע טרעהרען זעהן בשעת זי צינדט אָן די ליכט. דער פאָטער איז איהר הינטער די פּלייצעס געשטאַנען, און זי, אויסגע־דרעהט מיט'ן פנים צו די ליכט מיט די שטילע פערטראַכטע פלעמ־לעך, האָט זי מיט די הענד דאָס פנים פערשטעלט און איהרע ליפּלעך האָבען געשעפּטשעט אַ שטיל געבעט, וואָס האָט די גאַנצע שטוב אנגעפילט מיט אַ שטילען צער, צוזאַמענגיסענדיג זיך מיט דער רויטער ליכטיגקייט פון די ברענענדיגע ליכט.

— שרהלע... — האָט דער פאָטער מיט שטילען צער אין די אויגען געבעטען — וויין נישט אַזוי פיעל... עס איז דאָך היינט שבת...

— וואָס זאָל איך נישט וויינען — האָט זי געענטפערט — אַז היינט צוויי וואָכען איז נאָך מיין לעאָן געווען ביי מיר...

— ווען גאָט העלפען, ער וועט ווייטער קומען, און וויין נישט...— האָט ער זי געטרייסט.

נאָר שרה'לע האָט זיך קיין אָרט נישט געקענט געפינען.

— איך וויל, טאַטע — זאָגט זי בעטענדיג — געהען צו לעאָנ'ס שוועסטער... אין דרויסען איז שוין נאַכט — ווייזט זי איהם דורכ'ן פענסטער — דאָס פעלד איז אַזוי שטיל, אַזוי לעדיג... און דאָ, אין שטוב, קען איך אויך נישט דערזיין...

— נו נעהם דאָס רויטע פאַטשיילעכעל אויפ'ן קאָפּ, היינט איז שבת... געה נישט אַזוי מיט די האָר צולאָזט... און איך וועל דיך אונטערפיהרען.

האָט זי עס גענומען אויפ'ן קאָפּ, אונטערבינדענדיג זיך מיט ביידע עקען אונטער דער גאָמבע, און איז שוין געשטאַנען ביי דער טהיר. האָט זיך ערשט דער פאָטער אומגעקוקט איבער דער שטוב און אויף די אָנגעצונדענע ליכט, און האָט אָפּגעזיפצט:

— שרה'לע — בעט ער זיך — וואָס פערשטערסט דו דיר אַליין די שבתים?...

— איך קען נישט, טאַטע, איך קען נישט...— האָט זי זיך אָבגעהאַקט אין דער מיט, און דער פאָטער האָט זי געמוזט אונטערפירען.

זענען זיי אַ גאַנצען וועג געגאַנגען שטיל און פערטיעפט אין זיך, נאָר אונטער'ן בערגעל, אַז שרה'לע האָט דערזעהען די ליכטיגקייט פון צווישען די ביימער, וואו עס לייכטען אַרויס די ברענענדיגע שבת־ליכט פון דעם קאַסירערס פענסטער — האָט זי דעם פאָטער אָבגעשטעלט, געהייסען איהם שוין צוריק געהן און זי איז אַליין אַוועק צום קאַסירערס הויז.

אונטערן פענסטער פון פריידקע'ס בעזונדערער שטוב איז זי געבליבען שטעהען ווי צוגעשמידט. אויף דעם טישעל האָט געברענט אַ לאָמפ אונטער אַ בלויער שיין, וואָס האָט אַזוי העל־בלוי אָבגעשלאָגען אויף די ווייסע געקאַלכטע ווענד. פריידקע איז געלעגען אויפ'ן בעטעל, די האַנד אונטער'ן פנים אונטערגעשפאַרט, און פאַר איהר, אויף דעם קישען, איז איין אויפגעמישט בוך געלעגען...

נאָר אַזוי שטיל איז דאָ אַלץ אַרום אין דעם צעגאָסענעם שיין פון דער בלויער ליכטיגקייט, אַז עס דאַכט זיך שרה'לען — לעאָנס אַ שטילער בליק קוקט אויף דעם אַלעם פערבאָרגענערהייד פון ערגעץ אַ שפּאַלט אַרויס... זי געדענקט איין אָבענד, ווען ער האָט זיך אַרומגעדרעהט איבער דער שטוב, די האָר צעוואָרפען איבער'ן שטערען, די הענד פערלעגט אויף פאָרענט, און דאָס געזיכט געזונקען... פאַר דעם ברענענדיגען לאָמפ זענען געלעגען אָנגעוואָרפען שאַכטלען פון גילזען, פאַפּיראָסען, און אָן דער זייט אויף אַ שטוהל איז געלעגען זיין אָנגעפּאַקטער ריזעטאַש... נאָר ער האָט זיך נאָך אַלץ אַרומגעדרעהט אין בלויען לייב־קאָלירענעם לייבעל... ער האָט עפּעס געטראַכט... און וואָס האָט ער געטראַכט... וואָס, ווייס זי נישט... אין זיין ברוינליך אַראָבגעהאַנגענעם געזיכט, אין זיין שטומען בליק און אין די ווינקלען אויגען איז עפּעס געלעגען אַ טונקעלע שטילקייט...

— גאָט ווייס, וואָס... האָט שרה'לע, שטעהענדיג אונטער'ן פענסטער, שטיל אָבגעזיפצט, און דערמאָנט זיך, אַז זי גערט צו פריידקע'ן...

זי איז אַריין אין שטוב.

אַ שטילער פריידקע'ס בליק האָט זי בעגעגענט, און שטיל ווי אונטער אַ וויכען פוכענעם פליגעל האָט זיך שרה'לע דערפיהלט.

און זי איז צוגעגאנגען צו פריידקע׳ס בעטעל מיט אראבגעהאנגענע אויגען.

— פון וואנען קומסט דו ערשט?... האט זי פריידקע געפרעגט, קוקענדיג פערוואונדערט.

— איך קום פון דערהיים. — האט שרה׳לע געענטפערט.

— זיץ... האט איהר פריידקע אנגעוויזען נעבען זיך אויפ׳ן בעטעל.

א לאנגע צייט האבען ביידע געשוויגען, און זייערע בלייכע בע-לייכטענע פנים׳ער מיט די אראבגעלאזטע פערזארגטע ברעמען האבען אויסגעזעהען, האלטען דער שטוב׳ס אטעם איין...

— עס איז שוין גוט נאכט?... האט פריידקע די שטילקייט אי-בערגעריסען.

— יא... האט שרה׳לע אויפגעהויבען איהר בלאס געזיכט, מיט פערגליווערט אויסגעשטעלטע בליקען צום פענסטער.

אויף דעם טיפען בלויען הימעל האבען געבלישצעט שטע-רענדלעך, ווי געשליפענע רובינדלעך, און פערשידענפארביג געפינ-קעלט אין דער טיפער נאכט.

— דו זעהסט... האט שרה׳לע, ווייזענדיג מיט א פינגער אויפ׳ן פענסטער, געווענדעט זיך צו פריידקען, שטיל אנקוקענדיג זי, ווי זי וואלט איהר עפעס א סוד ענטפלעקט — דו זעהסט, ווי פינסטער עס ווערט אין דרויסען...

פריידקע האט געשוויגען, קוקענדיג אין איהר וואונדערליך בלאס געזיכט, וואס האט ערשט אזוי ערנסט און שטרענג אויסגע-זעהען...

— איך זעה... האט זי ווי מיטגעזאגט, נאך מעהר פערוואונדערט אנקוקענדיג זי.

שרה׳לע האט זיך עפעס ווי פלוצלונג צוזאמענגעשטויסען מיט פריידקע׳ס פארשענדיגען בליק, און עפעס האט זיך פלוצלונג אין איהרע אויגען ווי אויסגעלאשען. זי האט פערשעמט אראבגעלאזט די ברעמען און ארום איהר מויל׳כעל האט זיך צולעגט איין אונ-געוועהנליכער אויסדרוק פון פיין, ווי איינע וואס האט עפעס א שמערץ דערפיהלט.

— שרה׳לע... וואס איז דיר?... האט זי פריידקע געפרעגט — דו ביזט עפעס נישט געזונד?...

— ניין... האָט שרה׳לע געענטפערט — מיר איז נישט, גאָר נישט... נאָר אַז עס קומט בײַנאַכט — זעה איך ווי אין דרויסען ווערט אַזוי פינסטער... און איך ווייס נישט וואו לעאָן איז, און ער ווייס נישט וואו איך בין...

— נאַריש קינד... פאַר וואָס ווייס ער נישט?... וואָס האָסט דו דיר אַזוי פיעל צום האַרץ צו נעהמען... ער וועט קומען צו דיר... ער ווייס אַלץ... ער ווייס גאַנץ גוט...

— און איך ווייס נישט... הייבט שרה׳לע ווייטער אָן — איך ווייס נישט... און טייל מאָל פלאָנטערן זיך מיר עפּעס אַזוינע חלומות אין קאָפּ...

פרייַדקע האָט דאָס געזיכט אָבגעקעהרט אָן אַ זייט, ווי זי וואָלט איהר עפּעס נישט געקענט קוקען אין פּנים אַרײַן פאַר רחמנות...

דערנאָך איז זי אויפגעשטאַנען פון בעטעל, מיט אַ רחמנות׳אין קול, געפרעגט שרה׳לען, אפשר וועט זי דאָ נעכטיגען, וועט זי אפשר גיכער קענען שלאָפען... האָט איהר שרה׳לע טרויעריג צוגעשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ, און זי איז אַליין אַרויסגעגאַנגען פערמאַכען דעם לאָדען.

שפּעטער, האָבען זיך ביידע געלעגט שלאָפען צוזאַמען אין בעטעל, דער לאָמפּ מיט דער בלויער שייַן אויפ׳ן טישעל האָט בעלויכטען זייערע שטילע בלאַסליכע געזיכטער, וואָס האָבען זיך געבאָדען אין די אייגענע צולאָזטע האָר איבער׳ן קישען. און ביידעס שלאַנקע פיגורען האָבען זיך מיט אַ בולט׳ע ווייכקייט פון אונטער דער לייַכטער צודעק אויסגעדריקט. שרה׳לע האָט זיך צו פרייַדקען צוגעטוליעט און מיט דער האַנד זי אַרומגענומען, איינטיעפענדיג דאָס געזיכט אין איהר.

און דער לאָמפּ האָט אַזוי שטיל געברענט, אַ בלאַסליכע פערזאָרגטקייט אויף פרייַדקע׳ס געזיכט געוואָרפען, און אויף דער בלויליך בעלייַכטענע וואַנד איבער פרייַדקעס פּלייצעס האָט זיך ווי אַ שטילער סוד צוגאָסען.

פרייַדקע האָט לייַכט אָבגעאָטעמט, און די שטילקייט איבער דער לעדיגער שטוב איז נאָך טיעפער געוואָרען.

— דו ווילסט אַזוי שלאָפען?... האָט זי שרה׳לען שטיל געפרעגט, טוליענדיג זי צום האַרץ, ווי אַיין אָרעם פייגעלע — דו ווילסט?...

— ניין... האָט שרה׳לע געענטפערט — איך וויל נאָר ליעגען אַזוי... אַזוי איז בעסער...

— נו ליעג, שרה׳לע... ליעג... טוליע דיך צו... אט אזוי.— האט זי זי צום הארץ געדריקט.

— ווען די מאמע האט נאך געלעבט... האט שרה׳לע איהר דערצעהלט — בין איך אויך אזוי געלעגען... און זי פלעגט מיר מעשה׳לעך דערצעהלען...

— דו געדענקסט נאך עפעס, שרה׳לע, געדענקסט?...— האט די פריידקע געפרעגט.

— איך געדענק... האט שרה׳לע שטיל אפגעזיפצט.

— דערצעהל מיר שרה׳לע... דערצעהל... איך האב ליעב דיינע מעשה׳לעך... האט זי פריידקע געבעטען מיט א צערטליכער פער־זארגטקייט, ווי א מוטער איהר קינד.

— דערצעהלען? — האט שרה׳לע איהר בליק אויפגעהויבען.

— דערצעהל...

— פון א באבעלע מיט דריי טעכטערלעך?...

— פון א באבעלע מיט דריי טעכטערלעך...

„אמאל איז געווען א באבעלע, א כשוף־מאכערין... האט זי געהאט דריי טעכטערלעך, איינע שענער פאר דער אנדערער, גאר די יונגסטע איז געווען די שענסטע, און דריי גאלדענע האר האט זי געהאט אויפ׳ן סאמע מיט קאפ... און דאס באבעלע האט געהאט א הייזעלע אין מיטען וואלד, און א גארטען קארטאפליעס ארום דעם הייזעלע... פלעגען זיי אפקאכען קארטאפליעס, ברענגען א קריגעלע וואסער פון דעם טייכעל, וואס איז אין מיטען וואלד געווען, און ארייגערופען זיי אין שטוב עסען...

איז איינמאל אין דעם וואלד פערבלאנדזשעט געווארען א קייזערס א זוהן, וואס איז געגאנגען מיט זיין שווערד אויף דער זייט און א ביקס אויף די פלייצעס צו פאנגען חיות אויפ׳ן געיעג... האט ער א גאנצען טאג נאכגעיאגט א הירש, ביז ער איז פערבלאנדזשעט געווארען צו דעם טייכעל. איז ער זעהר הורשטיג געוועזן און מיעד, נעהמט ער און לאזט זיך אראב פאר דעם טייכעל אויף די קניע, טרינקט זיך אן, און זעצט זיך אנידער אויף דעם ברעג אפצורוהען... קומט אן דאס באבעלע, איינגעהילט אין איהר פאטשיילע, און דאס קריגעלע אין דער האנד... דערזעהט זי דעם יונגען פרינץ, ווי ער געהט אנגעטהון אין קייזערליכע מלבושים, בלייבט זי שטעהן פערוואונדערט איבער זיין רייכקייט... קומט צו איהר צו דער יונגער

פרינץ און פרעגט זי, ווי אַרום מען קומט אַרויס פון דעם וואַלד... ענטפערט זי איהם, אַז זי האָט דריי טעכטער, וועט זי איהם שיקען איינע, וועט זי איהם אַ וועג אויסגעפינען... האָט איהר דער פרינץ איידעל געדאַנקט, און זי האָט אָנגעשעפּט אַ קריגעלע וואַסער און איז אַוועק אַ היים.

דערזעהט זי איהרע דריי טעכטער זיצען אונטער'ן פענס־טער'ל, רופט זי זיי אין שטיבעל אַריין.

— קינדערלעך, איך דאַרף אייך עפּעס זאָגען...

שטעלען זיך די טעכטערלעך אוים פאַר איהר און זי פרעגט זיי.

— ווער פון אייך וויל האָבען אַ פרינץ פאַר אַ מאַן?...

— איך!... שרייט אוים די יונגסטע.

— געה — זאָגט זי — אויף דעם ברעג פון טייכעל און ברענג איהם דיר אַהער...

איז זי געגאַנגען, די יונגסטע טאָכטער, און ווי זי קומט צו צום טייכעל און דערזעהט דעם פרינץ אַרומדרעהען זיך אויף דעם ברעג, איז זי שטעהען געבליבען פאַר זיין שענהייט...

— אדוני קעניג... — מאַכט זי צו איהם — דו ווילסט, איך זאָל דיך אַרויספיהרען פון דאַנען — און דער וועג איז אַ ווייטער... און דו ביסט דאָך, זעה איך, אַזוי מיעד...

— נו, וואָס־זשע זאָל איך טהון?... — האָט דער יונגער פרינץ געפרעגט.

— נעהם — זאָגט זי — אַראָב פון דיר דיין שווערד און דיין ביקס... וועסט דו דיך קענען אָנלעהנען דאָ אויף דעם ווייכען גראָז...

האָט ער זי געפאָלגט, געגעבען איהר צו האַלטען דאָס געוועהר, און געלעגט זיך אויפ'ן גראָז... און זי האָט זיך געזעצט איהם צוקאָפּענס, געגלעט איהם זיינע ווייכע האָר און געקוקט איהם אין די אויגען אַריין אַזוי לאַנג, ביז זי האָט איהם פערכשופ'ט, און ער איז איינגעשלאָפען מיט דעם קאָפּ אין איהר שויס...

פאַרנאַכט, ווען די זון איז אונטערגעגאַנגען אונטער'ן וואַלד, און צווישען די ביימער איז טונקעל געוואָרען, איז ער שוין איהרער געוועזען... און זי האָט איהם פערנאַרט אין איהר הייזעל אַריין, — און די ביקס מיט דעם שווערד האָט זי שוין געדאַט אין איהר האַנד...

שרה'לע האָט אָבגעזיפצט און איז שטיל געבליבען.

— און וואָס זיפצסט דו אַזוי? שרה'לע?... האָט זי פרייידקע געפרעגט.

— איך זיפץ... האָט שרה'לע געענטפערט — ווער ווייס, צי מיט לעאָנ'ען איז אויך נישט געשעהען עפּעס אַזוינס...

— נאַריש שרה'לע... האָט זי זי צו גלעטען אָנגעהויבען—היינט געשעהען שוין נישט אַזוינע מעשיות... זאָג מיר, שרה'לע... זאָג מיר, אפשר שרעקסט דו פאַר עפּעס, און דו ווייסט פאַר וואָס?...

— איך ווייס — האָט שרה'לע געענטפערט — איך שרעק מיך זעהר פאַר דער ציגאַנקע, וואָס זיצט דאָ אין אַ ביידעל אין מיטען וואַלד...

— נו, ווייסט דו וואָס, שרה'לע... האָט פרייידקע געענטפערט ערנסט — אַז דו האָסט דיר דאָס יאָ אַזוי שטאַרק גענומען אין קאָפּ אַריין... וועל איך דיר זאָגען אַן עצה... וועלען מיר מאָרגען אין דער פריה געהען אָבזוכען די ציגאַנקע אין איהר ביידעל, וועסט דו דיך אַרומקוקען... און עס וועט דיר לייכטער ווערען...

שרה'לען האָבען זיך די טרעהרען געשטעלט אין די אויגען, און מיט אַ האַרצליך־בעטענדיג בליק אויף פרייידקען, האָט זי זיך צו איהר שטיל און ציטערדיג צוגעבויגען, אויסגעקושט איהר יעדעס אבר — און אַרומגעהאַלזטערהייד זענען זיי ביידע די נאַכט איינגעשלאָפען...

פאַרטאָג האָט זיך פרייידקע אויפגעהאַפט. אין שטוב איז פינסטער געווען, נאָר דורך דעם שפּאַלט פון לאָדען האָט זיך דער הימעל אַריינגעבליט, און אין שטוב האָט זיך אויסגעמישט די פינסטערניש מיט דער בלויער שיין פון מאָרגען. שרה'לע איז נאָך געשלאָפען און איהר לייכטער אָטעם האָט איבער'ן בעטעל געשוועבט.

פרייידקע האָט זיך פאָרזיכטיג אויפגעזעצט, איינקוקענדיג זיך אין איהר בלאַסען געזיכט און פערשלאָסענע אויגען, צי וועקט זי זיך נישט פון שלאָף, און שטיל האָט זי זיך פון בעטעל אַרויסגעגנב'עט, מיט איהרע באָרפיסע שטילע פיסלעך אויף דער בלויער פאָדלאָגע.

זי האָט זיך אָנגעטהון און שטילערהייד, אויף די שפּיץ־פינגעל, איז זי צו דער טהיר צוגעגאַנגען און געעפענט זי...

דער פריה־מאָרגען האָט דורך דער אָפענער טהיר אַריינגעשלאָגען, די לייכטיגקייט האָט זיך אויף אַ רגע ענטפלעקט און אַ פרישע

קיהלקייט האָט זיך אין שטוב אַרײַנגעריסען, נאָר באַלד איז פריידקע פערשוואונדען און די טהיר האָט זיך צוריק פערמאַכט.

איהרע גרינגע טריט האָבען זיך דורך דער וואַנד געהערט, זי איז הינטערן לאָדען אַרונטער. עס האָט זיך אַ קײַטלען דערהערט, און באַלד האָבען זיך די צוויי האַלבע טהירלעך פון לאָדען פונאַנדערגעפּראַלט, און די שטוב איז פול געוואָרען מיט'ן ליכטיגען מאָרגען...

באַלד איז פריידקע צוריק געקומען.

אַ בלאַסע, די האָר נאָך צולאָזט, אין איהר לײַכטען שלאָפראָק און אין די שטעק-שיך, איז זי שטעהען געבליבען פאַר'ן טישעל קעגען פענסטער.

אין מזרח-זײַט האָט זיך דער הימעל שוין גערייטעלט, שטילע רויטע וואָלקענדלעך האָבען זיך פון הינטערן ווײַטען פעלד אויפ'ן הימעל אַרויף בעוויזען, בעשטראַהלט פון די רויטע מאָרגען-שטראַהלען, וואָס האָבען ערשט פון הינטערן עק פעלד אַרויסגעשפּראָצט— און אַזוי שטיל, אַזוי פערטראַכט זענען די מאָרגען-וואָלקענדלעך געשטאַנען, ווי אַ סוד וואָלט עפּעס מיט דער ערד געשעהען איבער נאַכט, און אַצונד שטעהען זיי און הערען זיך איין אין איהר טיטער שטילקייט אַרום און אַרום...

שטיל איז...

און פריידקע, ווי זי וואָלט די שטילקייט דערפיהלט אַרום זיך, האָט זיך איבער דער שטוב אומגעקוקט.

שרה'לע איז נאָך אַלץ געשלאָפען.

פריידקע האָט זיך שטיל צוגעשלײַכט צו איהר בעטעל, און אײַנגעקוקט זיך אין איהר שלאָפענדיג געזיכט מיט אַ שטילען אײַנגעהאַלטענעם אָטעם...

איהר דאַכט זיך, אַז שרה'לע איז עפּעס קראַנק...

דאָס פנים איז אַזוי בלאַס.. איין אומעדיגער צער ליגט דאַרויף אויסגעגאָסען... די אויגען פערשלאָסען, אַזוי מיעד... דער האַלז אַזוי פערוואָרפען... און די ליפּעלעך, דאַכט זיך איהר, ריהרען זיך עפּעס און קרימען זיך אַזוי שטיל, אַזוי קרענקליך, ווי זי וואָלט זיך אין שלאָף אויף עפּעס געקלאָגט...

זי האָט זיך איבערגעבויגען איבער איהר, אונטערשפּאַרענדיג זיך מיט דער האַנד אָן קאַנט פון בעטעל, און לײַכט, קוים וואָס

זי האָט די דורשטיג-אויסגעצויגענע ליפּעלעך אָן איהר שטערען בעריהרט, האָט זי איהר אַ שטילען קוש געטהון...

זי האָט זיך צוריק אויסגעגלייכט, נאָר בלאָנדזשענדיג מיט איהר שטילען שמייכלענדיגען בליק אויף איהר שלאָפענדיג געזיכט, און שטיל זיך אָבגעריקט פון בעטעל...

...זי האָט ערשט לייכטער אָבגעאָטעמט.

נאָר באַלד האָט זיך איהר געזיכט בעצויגען מיט אַ טונקעלע מינע און מיט אַ שטילען זיפץ האָט זי צוגעגעבען, קוקענדיג אויף איהר פון וויַיטענס:

— שלאָפסט נעבעך, שרה'לע... שלאָפסט...

זי האָט זיך געזעצט אויף דער שטוהל נעבען טישעל און שטום געקוקט אונטערן לערען בעליק...

דער לענגליכער, בלאַסער שטערען האָט זיך, ווי אָהן איהר ווילען, געדונצעלט אין דינע יונגע קנייטשען, און אונבעוועגליך זענען איהרע בלויע אויגען געשטאַנען איבער איין אָרט.

פלוצים האָט זיך די שטילקייט איבערגעריסען. פון דער אַנדערער שטוב האָט זיך געהערט אַ טהיר אויפמאַכען, און פריידקע האָט איהרע בליקען אויף איהר טהיר אָנגעשטעלט.

... עס האָבען זיך שווערע טריט געהערט איבער'ן הויז, און ווידער זענען זיי שטיל געוואָרען, מיט אַ דערוויַיטערטען אָבקלאַנג אויף דער גאַס אַרויס...

פריידקע איז אויפגעשטאַנען, און לאָזענדיג אַ בליק צו שרה'לען, איז זי שטילערהייד אַרויס פון שטוב, פערמאַכענדיג שטיל די טהיר נאָך זיך — — —

דערוויַיל האָט דער מאָרגען אָנגעהויבען העלער צו ווערען. אין שטוב האָט זיך אַ שטילע ליכטיגקייט צוגאָסען, איבער שרה'לעס בעטעל האָט זי געשוועבט איבער איהר בלייך געזיכט, און די גאַנצע שטוב האָט זיך מיט אַ בלייכע רוהיגקייט אָנגעפילט.

אויף דעם טישעל איז דער אויסגעלאָשענער לאָמפּ מיט דער בלויער שיין געשטאַנען, און אַ מידער, אַ נעכטיגער, האָט ער קעגען דעם ליכטיגען פענסטער אויסגעזעהן.

אונטער דעם פענסטער האָט זיך שוין געטראָגען אַ וויַיט פערבאָרגען געפּישטשעריי פון פייגעלעך. דער הימעל אין מזרח איז מיט אַ פּורפּור-רויטקייט פערגאָסען. אַ סאַמיט-בלויער וואָלקען-פּאַס האָט

זיך צווישען הימעל און ערד אויסגעצויגען מיט אַ גאָלדען-פייערדיגען זוים אויפ'ן בלויען רוקען, ווי ער וואָלט זיך אָנגעקליידעט אין אַ מאַנטעל פון קייזערס אוצרות און טראָגט אַ גאָלדענע מתנה פאַר דער וועלט, אָדער ווי גאָט וואָלט איהם פאַר זיין שליח געמאַכט, אַ פייערדיגען לאַמפּאַס איהם אָנגעטהון און שיקט איהם די וועלט צו טרייסטען... עס וועקט זיך דאָס פעלד מיט זיסע פייגעל-געזאַנגען, וואָס צוגיעסען זיך אין פריהען מאָרגען. אין דער שטילער לופט... אַ שטילע ליכטיגע האָפנונג טראָגט זיך אונטערן בלויען הימעל, גיעסט זיך אויס אויף יעדען ביימעל, אויף יעדען גרעזעל, און וועקט זיי פון אונטערן פאַרטאָגעדיגען גרויען נעבעל אויפצושטעהן און דער ליכטיגער זון אַקעגען צו געהן מיט די בעהאַנגענע טראָפּען טוי, ווי אָרעמע געטרייסטע קינדערלעך מיט שטילע ליכטיגע טרעהרלעך אין די אויגען, ווען די מאַמע גלעט זי איבער'ן קעפּעל. פון אונטערן וואָלקען-פאַס שיקען זיך שוין גאָלדענע הערנער אַרויס... דאָס זענען די הערנער, וואָס דער טאָג האָט מיט זיי די נאַכט מנצח געווען... די וועלט קוקט שוין מיט אַ צאַפּעלדיג האַרץ קיין מזרח זייט. די הימלען שמייכלען... און ווען די זון האָט זיך שוין פון הינטערן וואָלקען ענטפּלעקט און אָנגעהויבען פון איבער איהם אַרויסצוקוקען און די ערשטע גאָלדענע שטראַהלען צו שרהלען אין שטוב געשיקט— האָט זיך שרהלע אויפגעהאַפּט, מיט שטילע אויגען בעמערקט די ליכטיג-רויטע שטראַהלען, וואָס האָבען זיך אויף דער וויס-געקאַלכטער וואַנד איבער איהר בעטעל צוגאָסען, און אומעדיג האָט זי געפרעגט „וואו איז מיין לעאָן?"

שפּעטער איז שרהלע מיט פריידקען געגאַנגען זוכען די ציגאַנקע אין איהר ביידעל. אויף אַ לאָנקע אין דער אַנדערער זייט וואַלד זענען זיי אַרויסגעקומען פון צווישען די ביימער, אַרומבלאָנדזענדיג מיט זייערע בלאַסע פערטראַכטע געזיכטער און שטילע אויגען. עס איז נאָך גענוג פריה געווען. דער וואַלד האָט זיך נאָך מיט זיינע געדיכטע צווייגען אין בלוילעכען נעבעל געהילט. אויף דער לאָנקע אונטער'ן שאָטען פון וואַלד האָט נאָך אַ ווייסער טוי גערוהט, נאָר וויַיטער איז דאָס פעלד שוין בעשיינט געווען מיט דער העלקייט פון די זונען-שטראַהלען. די זון איז הינטער די שפּיצען ביימער געשטאַנען, פון הינטער די גרינע בלעטער אַרויסגעפינקעלט, און אַ ליכטיגער אָפּשיין פון צושלאָגענע בונדען שטראַהלען האָט זיך אָן

די שפּיצען צווייגען צושלאָגען און זייער העלע ליכטיגקייט האָט זיך אין לאַנגע אויסגעצויגענע בעזעמס פונאַנדערגעוואָרפען. ווייט האָט דער בלויער הימעל דאָס פעלד אַרומגעהילט. איבער איהם האָבען אַ פּאָר זילבערנע צושוואוימענע וואָלקענדלעך אַרומגעבלאָנדזעט. אַ שטילקייט, אַ פערבאָרגענע רוהיגקייט האָט זיך אין דער לופט אויפגעהאַלטען. נאָר זעלטען ווען האָט זיך אַ שאַרפער פייגעלס־פייף פון איבער די שפּיצען ביימער אין וואַלד דערהערט, און אַ זילבערנער קלאַנג האָט זיך אין דער שטילער לופט צוגאָסען.

שרה׳לע האָט איהרע פערטראַכטע אויגען אויפגעהויבען און דערזעהען ביי דער זייט וואַלד אַ פּאָר ציגיינערישע שוואַרצע פערד מיט פערפלאָכטענע שוואַרצע גרשיוועס. אונטער יונגע האָגע־ביימלעך זענען זיי אַרומגעגאַנגען מיט איינגעטיפטע מיילער און אָראָב־געלאָזטע אויערען איבער׳ן פייכטען גראָז, וואָס האָט נאָך געדויכט מיט דער מאָרגען־פרישקייט און געבלישצעט מיט טראָפּען טרוי קעגען דער זון. און די ביימלעך, שטעהענדיג, ווי אויסגעשטעלט מיט זייערע יונגע גרינע קעפּעלעך איינס הינטער דאָס אַנדערע, האָבען אויסגעזעהן ווי שטיגען אויפ׳ן וואַלד אַרויף, און זיי האָבען אויף דעם וואַלד אַרויפגעקוקט, און דער וואַלד האָט איבער זיי אַראָבגעקוקט.

אַהין האָט שרה׳לע געצויגען פריידקע׳ן מיט איהרע שטילע בליקען, און זיי זענען צוגעגאַנגען, איינקוקענדיג זיך שטיל צווישען די ביימלעך אין דעם טונקעלען שאָטען. פון דער טיעפער טונקעלהייט האָט זיך אַ ווייס ביידעל אַרויסגעבלייכט, צוויי געלע בריטשקעס, מיט רויטע שטרייפען אַרום די קעפּ און איבער די ספּרעכעס פון די רעדער, זענען געשטאַנען ביי דער זייט ביידעל. דאַנעגען האָט זיך אַביסעל צורודערט שטרוי געוואַלגערט און אויסגעלאָשענע קויהלען און אָבגעברענטע העלצלעך אַרום אַ שוואַרצען פלעק, וואָס איז געוועזען אויסגעברענט אויפ׳ן גראָז. נאָר אַ טיעפע שטילקייט האָט אויף אַלץ גערוהט, און דער מאָרגען האָט זי ערשט אין די טונקעל־פערבאָרגענע ערטער אין וואַלד געוועבט...

אַ שטילקייט האָט שרה׳לען אַרומגעהאַפּט — און שטיל, ווי עמיצער וואָלט איבער איהר מיט אַ פינגער בעפֿוילען פאָרזיכטיג צו זיין — האָט זי מיט שטילע לייכטע טריט אָנגעהויבען צווישען די טיעפע ביימלעך אַריינצוגעהן, און פריידקע נאָך איהר, נאָך שטילער... מיט נאָך מעהר שטילע בולט אויסגעשטעלטע אויגען...

זיי זענען שוין פאַרבײַגעגאַנגען פאַר דעם אָבגעבּרענטען פלעק אויף דער ערד, און בײַ דער זײַט ביידעל, וואו די פלאַכטע איז געווען אויפגעשאַרצט, זענען זיי שטעהען געבליבען און אַרײַנגעקוקט...

אינוועניג איז טונקעל. נאָר בלייכע פּנים'ער פון אויסגעמאַטערטע פרויען מיט שוואַרצע צולאָזטע האָר, און קינדערלעך בײַ די זײַטען, האָבען זיך פון טונקעלען בּעטגעוואַנד אַרויסגעבּלייכט... אַ מידער שלאָף האָט איבער זייערע פּנים'ער און פערמאַכטע אויגען אַרומגעשוועבט, און אַ טיעף אײַנגעהאַלטען שנאָרכען האָט דאָס ביידעל אָנגעפילט.

שרה'לע האָט באַלד דערבּליקט איינע, אַיין עלטערע ציגאַנקע, מיט אַ געל־פּאַרמעטען געזיכט און שוואַרץ־גרויע האָר איבער'ן געקנייטשטען שטערען, וואָס האָבען זיך ווי געוואַלגערט אויפ'ן קאָפּ, און געלעגען איז זי אין סאַמע ווינקעל אין שטרוי אײַנגעטיעפט און צונויפגעדרעהט אין אָנטהון.

— די איז זי... — האָט שרה'לע שטיל מיט פריידקע'ן זיך איבערגעבּליקט, אָנווײַזענדיג מיט אַ פינגער אויף דער אַלטער...

— קום אַוועק... — האָט פריידקע געוואונקען צו שרה'לען, אָנגעהמענדיג זי פאַר די האַנד.

דערווײַל האָט זיך די אַלטע אַ רוהדער געטהון....

— שאַ...— האָט שרה'לע דעם אָטעם אײַנגעהאַלטען און געבּליקט צורודערט.

פריידקע האָט זי בײַ דער האַנד אַוועקגעצויגען, און שרה'לע, געהענדיג אויף די שפּיץ נעגעל, האָט זי נאָך צו פריידקע'ן מיט די ליפּעלעך פערביסען און אַ פינגעריל איבער'ן מויל'כעל צוגעלעגט...

— שאַ...

נאָר אַ פערשלאָפען קול האָט זיך שוין פון אונטער דער פלאַכטע דערהערט:

כטאָ טאַם?...

פריידקע איז שטעהן געבּליבען:

— סוואָי... — האָט זי צוריק געענטפערט. און באַלד האָט זיך דאָס זעלבּע געזיכט, מיט די זעלבּע צושויבערטע גרויע האָר פון דעם ביידעל אַרויסגערוקט און שטום איבערגעקוקט זיך מיט די צוויי מיידלעך...

זי האָט זיך איבערגע'צלמ'ט, אַראָבּלאָזענדיג די אויגען, און

די ליפּען האָבּען שטיל געשעפּטשעט, ווי געכשופ׳ט... דערנאָך האָט זי זיך אויסגעגלייכט, אָבּגעשאָקעלט דאָס שטרוי, וואָס האָט זיך איינגעהעפּט אין איהר קלייד מיט די שוואַרצע און רויטע שטרייפּען, און ווידער איהרע פאַרשענדע, שטילע אויגען צו פריידקע׳ן און שרה׳לען אויפגעהויבּען...

— וואָס איז אייער בּעגעהר, און מיט וואָס קאָן איך אייך דיענען, טעכטערלעך?... — האָט די ציגאַנקע געפרעגט פערריכטענדיג זיך די האָר אויפ׳ן קאָפּ.

— מיר האָבּען גאָר נישט פערלאַנגט... מיר זענען דאָ פאַרבּייגעגאַנגען און צוגעקומען... — האָט פריידקע געזאָגט.

— „אָושעם"... — האָט די ציגאַנקע געענטפערט — און אַזוי האָט איהר גאָר נישט געדאַרפט?... — און וואָס איז יענע אַזוי בּלאַס, וואָס איז מיט איהר?... — האָט זי אויף שרה׳לען אָנגעוויזען.

שרה׳לע האָט די בּליקען צוגענומען, צוגעריהרט זיך צו פריידקע׳ן, און קרענקליך דעם קאָפּ אויף פריידקע׳ס אַקסעל געלעגט...

— וואָס איז דיר, טאָכטער?... — האָט די ציגאַנקע שרה׳לען אָנגעקוקט, און שטיל, פערוואונדערט, מיט׳ן קאָפּ צוגעשאָקעלט...

אַ ווייַלע איז שטיל געווען. דערנאָך האָט די ציגאַנקע אַרויסגענומען אַ פּאַש קאָרטען פון בּוזעם, און נישט פרעגענדיג מעהר, האָט זי זיך אויפ׳ן גראָז אַראָבּגעלאָזט פאַר פריידקע׳ס און שרה׳לעס פּיס:

— איך וועל דיר קאָרטען לעגען... — האָט זי איהרע בּליקען צו שרה׳לען אויפגעהויבּען, דערנאָך צו פריידקע׳ן.

שרה׳לע איז שטיל געווען, שטיל און בּע׳צער׳ט, און פריידקע האָט געענטפערט פאַר איהר:

— לעג איהר קאָרטען...

האָט די ציגאַנקע דעם גראָבּען פינגער אָן די ליפּען בּעפייכט און גענומען מישען די קאָרטען. זי האָט זיי פונאַנדערגעוואָרפען אין דריי רייהען איינע אונטער דער אַנדערער, און פון דאַנען אַרויס האָט זי אָנגעהויבּען צו זאָגען:

— וואָס וויינט עס אַזוי דיין האַרץ אין דיר, טאָכטער שענע? וואָס פאַר אַ גרויסע מרה־שחורה האָט זיך אין דיין האַרץ בּעזעצט — — און וואָס קוועטשעט זיך דיין האַרץ פון בּיטערקייט?...

— מיר איז בּיטער — האָט שרה׳לע געענטפערט — אַז מיין געליעבּטער איז אַוועק פון מיר?...

— „טשעמנאָ־בלאָנדין" האָט דיר דײַנע געדאַנקען צוגענומען... און דו בענגסט נאָך איהם, ווי דער נאַכטיגאַל אויפ'ן צווײַגעל אין אַ שטילע פריהלינגס־נאַכט צו די סאַמיט־בלויע הימלען... אין טיעפס־טען שלאָף, ווען דו האַלסט נאָך די אויגען צו, וואַכט שוין אַ זיסער רעיון אין דיר, און דײַן האַרץ וועקט זיך פון אַ ווײַט שטיל געזאַנג, ווי דער פויגעל אין זײַן נעסט פון דעם ערשטען זונען־שטראַהל... און פאַר וואָס געפינסט דו דיר קיין רוה נישט, פאַר וואָס איז דיר דער שלאָף פרעמד געוואָרען?...

— ווי אַזוי קאָן איך שלאָפען, אַז איבער מיר שטעהען שטענדיג מײַן געליבטענס שענע אויגען? קיינער אין דער וועלט האָט נאָך אַזאַ געליבטען נישט געהאַט, קיינער האָט נאָך נישט געזעהן אַזעלכע ברענענדיגע אויגען, אַזאַ הויכען שטאַרקען האַלז, ווי ער האָט דעמאָלט, ווען ער זיצט אויף זײַן פערד מיט דער שפיץ־רוט אין דער האַנד...

— דײַן געליבטער האָט פערד, דײַן געליבטער איז אַ רײַכער און דו ביזט אַ וואַלד־מיידעל... ער וועט זיך זוכען אַ געליבטע, וואָס געהט אין זײַד געוויקעלט און טרעט אויף פלויש... דײַן געליבטער קאָן זיך אויף פיאַנע־שפּילען... נאָר דער שטומער געזאַנג, וואָס ערוואַכט אין אַ האַרץ פון אַ וואַלד־מיידעל, איז איהם פרעמד. דאָס איז צו אָרעם...

— מײַן געליבטער זוכט נישט קיין רײַכקייט. מײַן געליבטער איז אַליין רײַך.

— און קיין שענע פאַר איהם ביסט דו אויך נישט... זאָלסט אפילו אַלע פריה־מאָרגען צונויפקלויבען די לויטערסטע טראָפען טהוי פון די גרעזעלעך, ווען זיי בלישצען קעגען דער זון, און פון זיי דיר אַ האַלז פעריל אויפציהען, וועט ער דיר אויך זאָגען, אַז דאָס האָט קיין ממשות נישט... דײַן געליבטער גלויבט נישט אין אַזאַ שענהייט...

— מײַן געליבטער ליעבט דעם פריה־מאָרגען... ווען די טראָפען טהוי בלישצען אויף די גרעזער, דעמאָלט געהט ער שפּאַצירען אין פעלד...

— ער ליעבט נאָר די לויטערע טרערען פון דעם יונגען מאָרגען, ווייל זיי בלישצען שען... אָבער ער פערשטעהט זיי נישט, ווי ער פערשטעהט דיך נישט... — און הייבסט דו אויף דײַן בליק און

קוקסט אויף די ביימער, ווי זיי שאקלען שטיל מיט די קעפ און די בלעטלעך רוישען אומעדיג — דעמאלט פערשטעהסט נישט דיין געליעבטער, וואס דעם הארץ פון א וואלד־מיידעל פעהלט...

אומזיסט, „דזשעווטשינא”, אומזיסט... ער האט דיר נאר דעם קאפ פערדרעהט, און א שווערער גורלווארט אויף דיר... — האט די ציגאנגע געענדיגט און אויפגעשטאנען פון דער ערד.

שרה׳לע האט נישט געפיהלט, ווי די גאנצע צייט זענען איהר צוויי ליכטיגע טרעהרען געשטאנען אין די אויגען, נאר פריידקע ערשט האט זי דערמאנט:

— וויין נישט, שרה׳לע... ווישׁ דיינע טרעהרען אב...

— לאמיר געהן — האט זי מיט א צובראכען הארץ געענטפערט — לאמיר אוועקגעהן פון דאנען... די ציגאנקע איז א שלעכטע...

האבען זיי זיך ביידע ביי די הענד אנגענומען, און לאנגזאם, ווי א ווינטעל וואלט מיט זיי ארומגעבלאנדזעט, זענען זיי צוריק אהיים געגאנגען דורך דעם טיעפען וואלד, מיט בלאסע פערטראכטע פנים׳ער, איינגעטיעפט אינ׳ם שאטען צווישען די געדיכטע צווייגען, וואס האבען איבער זייערע קעפ געהאנגען און פון טיעפען וואלד צו זיי שטום ארויסגעקוקט...

דערנאך האט זיך שרה׳לע געזעגענט מיט פריידקע׳ן און אליין האט זי זיך צוריק געזעצט אונטער איהר פענסטער, מיט׳ן קאפ אנגעשפארט אן א בוים, מיט האלב־פערמאכטע אויגען, ווי פון מידקייט, און אזא שטילקייט, אזא בלאסקייט האט זיך אויף איהר געזיכט צוגאסען, אז ווען דער פאטער האט זי דערזעהן, איז איהם דאס הארץ איינגעפאלען, און אונטער די ארעמס האט ער זי אין שטוב אריינגעפיהרט, אויף איהר בעטעל ארויף, און אזוי איז זי שוין אבגעלעגען דעם גאנצען שבת׳דיגען טאג.

און צומארגענס אין דער פריה, ווען זי האט די אויגען געעפענט, האט זי געטראפען פריידקע׳ן זיצען נעבען איהר בעטעל.

אין צימער איז האלב־פינסטער געווען — נאר דורך דער אפענער טהיר פון דער פארענדיגער שטוב האט זיך א דייל ליכטיגקייט אריינגעלעגט.

— וואס מאכסט דו, שרה׳לע? — האט זי פריידקע געפרעגט מיט א פערזארגט פנים און טרויעריג אויסגעשטעלטע אויגען:

— וואס איז ערשט? — האט זי שרה׳לע געפרעגט — צי איז

ערשט אין דערפריה?...

— יאָ... — האָט פריידקע געענטפערט — פריה־מאָרגען... זאָל ער דיר אַ רפואה שלמה ברענגען...

— און פאַר וואָס איז דער לאָדען נאָך צו?...

— דיין טאַטע האָט געהייסען אַזוי, אַז דו זאָלסט קאָנען שלאָפען...

— און וואו איז ער, דער טאַטע?...

— ער איז אין שטאָדט אַריינגעפאָהרען... דו ביסט אַ גאַנצע נאַכט נישט געשלאָפען... דו ביסט זעהר אונרוהיג געווען, זאָגט ער... און ער האָט זיך שטאַרק געשראָקען...

— און ביי דער סטאַציע וועט ער אָבטרעטען?...

— זיי דיך נישט מצער, שרה'לע... לעאָן ווייס דאָך דעם וועג אָהן דיין טאַטען אויך... אפשר וועט גאָט העלפען און ער וועט נאָך היינט קומען...

— היינט... — האָט שרה'לע אָבגעזיפצט און שטיל געבליבען.

— פריידקע — האָט זי אין אַ ווײַלע אַרום געבעטען, זיך — מאַך מיר אויף דעם לאָדען... לאָמיך האָטש דעם ליכטיגען טאָג זעהן...

פריידקע האָט אַזוי געטהון, און די שטוב איז מיט אַ ליכטיגקייט אָנגעפילט געוואָרען.

שרה'לעס געזיכט איז היינט וויים געווען, ווי דאָס העמד אַרום איהר האַלז, אויף וועלכען, מען האָט ביי דער זייט געזעהן דאָס רודערן פון פולס. די ליפּעלעך איהרע זענען פערברענט, די אויגען עטוואָס איינגעפאַלען און די הענד זענען אָהנמעכטיג געלעגען איבער דער צודעק.

אַ ווײַלע איז זי געלעגען שטיל, מיט אַ פערגליווערטען פייכטען בליק קעגען פענסטער, דערנאָך האָט זי פריידקע'ן געבעטען מיט אַ שוואַך קול:

— פריידקע'שי... איך בין אַזוי שוואַך... טאָמער וועט לעאָן אָנקומען, וויל איך מיך אָנטהון...

— זיי נאָר געזונד, שרה'לע... וואָס טויג דיר ערשט זיך אָנ־צוטהון...

— פיהר־זשע מיך אַזוי אַביסעל אַרום, האָטש דעם דרויסען אָנצוקוקען... — האָט זי זיך ווייטער געבעטען, אונטערהייבענדיג דעם קאָפּ פון געלעגער.

פרײדקע האָט איהר געהאָלפען זיך אָנצוטהון, און שרה'לע האָט איהר דערצעהלט, ווי שווער עס איז איהר דעם קאָפּ צו האַלטען, און אַז אין די אויגען עפּיס ברענט איהר, ווי מען וואָלט איהר זאַמד אָנגעשיט...

— עס וועט דיר, מיט גאָטס הילף, גאָר נישט זײַן... — האָט זי פרײדקע געטרײסט, און אונטערהאַלטענדיג זי אונטער'ן אָרעם, געהאָלפען איהר פון שטוב אַרויסצוגעהן.

די זון איז געשטאַנען אין מיטען בלויען הימעל. טײַכען ליכטיגקײַט האָבען זיך צוגאָסען אַרום, און שרה'לע האָט די אויגען צוגעמרוזשעט און פערשטעלט זיך מיט דער האַנד איבער'ן שטערן.

דערנאָך האָבען זיך בײדע אויף דער הויז־שוועל געזעצט און געקוקט אין פרײַען פעלד אַרײַן...

אַ שטיל ווינטעל האָט געבלאָזען. דער וואַלד פון הינטער'ן הײַזעל האָט זיך אַלע מאָל אויפגעהאַפּט מיט אַ לײַכט גערויש, וואָס האָט די געדאַנקען פערשפּרײט, און איבער די פעלדער קעגען־איבער מיט די הויכע העלע זאַנגען, וואָס האָבען זיך פאַר'ן ווינטעל געוויעגט און די קעפּלעך געבויגען, זענען פּאַסען ליכט געשוואומען, און דאָס האָט שרה'לעס בליק אַזוי ערמיעדעט, אַז זי האָט נישט־ווילענדיג אָנגעשפּאַרט דעם קאָפּ אָן דער זײַט פון דער טהיר און דאָס געזיכט איז פערזונקען געוואָרען אין אַ מיעדע בלאַסקײַט.

— פיהר מיך צוריק אין שטוב... — האָט זי פרײדקע'ן געבעטען מיט אַ קרענקליכע מינע אַרום מויל'עכעל — פיהר מיך צוריק...

האָט זי אָבער אין שטוב אויך נישט געקאָנט אײַנזיצען, האָט זי זיך אַלע מאָל געלעגט און אויפגעהויבען פון בעטעל. איבער דער שטוב זיך אַרומגעדרעהט, און ווידער זיך געלעגט.

— און וואָס וועט זײַן, אַז לעאָן וועט קומען, און איך קאָן דאָך צו איהם נישט געהן, וועט ער קומען אַהער — און דאָ איז אַזוי פּראָסט... אַזוי גאָרנישט אויפגעפּוצט...

— זאָרג נישט, שרה'לע... ער ווײס דאָך... בײַ אַ דאָרפּ'ס־ייד אין שטוב... וואָס דאַרף מען...

— וועל איך אפשר מיט גרינע בײמלעך מײַן הדר'ל אויפּפּוצען?..

— מען דאַרף נישט... — האָט פרײדקע בלאַסליך געשמײכעלט — ער וועט נאָך מײנען, אַז ס'איז היינט שבועות...

— ער וועט נישט מײנען... איך וועל איהם זאָגען: אין שטאָדט

מען זאָל זיין, פּוצט מען מיט עפּיס אַנדערש אויס... און דאָ, ווייל ס'איז אין וואַלד, קריגט מען גאָר נישט...

— דאַרף מען גאָר נישט... ביסט אַ נאַרישע שרה'לע... — האָט זיך פרײדקע איבערגעבייגען איבער איהר און אָנגעקוקט די מיט אַזוינע גוטע אויגען און מיט אַזאַ שמייכעל, פאַר וועלכען שרה'לע האָט זיך פערשעמט און געמוזט די בליקען אַראָבלאָזען...

אַזוי האָט שרה'לע מיט פרײדקע'ן שטילערהייד פערברענגט דעם גאַנצען טאָג צווישען זיך...

און פאַרנאַכט צו, ווען די זון האָט זיך שוין אָנגעהויבען אַראָבצולאָזען הינטער'ן וואַלד, האָט שרה'לע פרײדקע'ן פון שטוב אַרויסגעצויגען, אַקוק צו טהון איבער'ן וועג, וואו דער טאַטע דאַרף אָנקומען...

דער צלם, וואָס איז געשטאַנען ווייט איבער'ן זאַמדיגען וועג, וואָס האָט זיך צווישען פעלד און הייזעל אויסגעשפּרייט, איז שוין געווען בעלויכטען איבער דער אייבערשטער העלפט מיט די לעצטע שטראַהלען. א באַרען-בוים, וואָס איז קעגען-איבער דעם הייזעל געשטאַנען, האָט אויסגעזעהן ווי אונטערגעצונדען מיט אַ פייער-רויטקייט אויפ'ן שפּיץ. אַ צוגאָסענע רויטקייט האָט זיך אויך אָבגעשלאָגען אויף שרה'לעס און פרײדקע'ס געזיכטער, שטעהענדיג פאַר'ן הייזעל. אויפ'ן פעלד האָבען זיך שוין לאַנגע שאָטענס אויסגעצויגען, און אַ טונקעלע מרה-שחורה האָט זיך פון מזרח-זייט אָנגערוקט, די גאַנצע וועלט אין איהרע טונקעלע אָרעמס אַריינצונעהמען, און געקראָכען איז זי קעגענאיבער די טונקעל-רויטע וואָלקענדלעך, וואָס האָבען זיך מיט אַ געפּרעסט שטיל-שווייגען איבער'ן הימעל געצויגען.

— מען זעהט נאָך נישט קיינעם... האָט שרה'לע שטיל אויסגערעדט, און איהרע שטילע פייכטע אויגען האָבען אָנגעהויבען איבער'ן ווייטען וועג אַרומצובלאָנדזען. דערנאָך איז זי צוגעגאַנגען צום באַרען-בוים, וואָס איז בײַם פלאָט געשטאַנען, האָט זיך אויף דעם פלאָט אַרויפגעשטעלט, מיט'ן קאָפּ אונטער די צווייגען, און מיט נאָך מעהר פערצווייפלונג געקוקט איבער'ן וועג אַראָב.

די זון איז שוין געהאַט אונטערגעגאַנגען, הינטער'ן וואַלד האָט אָנגעהויבען טונקעל צו ווערען, דאָס פענסטער פון הייזעל האָט בלינד געקוקט אויפ'ן וועג אַרויס. און שרה'לע איז נאָך אַלץ געשטאַנען

אויפ'ן וועג, אָנגעלעהנט אָן פריידקע'ס אַקסעל און געקוקט מיט דער זעלבער פערביטערטקייט אויפ'ן וועג אַרוים.

פון דער ווייטער טונקעלהייט האָט אַ שוואַרצער פלעק אָנגעהויבען אַרויסצושווימען, און שרה'לע האָט אָן זיין שאָקלען זיך דערקענט, אַז דאָס איז אַ פערד מיט אַ דרוזע...

זי האָט פריידקע'ן געצויגען פאָר־אויס... נאָר פריידקע האָט זי אָבגעהאַלטען, ביז דאָס פערד־און־וועגעלע איז געקומען אָנצופאָהרען, און שרה'לע האָט שוין דערזעהן דעם פאָטער זיצען מיט די לייטשעס אין דער האַנד!...

— טאַטע!...

— שרה'לע!... — האָט שוין איינער דעם צווייטען, דער־זעהענדיג זיך, אויסגערופען.

דער פאָטער האָט באַלד צוריק דעם קאָפּ אַראָבגעלאָזט, האָט זיך מיט דעם פערד־און־וועגעלע צום הייזעל צוגעשאָקעלט, אונטער'ן סאַמע פענסטער, און שרה'לע איז איהם שוין הינטען נאָכגעגאַנגען מיט אַ ביטערליך געוויין.

— נישט דאָ מיין לעאָן, נישט דאָ... און נאָך וואָס ביסט די געפאָהרען?... האָט זי געקלאָגט אויפ'ן קול, אַזוי, אַז פריידקע איז געבליבען שטעהן אַ פערגליווערטע.

— טאָכטערשי... ש, וואָס זאָל איך דיר טהון?... האָסט די נאַכט אַזאַ שלעכטע נאַכט געהאַט, בין איך געפאָהרען צום רבי'ן... ער האָט מיר געגעבען אַ סגולה פאַר דיינעטוועגען... און פון דאָק־טאָר, להבדיל, האָב איך דיר אַ פלעשעלע געבראַכט אויף איינ־צושלאָפען...

נאָר שרה'לע האָט שוין קיין וואָרט נישט געהערט, און איין אונטערגעהאַקטע איז זי אויף דער ערד געפאַלען מיט אַ העפטיג געהעשערייַ און פערשטעלטע הענד פאַר'ן פנים...

פריידקע איז טאָג ביי טאָג געקומען געוואָהר ווערען צו שרה'לען, וואָס זי מאַכט. טאָג ביי טאָג פלעגט זי איהר טרעפען ליגען אויפ'ן בעטעל, די אויגען האַלב פערמאַכט, ווי פערזונקען אין אַ טיפען חלום, פון וועלכען זי פלעגט זיך טיילמאָל ביי אַ ליאַדע שאָרך אויפכאַפּען מיט אַ צומישטען קוק איבער דער שטוב — אַ האַלבער טאָג האָט געדויערט עהדער זי פלעגט אַביסעל צו זיך קומען, און פון פריידקע'ס טרייסט־ווערטער פלעגט איהר אויך נישט גרינגער ווערען.

טרויעריג פלעגט פריידקע זיין צו'ן איהר קומען, און טרויעריג פלעגט זי פון איהר אוועקגעהן.

נאר איינמאל איז זי געקומען צולויפען שטארק אבגעסאפעט און מיט בלישצענדיגע אויגען פאר פרייד. און גלייך האט זי געוואלט אריין צו שרה'לען אין צימער, נאר שרה'לעס פאטער האט זי אבגעשטעלט און געפרעגט, וואס דאס איז...

— לעאן איז געקומען! — האט זי אויסגעשריען.

— לעאן... — האט זי דער פאטער ערשטוינט אנגעקוקט. — דערבארם דיך.... זי וועט עס נישט אויסהאלטען, ווי שוואך זי איז...

און ער האט פריידקע'ן צו דער טהיר פון צימער צוגעפיהרט, שטילערהייד אויפגעלעהנט זי און ביידע האבען געקוקט צו שרה'לען איבער'ן בעטעל...

קוים וואס מען האט איהר אטעם געהערט; דער קאפ מיט די לאקען פערוואָרפען, די אויגען האלב-אפען, און אזוי מיעד, אזוי פער'חלש'ט, נאר א שפריץ וואסער צו געבען איהר איבער'ן פנים, און אויף די פערברענטע ליפעלעך א טראפען דערפרישונג ארויפצו-לאזען...

— זאל איך געהן זאגען איהר?.... — האט פריידקע שטיל גע-פרעגט דעם אלטען.

— ... איך האב איהר איינגעגעבען אויף שלאפען... — האט דער אלטער געענטפערט — און ס'איז נאך נישט די צייט צו וועקען זי....

— דאכט זיך, אז זי קרימט עפיס דאס מויל'כעל... — האט פריידקע מיט א פינגער אנגעוויזען.

— יא... זי קרימט זיך פון שלאף...

— און די שטילקייט איבער'ן בעטעל... עפיס אזא מאדנע שטיל-קייט...

— דאס איז די מיעדקייט איהרע... מען פיהלט זי, דאכט זיך, איבער דער גאנצער שטוב... און די ווינקעלעך שוועבט זי ארום...

פריידקע איז שטיל געבליבען, און אין א ווייל'ע ארום ווייטער געפרעגט מיט א שטילע פערוואָרגטקייט:

— וויפעל קראפלעס האט זי איינגענומען?...

— די שטארקסטע מאס.... פינף....

— עפיס שלאפט זי צופיעל איינגעטהון....

— זאָל גאָט היטען... — האָט דער אַלטער אַרודער געטהון מיט דער האַנד.

— זי רודערט זיך... — האָט פריידקע זיך אָנגעהויבען איינ־צוקוקען.

— ניין... דאָס איז אײבער מײַן רודער מיט דער האַנד... האָט דיר אַשווינדעל געטהון פאַר'ן אויג...

— און אַז מען נעהמט מעהר ווי פינף קראָפּלעס?... האָט פריידקע שוין בעאונרוהיגט געפרעגט, מיט אויסגעשטעלטע אויגען איבער שרהלעס געזיכט — איך וויל נאָר דעם אָטעם הערען. — זי האָט אַשטילע בעוועגונג געמאַכט, און אויף די שפּיץ־נעגעל זיך צו'ם בעטעל צוגערוקט, איבערגעבויגען, און אַיינגעהערט...

שרהלעס געזיכט האָט זיך אָנגעהויבען צו קרימען פון שלאָף, און געזעהן האָט מען ווי זי אַמפּערט זיך עפּיס אַבעוועגונג אַרויס־צובּרענגען, נאָר זי איז אָהנמעכטיג.

האָט פריידקע אויף איהר רחמנות געקריגען, און איבערגעוועקט זי:

— וואָס איז דיר, שרהלע?...

— אוי, פריידקע'שי... — האָט שרהלע ערשט, אַרומקוקענדיג זיך, שווער אָבגעאָטעמט.

— וואָס איז דיר אַזוי שווער... טאָכטערשי?... — האָט דער פאָטער געפרעגט.

— איך האָב מיך געוואָלט אויפכאַפּען... מיר האָט זיך גע־דאַכט אין שלאָף, ווי איך הער דורך דער וואַנד דיין קול, פריידקע... איך הער, דו הוימסט דעם טאַטע'ן איין, אַז לעאָן איז שוין געקומען... און עפּיס האָט זיך מיר געדאַכט, אַז מען מאַכט דאָס פאַר אַסוד... און איך וויל מיך אויפכאַפּען און קאָן נישט... און עפּיס האָט איהר דאָ איבער מײַן בעטעל געשמועסט... איך ווייס נישט וואָס... נאָר עפּיס האָט עס מיך געשראָקען, ווי דער טויט... פון טויט, דאַכט זיך מיר, האָט איהר געשמועסט... — האַ, טאַטע?...

— ניין, מײַן טאָכטערשי... געה שוין... וואָס דיר האָט זיך דאָרט געפּלאָנטערט...

— און דערנאָך האָב איך דערפיהלט דײַן פנים, פריידקע... איבער מײַנעם... און אַז דו האָסט דיך געוואָלט צוריק אָברוקען, און מיך אַזוי לאָזען... איז מיר אַזוי ביטער געוואָרען...

— און דו האָסט דיך געוואָלט אויפהאַפּען?... — האָט פריידקע געפרעגט.

— יאָ... און עס האָט זיך מיר געדאַכט, אַז לעאָן איז אויך דאָ ערגעץ דאָ...

— ווילסט דו צו לעאָנ׳ען געהן?...

— פריידקע... — האָט שרה׳לעס פאָטער איבערגעריסען.

— ס׳שאַדט שוין נישט... האָט פריידקע געענטפערט, און צו שרה׳לען מיט אַ שמייכעל זיך געווענדעט — אמת דו ווייסט שוין, אַז לעאָן איז געקומען?...

שרה׳לע איז עפּיס היינט געווען מעהר ווי אַלע מאָל אויפ־געלעגט. אַ רויזע פאַרב האָט ווידער געגומען שפּילען אין איהרע באַקען, און אויף זיי האָט זיך אָנגעהויבען צוריק אַרויפצוהאַפּען איהר געוועהנליכע ברונעטע מראה. די אויגען האָבען געבלישצעט, ווי אין אַ פרייד נאָך אַ לאַנגען שטילען פּיין, און קוים וואָס זי האָט זיך שוין אין שטוב איינגעהאַלטען צו קאָנען זיך האַטש אָנטהון, ווי עס איז...

— יאָג דיך נישט אַזוי... טהו דיך אָן, ווי אַ מענש... געהסט דאָך עפּיס צו לעאָנ׳ען... — האָט פריידקע געשמייכעלט, קוקענדיג אויף איהר.

און אַז שרה׳לע האָט שוין דערלעבט צו זיין פאַר דעם קאַסירער׳ס הויז, האָבען שוין די באַקען איהרע גוט געפלאַמט, די לאָקען זענען ווייטער געפלויגען אין דער לופט, ווי אַמאָל... די אויגען האָבען מיט פייער געשאָסען און נאָך פון ווייטענס האָבען זיי איבער׳ן פענסטער פון פריידקע׳ס און לעאָנ׳ס וואוינונג געצאַפּעלט... און דערזעהענדיג אַ פערשטויבטען ראָווער שטעהן אָנגעשפּאַרט אָן דער וואַנד פאַר דער הויז־טהיר — איז זי מיט אַ ווילדע צוטראָגענהייט און פייערשפּריצענ־דיגע אויגען אַריין אין שטוב, און בעגעגענענדיג זיך מיט לעאָנ׳ען, איז זי ווי פערשטיינערט געוואָרען, און זיי זענען שטעהן געבליבען איינס פאַר דאָס אַנדערע מיט אַ לייכטע אָנגעצונדענקייט אין די בליקען.. נאָר באַלד האָט זי מיט אַ לייכטען אויסגעשריי פון האַרץ אַרויס זיך אַריינגעוואָרפען אין זיינע שטאַרקע אַרעמ׳ס, ווי איין אויסגעפייניגט פישעל פון איבער׳ן זאַמדיגען ברעג אין אַ פרישער אָנגעקומענער וואַליע אַריין...

. . . .

ביידענ'ס געזיכטער האבען זיך העפטיג געקרימט, נאר איהר'ס האט נאך מיט א ווילדע צופלאקערונג געברענט, בליצענדע חוואליעס האבען פון די אויגען געשלאגען, און ציטערנדיג מיט'ן גאנצען קערפער, ווי פון אונבעהאלפענקייט, איז זי איהם אויפ'ן האלז געבליבען ליגען מיט דעם קאפ פערווארפען אויף זיין אקסעל, און נאר אהנמעכטיג האבען זיך איהרע הענד געהאלטען איינגעשלאסען ארום זיין געקרויזטען קאפ און מארמאר-שטאלצען האלז און געציטערט, ווי פון א פיבער ארויס...

. . . .

— זי הלש'ט!... — האט אויסגעשריען פריידקע, וועלכע איז די גאנצע צייט געשטאנען הינטער זייערע פלייצעס איבערראשט, ווי פערהאפט פון א שטורם...

— שרה'לע!... — האט לעאן דערשראקען א געשריי געטהון, און האפענדיג זי ביי'ם פנים אין זיינע ביידע הענד אריין, האט ער איהר אין די אויגען אריינגעקוקט מיט א צוטראגענקייט אויף זיין שטרענג אנגעצונדען געזיכט און פולט אויסגעזעצטע אויגען.

— איך הלש נישט... — האט שרה'לע שוין עטוואס לייכטער אבגעזיפצט, און א פערשעמטער מידער שמייכעל, וואס האט פון איהרע ליפעלעך ארויסגעטריפט, האט באלד דעם ווילדען גלאנץ פון איהר געזיכט צוריק אראבגעווישט.... און ערנסט, שטיל, איז זי צוריק שטעהן געבליבען צווישען זיי ביידע מיט לייכט אראבגעלאזטע ברעמען...

— עס שאדט נישט... — האט זי פריידקע געטרייסט מיט א שטילען בעהאלטענעם שמייכעל אין די ווינקלען פון איהרע גוטע בלויע אויגען, און לעאן, אויך מיט א שמייכעל אויף זיין שרה'דיג געזיכט מיט די שווארצע וואנסען, האט איהר גוטמוטיג געגלעט איבער'ן אראבגעלאזטען קאפ...

— שעם דיך נישט.... שעם דיך נישט...

שרה'לע האט די אויגען צוריק אויפגעהויבען, פריהער אויף לעאנ'ען, דערנאך אויף פריידקע'ן און אין זייער שווארצער טיפקייט האט זיך עפיס ווי א שטילער סוד אבגעשפיגעלט... און לעאן האט אליין געשמייכעלט און לאנג פון איהר קיין אויג נישט אראבגענומען...

— נו, וואס, שרה'לע, מאכסטו? — האט ער זי געפרעגט, ווען זי איז שוין געווען בערוהיגט.

— גאָר נישט... — האָט זי שטיל געענטפערט...

— זי האָט זיך פערשעמט... — האָט פריידקע צוגעשמייכעלט, קוקענדיג אַמאָל אויף איהר, אַמאָל אויף לעאָנ'ען — און וואָס שעמסט דו דיך, שרה'לע?... שעם דיך נישט... איך האָב איהם שוין סיי ווי סיי אַלץ דערצעהלט... אפילו פון די קראָפּלעס אויך, וואָס דער טאַטע האָט דיר געבּרענגט אויף צו קענען איינשלאָפען...

— נו זעץ דיך, שרה'לע... — האָט לעאָן זי בּיי דער האַנד אָנגענומען און צוגעפיהרט זי צו אַ שטוהל.

זי האָט זיך געזעצט.

— בּיסט ערשט אָנגעקומען?... — האָט זי ווייזענווייך געפרעגט.

— ערשט... — האָט ער ליעבּליך מיט'ן קאָפּ צוגענייגט — איך געה מיך שוין אָרומוואַשען פון וועג, און וועל מיר אַבּיסעל איבּערגעהן זיך...

— קום, לעאָן... — האָט די שוועסטער גערופען איהם — איך האָב שטעהט פריש וואַסער...

פריידקע מיט לעאָנ'ען זענען בּאַלד אַרויס, און שרה'לע איז געבּליבּען אין שטוב.

זי איז געזעסען ווי פערזונקען אין דער שטילקייט און האָט זיך קיין ריהר נישט געטהון. איהרע שטילע אויגען האָבּען עפּעס אַ פערזאָרגטקייט אויסגעדריקט, און די שטילקייט אין שטוב איז אַזוי טיעף געוואָרען, ווי אַלץ פון פריהער וואָלט עפּעס דורך אַ חלום געשעהען — אַזוי זענען עפּעס שרה'לעס אויגען פערטראַכט געוואָרען, און אַ לייכטער שטילער זיפץ האָט טיעף פון איהר בּרוסט אַרויסגעציטערט, געפּרעסט, ווי פון אונטער אַ משא וואָס איז אויף איהר האַרץ געלעגען, און קוים וואָס ער האָט זיך דורך די האַלבּ פערשלאָסענע ליפּלעך אַרויסגעשפּאַרט.

לעאָן האָט זיך דערווייל אָבּגעוואַשען, איבּערגעטהון און איז בּאַלד צוריקגעקומען מיט פריידקען.

זיין בּרוין געזיכט האָט ערשט געשפּיעלט מיט אַ רויטליכע פרישקייט, און זיין גאַנצע ריעזיגע פיגור האָט געהויכט מיט אַ ליעבּליכע אויפגערוימטקייט, ווי אַ בּוים אין זומער בּעגינען, ווען די זון געהט ערשט אויף און אויף זיינע גרינע בּלעטער ליעגט נאָך דער מאָרגען־טהוי.

— נו וואָס זיצסט דו אַזוי, שרה'לע?... — האָט ער זי געפרעגט.

נאָר שׂרה׳לען האָבען זיך שוין צוויי ליכטיגע טרערען אין די אויגען געשטעלט.

— דו ווייגסט גאָר!... — האָט ער שמערצליך דאָס געזיכט געקריימט און געקוקט אויף איהר ווי פערוואונדערט...

— זי בענגט דאָך נאָך... — האָט פריידקע ווי פערצווייפעלט אויסגערעדט — אַ נאַרישע שׂרה׳לע...

— בענג נישט... — האָט ער זי ביי דער האַנד אָנגענומען און איבער׳ן קאָפּ זי געגלעט — בענג נישט... בענג נישט...

און מעהר האָט איהר שוין נישט געפעהלט... זי האָט אַ ציטער געטהון מיט׳ן גאַנצען קערפּער, ווי אַ שטראָם וואָלט איבער איהר אַדורכגעלאָפען — — און אַצינד ערשט האָט זיך אַ קוואַל טרעהרען אַ גאָס געטהון פון אונטער איהרע ציטערדיגע ברעמען איבער די באַקען אַראָב, און אַ ציטערדיג העשען האָט זי אַרומגעהאַפּט...

פריידקע האָט שוין דאָס געזיכט פערבאָרגען אין איהרע קלאָרע ווייסע הענטלעך, און לעאָן האָט מיט אַ רחמנות־צוגאָסען פּנים געוואַרט און געשוויגען, שטעהענדיג פאַר איהר מיט אַראָבגעלאָזטע אויגען, ביז וואַנען זי וועט צו זיך קומען און אַליין זיך איינשטילען.

אַ צייט האָט עס געדויערט, ביז זי האָט זיך מיט׳ן פּאַרטיכעל אָנגעהויבען די טרעהרען אָבצווישען, און אַ סך שפּעטער ערשט די אויגען אויף לעאָנ׳ען אויפגעהויבען, און מיט אָבגעהאַקטע קלאַנגען, ווי פון אַ צוריסען האַרץ, אַרויסגעהעשעט:

— איך... איך... האָב... שוין... נישט גע... וואו.. סט וואָס... איבער... צו... קלערען!...

ער האָט נאָר געקוקט אויף איהר מיט אַ פערזאָרגטען שמייכעל אין די שטילע אויגען, און דערנאָך ערשט זי אָנגענומען ביי דער האַנד, און אָהן ווערטער, געלאָזט זיך געהען מיט איהר צו דער טהיר...

צו פריידקען האָט ער זיך נאָר אומגעקוקט און שטיל געפרעגט:

— ווילסט אויך געהן?...

— ניין... ניין... — האָט פריידקע געענטפערט, און לייכט אַ מאַך געטהון מיט דער האַנד — געהט אַליין... זי האָט דיר אַ סך צו דערצעהלען... איך וויל נישט...

לעאָן מיט שׂרה׳לען זענען אַרויס אין דרויסען.

ליכטיג, שען. עס בלישצעט פון אַלע זייטען. עס פלאַטערן

גאַנצע בונדען שטראַהלען פון דער זון אַרויס, וואָס ציטערט און פינקעלט פון בלויען הימעל אַראָב מיט אַ פליסיגקייט, ווי זי וואָלט דעם גאַנצען פלאַץ געוואָלט אַרומהאַפּען. ברענענדיגע שטראַהלען טאַנצען איבער די קלאַפּטערן האָלץ און איבער די ווייסע בוזשעזינע ביימלעך, וואָס זענען ערגעץ וואו ווי נאַקעטע שומרים אונטערן פרייען אָפּענעם הימעל געשטאַנען און מיט בענגשאַפט צום אַרומיגען געדיכטען וואַלד געקוקט.

... שטיל איז געווען... און צום וואַלד צו איז שרה׳לע מיט לעאָנען געגאַנגען, איהר האַנד אין זיינע איינגעשלאָסען, אַזוי שטיל, אַזוי בלאַס, ווי אַ סוד וואָלט זי מיט איהם צוזאַמענגעוועבט, און שטיל, ווי אַ שטילען סוד, האָט ער זי אין טיעפען וואַלד אַריין געפיהרט... און אַרומגעבלאָנדזעט מיט איהר צווישען די ביימער איבער ווייכע גרעזער, אין טיעפען שאָטען איינגעהילט, ביז זיי זענען צום טייכעל צוגעקומען — —

און דאָס טייכעל האָט זיך געוויעגט. די הוואַליעס האָבען זיך קעגען דער ליכטיגער זון געשפּיגעלט, איינע מיט דער אַנדערער זיך געשושקעט, איינע נאָך דער אַנדערער געקומען אָנצולויפען און געיאָגט זיך, נאָכבערגלענדיג זיך איינע נאָך דער אַנדערער, און אַ שטיל געפלעשטערייַ האָט זיך אויף די ברעגעס אויסגעגאָסען און פערמישט זיך מיט דעם לייכטען געהויש פון די אַלטע הויכע ביימער, וואָס זענען אַרום דעם טייכעלס ברעג ווי פערכשופט געשטאַנען און געוואַכט, ווי פאַרצייטיגע ריזען אַרום אַ בעטעל מיט אַ שלאָפעדיגער בת מלכה, איבער וועלכען דער הימעל האָט שטיל און גרויזאַם אַראָבגעקוקט.

— וואָס קוקט עס דער הימעל אַזוי בייז?... — האָט שרה׳לע מיט שטילען פורכט געפרעגט — און וואָס וויעגט זיך דאָס שיפעל אויף די הוואַליעס מיט כעס?...

— נישט בייז קוקט דער הימעל... — האָט לעאָן געענטפערט, בלאָנדזענדיג מיט די בליקען איבערן טייכעל, און אויף זיינע עפּילבאַקען און אַרום די רויזען-ליפּען האָט זיך איין אויסדרוק פון שמערץ צולעגט.

— וואָס איז דיר, לעאָנ׳שי?... — האָט שרה׳לע געבעטען איהם, און וואָס ביזט דו עפּעס אַזוי פערטראַכט?...

— זעה, שרה׳לע... — האָט ער איהר מיט אַ פינגער איבערן

וואַסער אָנגעווייזען — זעה, ווי פערטראַכט אין רעיונות דער הימעל קוקט אין טייכעל אַריין...

— ניין, לעאָנ׳שי... — האָט שרה׳לע ווייטער געענטפערט — דיר איז עפּעס טרויעריג אויפ׳ן האַרץ... און דו בעהאַלסט עפּעס פאַר מיר אַ סוד...

— וואָס זאָל מיר נישט טרויעריג זיין... — האָט ער זי אָנגעקוקט מיט ליידענדיגע אויסגעשטעלטע אויגען — אַז דאָס שיפעל, וואָס וויעגט זיך דאָרט צווישען דער קעמפּע, איז מיין עדות, אַז איך בין קעגען דיר נישט ערהליך געווען...

— וואָס רעדסט דו, לעאָן... דו האָסט דאָך מיך ליעב... און איך האָב דיך אויך אַזוי ליעב, ליעבער, ווי מיין גאַנץ לעבען...

— דו האָסט מיך ליעב... און איך דיך אויך... נאָר אַמעהר וואָלטען מיר געווען, ווי די ביימער אין וואַלד, וואָס צוגעהען זיך קיינמאָל נישט...

— וואָס רעדסט דו, לעאָן?.... — האָט זי זיך ציטערנדיג אָן זיין האַנד אָנגעהאַפּט, — זאָג מיר לעאָנשי... ווער וויל רען, אַז מיר זאָלען זיך צוגעהען?...

— ווער עס וויל, שרה׳לע?... דו ביסט נאָך אַזוי יונג, און איך קען דיר נישט דערצעהלען דאָס אַלץ...

— דערצעהל מיר לעאָנ׳שי... דערצעהל... און מיר האַלטען זיך ווייטער, ווי פריהער, אונטער דעם שאָטען פון די ביימער זעצען...

— און אַז דו וועסט אפילו דיין שענעם קאָפּ אויף מיין ברוסט אָנלעהנען, וועסט דו מיר אויך מיין שמערץ נישט לינדערן....

— קום-זשע, לאָמיר זיך אין שיפעל איינזעצען... זעה, ווי העל עס איז בעלויכטען קעגען דער זון... און דאָס וועט דיר דיין שמערץ לייכטער מאַכען...

— ניין... שרה׳לע... ניין... דער קאָפּ איז מיר מיעד, און שפּור בין איך פון געדאַנקען... און איך קען ערשט נישט פערטראָגען דאָס פּלעסקען פון די וועלען, בשעת דאָס שיפעל גליטשט זיך איבער זיי.

— קום-זשע, לאָמיר זיך האָטש אויף דעם גרינעם גראָז, קעגען-איבער דעם שיפעל, זעצען...

— איך קען נישט, שרה׳לע... דאָס שיפעל דערמאַנט מיך אָן יענע טעג, ווען איך בין נאָך צו דיר אמת׳דיג געווען...

— און היינט ביסט דו דאָך אויך אמת׳דיג, לעאָנ׳שי... דו ביסט דאָך נאָך דער אייגענער גוטער לעאָן...

— אָבער די מענשען, פון וועלכע איך קום ערשט, האָבען ביי מיר מיינע פריהערדיגע געדאַנקען אַוועקגערויבט...

— נעהם, לעאָן, אַ האַלב פון מיינע געדאַנקען און מיר וועלען זיך בעגנוגענען... — און וואָס טויגען דיר די מענשען, פון וועלכע דו קומסט... קום בעסער מיט מיר צווישען די ביימער, און אין טיעפען וואַלד וועלען מיר זיך אַ הייזעל פון די גרינסטע צווייגען אויסבלעכטען און דאָרטען וועלען מיר זיצען...

ווי קען מען זיך, שרה׳לע, מיט געדאַנקען טיילען, און ווי קען מען לעבען אין אַ וואַלד?... — — און דערנאָך, אַז די וואַלד־העקער וועלען זיך מיט זייערע העק און זעגען צו אונזער הייזעל נעהנטער צוריקען — וואָס וועלען מיר דעמאָלט טהון?...

— דו וועסט זיי זאָגען, די וואַלד־העקער, אַז זיי זאָלען די ביימער אַרום אונזער הייזעל אויסמיידען...

— ניין, שרה׳לע... איך קען אין קיין וואַלד נישט לעבען... איך בין פון אַ שטאָדט געבוירען...

— נעהם־זשע מיך צו דיר... וואו דו וועסט זיין, וועל איך אויך זיין... און זאָל די גאַנצע וועלט וויסען, אַז איך קען אָהן דיר נישט לעבען...

— דו קענסט אָבער אין שטאָדט נישט זיין...

— פאַר וואָס קען איך נישט, פאַר וואָס, לעאָנ׳שי?... ווען דו וועסט שוין שלאָפען, וועל איך נאָך וואַך זיין, און ווען דו וועסט דיך פון שלאָף אויפכאַפּען, בין איך שוין פון לאַנג אויפגעשטאַנען...

— ביי אונז אָבער שלאָפט מען ביז צוועלף אויפ׳ן טאָג. ביינאַכט קומט מען אין פערשידענע געזעלשאַפטען... יעדעס פרויענצימער, יעדע פרוי שפּיעלט „ראָיאַל״... און ווי אַזוי וועסט דו קענען זיי אויסזעהען?...

— וועל איך זיי זאָגען, אַז ביי אונז אין וואַלד ווייס מען נישט פון אַזאַ שפּיעלען... און, אַז איך האָב קיין צייט נישט געהאַט צו טראַכטען וועגען דעם, ווייל פון בעגינען ביז די זון געהט אונטער פלעג איך מיך נאָר איינהערען אין׳ם געזאַנג פון די פייגעל...

— אָבער אין שטאָדט פערשטעהט מען נישט אַזוינע רעד...

און זיי וועלען קוקען אויף דיר, ווי איך אויף דעם שיקסעל דאָ אין איהר רויטער „סוקענקע", וואָס האָט פאַר מיר באָרפיסערהייד רויטע יאַגדעס אַרייַנגעקליבען אין אַ געפלאָכטען קיישעלע פון קאָרע...

— וועל איך זיי זאָגען, די פרויען פון שטאָדט, אַז איך בין אַזוי שען ווי זיי, האָטש זיי זענען פון אַ שטאָדט און מיך האָט טאָג מיט נאַכט די זון אָבגעברענט, און דאָס הייסע זאַמד אויף די וועגען האָט אין דער האַלב־טאָגעדיגער היץ מיינע באָרפיסע פיס געגליהט...

— דו ביסט שען, שרה'לע... דו ביסט שען... נאָר לעבען מיט דיר וועל איך מיר די יאָהרען פערזינדיגען... דיך וועט מען רופען „דאָרפישע"... און איך וועל דאָס צוהערען און מוזען שווייַגען...

— וועל איך תמיד געהען הינטער דיר, אַז דו זאָלסט נישט זעהן נישט הערען, ווי מען פערשעמט מיך...

— בייַ אונז אין שטאָדט געהט מען אָבער נישט אַזוי... נאָר מען געהט געאָרעמט...

— וועל איך יעדערן, ווער עס וועט נאָר אַ קרום אויג אויף אונז אויפהייבען, מיט זאַמד עס איהם פערשיטען...

— ניין, שרה'לע... בייַ אונז אין שטאָדט פיהרט זיך נישט אַזוי... דאָס טהוען נאָר די האַלב־נאַקעטע שיקסלעך אויפ'ן דאָרף, ווען אַ פוהר מיט פערשוינען פאָרט פאָרבייַ פאַר זייערע הייַזלעך..

— וואָס דען זאָל איך טהון... וואָס דען, לעאָנ'שי!... — האָט שרה'לע איהר קול אויפגעהויבען מיט אַ ביטערליך געוויין, און ציטערנדיג מיט'ן גאַנצען גוף, האָט זי דעם קאָפ אין לעאָנ'ס ברוסט אייַנגעטוליעט...

— און וואָס־זשע וויינסט דו, שרה'לע?... — האָט ער איהר אין פנים מיט רחמנות געקוקט — איך קען דאָך דיר גאָרנישט העלפען, און וואָס וועט דיר שויין דערואוים־קומען דיין קלאָגען?... — האָט ער זי געטרייסט.

— לאָז־זשע מיך האָטש וויינען... — האָט זי זיך געבעטען — וויינען — ביז מיין האַרץ וועט אין גאַנצען צוריסען ווערען...

— שרה'לע... וויין נישט אַזוי פיעל... — האָט ער זי ווייטער געטרייסט — ווישׁ דיר אָב דייַנע טרערען און לאָמיר צוריקגעהען... איך דאַרף הייַנט אָבנעהמען רעכנונג בייַם קאַסירער...

— רעכנונג?... — האָט זי זיך אַיינגעקוועטשעט, איבערפרעגענדיג שטיל... און אַיין אַיינגעהאַלטענקייט האָט אין איהר קול געקלונ־

גען, ווי זי וואָלט עס געוואָלט מיט די צעהן צובייסען, און אין איהרע שוואַרצע אויגען האָט זיך שוין אָנגעהויבען אַ פונק צו צוגליהען...

— ווייסט דו וואָס, שרה׳לע... — האָט ער זי מיט גוטען איינגענומען — ווייסט דו וואָס... דו בלייב דאָ... און איך וועל דיר געהן אַרויסשיקען מיין שוועסטער פריידקע...

— ווילסט געהן?... — האָט זי נאָך אַמאָל איבערגעפרעגט.

— איך דאַרף... — האָט ער געענטפערט.

— נו, געה־זשע!... — האָט זי איהם אַ לאָז־אָפּ געטהון — אַזוי האָט מיר די ציגאַנקע אויך געזאָגט!... — האָט זי איהם נאָר איין בייזען בליק פון וויטענס צוגעשיקט, און ביידע זענען זיך צוגאַנגען, זי אויף דעם עק טייכעל, און ער אויף יענעם עק טייכעל... ער מיט איין אַראָפּגעלאָזטען קאָפּ און זי מיט איין שטאָלץ־אויפגעהויבענעם, און מיט אַ ברענענדיגען בליק פאָראויס אין די טיעפע שוואַרצע אויגען, ביז ביידע זענען אין צווי באַזונדערע זייטען צווישען די ביימער פערשוואונדען...

און שפּעטער איז שוין שרה׳לע אונטער איהר פענסטערל געזעסען אין דעם גערטעל צווישען די בלומען. די אויגען אויסגעלאָשען, דאָס געזיכט פערשטיינערט, בלאַס, און די בלומען איבער איהר קאָפּ האָבען אָפּט פון אַ שטיל ווינטעל אויפגעשווידערט, און טרויעריג האָבען זיך די קעפּלעך גענייגט איינס קעגענאיבער דאָס אַנדערע און געוויעגט זיך שטיל, מאָנאָטאָנע, ווי אבלים אין איין אָבל שטוב... ועלטען האָט זיך אַ לייכט געריש צווישען די ביימער אין וואַלד דורכגעטראָגען, און די בלעטלעך האָבען אויף אַ רגע אויפגעציטערט און ווידער שטיל געבליבען... איבער׳ן הימעל האָבען זיך גרויליכע וואָלקענדלעך געצויגען, אַריינקוקענדיג צווישען וואַלד און הייזעל, שטיל, פאַרשענדיג, און שרה׳לע איז אויף איין אָרט געזעסען, שטום און אונבעוועגליך.

דער פאָטער, וואָס האָט נאָך ביים אויסגעברענטען אויוען צו טהון געהאַט, האָט די אַרבייט אָפּגעלאָזט און איז צוגעקומען צו איהר מיט אַ טרויעריג אַראָפּגעלאָזטען קאָפּ:

— שרה׳לע... — האָט ער זיך געבעטען — וואָס זיצסט דו שוין ווייטער אַזוי?...

—שרה׳לע האָט נישט געענטפערט, און אַ שטומע, ווי פריהער, ווייטער געזעסען...

— שרה׳לע... וואָס ווילסט דו פון דײַן אַלטען טאַטען האָבען?... וואָס ווילסט דו פון זײַן לעבען האָבען?...

שרה׳לע האָט נאָר אַ שטומען פערגליווערטען בליק געוואָרפען אויף איהם און ווײַטער נישט געענטפערט.

— שרה׳לע — האָט דער אַלטער מיט אַ ציטערן אין קול אַרויסגעפּלאַצט — שרה׳לע! דו ווילסט, אַז דײַן טאַטע זאָל נאָך לעבען אויף דער וועלט — — שרה׳לע, ענטפער מיר?...

— נו, וואָס ווילסט דו?... — האָט זי רוהיג און קאַלטבלוטיג דעם קאָפּ אויפגעהויבען און געפרעגט.

— וואָס פעהלט דיר שוין ווײַטער?... לאָזען איז דאָך שוין דאָ!... — האָט דער פאָטער געפרעגט. נאָר דאַרויף האָט זי ווײַטער נישט געענטפערט און צוריק אַראָבגעלאָזט דאָס געזיכט מיט דער זעלבער פערשטיינערטקײַט.

דער אַלטער האָט בעדויערענד מיט׳ן קאָפּ צוגעשאָקעלט, און אַ פינסטערער יאוש האָט פון זײַנע אויגען אַרויסגעקוקט.

— איך האָב דאָך דיך שטענדיג געוואָרענט — האָט ער ווײַטער מיט אַ מין קלאָגען זיך אָנגעהויבען — איך האָב דאָך דיר געזאָגט, אַז דו וועסט איהם דערעסען ווערען... און זעה, וואָס דו האָסט אויסגעפיהרט....

—געה אַוועק פון מיר!... — האָט זי בעהאַרצט געבעטען, אויסשטעלענדיג די אויגען אויפ׳ן פאָטער און אין איהר קול איז שוין אַ בייזע פערביסענקײַט געלעגען.

און אַז דער אַלטער האָט נישט געפאָלגט, איז זי פון דער ערד אויפגעשטאַנען און פינקלענדיג מיט די אויגען אויסגעשריען:

— איך דאַרף נישט קיינעם... נישט לאָזען, און נישט דיך אויך... אַוועק פון מיר!... אַליין וויל איך זײַן!...

און ביי די ווערטער האָט זי דאָס געזיכט אָבגעקעהרט און איז אַוועק אין עק וואַלד און געזעצט זיך דאָרט אונטער אַ בוים....

— שרה׳לע.... אַזאַ קיהלער טאָג... — האָט דער אַלטער נאָך געפרובט זיך פון דער ווײַטענס צו שרײַען — שרה׳לע... דער הימעל פערוואָלקענט זיך... און די לופט איז אַזוי פײַכט— האָט ער מיט אויסגעשפרייטע הענד אין דער לופט אַרײַנגעוויזען, און שטיל, ווי פאַר זיך, דערענדיגט: — פון האַלבען טאָג אָן איז אַ־ין איבערקעהרעניש געוואָרען אויף דער זון... און אויף אַלץ...

שרה׳לע האט זיך שוין מעהר נישט אומגעקוקט און דער אלטער איז צוריק אוועק צו׳ם אויווען, וואס האט זיך נאך איבער׳ן בערגעל גערייכערט מיט א נעבעל-שווארצען רויך, וואס האט זיך אן דער ערד אנגעשלאגען, ארומוואלגערענדיג זיך אין דער גרויער פייכטער לופט.

פארנאכט האט די זון ארויסגעקוקט פון אונטער א גרויע געדיכטע המארע מיט א געל-געשלאגען געשטאלט, און א טרויעריג בלייכער שיין האט זיך איבער פעלד און וואלד צוגאסען. שרה׳לע איז נאך אלין געזעסען הינטער איהר הייזעל, און קוקענדיג אויף דעם פענסטערל, וואס האט זיך אויף אזוי בלייך רחמנות׳דיג אפגעשפיגעלט קעגען דער אונטערגעהענדער זון — האט זי זיך ווייטער פארגעשטעלט ווי שטיל, ווי אומעדיג אין איהר הדר מוז ערשט זיין.... נאר אין איהרע אויגען, וואס האבען אצונד אזוי אויסגעלאשען געקוקט, איז שוין געלעגען א פערבארגענע קאלטקייט צו דעם אלעם, וואס ארום איהר און מיט איהר טהוט זיך.... און אז די זון האט זיך מיט א געל פערזונקען געשטאלט נאך מעהר אפער-געריקט פון אונטער דעם וואלקען, און דאס גאנצע הייזעל מיט דעם פענסטערל און די בלימעלעך אונטער׳ן פענסטערל זענען מיט א געלע ליכטיגקייט פערגאסען געווארען, — איז שרה׳לע שטום פון איהר ארט אויפגעשטאנען, א פינסטערן בליק געווארפען צו דעם גערטעל און מיט א קאלט פערשטיינערט געזיכט האט זי זיך צווישען די בלומען אריינגעשטעלט מיט איהרע לאנגע צולאזטע האר ביז איבערן גארטעל, און איינציג-ווייז האט זי די בלומען-קעפלעך פון די שטענגלעך געריסען — א קעפעל נאך א קעפעל, און אויף דער ערד זיי געווארפען...

איהר געזיכט האט זיך געגעלט קעגען דער זון מיט א מורא׳דיגער קאלטער טויטקייט, און ווען זי איז אזוי געשטאנען פערטהון אין איהר ארבייט, האט זיך פון הינטערן וואלד דערהערט איין אומעדיג שפיעלען פון א „פויארקע“, ווי א פאסטוכעל וואלט זיך ערגעץ געקלאגט אויף זיינס א פערבלאנדזשעט שעפעלע אין וואלד... די טענער האבען זיך מעלאנכאליש געגאסען אין דער שטילער פארנאכטיגער לופט, מיט איין אומעדיג בענגען אנגעפילט. נאר באלד האט זיך דער וואלד מיט א לייכטען שידער אויפגעהאפט, די טענער פון דעם פייפעל האבען האסטיגער און בייזער אנגעהויבען אין דער

לויפט אבצושלאגען און אלץ, וואס דא האט זיך אבגעטהון, האט זיך זי אין איין הארמאניע אויסגעגאסען און אין איין טאקט ארייני געקומען: די „פויארקע" האט שנעלער און בייזער איהרע טענער געיאגט, דער וואלד האט גערוישט און גערוישט און שרה'לע האט די בלומען געפליקט און געפליקט!....

דערנאך איז זי אריין אין איהר בעזונדערן חדר'ל, האט דאס געלעגער אראבגענומען פון איהר בעטעל און האט עס אויף דער ערד צולעגט מיט צוויי קישענס אונטערגעבעט, האט פון א שענקעל אראבגענומען צוויי לייכטער, געשטעלט זיי צוקאפענס דעם געלעגער און צוויי ליכט האט זי אין זיי אנגעצונדען.

די ליכט האבען געברענט. איבער די ווענד פון חדר'ל האט זיך א רויטע שטילע ליכטיגקייט צוגאסען, און אין דער לופט האט זיך דער טאג מיט דער נאכט צונויפגעמישט, די רויטע ליכטיגקייט אין חדר'ל, און די בלייכע שטראהלען פון דעם זון־אונטערגעהען, וואס האבען דורכ'ן פענסטערל אריינגעשלאגען.

שרה'לע האט זיך נאך אמאל איבער'ן שטילען רויט־בעלויכ־טענעם געלעגער אומגעקוקט, און באלד האט זי פון דער פארענ־דיגער שטוב אריינגעברענגט א פיער־עקיגען פערשטויבטען שפיגעל, אויף וועלכען א שווארץ שטריקעל האט איבער זיין טונקעל בראנזער ריים נאכגעהאנגען. זי האט דאס שטריקעל אראבגעריסען, מיט א האנדטוך האט זי דעם שטויב פון איהם אבגעווישט, און געשטעלט איהם צופוסענס דעם געלעגער, אנגעשפארט אן דעם קליינעם טישעל, אז ער זאל אין זיך אבשפיגלען די גאנצע שטוב....

זי האט אין דעם שפיגעל דערזעהען די ברענענדיגע ליכט און די לייכטער, און דאס ווייסע געלעגער, וואס גרענעצט זיך הינטערן שפיגעל מיט דעם צווייטען געלעגער אויף דער שטוב ארויס — און אויף איהר בלאס געזיכט האט א טרויעריגער שמייכעל אנגע־הויבען צו רוהען...

זי האט זיך נאך אמאל אין אלע פיער ווינקעלעך פון איהר סודות'דיג רויט־בעלויכטענעם חדר'ל אומגעקוקט, און ווארפענדיג א בליק צו'ם פענסטערל איז זי ארויס פערמאכען דעם לאדען...

דער לאדען איז שוין צו געוועזען, אין שטוב איז נאך רויטער, נאך ליכטיגער געווארען, און א טיעפע שטילקייט האט זיך אין חדר'ל

צונאָסען, מען האָט געהערט, ווי די שטילע ליכט-פלעמלעך סימען איבער די אָנגעברענטע שנויצען, אַזוי שטיל איז געוואָרען. און באַלד האָט זיך ווײַטער דערהערט דורך דער וואַנד דאָס פריהעררינע שפּיעלען פון דער „פּויאַרקע“, און די טענער האָבען זיך דײַטליך אין הדר'ל אַרײַנגעגאָסען...

און אַז שרה'לע איז צוריק געקומען פון דרויסען האָט זי שוין אַ בינטעל בלומען אין איהר פאַרטוכעל געטראָגען... די אויגען האָבען געקוקט שרעקליך סודות'דיג, און איהרע טריט און איהרע לײַכטע בעוועגונגען האָבען זיך שוין געדאַט ווי צונויפגעגאָסען אין אײַן טאַקט מיט דעם שפּיעלען פון הינטערן וואַלד....

זי האָט זיך געזעצט אויף דעם צוקאָפּענס פון איהר געלעגער, מיט די בלומען אויף איהר שויס, און שטיל פונאַנדערוואַרפענדיג די פיסלעך, מיט אײַן אויסגעשפּרײַטער שויס, האָט זי גענומען פלעכטען זיך אַ קרענצעל, און דאָס פלעכטען, און יעדעם בלימעל אין זײַן רײַהע אַרײַנזעצען איז אויך געווען צום טאַקט און מיט אײַן איבערגעבענהײַט נאָך דעם דרויסענדיגען שפּיעלען...

זי האָט זיך דאָס קרענצעל אויף דעם קאָפּ אָנגעמאָסטען, אײַנגעקוקט זיך מיט איהרע שטילע אויגען אין שפּיגעל און פערפעסטיגט עס צו די האָר:

„אַצונד, לעאָן, איז דײַן שרה'לע אַ שענע“...— האָט זי שטיל, מיט אַ בלאַסען שמייכעל אויף די קראַנקע רויזען-ליפּעלעך צו יענער שרה'לען פון שפּיגעל צוגעשעפּטשעט...

און דאָס קלאָנגען זיך פון דער „פּויאַרקע“ האָט זיך אין דער שטילער נאַכט, וואָס אַמאָל טיעפער צונאָסען, און שרה'לע, מיט בעוועגונגען צום טאַקט, איז נאָך אַמאָל צום שענקעל צו מיט אײַן אויסגעשטרעקטער האַנד, אַראָבגעקריגען פון דאָרט דאָס פלעשעלע מיט דעם שלאָפגעטראַנק, פערריכט נאָך אַמאָל דאָס געלעגער מיט די ליכט צוקאָפּענס, און זעצענדיג זיך דאַרויף, מיט די פיסלעך צום שפּיגעל אויסגעצויגען, האָט זי דאָס פלעשעלע צו איהרע אָפענע ליפּעלעך צוגעטראָגען און אויף אײַן מאָל דאָס אויסגעטרונקען....

דאָס שפּיעלען אין דרויסען האָט זיך, ווי איבערגעריסען, און שרה'לע האָט זיך נאָך דאָס לעצטע מאָל אין שפּיגעל דערזעהען מיט דעם קרענצעל אויפ'ן קאָפּ, און אַ זיסער מיעדער שמייכעל האָט זיך

שוין איבער איהרע אויגען געוועבט... זי האט לאנגזאם דעם קאפּ אויף דעם קישען געלעגט און איז איינגעשלאפען איין עבּיג־זיסען שלאף מיט א לייכטען שמייכעל אויפ׳ן שטילען אויסגעפיינּיגטען געזיכט, און זי האט די כשר׳ע נשמה אויסגעגאסען אין די שטילע פיער ווינקעלעך פון איהר הדר׳ל, ווי א כשר׳ע צדקת... און הינטער דער צוגעמאכטער טהיר און לאדען, אז קיין שום זינדיג אויג אין דער וועלט זאל זי נישט קענען בעפלעקען...

די זוּן.

די זון.

(פּאָעמאַ).

ווען די זון האָט זיך העכער אויף דעם טיעפען בלאָהען הימעל אַרויפגערוקט, און אויף דעם סאַמעט־בלאָהען ים האָט אַ יום־טובדיגע שטילקייט גערוהט — האָט זי זיך איינע אַליין אין דער גאַנצער אַרומיגער בריטקייט דערזעהן — איין גאָלדען־פינקלענדיג טעלערעל אין דער גאַנצער אַרומיגער ווייטקייט. און זי האָט אָנגעהויבען אויף דער ערד אַראָבצוקוקען.

די שטראַהלען אַרום איהר האָבען אויפגעהערט אַרום צו פלאַטערן, נאָר שטעהן זענען זיי געבליבען, ווי גאָלדען־אויסגעשפּראָצטע שפּיזלעך אַרום איהר ברענענדיגען ראַנד. און אַראָבגעקוקט האָט זי אַזוי פאָרשענדיג, מיט איהר העל שימערענדיג געזיכט, אַז דעם גאַנצען הימעל האָט אַ שטילקייט פערהאַפט, ווי ער וואָלט זיך אָנגעהויבען איינצוהערען, וואָס דאָ טהוט זיך... זי, די זון, האָט עפּעס דערזעהן, און דאָס רעטעניש אויף איהר פערטראַכט געזיכט וואַקסט אונטען, אויף דער ערד זעהט זיך עפּעס אומגעלומפּערטס. אַ קופּע בלעכענע דעכער האַרט איינער צום אַנדערן שטעהען אויפ'ן רוקען פון דער ערד צוגעוואַקסען, שוויצען מיט גאַנצע טייכען גלאַנץ, אַז די לופט אַרום ווערט אַזש דערשטיקט, ווי פון אויסגעגעבעלטען שוויס. גאַנצע בונדען שטראַהלען פלאַטערן מיט אַ ברענענדיגער אָנגעגליהטקייט און צושלאָגען זיך אָן די דעכער, איבער זיי און צווישען זיי, אויף שטיינערנע ווענד, אויף בליצענדיגע שויבען און אָנגע־

גלידטען אַספאַלד, וואָס צוטראָגט אין דער לופט אַ ריח פון צוהיצטער סמאָלע. הויף און גאַסען ליעגען ווי אין רעמלעך איינגעשלאָסען, און פערפאַנצערט אונטער אַ גראָבע אָנגעגלידטער דעק, אַז מען זאָל קיין שטויבעלע ריינע ערד נישט אַרויסזעהן.

און אומעטיג איז דער זון געוואָרען! ווער האָט דאָס געמאַכט? ווער האָט דאָס אַזוי אויסגעבויעט, און וואָס ליפען דאָ די מענשען אַזוי איילענדיג, אַזוי וואַרפענדיג מיט די הענד און מיט אַזוינע רויטע פערפלאַמטע געזיכטער?... און פאַר וואָס בליצען זייערע אויגען מיט אַזוינע פערסמ'טע בליקען, ווי אויף אַ געיעג?... וואָס זאָל דאָס בעדייטען!... שלינגט דאָ אפשר איינער דעם צווייטען איין?...

נאָר נישטאָ דאָ ווער עס זאָל דעם קאָפּ צום הימעל אויפהויבען און דער זון איין טרייסטבליק שענקען. אַלע איילען, אַלע האָבען נישט קיין צייט, און ליפען שאָרכענדיג מיט צופלאַטערטע פאָלעס אין דער לופט און שאָרוועגדיגע טריט איבער די טראָטואַרען. און עס גאַרט די זון פון איבער די דעכער אַראָב מיט אַ פינסטערן בליק אין איהר רויט פלאַמענדיג געזיכט, האָטש צו קענען זיך אַראָבלאָזען נידעריגער איבער די גאַסען, צו קענען זיך בעסער איינקוקען אין די מענשענס צוהיצטע פנים'ער, אין זייערע צאַפּעלדיגע בליקען, אפשר וועט זי פערשטעהן, וואָס אַזאַ מין געיעג בעדייט.

נאָר וואָס מעהר זי גאַרט געוואָהר צו ווערען וואָס דאָ טהוט זיך, אַלץ מעהר פעריאָגט ווייזען זיך איהר אויס די מענשען, און עס הויבט זיך איהר אָן דאַכטען, אַז דאָס זענען נישט קיין מענשען, ווי מענשען פון אַ וועלט, נאָר מענשען וואָס האָבען זיך ערגעץ פלוצלינג פון אַ פערבאָרגען ווינקעל אַרויס אַ שיט געטהון און איצט ליפען זיי אַרום פערסמ'ט, וויל זיי האָבען זייערע נעסטען פערלוירען, זייערע לעכער אונטער די שטיינערנע ווענד.

נאָר פון דעם, וואָס די זון האָט זיך איינגעקוקט איבער די גאַסען, האָט דער בריק אָנגעהויבען צו גליהען נאָך מעהר ווי פריהער, די טעלעגראַף־דראָטען האָבען שוין געבליצט מיט גאַנצע בונדען שטראַהלען, וואָס האָבען אין דער לופט אַרומגעפלאַטערט, און די מענשען האָבען זיך אָנגעהויבען די שטערענס צו ווישען פון שוויים און דערביי געקרימט זיך: וואָס פאַר אַ צרות מיר ליידען פון דער זון...

וואָס האָט זי זיך היינט אָנגעזעצט איבער אונז?!

דאָס ערשטע מאָל אין לעבען איז דער זון אויסגעקומען אַזוינע שטעכווערטער צו הערען, און אין דער ערשטער רגע האָט זי זיך גלייכגילטיג נאָך אַמאָל איינגעקוקט אין די פּנים'ער, וואָס אויף זייערע ליפּען האָט נאָך דאָס זידעל־וואָרט אַרומגעשוועבט — און דערזעהען האָט זי, אַז דאָס שמעקט מיט דעם געוועהנליכען עקעל אויף זייערע מאוסע פערפעטטעטע פּנים'ער, מיט וועלכען זיי ריכטען אַזוי אָפט אײן די גרעסטע פון צווישען זיך אַליין, בלויז דערפאַר ווייל ער איז נאָר גרעסער פון זיי... און די זון האָט בעשלאָסען ביי זיך, אַז נישט אַנדערש, נאָר מענשען איז דאָס אויף אַנ'אמת... ווי נאָר מענשען קענען זיין; און זעגען... און זי אַלס הערשערין אין אַזא טיעפ־בלאָהען הימעל האָט זי זיך גאָר נישט געמאַכט דערפון, זאָלען זיי זיך דאָ ליגען פערטהון אין זייערע ד' אמות אונטער די שטיינערנע ווענד, אַרומלויפען טאָג מיט נאַכט, אָנפילען די גאַסען, וואו נאָר אַ לעדיג ווינקעלע, מיט שטיינערנע הייזער, און דאָס בית עולם, אַרויס פון די גאַסען — מיט שטיינערנע מצבות... מעהר דאַרפען זיי נישט, די בית הקברות לייט, וואָס לעבען, כדי עס זאָל זיין ווער עס זאָל נאָכגעהן נאָך אַ לויה... — — און די זון האָט אָבגעווענדט איהר געזיכט איבער אַ פריי גרין פעלד.

זי האָט זיך דערמאָהנט, ווי גאַנץ פריה, ווען זי האָט נאָר אָנגעהויבען אויפצוגעהען, זענען רויטע וואָלקען־פאַסען געלעגען אויסגעשפּרייט פאַר איהר און אַרום דעם גאַנצען עק הימעל, ווי שיינענדיג פון גליק האָבען זיי אין זייער פּורפּורנער רויטקייט דעם יונגען מאָרגען געטוליעט און זי האָט זיך ווי אין אַ פרישען קוואַל לעבען אַריינגעשיפּט אין זייער צונאָסענער רויטקייט. גלייך מיט דעם יונגען טאָג האָט זי פון אונטערן עק הימעל אַפּערגעשפּראָצט. אַ פרישע לעבען האָט זיך אין דער לופט געוויעגט, אויף דער ערד איז דער רויטער אָבגלאַנץ געפאַלען און בעהויכט זי מיט דעם ערשטען הויך צום לעבען אויפצושטעהן, און זי, די זון, האָט דעמאָלט פון צווישען די וואָלקען־פאַסען אויף דער ערד אַראָבגעקוקט איינצוהערען זיך אין דעם ערשטען הלום־ציטער, וואָס די וועלט טהוט, אין דעם ערשטען לייכטען געדאַנקען־דרעמעל און ווי זי וועקט זיך און רייטעלט זיך אין שלאָף...

און ווען וואַלד און פעלד האָבען זיך נאָר אין דער פאַרטאָגעדיגער טהוי געבאָרען האָט שוין די זון מיט אַ שטילער בענקשאַפט

אויף דער ערד אַראָבגעקוקט, זי האָט געבענקט נאָך דעם לעבען אויף דער וועלט, און געקוקט האָט זי אויף איהר מיט אַ שטומען וועה און פֿערטיעפֿט אין רעיונות ווי עס וואָלט איהר אַ שאָד געווען וואָס איבערנאַכט איז אַלץ אויף דער ערד אויסגעשטאָרבען... די בוי־מער האָבען נאָך פֿערסוד'עט פֿון דער נאַכטיגער שטילקייט מיט זייערע טונקעל־גרינע קעפּ צו די שטילע וואָלקענדלעך אַרויפֿגעקוקט, וואָס האָבען אויך אַזוי שטיל איבער דער וועלט אַרומגעבלאָנדזעט — און זי האָט שוין צו דער גרינקייט פֿון וואַלד געבענקט... זי האָט געבענקט, אַז זיין שווייגען זאָל הורך דעם געפּישטשערײַ פֿון יונגע פֿייגעל־קוליכלעך, וואָס וועקען זיך בעגינען אין זייערע נעסטען — איבערגע־ריסען ווערען. אַ שטילער וועלט־שמערץ האָט זיך אין דער לופֿט צונאָסען און דער בלאָהליכער נעבעל, וואָס האָט די בוימער פֿון וואַלד פֿערהילט, האָט אָנגעהויבען צו רינען ביי דעם ערשטען פֿלאַקערדיגען שטראַהל, וואָס האָט זיך אויפֿ'ן שפּיץ פֿון אַ צווייגעל אָנגעצונדען, דאָס שטילע מאָרגען־ווינטעל האָט אַ בלאָז געטהון, און די וועלט, בוימער, און גראָז האָבען שוין זייער ערשטען שטילען ציטער, ווי פֿון שלאָף אַרויס, געטהון. עס האָט זיך איינציגווייז אויפֿגעכאַפּט אַ פּישטש נאָך אַ פּישטש פֿון אַ יונג פֿייגעלע און די וועלט האָט אָנגעהויבען ביסלעכווייז צו זיך צוקומען.

אָן דעם אַלעם האָט זיך די זון דערמאָהנט, און בענקליך האָט זי אַצונד ווידער אַמאָל אָנגעהויבען צו קוקען איבער יענעם געגענד. זי האָט זיך דערמאָהנט ווי גאַנץ פֿריה איז אַ פֿויער שוין נאָכגעגאַנגען אונטערן וואַלד נאָך אַ פּאָר אָקסען אין אַקער געשפּאַנט, און זי איז אַ בעלין געווען צו זעהן, וואָס טהוט דער פֿויער אַצינד. זי האָט איהם געזוכט אונטער'ן שאָטען פֿון וואַלד, און איבער דעם פֿרייען פֿעלד, און האָטש דער פֿויער איז שוין דאָ נישט געווען, דאָך שטעהט ער פֿאַר איהר פֿאַר אינגאַנצען, און עס דאַכט זיך איהר, אַז זיין שטילער פֿערסיד'עטער בליק בלאָנדזעט נאָך ערגעץ אין דער לופֿט אַרום... און עס טהוט איהר זעהר באַנק, וואָס זי זעהט איהם שוין נישט, ווי ער וואַרפֿט אַרויס גאַנצע הואַליעס שוואַרצע ערד מיט דעם בלאַנקען אַקער־אייזען און לעגט זיי אום אויף אַ זייט...

...און אַצינד ליעגען די שוואַרצע שורות ערד אויסגעטריקענט
פֿון דער האַלב־טאָגעדיגער היץ, און שטיל איז אַרום...
נאָר ביי אַ קלאָר קריסטאַלען וואַסעריל, וואָס האָט פֿון אונטער

אַ באַרג אַפּגעריזעלט, האָט די זון דערזעהן אַ מיידעל זיצען איינע אַליין, שטיל, ווי אַ סוד, און מיט ליכטיגע אויגען האָט זי אין דעם וואַסערל געקוקט און געשפּיגעלט זיך אַ לאַנגע צייט. דאָס וואַסערל קוקט צו איהר מיט טויזענדער בלישצענדיגע אויגלעך, קליינע געשנירעלטע פּעריל־הוואַליעס וועלגערען זיך פאַר איהרע נאַקעטע נאַסע פיס וואַסערל אָב און וואַסערל אויף, אַוועקשווימענדיג מיט'ן שטראָם, און זי שפּיגעלט זיך איהר ברוינליך געזיכט, שוואַרצע פינקעלדיגע אויגען און די לאַנגע לאָקען האָר, וואָס הענגען איהר דאָס געזיכט אַרום, און לאָזען זיך שלענגלענדיג מיט די שפּיצען צום וואַסער אַראָב און ציהען זיך צום בלאָהען הימעל אונטערן וואַסער, פון דאָרט קוקט אויך אַרויס אַזאַ מיידעל מיט אַזוינע האָר ווי איהרע. און דאָס וואַסערל ריזעלט שטיל, און זי זעהט איהרע אייגענע נאַקעטע פיס, וואָס פעכעלען פון וואַסערל אַרויס פון אונטער'ן קורצען קליידעל אַפּער, וואָס שפּיגעלט זיך אין וואַסערל אָב מיט אַזאַ העלע קלאָרקייט —

און פון איבער דעם באַרג, וואו אַ „וויעטראַק" שטעהט אויף זיין רוקען, האָט די זון געזעהען אַ פּאַסטוכעל, וואָס האָט זיך אין כאַמע שפּיץ פערגנבי'ט אַראָבצוקוקען צו דעם מיידעל, און אַפּאָר קליינע שיכלעך, אויסגעפלאָכטענע פון קאָרע, האָט ער אין דער האַנד געהאַלטען; דאָס האָט ער איהר די שיכלעך אויסגעפלאָכטען זיצענדיג אין דעם שאָטען פון וויעטראַק; זאָל זי בעגינען, ווען די טהוי ליגט נאָך אויפ'ן פעלד, האָבען אויף די פיס אָנצוטהון... און קוקענדיג אַזוי פון באַרג אַראָב האָט ער זיך אָנגעהויבען צו איהר אַראָבלאָזען מיט אינגעלישע פלינקע טריט. דאָס מיידעל איז איהם אַקעגען געלאָפען און אַריינגעוואָרפען זיך אין זיינע אָרעמס.

די זון האָט זיך שוין נישט פערגינען ווייטער צו קוקען, און האָט איהר שטיל געזיכט אָבגעווענדט איבער אַ שמאָל זאַמדיג העגעל, וואָס איז געלעגען פערוואָרפען צווישען די פעלדער.

און דאָ האָט זי ווייטער דערזעהן איין אַלטע, מיט אַ געשרומפּען פּנים און אין אַ פאַטשיילע איינגעהילט, זיצען פאַר'ן צלם, וואָס איז אויף דעם העגעל געשטאַנען, נישט ווייט פון אַ קופּקעלע שטיינער. די אַלטע האָט געהאַלטען איין האַנד איבער'ן האַרץ, אין דער צווייטער האָט זי אַ קראַנץ געהאַלטען און מיט ליכטיגע

אויגען האָט זי צום בילד אַרויפגעקוקט. זי האָט אַ מתנה געבּרענגט פאַר דער „הײליגער מאַריאַ“. די בלומען האָט זי אונטער איהר פענס־טער׳ל געפּלאַנצט, טאָג בּײַ טאָג מיט וואַסער בּעגאָסען און אַצינד דאַנקט זי גאָט פאַר דעם חסד, וואָס ער האָט זי געלאָזט לעבּען בּיז היינט און בּעט איהם פאַר ווײַטער.

די זון האָט געזעהען דער אַלטערס עהרליכע געדאַנקען, וואָס האָבּען זיך אויף איהר שטילען פּנים אין פרומע האַרציגע שטריכען צולעגט און געטראַכט זיך, אַז אַזוינע שטילע גלויבּענס, אַבּי זיי זאָלען נאָר ניט אײַנשטעהן בּײַ „יעזואיטען“ אין די הענד, וואָלטען געמעגט עביג הײליג זײַן... און דער אַלטער האָט זי שטיל צוגעוואונשען — לעבּ גליקליך און שטאַרבּ רוהיג...

און די זון האָט ווײַטער געקוקט.

און ווי דערפרעהט האָט זי זיך, אַז זי האָט געפונען דעם אייגענעם פויער, וואָס זי האָט אין דערפריה געזעהען. אין עק דערפעל האָט ער נאָך אַ נײַ שטיבּעל צוגעשטעלט צו די אַלטע צוויי. די ערשטע קראָקווע איז שוין געווען אויפגעשטעלט איבּער די אויסגעבּויטע הענד, וואָס זענען געווען אין די שפּאַלטען מיט מאָך אַנגעשטאָפּט, און אויפ׳ן שפּיץ פון דער קראָקווע איז געווען אַ גרינ בוימעלע אַרויפגעשטעלט פאַר אַ סימן פון אַ נײַ לעבּען, וואָס וועט זיך דאָ ערשט אונטער דעם דעכעל אָנהויבּען, ווי נאָר עס וועט פאַרטיג ווערען. דאָס האָט דער פויער דאָס שטיבּעל געשטעלט פאַר זײַן טאָכטער, וואָס ער גערעדט איהר ערשט געבּען אַ מאַן מיט אַ שטיק פעלד... ער זיצט אויפ׳ן דאַך מיט אַ שטרויענעם הוט מיט אַ ברייטען ראַנד איבּער׳ן קאָפּ און שלאָגט צו אַ קראָקווע נאָך אַ קראָקווע, און איבּער דעם גאַנצען דערפעל, פאַר אַלע פענסטערלעך און אין דער אַרומיגער שטילער לופט קלינגט אָבּ די בשורה פון אונטער דעם פויערס קלעפּ איבּער דעם געהילץ — אַז אַ נײַ לעבּען וועקט זיך דאָ, און ווען די אַלע שטילע אײַנגעשלאָפענע הײַזלעך וועלען זיך האָבּען פון דער האַלבּטאָגעדיגער היץ אויפגעהאַפּט, וועט דאָס דערפעל האָבּען נאָך אַ הײַזעל צוגעקומען — און די זון האָט זיך אָנגעהויבּען פאַרצושטעלען, ווי אין איין פאַרנאַכט, ווען זי וועט שוין האַלטען בּײַ זעצען זיך אויף מערב־זײַט, איהרע לעצטע שטראַהלען וועלען זיך אין די פענסטערלעך פון די שטילע הײַזלעך אָנצינדען, און

גענוענגען וועט זי זיך שוין דארפען מיט זי אויף איבער נאכט— וועט זי מיט איינמאל דערזעהן א יונגע טאכטער דעם דארפ'ס שטעהען אויף דער שוועל פון דעם נייעם הייזעל, און פערשטעלט מיט דער האנד איבערן שטערען פאר די לעצטע זונען־שטראהלען וועט זי קוקען אין דער ווייטקייט איבער דעם ברייטען זאמדיגען וועג פון וואנען איהר מאן וועט דארפען אנקומען... זי וועט זעהן, ווי איבערן וועג דערהייבט זיך א דיל שטויב און טראגט זיך ווייט און ברייט איבער'ן פעלד, און איינציגוויי וועלען א גאנצע סטאדע בהמות פון דעם וואלקען־שטויב ארויסשווימען, דערנאך וועלען זיי אלע אנהויבען צו מ—ע—ע'קען, קומענדיג וואס אמאל נעהנטער צו די הייזלעך. און וועלכע קיה עס וועט צום העכסטען אויסמ—ע—ע'קען, וועט פערדרייסען דעם עק אין דער הויך און האפען דעם קאפ צווישען די פיס און שטעלענדיג זייטיג די הערנער, לאזען זיך לויפען צו איהר שטיבעל, אזוי, אז א שטויב וועט אזש פליהען פון אונטער איהרע קאפיטעס און וועט די ערשטע איהר די בשורה ברענגען, אז איהר מאן קומט — דער קיה וועט זי א גרין קרענצעל אויספלעכטען און אויף די הערנער איהר עס אנטהון...

אזוינע פארנאכטען האט זיך די זון פארגעשטעלט אין דעם דערפעל צו זעהען. און וואונדערליך, עפעס, ווי דורך א כשוף האט זי זיך ווייטער דערמאנט אן יענער קופע בלעכענע דעכער, פערשווארצטע הויכע קוימענס — און טונקעל־טרויעריג איז איהר געזיכט געווארען, פארשטעלענדיג זיך וואס פאר א פארנאכטען עס קען דארטען זיין — און אז ווען זי געהט אונטער, קריכען דארט די מענשען צוריק אריין אין זייערע לעכער און שפארעס צווישען די שטיינערנע ווענד, עס ווערט שטיל, ווי אויף א בית־עולם. און אז זי האט זיך נאך פארגעשטעלט, ווי יעדע האלבע נאכט, ווען די לבנה קוקט אראב אויף דער קופע בלעכענע דעכער מיט א שטיל געלבליך פנים, ווי אויף א חורבה פון פאר צוויי טויזענד יאהר, וואס אין איהר איז פערגליווערט געווארען די צייכענס פון אמאליגען לעבען — האט זי זיך בעשלאסען, אז אלע אין דערפריה, ווען זי וועט אויפגעהן, זאלען די מענשען פון דארט נישט קענען זעהען איהר פריש ליטער געשטאלט, נאר בייטאג בלויז וועט זי אליין צווישען זייערע מויערען מיט עקעל אריינקוקען—און פארנאכט, ווען זי וועט האלטען ביי אונטערגעהן, ל זי ווייטער איהר רויט פלאמענדיג געזיכט פערבארגען פון זיי —

שריפטען .

פאַר קיין בית הקברות=לייט וויל זי דערמאָלט איהר שטילען צוועה= טענטען טרויער נישט אויסגיסען — און וועהען ואָלען זי נאָר דערמאָלט אין אידר שטילען בענגשאַפט די, וואָס וואָהנען אויף די ברייטע פרייע פעלדער אין פראָסטע הילצערנע הייזלעך מיט איינציגע פענסטערלעך — דאָרט וועדען זיי געבוירען מיט ריינע אָפענע הערצער און נאָר יענע קענען זי אין איהר טיעפען שמערץ מיט= פיהלען !...

מיין פריינד'ס ליעבע

מיין פריינדס ליעבע.

דאס איז געווען אין איינע פון די שענסטע נעכט — האט מיר מיין פריינד אנגעהויבען צו דערצעהלען — איך מיט מיין חבר'טארין האבען צוזאמען שפאצירט הינטער דער שטאדט, אין דער אלעע, וואס ציהט זיך פערביי דעם שטאדט=גארטען. הינטער אונז זענען נאכגעגאנגען נאך עטליכע פון אונזערע גוט=בעקאנטע בחורים מיט מיידלעך. אין שפאצירענדיג האבען מיר אפילו ניט געשפירט, ווי מיר טיילען זיך אב פארלעך=ווייז און יעדעס געהט זיך אוועק אין א בעזונדער ווינקעלע.

די לבנה האט געשיינט איבער די שפיצען בוימער פון איין זייט אלעע און אבגעשלאגען א גרינליך בלאהע ליכטיגקייט אויף דער ענטקעגען=איבערדיגער שורה בוימער אויף דער אנדערער זייט, און מיר זענען געגאנגען אין דערמיט טריט פאר טריט אין דעם העלען געלבליכען לבנה=שיין, וואס איז געווען אויסגעשפרייט פאר אונז אויף דער ערד.

א שטילקייט איז דעמאלט געווען צווישען אונז ביידע, און דאס הארץ איז מיר געווען פערקלעמט. איך האב דעמאלט זי געוואלט אנגענעהמען ביי א האנד, עפעס צו איהר שמועסען, אדער זי זאל מיר האטש גלאט קוקען אין די אויגען אריין. אבער איך האב געשפירט, ווי נאר איך וועל מיך צו איהר ווענדען, וועט זי אין מיין בליק

און קוֹל דערמיהלען אַזוינס, פון וועלכען עס וועט איהר אונהיימליך ווערען. און אפשר נאָך וועט אַ שוידער איבער איהר מיידליש לייב אַדורכגעהן און איך וועל דעם קאָפּ פערלירען.

און, אַך, ווי אַזוי קאָן מען פאַר אַ מיידעל דערצעהלען דאָס, וואָס עס דריקט אין מיין הארץ! און איך האָב מיר מישב געווען, אָבגעשטעלט זיך אין דעם מיטען געהן. צי וואָס נאָך געהן, צי וואָס זיך נאָך ווייטער פערלאָזען אויף הויהלע נסים, וואָס וועלען אפשר געשעהען, אַז געהענדיג שפּיר איך דאָס פרעמדקייט צווישען אונז ביידע, וואָס צווינגט אונז אַזוי צום שווייגען און נישט פריי זיין, אפילו אַנ׳איבעריגען ריהר טהון זיך.

אָך גאָט! צי וועל איך שוין נישט האָבען גענוג געגאַנגען מיט איהר? און פונקט, ווי עס וואָלט געווען אָבגעשמועסט הערויף, זענען מיר ביידע שטעהען געבליבען אין דער זעלבער פּאָזע, ביידע מיט אַראָבגעלאָזטע קעפּ.

אַ פיינליכע שטילקייט האָט אונז ביידע אַרומגענומען. די לבנה האָט דערביי אַלץ געשיינט, און אונזערע אויגען און ברעהמען פערגאָסען מיט דעם זעלבען געלבליכען שיין. עס איז געוואָרען אומעגליך אַזוי ווייטער צו שטעהן; קיין שאָרך און קיין אָטהעם האָט מען פון אונז ביידע נישט געהערט, פונקט ווי די הערצער וואָלטען אין אונז פערגליווערט געוואָרען. איך האָב נאָר געפיהלט, ווי איבער מיר שורכען שטיל די בלעטלעך אויף די בוימער און די גאַנצע אומגעבונג, ווי זי וואָלט אין אַ שכּור׳ע פערשטיינערונג אַריינגעפאַלען. נאָר ביסלעכוויי, האָב איך אָנגעהויבען צו דערזעהען, ווי איהרע אויגען דערהויבען זיך, פריהער מיט אַ בליק פון אונטערן שטערען און דערנאָך, שוין אויסגלייכענדיג דאָס גאַנצע פּנים. און זיי קוקען מיט אַזאַ שטימליך פייכטליכען גלאַנץ צו דער לבנה אַרויף, אַז מיר איז אַ קיהלער שוידער — צוזאַמען מיט אַ היץ, וואָס האָט מיר באַלד אַ שלאָג געטהון אין די ביינער, איבערן הארץ דורכגעגאַנגען.

— און וואָס וועלען מיר שטעהען? — האָב איך געטראַכט.

און מיט אַנ׳אָהנמעכטיגקייט אין קול, כמעט מיט אַ פּישטשען פון אַ געשלאָגען הינטעל, האָב איך זי ביי אַ פינגער אַ ציה געטהון:

— קומט, לאָמיר זיך זעצען...

איהר שטאָלצע פיגור, האָב איך אין דער רגע דערזעהן, — האָט זיך אַ בויג געטהון, איהר ווייסער האַלז האָט פאַר מיר אויסגעמידנעט און מיט אַנ׳אַראָבגעלאָזטען קאָפּ האָט זי מיר צוליעב געטהון, אַרײַנשלײַכענדיג זיך מיט אַ שטיל שאָרכען פון איהר קלייד און עלאַסטישער פיגור, אין דער דונקעלהייט צווישען די בוימער.

איך האָב אַרויסגענומען מײַן טאַשען־טיכעל און עס איהר אונטערגעשפּרייט אויפ׳ן פּײַכטען גראָז. און מיר זענען שוין געזעסען אַקסעל בײַ אַקסעל, און די שטילקייט האָט געהאַלטען שטאַרק, ווי פריהער.

ערשט, ווען צווישען די צווייגען אין דער הויך האָט דורכגעשטראַהלט אַ פּאַסיקעל לבנה־ליכט, אַראָבלאָזענדיג זיך צו דער ערד־צו, אויף דעם נידריגען טייל שטאַם פון בוים, בײַ וועלכען מײַן הבר׳טאָרין איז געזעסען מיט דעם אַנדערען אַקסעל צוגעשפּאַרט, האָב איך געקענט זעהען, מיט וועלכער דונקעלהייט איהרע אויגען קוקען אויף דעם בעלויכטענעם וועג אַרויס; דאָס איז געווען ווי פון אַ פינסטערער הייהל אַרויס, ווען איינער קוקט. און איך האָב זי געפרעגט:

— פאַר וואָס, ליעבע פריינדין, זענט איהר אַזוי פערזאָרגט?

זי האָט נאָר אויף מיר אָנגעווענדעט די בליקען און באַלד צוריק אַראָבגעלאָזט זיי. און שוין, דערמיט האָט זיך געענדיגט, ווי זי וואָלט זיך נישט גערעכט אויף מיר אַזוינס. און איך האָב מיר אינערליך אַ ביטערען פאָרוואורף געמאַכט.

— „געניג שוין צו פרעגען!“ און איך האָב געשפּירט, ווי מײַן האַרץ קאָרטשעט זיך איין פון וועהטאָג.

דאָך זענען מיר נאָך אַ לאַנגע צײַט געזעסען. נאָר דאָס איז שוין געווען פאַר מיר דאָס גרעסטע גיהנם. איך האָב מורא געהאַט דעם אָטעם צו לאָזען, און אין קאָפּ, און אין די בלוטען האָבען טויזענדער פײַערלעך אַרומגעטאַנצט און פאַר די אויגען איז מיר ווי אַ פלאַם פײַער געשטאַנען.

ענדליך האָב איך דערשפּירט, ווי דורך אַ פערוואָלקענטקייט, וואָס וואָלט מיך אינגאַנצען אַרומגעהילט — איהרס אַ צוק מיט דער פלייצע, און איך האָב געזעהען, ווי זי שטעלט זיך אויף, אויפהויבענדיג דאָס טיכעל פון דער ערד.

גלײַך בין איך אויך אויפגעשטאַנען, ווי נישט מיך וואָלט מען

געמײנט און שטילערהײד האָבען מיר זיך געלאָזט בײדע צוריק געהן, מיט דער אַלטע אַראָב.

זי האָט זיך אײניגע מאָל אומגעקוקט אויף די זײַטען, צו זעהט מען נישט יענע פאָרלעך ערגעץ זיצען דאָ אין דער הונ־קעלהײַט, און ענדליך איז זי שטעהען געבליבען.

איך האָב איהר נישט װילענדיג נאָכגעטהון אַלץ, װאָס זי האָט געטהון, און פּלוצלונג:

— קומט — האָט זי מיר געזאָגט — לאָמיר זיך צוריק זעצען. יענע זיצען נאָך אויך... — האָט זי מיר מיט אַ פינגערל אָנגעװיזען אויף אַ פּאָרל קעפּלעך, װאָס זענען געזעסען אײַנגעטיעפט אין דער הונקעלהײַט צװישען די בוימער.

איך האָב קוים דעם אָטעם אָבגעהאַפּט, אַזוי ליכטיג אין די אויגען איז מיר געװאָרען פון דעם אײנעם װאָרט. און איך האָב אויף מיר גענומען אַצינד, זי שוין מעהר נית צו פּײַניגען מיט קײן פראַגען, װאָס זי זיצט אַזוי געקװעלט. און אַפילו שוין נישט מעהר קײן הויך פון מויל אַרויס. איך האָב אַלץ אויף מיר גענומען, אַבי מיר זאָלען שוין צוריק זיצען, דען אין דעם שטיקעל גאַנג, האָב איך מיך געפיהלט זעהר נידערגעשלאָגען, מײנענדיג, אַז זי געהט שוין אינגאַנצען אַהײם.

נאָר צו מײַן גרויס פערװאונדערונג, האָט זי נאָך מיך אָנגעהויבען פרעגען, שוין צוריק זיצענדיג:

— װאָס האָט איהר פריהער געפרעגט — װאָס איך זיך אַזוי פערזאָרגט?

— יאָ — האָב איך אָנגעהויבען צו זאָגען, און איך האָב געפיהלט, גלײַך װי מען װאָלט מיר צוריק אַרײַנגעשלאָגען אין האַלז אַרײַן די װערטער.

זי האָט נישט מעהר װי אַ קלײנטשיק זיפצעלע געטהון הורך איהרע דינע ליפּען, קוים פונאַנדערשפּאַרענדיג זײ און באַלד צוריק פערשליסענדיג זײ. און מיר האָט זיך געדאַכט, אַז עס איז עפּעס שרעקליכעס געשעהען.

— װאָס איז דאָס אײַך, גוטע פרײַנדין? — האָב איך זי געבעטען...

— גאָר נישט, װאָס זאָל זײַן? — האָט זי אַ שאָקעל געטהון מיט'ן קאָפּ.

איך בין געבליבען זיצען. איך האָב קיין נשמה ניט געפיהלט אין זיך:

— טאָ וואָס זשע דען קלאָגט איהר זיך אויף עפּעס?

— וואָס זאָל איך מיך נישט קלאָגען — האָט זי נאָך אַמאָל געגעבען אַ גרויסען העשע און זיפץ אַרויס — אַז איך בעדאַרף זיין ביי אַ מוהמע...

— ביי אַ מוהמע... נו, פאַרוואָס זענט איהר דאָרט? גוטע פייגעלע! — האָב איך זי דאָס ערשטע מאָל אָנגערופען ביי דעם נאָמען — ציי איך נויט ווער דאָרט צו זיין?

— נו, גיט מיר אַנ'אָרט, אדרבה... — האָט זי געענטפערט.

— איהר ווילט אַנ'אָרט? — האָב איך מיך שטיל און אויפמערקזאַם צוגעהערט צו איהרע רעד, און איך האָב געשפּירט, ווי שוין אַ לאַנג-ערוואַרטעטער אויפבליץ, ווי פון עפּעס אַ גרויסער ליכטיגקייט, וואָס קומט דער וועלט אַ גרויסע בשורה אָנצוזאָגען, איז אין מיין האַרץ אַריין און איך האַלט עס געשלאָסען, עס זאָל מיר נישט אַרויסשפּרינגען פאַר אונגעדולדיגקייט — איהר ווילט אַנ'אָרט? און וואו אַ שטייגער, וואָלט איהר געוואָלט זיין?

זי האָט אַראָבגעלאָזט איהרע שטילע ברעמען.

איך האָב געפיהלט, ווי נאָך אַמאָל האָט זיך שוין מיין האַרץ פונאַנדערגעשפּרייט און אַ האַסטיג וואָרט רייסט זיך שוין פון מיין טיעפער אינערליכקייט זיך צו ענטפּלעקען. נאָר איך האָב מיך איינגעהאַלטען מיט אַייזערנע כחות און זי געפרעגט:

— נו, איך ווייס דאָך נישט, פייגעלע, וואו איהר וואָלט געוואָלט זיין... וואו עס וואָלט פאַר אייך געפּאַסט...

— נו, און איך ווייס אויך נישט... — האָט זי שוין שטיל, כמעט מיט אַ ברוגזדיגליכען טאָן געענטפערט און צוריק דעם קאָפּ אַראָבגעלאָזט, און אויך אַזוי שען, אַזוי הנ'עוודיג, ווי דאָס האָט נאָך קיין מענש אין דער וועלט אַזאַ ברוגזיל נישט געזעהען.

איך האָב אַ ווײַלע נאָכגעשפּירט איהרע אויסדריקען אויפ'ן געזיכט. איהר אַרט בליקען אויף מיר, צי זענען זיי גינסטיגע, און איך האָב איהר געזאָגט:

— זעהט איהר, טייערע פייגעלע, איך וואָלט אַזוי געגערען אייך עפּעס געזאָגט; מיט מיין גאַנצען האַרץ!... — האָט זיך ביי מיר אַרויסגעריסען — נאָר איך האָב שרעקליך מורא פאַר אייך.

— פֿאַרוואָס האָט איהר מורא? — האָט זי טרויעריגליך גע-פֿרעגט.

— פֿאַר גאָט נישט — האָב איך געענטפֿערט. און עס איז מיר אַזוי שווער געוואָרען אויפֿ'ן האַרץ, אַז איך האָב געמוזט אויף אַ ווײַלע ענטשווײַגען ווערען. און דערנאָך ערשט האָב איך ווײַטער אָנגעהויבען:

— איך איז שלעכט, איהר זענט עלענד, און מיר איז גוט...

— נו, איז וואָס זשע, און איהר וואָלט מיר דען געוואָלט עפּעס העלפֿען?

— אוי, פֿייגעלע... — האָב איך נאָר אַרויסגעשטאַמעלט. און זי האָט נידריגער דעם קאָפּ אַראָבגעלאָזט און צו מיר אַ מאַך געטהון מיט דער האַנד:

— לאָזט געמאַך, פֿאַר מיר איז שוין קיין הילף נישטאָ...

— פֿייגעלע, איהר ליבט מיך דען נישט? — האָב איך זי שטיל און צאַרט געפֿרעגט.

אַ שטילקייט האָט אײַנגעטרעטען צווישען אונז ביידע און איך האָב געשפּירט, ווי דאָס האַרץ האָט זיך אין מיר אָבגעריסען, און אין דער מינוט פֿון איהר שווײַגען, האָב איך געשפּירט, ווי מײַן גאַנץ גליק הענגט אין דער לופֿטען, און מיט איין מאַך פֿון ברעהם פֿליהט עס, אָדער אין הימעל אַרײַן, אָדער פֿאַלט צו דער ערד אַראָב און איז שוין פֿערלוירען אויף אייביג.

אַזאַ צאַפּלען מיט דער נשמה האָב איך נאָך קיינמאָל ניט געפֿיהלט.

ענדליך האָט זי שטיל און סאָליד אַראָבגעלאָזט איהר גאָל-דענעם קאָפּ, מיט אַ שטילער און בעט'חנ'טער גאָמבע אָנגעשפּאַרט אויף איהר ברוסט, ווי צום בעקלערען זיך, און אויך מיט אַזאַ שטיל און בעט'חנ'ט קול האָט זי מיך, ווי פֿון אונטער דער גאָמבע אַפֿויר, געפֿרעגט:

— נו, און איהר זענט אין שטאַנד אַ פֿרוי צו געבען, וואָס זי דאַרף און אויסצוהאַלטען אַ שטוב?...

— פֿייגעלע, ווי וואַהר איך לעב! — בלײַבט מײַן עהרליכער נאָמען און מײַן גאַנצע עהרליכע רענאָמע צו שאַנד און שפּאָט, אויב איך גיב דיר נישט אַוועק אַלין, וואָס איך פֿערמאָג און פֿערדין, אבי דיר זאָל גאָר נישט פֿעהלען.

— און וויפיעל פערדיענט איהר? — האָט זי אויך אַזוי שטיל און בעשיידען געפרעגט.

— איך פערדיען אַלס מענש ביי יענעם, זעהר אַ סך געלד... ריינעם געהאַלט, אויסער פּראָצענט פון יעדען אַרטיקעל... און נישקשה, מען קאָן מאַכען אַ לעבען... איך שטעל איין באַלד אַריין אַ גראַניטור מעבעל אין צוויי געמאָהלטע צימערן מיט אַנ׳ערשט צימער און אַ קיך. איך שטעל איין אַריין צוויי מצבה־בעטען.

— מיט קעפּ־שטיק...

— זאָל זיין... צוויי דיענסטען, איינע אַ יודישע און איינע אַ גוי׳עשע... און ווייטער וואָס נאָך?!

— אָבער, קאָנט איהר דאָס אַלץ געבען אַ פרוי?

— פייגעלע, ווי איהר זעהט מיך לעבען, ווי יאָ...

זי האָט צום ערשטען אַראָבגעלאָזט איהרע אויגען, און דער־נאָך מיט אַ שטילען און צופריעדענעם בליק מיר דערלאַנגט איהר שענע, גלאַטיג־ווייסע האַנד.

איך האָב אַ צאַפּעל געטהון, צופאַלענדיג צו איהר, און זי האָט מיר אויסגעשטרעקט איהרע דינע ליפּען און מיר אַ קליינטשיק קושעלע געטהון. איך האָב מיך געלאָזט קושען, ווי אַ קליין קינד, און בין אפילו ניט אימשטאַנד געווען איהר צוריק אָבצוקושען, וויל אַזוי פערלוירען האָב איך מיך פון גרויס גליק און איבער־ראַשונג.

נאַכהער האָב איך מיר אויסגעווישט אַ פּאָר גרויסע טרערען, וואָס האָבען זיך מיר געשטעלט אין די אויגען.

אַצונד הייסט עס, איז זי שוין מיינע! — לאַנג און שווער איז געווען דאָס וואַרטען, דאָך, גוט בעצאָהלט, און איך האָב גע־שפּירט, ווי מיין האַרץ איז געוואָרען אויפגעלאָזט, ווי הונדערט שטריק וואָלטען דערפון אַראָבגעפאַלען.

אַך, אַזוינע שווערע נעכט און שלעכטע טעג, ווי איך האָב אַדורכגעלעבט, און אַצונד וואָלט איך געדאַרפט — נישט אַנדערש, ווי זיך אויסצורוהען ערגעץ אין אַ שטיל ווינקעלע, אין אַנ׳איינזאַם קליין, ווייס הייזעלע, מיט אַ קלאָר בעטעלע און מיט דעם קאָפּ אויף איהר ברוסט...

— אַך, מיין ליעבע, זיסע פייגעלע — האָב איך מיך צו איהר געווענדעט — ווייסט צו וואָס איך וואָלט ערשט געשטרעבט? —

צו בעזעצען זיך מיט דיר אין אַנ׳אײַנפאַך, קלײַן שטיבעלע, ער־געץ אין אַ ווינקעל...

— וואו, אויף אַ זומער־וואָהנונג מײַנסט דו?

— נײַן, מעג זײַן אַפילו נישט אויף קײַן זומער־וואָהנונג, נאָר אַזוי אויף שטענדיג...

זי איז געבליעבען זיצען מיט אַנ׳ערשטוינענד פרעגענדיגען בליק:

— ווי איהר האָט דאָך ערשט געזאָגט, אַז איהר זענט אימשטאַנד צו געבען אַ פרוי צווײַ דינסטען מיט עטליכע אויסגעמעבלירטע שטובען? — —

— פײַגעלע... יאָ... איך האָב אַזוי געזאָגט, נאָר וואָס טויגען אונז די אַלע געשעפטען — זעה נאָר, ווי דאָ איז שטיל און אַזוי הונקעל...

— וואָס, איהר קאָנט נישט געבען?

— פײַגעלע, ווי וואַהר איך לעב! איך קאָן דיר געבען אַלץ, אַפילו פון פויגעלס־מילך.

— נו שוין, נו טאָ וואָס זשע דען רעדט איהר?

— נײַן, איך רעד גאָר נישט, נאָר איך האָב געמײַנט, אַז עס וועט דיר אויך בעסער שמעקען אַזוי...

— נײַן, מיר שמעקט נישט אַזעלכעס! האָט זי געזאָגט באַלד פערשליסענדיג די ליפּען.

— נו שוין, איך פערלאַנג דאָך נישט, איך טהו דיר אַלץ, וואָס דו ווילסט און וואָס דו פערלאַנגסט.

— אַוודאַי אַזוי, אַנדערש האָט מען ניט התונה. אויב מען קאָן נישט טהון דאָס, וואָס אַ פרוי וויל, צו וואָס זאָל מען התונה האָבען?..

און מײַן נישט — — מען דאַרף נאָך אַזוי אויך אָנגרײַטען שפּאָר־געלד, וואָרום גלאַט אַזוי צו דער חופּה געהט מען נישט!

— ביזט זעהר גערעכט, פײַגעלע — האָב איך זי אונטערטהעניג אָנגענומען בײַ דער האַנד און קוקענדיג איהר אין די אויגען אַרײַן האָב איך זי שטיל און געלאַסען צוגעלעגט צו מײַנע ליפּען, און איך האָב איהר אַ קוש געטהון.

זי האָט זיך מיר נישט דערווידער געשטעלט, און איך בין געווען גליקליך, איבער גליקליך.

מיר זענען אויפגעשטאַנען. איך האָב איהר געהאַלטען אונטער

אַנ'אָרעם און מיר זענען געגאַנגען זוכען אונזערע גוט־בעקאַנטע.

פון הינטער די בוימער אַרויס האָבען מיר זיי צונויפגערופען און אײַנגעזאַמעלט פּאָרלעך־ווײַז, יעדעס יונגעל און יעדעס מעדעל מיט שטילע בלאַסליכע פּנים'ער קעגען דעם לבנה־שײַן, און דונקעל־בעשאָטענטע אויגען, מיט נאַכט־סודות אָנגעהויכט, פון זיצען אין דער שטילער דונקעלהייט פון דער אַלעע.

און צוריק זענען מיר שוין געגאַנגען אַלע צוזאַמען, איך מיט אַנ'אויפגעהויבענעם קאָפּ נעבען מײַן שטאָלצער פּרינצעסין. זי מיט קליינטשיקע דראָבנע טריטעלעך, מיט אַ שטייפער פיגור, אַרויסגעשטעלטען ביוסט און גלײַכען האַלז. און קיינער האָט גאָר נישט בעמערקט, ווי גליקליך איך בין דעמאָלט געווען. און אפשר זענען זיי געווען פאַר זיך אויך גליקליך, און איך האָב עס אויך גאָר נישט בעמערקט.

די גאַסען זענען שוין געווען שטיל און לעער, איבערהויפּט, וואו זיי זענען ברייט און הילצערן געפּלאַסטערט, און וואו אַ סך גאַסען צעשיידען זיך — האָט זיך אין דעם מיטעל־פּונקט געפיהלט דאָס פּוסטקייט.

פון דערווייטענס האָט זיך נאָר געהערט דאָס טשלאַפּען פון די שטיוועל מיט פּאָדקאָוועס איבער'ן טראָטואַר, פון אַ הויכען נאַכט־סטרוזש, און דאָס צוקלאַפּען פון זײַן שטעקען אין דעם אַספאַלט.

די לאַמטערנעס פלעמלעך, אונטער די שמאָלע פאַסיקלעך שויבען פון די אַכט־קאַנטיגע לאַמטערנעס, האָבען געברענט שטיל און העל, אויסשײַנענדיג אַ זילבערנעם ליכטיגען שטויב אַרום זיך, וואָס האָט די העל־ליכטיגע צינגלעך אַרומגעהילט, ווי מיט אַ שײַנענדיגער לבנה, און איבער די ווענד פון די געלע מויערען זענען אויפגעשטיגען רויטליך שפּיזעלדיגע שטראַהלען.

און אַך, וואָס פאַר אַ שענע, שטיל־שווײַגענדע נאַכט דעמאָלט איז דאָס געווען!

איך בין נאָך, אַהיים־קומענדיג, אָבגעשטאַנען שעה'ן־לאַנג בײַ דעם אָפענעם פענסטער פון מײַן שטוב, און אַרויסגעקוקט איבער יענער שטאָדט־טייל, איבער יענער קופּע זילבער־געשטראַהלטע בלעכענע דעכער פון דעם לבנה־שײַן, צווישען וועלכע אונטער איינעם פון יענע דעכער האָט מײַן געליעבטע גאַנץ בעשטימט גערוהט און מיט איהר ליעבען, וואַרמען אָטהעם, פול געמאַכט דאָס שטיבעל

מיט דעם געשמאַק פון איהר פרויענליכען, שמעקענדיגען קער־פער.

איך וואָלט דעמאָלט אין כשוף געקאָנט גלויבען, אַזוי האָט דאָס מיר געשמעקט און געצויגען אַהין. נאָר גאָט צו דאַנקען, וואָס מיין גורל האָט אַזוי אויך גוט אויסגעשפּיעלט, האָטש אַביסעל אַ פערשפּעטיגטער און האָט מיך געלאָזט צו לאַנג בענקען נאָך זיך, נאָר גאָט צו דאַנקען!

און איך האָב עס פאַר ליעב אָנגענומען. די גאַנצע וועלט האָט ביי מיר אויסגעזעהן, ווי אין שטילען גנאָד איינגעוויעגט. איך האָב געפיהלט דעם חסד וואָס זי האָט מיט מיר געטהון, און שטיל און דאַנקבאַר האָב איך זי דעמאָלט בעטראַכט, ווי זי זעהט אויס אין איהר טיעפען שלאָף, נאָך האַלבער נאַכט, געוואונשען אַלע איהרע מענשען אַ גוטע נאַכט און מיך אָבגעקעהרט פון פענסטער צו מיין בעט און געגאַנגען שלאָפען.

נאָר אין מיטען אויסטהון זיך האָב איך נישט ווילענדיג דערטאַפּט דאָס רינגעל אויף מיין פינגער, און מיר איז אַדורכגע־פלויגען אַ געדאַנק: „אַך! פאַר וואָס האָב איך עס איהר נישט געשענקט?“

דאָס האָט מיך אַפּילו אַביסעל בעאונרוהיגט, גוט, זי וואָלט געהאַט אַ צייכען און אַן אָנדענקונג, אין וועלכע די ליעבע זוכט אַזוי אָפט סמנים פון איהר פעסטקייט, האָטש אין גאָר נאַרישע קלייניגקייטען, נאָר פונדעסטוועגען האָב איך מיר שטאַרק נישט גענומען צום האַרצען דערפאַר. ליעבע קאָן אויסקומען אָהן נאַריש־קייטען און אָהן קליינליכע בעפעסטיגונגען אויך — און איך בין מיר געגאַנגען שלאָפען:

— אַ גוטע נאַכט אייך אַלע מענשען, און דיר מיין גע־ליעבטע!

———

צו מאָרגענס אין דער פריה, איך בין אויפגעשטאַנען און אַרומגעוואַשען זיך, האָב איך צו מיין געליעבטער גלייך אַוועק־געטראָגען דאָס רינגעל.

איך בין אַריין אין שטוב, און גלייך צוגעגאַנגען צו דער טהיר

פֿון איהר פֿערמאַכטען שלאָף־צימער — און טרעפֿט, וואָס איך האָב דאָרט געפֿונען פֿאַר מײַן אײַלען זיך, איהר צו ברענגען אַ מתּנה אויף איהר שענעם פֿינגער׳ל? — האָט זיך מײַן פֿרײַנד אָבגעשטעלט אין מיטען דערצעהלען און מיך שאַרף אָנגעקוקט.

— אַפּאָר גרויסע מענער־קאַמאַשען שטעהען נעבען איהר בעטעל, וואו זי איז נאָך געלעגען און געשלאָפֿען און אַ וועסטעל דערצו אַריבערגעהאַנגען איבער׳ן רוקען פֿון אַ שטוהל.

— מעהר האָב איך אַייך גאָר נישט וואָס צו דערצעהלען — האָט מיר מײַן חבר אויסגעלאָזט מיט זעהר אַ ביטערליכקײַט אין זײַן קול, און איז ענטשוויגען געוואָרען, רונצלענדיג דעם שטערען, ווען די אויגען זענען איהם שוין געהאַט פֿערלאָפֿען מיט אַ פֿײַכט־קײַט. און דאָס פּנים איז איהם בעגאָסען געוואָרען מיט אַ גרינעם און געלען קאָליר, וואָס האָט געהאַט די פֿאַרבלאָזיגקײַט פֿון אַ געלען מענש, וואָס מען שלעפּט איהם ערשט פֿון קבר אַרויס.